

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Robert J. Sternberg

Aşk Bir Öyküdür

Aşk Bir Öyküdür

Kitapyayinevi

AŞK BİR ÖYKÜDÜR

KİTAP YAYINEVİ – 33
İNSAN VE TOPLUM DİZİSİ – 10

AŞK BİR ÖYKÜDÜR / ROBERT J. STERNBERG

ÖZGÜN ADI
LOVE IS A STORY

© 1998, OXFORD UNIVERSITY PRESS, INC.
© 2002, KİTAP YAYINEVİ LTD.

**THIS TRANSLATION OF LOVE IS A STORY, ORIGINALLY PUBLISHED IN ENGLISH IN 1998,
IS PUBLISHED BY ARRANGEMENT WITH OXFORD UNIVERSITY PRESS, INC.**

**İNGİLİZCESİ 1998'DE YAYINLANAN LOVE IS A STORY'NİN BU ÇEVİRİSİ
OXFORD UNIVERSITY PRESS, INC. İLE YAPILAN ANLAŞMA UYARINCA YAYINLANMIŞTIR.**

ÇEVİREN
FARUK ERSÖZ

DÜZELTİ
NİHAL BOZTEKİN

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

KAPAK RESMİ
MARC CHAGALL, DOĞUM GÜNÜ, 1915
MODERN SANATLAR MÜZESİ, NEW YORK

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
DEREBOYU CADDESİ ZAGRA İŞ MERKEZİ
B BLOK NO: 1 MASLAK-İSTANBUL
T: 0212 285 11 96
E: INFO@MASMAT.COM.TR

1. BASIM
AĞUSTOS 2003, İSTANBUL

ISBN 975-8704-40-0

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
CİHANĞİR CADDESİ, ÖZÖĞÜL SOKAĞI 20/1-B
BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
T: (0212) 292 62 86 F: (0212) 292 62 87
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Ücretsiz PDF: www.kitapyayinevi.com <https://rantey.org>

Aşk Bir Öyküdür

ROBERT J. STERNBERG

ÇEVİREN
FARUK ERSÖZ

ALEJANDRA'YA

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7

I- ANLATTIĞIMIZ ÖYKÜLER 10

BİR ÖYKÜ OLARAK AŞK 10

BİRER ÖYKÜ OLARAK İLİŞKİLER 13

ÇEŞİTLİ AŞK ÖYKÜLERİMİZ 19

ÖYKÜ ÖĞELERİ 26

BAZI ÖYKÜ TÜRLERİ 30

ÖYKÜLER NEREDEN GELİR, NEREYE GİDER? 34

II- AŞK ÖYKÜLERİ 48

ASİMETRİK ÖYKÜLER 51

ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ ÖYKÜSÜ 51

ÖZVERİ ÖYKÜSÜ 56

YÖNETİM ÖYKÜSÜ 62

POLİS ÖYKÜSÜ 69

PORNOGRAFI ÖYKÜSÜ 76

DEHŞET ÖYKÜSÜ 83

NESNE ÖYKÜLERİ 91

BİLİMKURGU ÖYKÜSÜ 91

KOLEKSİYON ÖYKÜSÜ 97

SANAT ÖYKÜSÜ 103

EV VE YUVA ÖYKÜSÜ 109

İYİLEŞME ÖYKÜSÜ 115

DİN ÖYKÜSÜ 122

OYUN ÖYKÜSÜ 127

EŞGÜDÜM ÖYKÜLERİ 135

GEZİ ÖYKÜSÜ 135

ÖRME VE DİKME ÖYKÜSÜ 140

BAHÇE ÖYKÜSÜ 146

İŞ ÖYKÜSÜ 151

BAGIMLILIK ÖYKÜSÜ 156

ANLATIMCI ÖYKÜLER 163

FANTEZİ ÖYKÜSÜ 163

TARİH ÖYKÜSÜ 169

BİLİM ÖYKÜSÜ 177

YEMEK KİTABI ÖYKÜSÜ 182

TÜR ÖYKÜLERİ 190

SAVAŞ ÖYKÜSÜ 190

TIYATRO ÖYKÜSÜ 195

GÜLMECE ÖYKÜSÜ 200

DEDEKTİF ÖYKÜSÜ 205

III- ÖYKÜLERİMİZİ DEĞİŞTİRİP İLİŞKİLERİMİZİ DÜZELTEBİLİR MİYİZ? 212

AŞK BİR ÖYKÜDÜR GÖRÜŞÜNÜN SINANMASI 212

AŞK NEDİR 218

NOTLAR 223

DİZİN 228

Herkes gibi ben de niçin bazı gönül ilişkilerimde başarılı, bazılarında ise başarısız olduğumu çözmek için hayli zaman harcadım. Çoğu insan gibi ilişkiler konusunda kitaplar okudum, kit- le iletişim araçlarında çeşitli sunumlar izledim, konuyu anlamama yardım- cı olacaklarını vaat eden danışmanlara başvurdum. Hatta bir psikolog ola- rak meslek yaşamımın bir bölümünü ilişkilerimin hangi noktalarda yürü- düğünü, hangi noktalarda tıklandığını anlamaya uğraşarak geçirdim. İşin tuhafı, kendi kuramlarım bile –ne kendi ilişkilerim, ne de diğer insanların ilişkileri konusunda– aradığım bilgiyi sağlamıyordu sanki .

Aşk konusunu 1980’lerin ilk yıllarında incelemeye başladım; odak noktası ilkin aşkın yapısıydı. Lisansüstü öğrencilerinden Susan Grajek’le birlikte psikometrik türde bir aşk kuramı geliştirdim.¹ Amaç, kendisini oluşturan yapı taşları bakımından aşkın kavranıp kavranamayacağını, kav- ranabiliyorsa bu yapı taşlarının doğasını keşfetmektir. Bu kurama göre, aş- kı birbirinden bütünüyle farklı duygu, düşünce ve güdülenmeler bakımın- dan –bir başka kişiden hoşlanmak, iyi iletişim kurmak, destek vermek gi- bi şeyler– anlamak mümkündü. Sorun, bu “yapı taşları” kümesinin, görü- nüşte aşkın öğelerini tanımlamakla birlikte onları dizgeselleştirmemesi, benim ya da bir başkasının niçin kimi insanları sevip kimilerini sevmeye- ceğini belirtmemesiydi.

1980’lerin sonlarında aşktaki üçgen yapılanmayı ele alan yeni bir kuram geliştirmiştik; bu kurama göre aşk, içerdiği üç bileşenle kavranabi- lirdi: yakınlık, tutku ve bağlanma.² Aşkın farklı türleri bu bileşenlerin fark- lı biçimlerde bir araya gelmesiyle ortaya çıkıyordu. Örneğin, romantik aşkı yakınlık ile tutku; akla ya da kafaya sığmayan aşkı yalnızca tutkunun körük- lediği bağlanma; mükemmel ya da eksiksiz aşkı bu üç bileşenin –yakınlık, tutku ve bağlanma– bir araya gelmesi belirlemekteydi. Bu kuram aşkın tür- lerini önceki kuramdan farklı bir tarzda dizgeselleştirse de, benim ya da bir başkasının niçin belirli bir kişiye âşık olacağını ya da belirli bir kişiyle bir aşk ilişkisini sürdürebileceğini, ama başkasıyla bunun mümkün olamaya- cağını açıklamıyordu.

1990'ların ortasında konuyu farklı bir açıdan görüyordum. İlişkiler hakkında işittiğim birçok öyküyü kavramam ve dizgeselleştirmem gerektiğini ayımsadım. Bu öyküler birbirinden oldukça farklıydı, yalnızca ilişkiden ilişkiye farklılık göstermiyordu, kimi kez aynı ilişki içinde değişik öykülere rastlanıyordu: Eşlerden her ikisinin de kendi ilişkileri hakkındaki öyküleri tamamıyla farklı olabiliyordu ve öyküler çok farklı olduğu zaman eşler daha hoşnutsuz görünüyordu. Böylece aşkı bir öykü olarak ele alan görüşü şekillendirmeye başladım.³ Burada bu görüşü sunuyorum. Temel düşünce, bizimle aynı ya da benzer öyküleri paylaşan, ancak bu öykülerdeki rolleri bizimkini tamamlayan kişilere âşık olma eğilimi gösterdiğimizdir. Dolayısıyla, onlar bazı bakımlardan bize benzemekle birlikte, potansiyel olarak bazı bakımlardan bizden ayrılırlar. Tesadüfen öyküleri hayli farklı birine âşık olursak, hem ilişkimiz, hem ilişkinin dayandığı aşk tehlikede demektir.

Aşk bir öyküdür görüşünü sınamak üzere bu kitapta anlatılan bazı verileri derledik, ancak bu görüşü kesinleştirme çabalarımız hâlâ sürüyor ve daha uzun zaman sürmesi olası. Dolayısıyla, bu kitap tamamıyla sınanmış bir kuramı kesin kes açıklamak yerine süre giden bir çalışmayı anlatıyor.

Büyük olasılıkla hemen hemen herkesi içeren bu kitabı, aşk konusuyla ilgilenen herkes için yazdım. Bu bir kılavuz kitap değil, sağlıklı bir anlayış kazandırmaktan çıkar da ummuyor. Ben ciddi, ama yararlanılacak, hem amatör, hem profesyonel kişiler için değer taşıyacak bir kitap yazmaya çalıştım. Umarım, kitap onlara aşk konusunda geleneksel kuramların –benim önceki kuramlarım da dahil– yanıtlayamadığı soruları yanıtlayan bir görüş sunabilir ve örneğin, âşık olduğumuz insanlara niçin âşık olduğumuz, niçin bazı insanları sevmeye devam ederken diğerlerini sevmeyi sürdüremediğimiz gibi sorulara yanıt getirebilir.

Birtakım insanlar doğrudan ya da dolaylı biçimde bu kitaba katkıda bulundu. Aşk konusunda yaptığım araştırmada önceki çalışma arkadaşlarım Susan Grajek ile Michael Barnes düşüncelerimin gelişmesinde önemli rol oynadılar. Yakın zamanlarda da Anne Beall ile birlikte yaptığım çalışmalar, özellikle aşkın toplumsal olarak nasıl yapılandığı açısından, aşka ilişkin düşüncelerimi daha da geliştirmeme yardım etti.⁴

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Mahzad Hojjat insanların aşka ilişkin öykülerini değerlendirmek amacıyla bu kitapta sunulan malzemenin geliştirilmesinde çok değerli bir çalışma arkadaşı oldu. Hojjat aynı zamanda geniş katılımlı bir psikoloji dersinde katılımcıların anlattığı kendi aşk ilişkilerinin öykülerini içeren bir incelemeyi çalışmaya dahil ederek bu kuramın geçerlik kazanmasına katkıda bulundu. Neil Wechsler de öykülerin derlenmesi ve sunumuna yardım ederek, ayrıca öğretmen-öğrenci öyküsünü önererek çok değerli bir çalışma arkadaşı oldu.

Bu arkadaşlarımın tümüne aşk konusundaki çalışmamın oluşmasında çeşitli evrelerde benimle birlikte çalıştıkları için teşekkür borçluyum. Sai Duvasula sözcük işlem için saatler harcadı, ona da teşekkür borcum var. Son olarak da Oxford University Press adına kitabı aldığı için Joan Bosser't'e, baskıya verilecek metnin redaksiyonunu yapan Sue Warga'ya, kitabın Oxford University Press'çe basılıp yayınlanmasını sağlayan Kim Torre-Tasso'ya ve bana aşk hakkında çok şey öğreten ailemin tüm bireylerine teşekkür borçluyum.

Bu kitaptaki öyküler ya gerçek bireysel vakalara ya da uzun yıllar süresince geliştirilmiş vaka kombinezonlarına dayanmaktadır; ancak, gizli tutmak amacıyla ilgili kişilerin adları ve vakalardaki ayrıntılar değiştirilmiştir.

ROBERT J. STERNBERG
NEW HAVEN, CONNECTICUT
AĞUSTOS 1997

ANLATTIĞIMIZ ÖYKÜLER

BİR ÖYKÜ OLARAK AŞK

Zach ile Tammy yirmi sekiz yıldır evlidir. Dostları öteden beri onların boşanacaklarını tahmin ederler ve bu tahminleri görünüşte mantıklıdır. Tammy sürekli Zach'ı bırakıp gitmekle tehdit etmekte, buna karşılık Zach Tammy'nin üstüne yürümekte, hiçbir şeyin kendini daha mutlu edemeyeceğini söylemektedir.

Zach ile Tammy'nin neredeyse durmadan kavga etmeleri dostları için sıkıntı kaynağıdır, hem bağıra çağıra, hem herkesin içinde kavga ederler. Dostları için daha uyumsuz bir çift düşünmek olanaksızdır, onlara göre Zach ile Tammy yalnızca üşendikleri için birlikte yaşıyorlardır.

Öte yandan Valerie ile Leonard boşanmışlardır. Onları tanıyan hiç kimse neden boşandıklarını anlayamamıştır. Görünüşte mükemmel bir evlilikleri vardı. Kuşkusuz, ilişkilerinde yaşadıkları acıyı, sorunları gizleyen çoğu kimse böyle yapar; ama burada tuhaf olan, Valerie ile Leonard'ın da evliliklerini mükemmel sanmalarıdır. Bunu kendi aralarında konuştukları gibi dostlarına da söylemişlerdi. Boşanmadan sonra çocukları anne babalarının hemen hemen hiç kavga etmediklerini, olsa olsa küçük tartışmalar yaptıklarını açıkladılar.

En sonunda Valerie ile Leonard ayrıldılar; Leonard işyerinde yeni bir kadınla tanışınca Valerie'yi terk etti. Leonard davranışından ötürü güç duruma düşmüş, utanmıştı; davranışını en sonunda gerçek aşkı bulduğu gerekçesiyle mazur gösterebilirdi. Ancak o, bu ilişkiden bıkmadan önce, vaktiyle Valerie'yi gerçek aşkı olarak düşündüğünü kabul ediyordu. Sonunda psikolojik tedavi gördü, neler olup bittiğini anlamaya çalışıyordu.

Genel kanıya göre Zach ile Tammy'nin hemen ayrılmaları, Valerie ile Leonard'ın ise mutlu evliliklerini sürdürmeleri gerekirdi. Onların yazgıları, hangi kurama dayandığına bakmaksızın makul tüm tahminleri boşa çıkar-mıştı sanki. Bu iki çifte ne olduğunu anlamanın bir yolu var mıydı acaba?

Bu çiftlerin davranışını anlamanın tek yolu, sürdürülen ilişkide aşkın ne olduğu ve ideal aşkın ne olması gerektiği konusunda eşlerden her birinin kafasında ne tür bir öykü bulunduğunu dikkate almaktır. Aşkın ne olduğu ve ne olması gerektiği konusunda eşlerin öyküleri uyuşabilir ya da uyuşmayabilir. Çift olarak kalmak, ideal aşkın ne olması gerektiği konusunda eşlerin bireysel öykülerinin, yaşadıkları ilişkideki öykülere yeterince yakın olup olmasına bağlanabilir mi diye merak ettim. Örneğin, biri romantik bir peri masalı yaşamak istiyor ve aslında kendini bir savaş öyküsü yaşarken buluyorsa hoşnutsuzluk duyması olasıdır. Savaş öyküsünü yeğleyen başkaları da romantik peri masalıyla karşılaştıklarında şaşkınlıktan çıldırabileceklerini sanırlar.

Zach ile Tammy konusunda ilginç olan, her ikisinin kafasında da aşkı bir savaş olarak gören öykülerin bulunmasıdır. İlişkilerinin diğer insanlara pek tuhaf, hatta gülünç gelmesi fark etmez; kendi açılarından ilişki yürümüştür. Bu ilişki her birinin ne istediğine uygundu; ikisi de aynı şeyi istiyordu. Buna karşılık Valerie ile Leonard arasındaki ilişki diğer insanlara iyi görünüyordu, ama sonuçta bu ilişki Leonard'ın kendi öyküsünden bekledikleriyle uyuşmadı; aslında Valerie ile onun istedikleri hayli farklıydı. Onlar aşk konusunda çok farklı öykülerle yetişmişlerdi, kafalarındaki öyküler şimdi de çok farklıydı.

Hepimiz aşk öyküleriyle beslenerek yetişiriz. Yıllarca önce, çok daha genç olduğum zamanlar, Erich Segal çok satan bir roman yazmış, adını sadece *Aşk Hikâyesi* koymuştu. Başlık isabetliydi; kitap piyasada ve beyazperdede büyük başarı kazandı. Gerçek yaşamda da ilişkilerimiz bu gibi öykülerden etkileniyor muydu acaba?

Kendi uydurduğumuz öykülerle gerçekte olup bitenleri, yani gerçekte kurmacayı ayırt etmemiz için, çoğu kez gerçekçi olmamız gerektiği söylenir bize. Birini daha iyi tanımada asıl sorun inanıldığı kadarıyla o kişinin “gerçekte nasıl” biri olduğunu ortaya çıkarmak, o kişinin nasıl biri olduğu hakkında sezdiğimizizin ya da düşündüğümüzün ötesine geçmektir.

Ancak kişisel ilişkiler bağlamında gerçekte kurmaca arasında tam bir ayrılık gerçekten olanaksızdır, çünkü biz bir ilişkiye özgü gerçekleri ki-

şisel kurmacalarımıza uydurmak için kendimiz biçimlendiririz. Çoğu bakımdan öykülerimizin bir bileşiminden oluşuruz. Immanuel Kant'ın *Salt Usun Eleştirisi*'nde dikkati çektiği gibi, eğer nesnel bir gerçeklik varsa, bilinmesi olanaksızdır. Tüm bilebileceğimiz kendi oluşturduğumuz gerçekliktir. O gerçeklik de bir öykü biçimini alır.

Aşk gerçekten bir öyküdür; onu, William Shakespeare, Gabriel García Marquez, Erich Segal ya da Barbara Cartland'dan daha çok biz yazarız.⁵ Aşk öyküleri çağlar boyunca var olagelmiş, bu öykülerdeki temel konular ve olaylar dizisi pek az değişmiştir. Değişen ancak, günbegün yaşadıklarımız içinde bu öykülerin nasıl sergilendiği ve diğerlerine göre bazı öykülerin daha yaygın olduğudur. Biz daha çok, ilişkimizi anlamak ve düzeltmek için alınacak benzer önlemleri sıralayan dergi yazılarıyla, kendine yardım kitaplarıyla değil, –öyle ya da böyle romanlarda, oyunlarda, pembe dizilerde ya da başka bir yerde anlatılan– aşk öyküleriyle ilgileniriz. Belki bu nedenle, yaşamda karşılaştığımız aşk öykülerini daha çok, mantıklı biçimde bir bir sıralanan o önerileri de daha az dikkate almamız gerekiyor. Sorun bu listelerin mantıksız olması değil, psikoterapinin bir parçası olarak sunulsa bile işe yaramamasıdır.

İnsanların aşk yaşamlarını düzeltme amaçlı geleneksel terapiler yalnızca bizim uydurduğumuz öykülerin sonuçlarına –başka deyişle, ilişkinin niçin başarısızlığa uğradığı konusundaki anlayışımıza– yönelirse işe yaramaz. Öykülerin kendisine bakmamız gerekir.⁶ İnsanlar bir terapistten diğerine, bir evlilik danışmanından ötekine koşar ve işlerin düzelmediğini görürler. Bunun nedeni, nedenler yerine belirtilerin sağaltılmasıdır, tıpkı alınan bir aspirinin hastalığın nedeni yerine belirtilerini sağaltması gibi. Aspirin virüsle bağlantılı ateşi düşürür, ama kişiyi virüsten kurtarmaz. Daha da kötüsü, virüse bağlı ateşe yol açan virüs değildir hiçbir zaman. Ateş, virüsü yok etmek amacıyla ısısını yükseltmek için harekete geçen vücudun bir tepkisidir. O yüzden, yalnızca belirtileri sağaltmakla işi daha kötüye bile götürebiliriz.

Bir ilişki söz konusu olduğunda, başarısızlık belirtileri –ister depresyon, ister ajitasyon ya da anksiyete olsun– bir şeylerin yanlışlığına işaret eder. Soruna yol açan ilişkiyi düzeltmek için hiçbir şey yapmaksızın psikoterapi görmek ya da ilaç kullanmak, depresyon ya da anksiyete belirtilerini

hafifletebilir. O zaman, bizim için yanlışlığı devam eden –idealimizdeki aşk öyküsüne uymayan– bir ilişkiye katlanacak noktaya ulaşabiliriz, oysa gerçekte yapmamız gereken ya ilişkimizi ya da aşk öykümüzü değiştirmektir.

When Harry Met Sally [Harry Sally'ye Rastlayınca] adlı film gösterime girdiğinde hayli başarı kazandı, çünkü aşk öyküleri düşüncesini ve özellikle aşk konusundaki öykülerin dostlukla ilgili olanlardan nasıl ayrıldığını irdelemekteydi. Bu filmde, Sally ile ilişkisi ve onu algılayış biçimi Harry'nin kafasında var olan bir aşk öyküsüne değil, arkadaşlık öyküsüne özgü bir kavrama uymaktadır. Aralarındaki gönül ilişkisine karşın Harry yıllarca aşk coşkusunu başka kadınlarda arar. En sonunda, benimsediği aşk öyküsünü Sally ile ilişkisi dolayısıyla kısmen değiştirir, ama bu öykü değişinceye kadar ikisi de ne yaparsa yapsın, Harry Sally'ye romantik bir gözle bakamaz. Harry öyküsünü değiştirince Sally ile ilişkisi düzelir, hatta dönüşüme uğrar.

İnsanlar arasında romantik ilişkiler her zaman olacaktır, dolayısıyla her zaman yaşadıkları içli dışlı ilişkiyi anlamaya, düzeltmeye, dönüşüme uğratmaya çabalayan insanlar çıkacaktır. Bunu yapmak için insanlar her çareye başvururlar: Birbirleriyle, ilişkinin dışındaki dostlarıyla, aile bireyleriyle, terapistlerle konuşurlar. Kitaplar alırlar, kurslara katılırlar, videolar izlerler. Ama ilişkilerini yürütme girişimlerinde insanlar ne ölçüde başarılıdır acaba? Birleşik Devletler'de ve çoğu diğer ülkede yaklaşık yüzde 50 olan boşanma oranı bize bir ipucu, ama sınırlı bir ipucu veriyor. Büyük olasılıkla kopmayacak, ama mutsuz ilişkiler hepimizin aklına gelebilir. Gerçekten mutlu diye nitelediğimiz ilişkilerin sayısı bir elin parmakları kadardır.

Kişiler arasındaki içli dışlı bağlantıları sürdürmek ya içinden çıkılmayacak ölçüde güçtür ya da her nedense, ilişkileri anlama ve düzeltme girişimlerimiz ilişkileri sürdürebilmenin önemli bir yönünü hesaba katmada başarısız kalır. Bu noktada aşkın bir öykü olduğu düşüncesi yardımcı olabilir: Hepimizin kafasında bir ideal aşk öyküsü vardır, bu öykü kendi hakkımızda öğreneceğimiz en önemli şey olabilir.

BİRER ÖYKÜ OLARAK İLİŞKİLER

Biriyle ilk kez karşılaştığımızda elbette o kişiyi daha iyi tanımak, bizimle aynı şekilde düşünüp düşünmediğini öğrenmek isteriz. İlk izlenim-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

lerimizi gerçeklerle bağdaştırmayı, kurmacanın yerine gerçeği, öykülerin yerine doğruları koymayı isteriz. Birini tanırken bir “kurmaca”nın yerine, kurmaca olmayanın “gerçekliğini” koyduğumuzu hayal ederiz. Ama ilk izlenimleri, eş seçmeyle, evlenmeyle ilgili törensellikleri düşünürsek, aslında çoğu kez böyle bir yer değiştirmenin olmadığı görülür. İlişkilere birçok önyargılı düşünceyle yaklaşıyoruz. Her ne kadar bu düşünceler ya da öyküler az çok uyarlanabilir olsa da –yani ortama az çok iyi bir uyum sağlayabilse de– kendi başlarına doğru ya da yanlış değildir. Uyarlanabilir sayılan şey zamana ve yere göre değişir. Örneğin, bir kültür aşkı evlilik için vazgeçilmez sayarken, bir başka kültür aşkı evlilikle ilgisiz görür. Bu değerler her iki kültürde de kültürel geleneğe özgü oldukça keyfi konular diye değil, doğru ve yanlışla ilgili konular olarak öğretilir. “Gerçekler” olarak görülen şeyler daha çok algılanan gerçeklikler, ya da öykülerdir. Öykü yaşantılarımız bağlamında ilişkiye anlam verir. Kimi zaman bir ilişki içindeki eşlerden her biri aynı eylem ya da olaylarda farklı bir anlam görür, çünkü her biri eylemleri ya da olayları başka bir öyküye göre yorumluyordur.

Benim Öyküm, Senin Öykün

Tyrone, Samantha’yla tanıştığı zaman hayatının aşkını bulduğunu sanmıştı. Daha önce hataları olmuş, ama bu kez yanlış yapmamıştı. Samantha aradığı her şeye, hatta hiçbir zaman bulamayacağını sandığı şeylere bile sahipti sanki: Güzel, akıllı, çekici, cana yakın, ağırbaşlı bir kızdı; spora ilgi duyuyordu, iyi bir mizah anlayışı vardı. Hepsinden iyisi, ona, Tyrone’a, ilgi duyuyordu. Tyrone, Samantha’ya birlikte genç takımlar arasındaki bir maça gitmeyi önerdi, o da kabul etti.

Bir ay içinde Tyrone ile Samantha düzenli çıkmaya başladılar. İki ayda birbirlerinden ayrılmaz oldular. Üç ay sonra bazı düşünceler Tyrone’ın aklını kurcalamaya başladı. Samantha’nın en az bir erkekle gizlice görüştüğünden oldukça emindi, belki birden çok erkekle görüşüyordu. Öykü bütünüyle, yabancı olmadığı tatsız bir hal almaya başlamıştı; karşısında içtenmiş gibi görünen ama eline geçen ilk fırsatta aldatan güvenilmez bir kadın vardı. Çok geç olmadan Samantha’yı daha iyi tanıdığına memnundu. Öfke dolu birkaç çirkin tartışmadan sonra ilişki üzücü biçimde son

buldu. Tyrone ilişkinin bitmesinden hoşnuttu, Samantha da; Çünkü o, Tyrone'dan başka kimseyle görüşmemiştir ve kuruntulu bir adamla birlikte olmak istemiyordu.

Seçtiği eşlerin kendini sürekli aldattığını düşünen Tyrone kuruntulu görünebilir, ama hepimiz bir anlamda Tyrone'a benzeriz. İnsanları tanımaya başlayınca kendi düşünce ve duygularımızı –edindiğimiz birikimi, aynı zamanda geçmişimizin duygusal yükünü– onlara yansıtmaya başlarız. Sonuçta bir kişiyi daha yakından tanıdığımızı sansak da gerçek hiç böyle olmayabilir. Aslında bizim yaptığımız bir öykü yaratmaktır; bu öykünün gerçek kişinin nasıl biri olduğuyla ilintisi giderek azalırken, *hayal ettiğimiz* kişinin nasıl biri olduğuyla ilişkisi giderek artar. Gerçekten de, insanları yalnızca kendi algılarımız sayesinde tanırız.

Siz Tyrone gibi değilsiniz, öyle diyorsunuz; ama belki de düşündüğünüzden daha çok benziyorsunuz ona. Vaktiyle, aşk konusunu inceleyen ünlü bir araştırmacıyla karısıyla ilişkisi üzerine konuşuyordum. Bu kişi gönül ilişkileri alanında bir önderdir, eşler arasındaki ilişkilere psikolojik bir yorum getirmeye çalışmış insanlar arasında seçkin bir yeri vardır. Yirmi yılı aşkın bir evlilikten sonra bir gün karısıyla oturma odasında nasıl bir söyleşiye daldığını anlattı bana. Soba yanmaktadır, dışarısı alacakaranlıktır ve bundan daha romantik bir dekor olamaz. Karısı düşünmeden bir yorum yapmış ve aralarındaki ilişkiye bakış açısı birdenbire bütünüyle değişmişti. Kendisinin bu ilişkiye bakışıyla karısının bakışında hemen hemen hiçbir ortak yan bulunmadığını anlamıştı. Yirmi yıldan fazla zaman geçmiş, o her nasılsa bunu fark etmemiştir. Sonraki söyleşiler, en azından kendi açısından, onun yeni varsayımını doğruladı ve sonunda evliliği bitti.

Bu araştırmacı Tyrone değildi. Oysa o da içimizden herhangi biri kadar yanılışmalardan kolayca etkilenen biriydi. Yeni anlayışı doğru muydu? Gerçekten kesinlikle bilmenin yolu yok. Tyrone gibi o da bir öyküyle başladı ve bu öyküyü bir başkasıyla değiştirdi. Karısının, Samantha gibi, kendine özgü, farklı bir öyküsü vardı. Bir ilişkiye ait nesnel, “doğru” bir öykü yoktur ya da en azından bilebildiğimiz kadarıyla yoktur.

Kuşkunuz varsa, boşanmaktan söz eden iki insanla konuşun sadece. Çoğu kez ikisi de bir başka evliliği anlatıyor sanırsınız. Eşlerden birinin

anlattığı ilişki diğerinin anlattığını ya hiç tutmaz ya da pek az tutar. Onların boşanmalarında başat bir nedendir bu: İlişkileri konusunda benimstedikleri öykülerin ortak noktaları yok denecek kadar azalmıştır.

Öykülerin farklılaşması aksayan ilişkilerle sınırlı değildir yine de. Michael Barnes ile birlikte yaptığımız bir incelemede çiftlerden verdiğimiz soru formlarını doldurmalarını istedik; bu formlarda çiftlerin eşlerine karşı neler hissettikleri ve eşlerinin kendilerine karşı neler hissettiği hakkında ne düşündükleri sorulmaktaydı.⁷ Bazı sorularda eşlerden her birinin diğerinin vereceği yanıtı tahmin etmesi gerekiyordu. O ve ı kullanılarak yapılan değerlendirmede o, kişinin eşinin vereceği yanıtı rasgele tahmin ettiğini, ı ise kişinin hep doğru tahminde bulunduğunu belirtiyordu. Eşinin gerçekte verdiği yanıtla, o bireyin eşinin vereceğini sandığı yanıt arasındaki bağlantı (korelasyon) yalnızca 0,3 çıktı. Başka deyişle, o kişilerin verdikleri yanıtlarla eşlerinin vereceğini düşündükleri yanıtlar arasında yalnızca küçük bir ilişki vardı. Eşlerinin kendilerine nasıl duygular beslediği konusunda insanlar son derece bulanık bir düşünceye sahipti. Üstelik bunlar ilişkileri sağlam çiftlerdi! İlişkileri bozulmuş çiftler açısından sonuçların ne olacağını siz düşünün. Benim deneyimlerime göre, çoğu kez, eşlerden biri hoşnutsuzluk belirttiği ya da boşanma isteğinde bulunduğu zaman diğeri kendini bütünüyle gafil avlanmış hissediyordu. Oysa boşanmayı isteyen eşe bunun diğeri için beklenmedik bir haber mi olduğu sorulsaydı, büyük olasılıkla onu onlarca, hatta yüzlerce kez uyardığını söyleyecekti. Her iki eşin de ilişkileri hakkındaki öyküleri birbirinden öylesine uzaklaşmıştır ki, aralarındaki iletişim geniş ölçüde biranılsamaya dönüşmüştür. Buna karşılık, ortak öyküler dünya görüşlerini, ilişkiler hakkındaki inanları ve olaylara ilişkin yorumları paylaşmaya yol açtığı zaman –ki bunların tümü iyi bir iletişimin temellerini oluşturur– ilişkilerin başarıya ulaşması daha olasıdır.

İnsanların aşk hakkında farklı öyküleri olduğu gerçeği, aşk konusunda önemli bir noktanın altını çiziyor: Aşkın ne “olduğunu” çözmeye çalışmak yıpratıcı ve boş bir çaba olabilir, çünkü aşk her çift için pek aynı şey değildir. Aşk, herkes için bir öyküdür, ama bu öykünün içindekiler kişiden kişiye büyük ölçüde değişir. Ancak aynı zamanda, ilişkiye girmiş iki insa-

nın kendi bireysel öykülerine ek olarak bir yolunu bulup paylaşacakları bir öykü yaratmaları gerekir.

Bizim Öykümüz

Her insanın ilişki konusunda benimsediği kişisel bir öykü dışında, eşiyile paylaştığına inandığı ortak bir öykü daha vardır. Paylaşılan öykünün her iki bireyin de öyküsüne uyması ya da uymaması mümkündür, kuşkusuz eşlerin ikisi de paylaşılan öykü hakkında farklı düşünebilir. Beth ile Blake'e bakın.

Beth ile Blake yirmi yıldır birlikte ve ikisi de ilişkilerinde mutludur. Yirmi yıl güçlülere göğüs germiş, özellikle iki çocuklarıyla ilgili küçük gerginlikler dışında görece sorunsuz bir evlilikleri olmuştur; bu gerçek onlar için gurur kaynağıdır. Çoğu bakımdan mutlu bir çiftte örnek oluştururlar.

Beth altı, hatta neredeyse yedi aydır David ile görüşmektedir. David boşanmıştır ve yeniden evlenmeyi düşünmemektedir. İşin tuhafı, Blake'i bırakmak Beth'in aklına gelecek en son şeydir. Blake ile gerçekten mutludur, ama dingin, pek heyecan vermeyen bir mutluluktur bu. Beth, David'i görmenin yaşamına Blake ile birlikteyken yakalayamadığı bir heyecan getirdiği kanısındadır.

Beth, David'le ilişkisinden ötürü kendini suçlu hissetmektedir. Bunun aslında bir anlamı olmadığını, daha ötesi, eğer durumu öğrenirse Blake'in o dakika kapıyı çekip gideceğini bilir. O zaman barışmak söz konusu olamazdı, en azından Blake için. Blake fazlasıyla gururludur çünkü. Bir yandan Beth'in içinden çok geç olmadan David'le ilişkisini bitirmek geçer; ama diğer yandan da sanki benliğinin bir başka parçası buna razı değildir.

Beth bütün bunlar karşısında tuhaf bir kararsızlık içindedir. Blake'le ilişkisi hakkındaki öyküsü olumlu bir öyküdür. Paylaştıkları öykü de çok olumlu bir öyküdür, ama o öykü nedir tam tamına? Beth paylaşılan öykü hakkında Blake'le aynı şeyleri düşünemeyeceklerini bilir. Blake'le birlikte olduğu zaman ona numara yaptığını bilmektedir. Gerçekte Blake'le paylaştığı öykü Beth'in ideal öyküsünden fazlasıyla uzaktır. Er ya da geç bir şeyler patlak verecektir. Beth bunun ne olacağından emin değildir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Beth ile Blake'in durumu görüldüğünden karmaşıktı, çünkü Blake'in de başka biriyle görüştüğünden Beth'in haberi yoktu ve Blake de hemen hemen Beth gibi düşünmekteydi. Beth ile Blake ilişkideki tıkanıklık hakkındaki düşüncelerini birbirlerine söyleselerdi onu onarabilirlerdi. Böyle yapmaktansa her biri diğerini karanlıkta bırakmaya uğraştı.

Beth ile Blake'in ortak yanları gerçekte ikisinin bildiğinden daha fazla olabileceği halde, ikisi de numara yapıyormuş gibi görünüyor. Bazen bir çiftin paylaştığı öykü öylesine yavandır ki, sınamanın en hafifine dahi dayanamaz. Geçenlerde bütün ülkede okunan bir gazetede çıkan bir haber, piyango bileti yüzünden ayrılan nişanlı çifti anlatıyordu. Bileti kadın almış, saklasın diye adama vermişti. Bilete ikramiye çıkınca kadın biletini geri istemişti. Oysa adam olayı böyle görmüyordu; bilet onların biletiydi ve o, parayı erkeğin yönettiğine inanıyordu. Şimdi mahkemelerin karar vereceği bir konu bu. Çift, ilişkileri hakkındaki görüşlerinin birbirine pek benzemediğinin farkına vardı, ama çok geç.

Çoğu kez eşlerin birbirlerine zamanla daha çok benzediği söylenir. Bu görüşün nedeni bir ölçüde, insanların yalnızca öykülerine uyan eşler seçmekle kalmayıp, aynı zamanda öykülerine daha uygun bir eş yaratmak için onların davranışını biçimlendirecek şekilde hareket etmeleridir. Başka deyişle, eğer eş arzu edilen role bütününü uygun düşmüyorsa, birey bilinçli ya da bilinçsiz olarak eşini arzulan davranışa özendirmeye yönelik yollar bulmaya çalışacaktır. Bu biçimlendirme sonucunda bireyin kendini daha önce hiç düşünmediği bir rolü oynarken bulması mümkündür. Bu, o insan için hoş ya da ancak kabul edilebilir bir rol olabilir, ama olmayabilir de. Eğer kabul edilebilir bir rol değilse, o insan ilişkiyi kendisine karşı hoş karşılamayacağı bir güç kullanımı olarak düşünebilir.

İlişkilerin etki gücü büyüktür, bizi istemediğimiz tarzda dönüşüme uğratar ve değiştirirler. Bizi eyleme iten yalnız kendi aşk öykümüz değildir, aynı zamanda eşimizin aşk öyküsü de bizi harekete geçirir ve aşk hakkında hepimizin çeşitli öyküleri olduğu gerçeği durumu daha da karmaşıklarır. Bu çeşitli öyküler nasıl sergilenir? Bunlar bilinçli öyküler midir? Bir sonraki bölümde bu ve benzeri sorulara yöneleceğiz.

ÇEŞİTLİ AŞK ÖYKÜLERİMİZ

Genellikle her birimizin aşk hakkında sadece bir tek değil, çeşitli öyküleri vardır. Bu öyküler, aşkın farklı insanlar için pek de aynı şey olmadığı gerçeğini vurgulamakla kalmaz, bireysel olarak bile aşkın tek bir öyküsü olmadığı gerçeğinin altını çizer. Aaron ile Lucy vakasına bakın.

Aaron, Lucy ile yedi aydır görüşmektedir. Bu her ikisinin de ikinci deneyimidir, ama ikisi de sanki aradıklarını bulmuş gibi davranırlar. Hayattan aynı şeyleri beklediklerini, bunların uyuştuğunu fark etmişlerdir. Birlikte oldukları zaman her şey sakin ve rahattır artık. İkisi de kendilerine hemen hemen hiç rahat huzur vermeyen kavgalı gürültülü bir evliliği geride bırakmıştır. Nasıl değişmiştir her şey! Evlilikten, çocuklardan –birlikte bir hayat yaşamaktan– konuşmaya başlamışlardır. Varsayımsal bir gelecek hakkında başlayan söyleşiler her nasılsa sanki gerçek bir geleceğe ilişkin söyleşiler halini almıştır şimdi. Lucy laf olsun diye söylenmiş şeylerin kendilerini hayalden öte bir şeye nasıl bu kadar da çabuk dönüştürdüğünden pek emin değildir. Ama oluvermişti işte.

Ne yazık ki, başka şeyler de oluyordu. Üç hafta önce Aaron Dottie'yi umursamayabilirdi. Şimdi ise ona ilgi duyduğunu düşünüyor. Bir haftalık bir iş yolculuğu sırasında görüşmeye gittiği fabrikada müdür yardımcısı Dottie ile tanışmıştı. Hafta geçtiğinde konu bir iş yolculuğundan çok Dottie'yle ilgili bir öyküye dönüşmüş gibiydi. Aaron Dottie'ye makine parçaları satmaya çalışarak başladığı işi, ona kendini satmaya çalışarak bitirdi. Aaron'un aklı tamamıyla karışmıştır artık.

Aaron'un Lucy'yle iyi bir ilişkisi vardır. Bir başka ilişki kurmanın peşinde değildir o. Tam tersi, Lucy ile kendini ciddi bir çift olarak görmektedir. Her ikisi de ciddi insanlardır, önceki evliliklerindeki dalaşma ve gerilimleri yaşamadıkları bir hayata kavuşmuşlardır. İlişkiyi tartışmalara meydan vermeden yürütmeye özellikle dikkat ederler. Aaron ile Dottie arasındaki ilişki ise hiç böyle değildir; daha çok, geride bıraktığı evlilikteki ilişkiye benzer. Aslında Aaron'un tabana kuvvet Dottie'den kaçması gerekir, ama kendini ona yakınlaşmaktan alıkoyamaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Dottie ile ilişkisi çoğu zaman eğlenceli, ciddilikten uzaktır. Kavga çıktığı zaman da bu –iki kez çıkmıştır zaten– Aaron’u gerginleştiren, kafasını serseme çeviren saçma sapan bir şey olur. Aaron Dottie ile ilişkisi olduğu için aklından zoru olması gerektiğini düşünür, ama bir türlü ondan vazgeçemez.

Aaron ne Dottie’ye Lucy’den, ne de Lucy’ye Dottie’den söz etmiştir. Hafta sonunda bir karara varacağını sanmaktadır; ya Dottie ya da Lucy ile bağları koparması veya birinden biriyle ilişkisini düzeltmesi veyahut şimdi aklına gelmeyen bir başka şey yapması gerekmektedir. Bildiği tek şey, iki ayrı kentte, iki ayrı ilişki sürdüren biri durumuna düşmek istemediğidir. Kendini aşağılık biri gibi hissetmektedir. Hem Lucy, hem Dottie’nin kendisine nasıl çekici gelebildiğini anlayabilmiş değildir, ama bildiği her ikisinin de kendisine çekici geldiğidir.

Sonunda Aaron, Dottie ile ilişkisine son verdi, Lucy’ye döndü. Ama çok geçmeden Lucy ile ilişkisi de sona erdi. Aslında ne Aaron’a, ne de Lucy’ye ilişkilerinin yararı dokundu. Bu her ikisi için de önceki ilişkilerinden ellerinden geldiğince bir uzaklaşma girişimiydi. Bir uçtan karşıt bir uca gitmek çoğunlukla yarar sağlamaz. Bu, gelecekle yüz yüze gelmekten-se geçmişten kaçma stratejisidir.

Aaron’un durumu sıra dışı değildir. Hepimiz aşk ilişkilerimizde birden çok öyküyü uzlaştırmaya çalışırız. Genellikle, ne bu öykülerin bilincinde oluruz ne de öykülerimizin bizi etkilemede nasıl farklı ağırlıklar taşıdığının bilincine varırız. Başka deyişle, diğerlerine yeğlediğimiz bazı öyküler vardır. Farklı eşler, farklı öyküler yaratır bizde.

Sonuç olarak, yeterli, hatta iyi olduğunu kabul ettiğimiz bir aşk ilişkisi, potansiyel bir eş daha çok tercih ettiğimiz bir başka öyküde rol oynamaya başlarsa, pek kısa sürede yetersiz görünebilir. Bu potansiyel eşle karşılaştığımız zaman, eski eş birdenbire büyük ölçüde çekiciliğini yitirir. Önceleri çekici görünen bir kimsenin bir süre sonra çekicilikten yoksun görünmesi, insanı sıkıntıya bile sokabilir. Bu gibi değişiklikler öykü hiyerarşimizin ve bunun üzerimizdeki etkisinin farkında olmadığımız zaman meydana gelir.

Genellikle tercihlerimizin neler içerdiğinden ya da böyle bir sıralamamız bulunduğundan bile habersiz olduğumuz için, yaşadığı ilişkiyi bü-

tünüyle yeni bir bakış açısıyla tekrar gözden geçiren herkes kadar şaşırabiliriz. Aaron'un başına gelen budur. Kadınların ikisi de ona çekici geldi, çünkü her biri onun bir öyküsünde rol oynadı. Ne istediğine gelince, Aaron aklının karıştığını görüyordu.

Aslında Aaron her iki aşk öyküsünü de istiyordu, istemediği eşzamanlı iki ilişkiydi. Bu durumda, çoğumuz gibi birini seçmesi ya da ikisini birden bırakması gerekiyordu. Eninde sonunda iki ilişki de yolunda gitmediği için Aaron şanslıdır belki, çünkü iki ilişki de onu bütünüyle tatmin edecek bir öykü üretmemişti.

Aynı şey, yukarıda değinilen çerçevede Leonard'ın başına geldi. Valerie başlangıçta Leonard'ın bir aşk öyküsünden beklediklerine uygun bir eşe benziyordu. Leonard, öyküsü kendi idealine daha yakın birini buluncaya kadar istediğinin Valerie olduğunu düşünmüştü. Kuşkusuz, idealine daha yakın birine rastlayabilir hâlâ. Bir noktada hepimizin ya yaşadığımız ilişkinin öykümüze yeterince yakın olduğuna karar vermesi ya da kısa süreli bir dizi ilişkiyi göze alması gerekiyor.

DAĞA TIRMANMAK

Kendinizi bir dağın eteğinde düşünün. Doruğa tırmanmak istiyorsunuz, ama hava karanlık, üstelik bir de bulutlu, dolayısıyla dağın tepesini, hatta tırmandığınız patika boyunca önünüzü bile pek göremiyorsunuz. Sizin için dağa tırmanmanın tek yolu bastığınız yeri ayağınızla yoklamak, sizi yukarı çıkaracak adımı atmaktır; ancak, büyük bir adım atıp kazayla düşmesiniz diye adımları küçük tutmanız gerekir.

Bu yüzden dağa yavaş yavaş tırmanırsınız, nereye gittiğinizden gerçekten emin değilsinizdir. Sonunda bir doruğa ulaşırsınız; daha önce ayağınızı bastığınız her nokta şimdi bulunduğunuz yerden daha aşağıdadır. Artık gidecek başka bir yer yoktur. Dolayısıyla dağın doruğunda olmanız gerekir, doğru mu? Yanlış.

Doruğa ulaşıp ulaşmadığınızı gerçekten bilemezsiniz. Doruğa değil, ama patika üzerindeki en yüksek noktaya ulaşmış olabilirsiniz. Hem hava karanlık olduğu için ulaştığınız yerin en son doruk olup olmadığını bilemezsiniz. Doruğa ulaştığınızı sanarak görece daha alçak bir dorukta ki-

sılıp kalmış olabilirsiniz. Bulunduğunuz noktanın her yanı aşağı doğru inmektedir, ama bilginizin dışında, hemen 500 metre ötede çok daha yükseğe çıkan bir patika olabilir.

Şimdi iki seçeneğiniz var. Yeterince yükseğe tırmandığınıza karar verip bulunduğunuz yerde kalabilirsiniz ya da dağdaki herhangi bir noktaya kadar aşağı inip daha yüksek bir doruğu bulma umuduyla bütün süreci yeniden başlatırsınız. Ama daha yüksek bir doruğu bulabilir ya da bulamayabilirsiniz de. Bunu kesin olarak bilmenin yolu yoktur. O halde, riski göze almak isteyip istemediğinize karar vermeniz gerekir. En iyi olasılıkla, doruk olup olmadığını bilemediğiniz daha yüksek bir tepe bulursunuz. En kötü olasılıkla, şimdi bulunduğunuz yer kadar yüksekini hiçbir zaman bulamazsınız. Başka deyişle, şu anda bulunduğunuz yüksekliğe bile bir daha hiçbir zaman çıkamayabilirsiniz.

Aşk öyküleri de böyledir işte. İçinde bulunduğunuz ilişki ile onun simgelediği öykünün bulabileceğiniz en iyiler olup olmadığını gerçekten hiçbir zaman bilemezsiniz. Belki sizi bekleyen daha iyi bir öykü vardır. Ya da belki şimdi yaşadığınız ilişki öyküsünün daha iyi bir örneği vardır. Diğer bir deyişle, başka kişiyle ilişki, gönlünüzde saklı bir başka öyküye hitap edebilir ya da şimdiki aşk öykünüzün daha iyi bir uyarlaması olabilir. Karanlık ve sisli havada tırmanan dağcı nerede durduğundan nasıl emin olamazsa, aşkta da çoğumuz kendimizi sanki karanlıkta bırakılmış gibi duyumsarız. Eşlerimiz de karanlıktadır. Bu hem bizi, hem eşimizi neyin ne olduğu –neyin “doğru”, neyin “yanlış” olduğu– konusunda kuşkuyla bırakır.

Öyküler ve Olaylar Arasındaki İlişki

Çiftler çoğu kez doğruyu kimin görüşünün daha iyi gösterdiği konusunda tartışırlar, ancak “aşk bir öyküdür” bakış açısından bir ilişki hakkında herhangi bir doğruyu bilmek olanaksız değilse bile güçtür. Bunun nedeni, gerek eşlerin sahip olduğu, gerekse başkalarına verdiği bilginin, her zaman kendi ilişkileri hakkındaki öykülerinin süzgecinden geçmesidir. Aslında her biri kendi gördüğü biçimde doğruyu söylediği zaman eşler birbirlerinin yalan söylediğinden kuşku duymayabilir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Örneğin, kadın-erkek ilişkilerindeki genel bir soruna bakalım. Dean, aşkın pürüzsüz, sakın, görece çatışmasız bir ilişki olduğunu düşünmektedir. Birbirini gerçekten seven iki insanın, birbirlerini oldukları gibi kabul edeceği düşüncesindedir; bu, sürtüşmelerden kaçınmak, birbirine sözle saldırmamak anlamına gelir. Ne var ki, Susan için birbirini seven iki insan farklılıklarıyla yüz yüze gelmeli, birlikte ortak bir yol oluşturmalarıdır. Susan bir çiftin, özellikle aralarındaki farklılıklar hakkında birbirleriyle iletişim kuramaması halinde, ileriye doğru birlikte yürümeye bile başlayamayacağı kanısındadır. Dolayısıyla Susan gördüğü hemen hemen her problemi Dean'ın yüzüne vurur.

Dean, kendi anlayışı çerçevesinde bu tartışmaları birbirini seven insanların kesinlikle başlatmamaları gereken saldırılar şeklinde değerlendirmektedir. Geri çekilir. Dean'ın geri çekilmesiyle hayalleri boşa çıkan Susan daha iddialı davranır, bunun üzerine Dean biraz daha geri çekilir ve bu böyle sürer gider. İki insan gerçekleri farklı gördüğü, hatta birbirini sevmeyi için değil, aşkın ne olması gerektiği konusundaki öyküleri, olayları karşıt biçimde yorumlamalarına yol açtığı için ilişki kötüye gitmektedir. Eşlerin birbirlerinin aşk öykülerini anlamaması nedeniyle ilişki gerçekten kopabilir. Eşlerin paylaştıkları şeyler ne kadar çok olsa da, farklı öyküleri onları birbirinden uzak tutar.

Paylaşılanların çoğalmasa bizi hiçbir "doğru"ya götürmüyorsa birbirimizi nasıl tanıyabiliriz? Sıkılmak yersiz. Aslında birini daha iyi tanımak için iyi bir neden var; ama bu genellikle düşündüğümüz şey değil.

Birini daha iyi tanımak için ilişkimizi, paylaştığımız öykünün ve bu öyküde her birimizin oynadığı rolün bir yansıması olarak görmeyi deneyebiliriz. Daha önce dikkat çektiğim gibi epey zaman önce Kant, kendinde şeyi –şeylerin nihai özünü hiçbir zaman bilemeyeceğimizi söylemişti. Bilebileceğimiz, ancak şeylere ilişkin algılarımızdır. Deneyimlerimiz arttığı ölçüde bu algılar giderek daha karmaşıklaşır ve zenginleşir. Bu durumda algıların mutlak anlamda daha geçerli ya da hatta iç tutarlılığa sahip olması gerekmez. Tam tersine, bir kişi hakkında bilgimiz ne ölçüde artarsa, o kişi o kadar çelişik görünebilir bize! Kuşkusuz, asıl çelişme eşlerimizde değil, izlenimlerimizde olabilir.

İster insanlar, isterse herhangi başka bir şey söz konusu olsun, nesneleri kendi başlarına hiçbir zaman bilemeyeceğimiz düşüncesi umut kırıcı gibi gelebilir. Yine de bu önemli bir düşüncedir, çünkü diğer insanlarla aramızdaki ilişkilerin bazı bakımlardan hayatta yaşadığımız diğer şeylerden daha öznel olmadığını fark etmemize yardım eder. Renkleri ele alalım örneğin. Şu anda üstünüzdeki giysilere bakın. Hangi renkleri görüyorsunuz? Bu renkler nerede bulunuyor?

Göründüğü kadarıyla, renkler elbette gördüğümüz şeylerde bulunur. Ancak aslında giysilerinizde renk yoktur. Giysilerin bütün yapabileceği bazı elektromanyetik ışınım bantlarını soğurmak, diğerlerini yansıtmaktır. Yansıtılan bantlar ile gözleriniz arasındaki etkileşimler renk dediğimiz şeyi meydana getirir.⁸ Bazı insanlar ve birçok türden hayvanlar tamamıyla ya da kısmen renk kördür. Çocukların sözcük oyunları yaparken çoğu kez birbirlerine yönelttikleri soruların –senin gördüğün mavi benim gördüğümle aynı mı?– bunurla biraz iltitisi olabilir. Sizin gözlerinizdeki konik hücrelerin (renk algılayan hücrelerin) benim gözlerimdeki konik hücrelerle tamamıyla aynı biçimde çalışıp çalışmadığını bilme olanağı yoktur. Hepimizin aynı şeyi mavi olarak görüp görmediğini bilmek gerçekten olanaksızdır.

Renkleri aynı biçimde görüp görmediğimiz tartışılabilir. İnsanların aşkın renklerini aynı biçimde görüp görmedikleri tartışılmaz, çünkü aynı biçimde görmezler. Aşk söz konusu olunca, insanlar olayları her zaman farklı biçimde yorumlayacaklardır. Dean ile Susan vakasında olduğu gibi, bir kişinin yapıcı eleştiri olarak gördüğünü diğeri saldırı olarak görecektir. Birinin ilişkiyi kurtarma amaçlı diye gördüğünü, diğeri ilişkiyi yıkma amaçlı diye görecektir; Kate ile Ernest vakası buna bir örnek oluşturuyor.

Kate yeniden uzaklarda, Fransa'dadır. Yaptığı dışalım-dışsatım işleri iyi gitmektedir; Ernest altı aydır işsiz olduğu için bu onlar için bir şanstır. Şirket küçülmesinin kurbanı olan Ernest, büyük bir telekomünikasyon şirketindeki üst düzey yöneticiliğini yitirmiş ve buradan elde ettiği düzeye yakın kazanç sağlayabileceği bir başka iş bulamamıştır.

Ernest iş bulamadığı için utanç duymaktadır. Aynı zamanda öfkeli-dir, çünkü otuz üç yıllık deneyimiyle hangi şirkete gitse el üstünde tutul-

ması gerektiğine inanmakta, yaş ayrımcılığının kurbanı olduğunu düşünmektedir, ama bunu kanıtlama olanağı yoktur. Ayrıca işlerin nasıl yürüdüğünü, geçmişte kendisinin insanları nasıl işe aldığını bilmektedir: İyi kötü aynısını çok daha ucuza yapacak biri varsa neden fazla para vermeli?

Ernest Kate'in işlerinin bu kadar iyi gitmesinden memnun olsa da, onun hiçbir zaman ortalıkta görünmemesine içerlemiştir. Evliliklerinin ilk yıllarında haftada altmış saat çalıştığı sıralar Kate'in buna hiç laf etmediğini bilir. Artık yaşlanmışlardır; Ernest, Kate'i daha çok ortalıkta görmek istemektedir. O da, sık sık yolculuğa çıkmazsa yoksulluğa düşecekleri yanıtını vermektedir. Kate, yaptığı yolculukları ilişkiyi sürdürmenin, hatta yeme içme ve barınma giderlerini karşılamanın tek yolu olarak görmektedir.

Ernest'in buna pek inandığı yoktur. Kate'in kendisiyle birlikte olmaktan zevk almadığından kuşkulandır, eskiden kendisi sürekli çalışırken Kate'in belki bu yüzden hiçbir şey söylemediğini düşünür. Geçmişe bakınca olaylar nasıl farklı yorumlanabiliyor!

Kate'in evliliği kurtaracak, onları yoksulluktan koruyacak biricik umut diye gördüğü şeyi Ernest sabotaj olarak görmektedir. Kim haklı: Kate mi, Ernest mi, ikisi de mi, yoksa hiçbiri mi? Her kim haklı olursa olsun kesin olarak söylenebilecek tek şey, ikisinin de ilişkilerinin geleceği hakkında kaygı ve güvensizlik duyduğudur.

Bir İlişki ve Rakip Öyküler

Kate ile Ernest'in öyküsü, ilişkilerin pek çok öykü içerdiğini gösteriyor. Bunlar yalnızca aşk öyküleri değildir; parayla, çocuklarla, cinsellikle, aynı zamanda diğer birçok şeyle de ilgilidir. İnsanların kendileri hakkında bile öyküleri vardır; örneğin, bunlar eşlerini niçin kıskandıklarını açıklayan öyküler olabilir. "Kız arkadaşımın nerede olduğunu her zaman merak ediyorum, belki bir başka herifle birlikte" ya da "Yirmi yıl önce en iyi arkadaşım sandığım herif karımla yatıyordu."

Kıskançlığa eğilimli insanlar, nerede ya da kiminle vakit geçirdiğini anlatmaktan hoşlanmayan biriyle birlikteliğin kendilerine güç geleceğini kavramalıdır. Julio'nun başına gelen de buydu. Maria'nın nerede olduğu-

nu bilmek istiyordu. Konunun Maria'nın kişiliğiyle hiçbir ilgisi yoktu. İlişkilerinin birçok olumlu yönü vardı, ama Julio karısının kendisine bağlılığını bilme ihtiyacındaydı ve ancak onun vaktini nasıl geçirdiğini öğrenirse bundan emin olabilirdi.

Maria, Julio'nun bilme gereksinimini kendine karşı güvensizlik olarak yorumluyordu. İlişkileri çoğu gereksinimini karşılamakta, ilişkinin diğer yönlerinden de zevk almaktaydı; ancak yaşamını bir hapishanede geçirdiği duygusuna kapılmak istemiyordu. Ama gitgide bu duyguya kapıldı. Julio kendi davranışına merak derken, Maria hastalıklı kıskançlık demektiydi. Maria artık ilişkiyi bitirmek istiyordu. Bu öyle kolay değildi ama. Julio bitirmek istemiyordu ve Maria, Julio'yu bırakırsa onun ne yapacağından gerçekten korkuyordu. Danışmanlara, bir avukata, bir papaza ve dostlarına başvurdu. Kimse ona yardım edebileceğe benzemiyordu, özellikle de Julio yasadışı hiçbir şey yapmadığı için. Eli kolu bağlanmış gibi geldi Maria'ya. Öyleydi. Zamanla gelişen öykü sanki daha kötüye gidiyordu. Öyküler zamanla nasıl gelişir ve bu öykülerin öğeleri nelerdir?

ÖYKÜ ÖĞELERİ

Bir ilişki hakkındaki öykümüz ve onun parçası olan öğeler değişebilir, ama öykü her zaman bizim öykümüzdür. Hatta öyküyü “yazmak” için bir eş bize yardım etse bile, öyküyü biz yaratırız ve o eş öykümüzün içeriğini hiçbir zaman bütünüyle anlamayabilir. Yarattığımız öyküde müthiş bir kalıcılık yeteneği vardır.

Öyküler zamanla değişir, ama öyle yitip gitmezler. Daha doğrusu biz bıkıp usanmadan eski öyküleri inceden inceye işler ve yavaş yavaş yenileriyle değiştiririz. Yeni öyküler daha iyi ya da daha kötü olabilir, ama yine de öykü olarak kalırlar. Öykülerimizi, ilişkimiz sürerken yaşamımıza beklenmedik olaylar, yeni değişkenler girdiği zaman bölümler ekleyerek geliştiririz. Geriye dönük öyküler denilen, ilişkinin bitmesinden sonra yarattığımız öyküler, ilişkide neler yaşandığı konusundaki anlayışımıza geriye dönük bir değerlendirme katma girişimlerimizi yansıtır ve olası öyküler denilen, bir ilişki başlamadan önce yarattığımız öykülerden oldukça farklı ola-

bilir. Bir ilişki bittikten sonra öykünün daha önce anlatılmış başlangıcını, öykünün sonuna daha iyi uyması için değiştirmemiz mümkündür.

İlişkilerimiz hakkındaki öyküler tüm diğer öyküler gibidir: Başlangıçları, gelişmeleri, sonları bulunur. Bir öyküye özgü bu üç genel evrenin farklı özellikleri vardır.

Başlangıçlar çoğu bakımdan öykülerin en heyecan verici bölümüdür. Neler olacağını kim bilebilir? Başlangıçlar, büyük ölçüde tanıştığımız kişinin özelliğine bağlıymış gibi görünecektir: Nasıl biridir ve ona karşı tepkimiz nedir? Bir eş hakkındaki bilgi boşluğumuzu kendi deneyimimizden gelen beklentilerle ne dereceye kadar doldurduğumuzu küçümsemeye eğilimliyizdir. Büyük ölçüde, karşılaşmayı umduğumuz kişiyi gerçekte karşılaştığımız insana yansıtırız. Bir ilişkinin başlangıcındaki heyecanda, kesinlikle karşımızda duran gerçek kişiye yönelik bu yansıtmanın ve bu yansıtma o kişinin beklediğimiz gibi çıkacağını fazlasıyla ümit etmemizin payı vardır.

İlişkimiz henüz başlangıcında olsa bile, çoğumuz şimdi yaşadığımız bu aşk öyküsüne düşsel bir son ekleriz. Sonlar hiçbir zaman kesin değildir, çünkü ilişkiler bittiği zaman bile onların defterini kapatmayız. Genellikle geçmişe dönerek bir ilişki hakkındaki öykümüzü geliştirmeyi, güzelleştirmeyi, bazen de değiştirmeyi sürdürürüz. O yüzden, boşanma yasal olarak bir ilişkiyi bitirebilir, ama öykü devam eder ve zamanla değişebilir, hatta eski eşle bağlantı tamamıyla kesilse bile. Boşanmış birçok insan, bitmiş bir ilişki hakkında kendisine ve çevresine anlattığı öykünün on yıl sonra boşanmanın ertesi günü anlattığına göre epey farklı olduğunu fark edecektir.

Sonlar bir insanla içli dışlı birlikteliğimiz tam sona erdiği an ortaya çıkmaz. Çünkü biz de yazarlar gibi bir ölçüde öykülerimizi önceden tasarlar, bir ölçüde de öykünün yazılmasını kendi akışına bırakırız; hemen hemen ilişki başlar başlamaz ya da hatta “resmen” başlamadan önce bir ilişkinin nasıl sonuçlanacağı hakkında pekâlâ bilinçli ya da bilinçsiz bir kanımız olabilir. Açıkçası, olayların akışı tahminlerimizi ve öykünün nasıl gelişeceğini değiştirebilir. Ne var ki, bizim beklediğimiz son nasıl ilişkiyi biçimlendiririrse, ilişkinin de asıl sonu biçimlendirmesi mümkündür. Beklenen son, öykümüzde ne tür olayların ve temaların gelişmesine izin vereceğimizi önceden belirleyebilir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Aşk öykülerinde olay dizileri, temalar ve karakterler vardır. Kişisel geçmişimizin çeşitli yönleriyle, ilişkinin çeşitli yönlerini (bütün öykü yazarlarının ele aldığı olaylar dizisi ve temalarda olduğu gibi) bir araya getiren bu öğeleri büyük ölçüde kendimiz yaratırız.

Bir aşk öyküsünün olaylar dizisi sadece bir ilişkide neler olup bittiğidir. Olaylar dizisinde bir yüzeysel düzey (görünüşte olup bitenler), bir de derindeki düzey (gerçekte olup bittiğini düşündüklerimiz) vardır. İnsanın olaylar dizisinin nesnel olduğunu düşüneneği gelir, ama öyle değildir. Örneğin, diyelim ki bir çift –üzerinde oldukça anlaştığı– bir ev için peşinat yaptırdı. Ama gerçekte onların yaptığı nedir? Eşlerden birine göre bu bir düştür, başlarını sokacak bir yer almaktır. Diğerine göre bu, zar zor biriktirdikleri parayı toprağa gömmektir. Bu iki kişinin evin alınmasından sonra olaylara farklı açılardan bakacakları hemen hemen kesindir.

Bazen çiftler somut olaylar üzerinde bile anlaşmaya varamazlar, kaldı ki yorumu üzerinde uzlaşırlar. Zach bir defasında Tammy'ye birlikte izledikleri bir filmin başrol oyuncusunu sormuş, Tammy onun filmi herhalde başka biriyle izlediğini ima ederek yanıt vermişti. Olayın kendisi, çevresinde örülen olaylar dizisinden çok daha önemsizdir. Bu vakada, Zach'ın Tammy dışında biriyle gizlice sinema kaçamakları (ve kim bilir başka ne tür kaçamaklar) yaptığı üzerinde dönen bir olaylar dizisi söz konusudur.

Olaylar dizisinin altında bir tema yatar ve bize öykülerimizin ne anlama geldiğini söyler. Temalar bir ilişkide olup bitenlerden çıkardığımızı düşündüğümüz derslerdir. Ev alma örneğinde eşlerden biri bu alımı diğerinin savurganlığının bir belirtisi olarak yorumlar; öbür eş ise bu alımı diğerinin gerçek bir ev ve yuva duygusundan tümüyle yoksunluğunun belirtisi olarak değerlendirir. Gerçekte bu temaları da olaylar kadar biz biçimlendiririz.

İki kişi aynı olaylardan hareket ettikleri halde, ilişkiden farklı şeyler öğrendiklerini düşünerek tamamıyla farklı temalar geliştirebilir. Buna bağlı olarak iki insan bir ilişkiye son verebilir ve biri ciddi ilişkilere tövbe ederken diğeri hemen ciddi bir eş aramaya koyulabilir. İkisi de ilişkiden almaları gereken dersi aldıklarını düşüneceklerdir. Bu iki insan artık çok farklı gelişimler gösterir; belki biri yeni karakterlerin yaşamında romantik bir rol oynamasına bir daha hiç izin vermeyecektir.

Aşk öykülerimizdeki karakterlerin oldukça net olduğunu düşünebilirsiniz, ama asıl sorun buradadır. Örneğin, iki insan arasındaki ilişkiler bile her zaman hem geçmişteki, hem bugünkü eşleri kapsar. Bir eşle ilişkimiz geçmiş ve güncel karakterlerden etkilenir, bunlardan bazılarının hiç farkında olmayabiliriz. Ayrıca, edebiyatta olduğu gibi karakterler ilişkilerimize kattığımız öykülerin getirdiği renklerle bizim gözümüzdeki kimliklerini kazanır. Aynı kişiyle ilişkide olan iki insan o kişiyi bütünüyle farklı açılardan görür; öyle ki, görüş birliğine vardıkları hemen hemen tek nokta o kişinin fiziksel özellikleridir (ayrıca, fiziksel özellikler bile farklı biçimlerde algılanabilir). Zihinlerimizde yer eden insanları hemen hemen onlarla ilişkimizi yapılandırdığımız biçimde biz “yapılandırırız”. Bu yapılandırmalar çoğunlukla sezgiseldir.

Öykülerin işlevi aslında aşkın kendisi gibi sezgisel ya da yaşantısal düzeydedir. İlişkilerini gerçekten düzeltmeye çalışan insanlar yardım için çoğu kez psikologlara başvururlar. Ama psikologlar, aşkın bilimsel çözümlemeden daha çok öykülerle ilgisi bulunduğunu çoğu zaman kavrayamazlar.

Aşk çözümleyici değil bütünleştiricidir; biz bir öyküyü yaşantılarımızın akışı içinde bütünleştirerek anlarız. Öyküler sezgilerin ve yaşam deneylerinin kurallarına uyar, mantığın ve aklın kurallarına değil. O halde, ilişkilerimizi anlatılar olarak kavramamız gerekir, uyum içinde olması gereken mantıksal dizgeler olarak değil. Psikolog Seymour Epstein tecrübelere dayanan ya da anlatımcı düşünüşün özelliklerini ussal düşünüşünkilerle karşılaştırdı.⁹ Neler bulduğuna bakın.

Anlatımcı düşünüş, bütünselci, sezgisel, mantık dışı, somut, çabucak ulaşılabilen, yavaş değişen, kanıt gerekmezsiniz geçerli olan (“yaşamak inanmaktır”) eğilimindedir. Ussal düşünüş, tersine, çözümsel, mantıklı ve soyut olmak, daha yavaş gerçeklik kazanmak, daha hızlı değişmek, inanılabilirlik için kanıt ve mantığa dayanan bir gerekçe istemek eğilimindedir. Örneğin Brian ile Sylvia vakasına bakalım.

Brian Sylvia’ya kendisini neden terk ettiğini sorduğu zaman, Sylvia Brian’a nedenlerini gösterebilmektedir; ama bu nedenler yalnızca geçmişe bakınca açıktır. Brian’a ve bir dereceye kadar Sylvia’ya ilişkinin niçin yürümediği konusunda, en azından Sylvia’nın bakış açısından mantıklı görü-

nen bir dizi açıklama getirmektedir. Aralarındaki iletişim giderek azalmıştı; sevimleri artık doyurucu olmaktan uzaktı; yeterince birlikte zaman geçirmiyorlardı. Ancak, bu nedenler altta yatan bazı sorunların yalnızca belirtileriydi, Sylvia'nın sezgisel olarak bildiği, tamı tamına anlatımcı düşünüş düzeyinin bilgisiydi. Aralarındaki iletişim niçin giderek azalmıştı? Sevimleri niçin artık doyurucu olmaktan uzaktı?

Sylvia'ya göre gerçek neden, ikisinin de mesleklerinde yükselmelerine koşut olarak aralarındaki ilişkinin aşktan çok bir iş öyküsü halini almasıydı. Sylvia için bir aşk ilişkisi öyküsü iş öyküsüne benzememeliydi. Sonuç olarak, Sylvia Brian'la eskisinden daha az iletişim kurabildiğini, onunla sevimye ilgi duymadığını fark etti. Öykü, sevdiği bir öykü olmaktan çıkıp sevmediği bir öyküye dönüşmüştü. Sylvia sezgisel ve anlatımcı düzeyde kendini artık bir aşk ilişkisi içinde hissetmediği için Brian'la ilişkisi bozulmaktaydı. O, aşkı bir iş gibi gören bir aşk ilişkisi istemiyordu, bunun özel bir ussal nedeni yoktu, bu sadece ona doğru gelmiyordu.

Çoğu zaman bir aşk ilişkisinde sorun, insanların gerçek düşünüşleri değil, bu düşünüşün peşinen kabul edilmesidir; sorun insanların ilişkilerine kattıkları öykülerin içeriğindedir. Bundan sonraki bölüm öykülerin içeriğini daha ayrıntılı inceliyor.

BAZI ÖYKÜ TÜRLERİ

Yaşantımız boyunca farklı türlerde öyküler işitiriz, bunların birçoğunda ana motif olarak aşk vardır. O nedenle kendi öykümüzü yazarken kullanabileceğimiz bir öykü dağarcığı bulunur elimizde. Yaşama geçirmeyi seçtiğimiz öyküler nelere ilgi duyduğumuzu yansıtır; bu öyküler tıpkı bir kitapçıdaki çeşitli ilgi alanlarına göre gruplandırılmış kitaplar gibi rahatça içeriklerine göre sınıflandırılabilir. Bu öyküler kitabımızın can damarıdır ve ikinci bölümde bunların ayrıntılarına inilecektir.

Kitapta sunulan yirmi beş öykü aşkın ne olabileceği konusundaki çeşitli düşüncelere ilişkin geniş bir yelpazeyi ortaya koymaktadır. Bunlar, yaptığımız görüşmelerde tekrar tekrar gündeme gelen öykülerdir, ancak insanların aşk hakkında (genellikle bilincinde olmadıkları) daha birçok öyküyü iç-

lerinde barındırmaları olasıdır, dolayısıyla burada verilen eğreti bir liste dağarcığımızda bulunan öyküler hakkında bir ipucu olarak görülmelidir. Aşk konusunda bazı düşünceler (örneğin, aşkı bir bahçe olarak görmek) diğerlerinden (örneğin, aşkı pornografi olarak görmek) daha yaygın görünebilir.

Her bir öykünün kendine özgü düşünce ve davranış tarzı vardır. Örneğin, aşkı iki yarışmacı arasında bir oyun olarak gören birinin sevdiğine davranışı, aşkı ibadet olarak görenden çok daha farklı olacaktır. Birinci kişi olayların yazgıya bağlanabileceğini düşünebilir ama, olayların altında bilinçli bir tasarımın yattığını düşünen ikincisi hayır. Bu iki insanın olaylara farklı tepkiler göstermeleri olasıdır.

Belirli bir aşk öyküsü, aşkın ne olduğu ya da ne olması gerektiğine ilişkin varsayımlarıyla hemen hemen “doğal düşünceler”le –hiçbir çaba harcamadan aklımıza geliyormuş gibi görünen düşüncelerle– aynı tarzda etkinlik gösterebilir.¹⁰ Bu varsayımların bizim aşk hakkındaki kendi öykümüz gibi mizacımıza nasıl bağlı olduğunun farkında olmayabiliriz. O zaman da kendi varsayımlarımızı aşkın ne olduğu ya da olması gerektiği konusunda aşağı yukarı “doğru” bir niteleme olarak kabul ederiz ve beklediğimiz gibi çıkmayan eşlerde çoğu zaman şöyle ya da böyle eksikler buluruz. Ama, ilişkilerimizde oynamayı düşündüğümüz rollere uyum sağlayamadığımız zaman kendimizde de eksikler bulmamız mümkündür. O yüzden aşkı bir iş düzenlemesi biçiminde gören biri birkaç kez denedikten sonra bu tür bir ilişki oluşturamazsa, gerçekte başka bir tür aşk ilişkisi kurabileceği halde, aşk ilişkilerinde kendisini yetersiz hissedebilir. Bazen de kişinin öyküsü doğru, ama öyküdeki rolü yanlıştır.

Aşk öykülerinde birbirini tamamlayan roller vardır. Biz, en çok öykümüzü paylaşan ya da öyküsü bizim öykümüzle az çok uyuşan biriyle mutlu oluruz, ama bu kimsenin bizim gibi biri olması gerekmez. Bizim aradığımız, benzer bir öyküyü paylaşmada kendimiz gibi olan, ama o öyküde oynadığı rolüyle bizi tamamlayan biridir.

Örneğin, benim bağımlılık öyküsü dediğim (kitapta ileride anlatılan) öyküye bakın; bu öyküde eşlerden biri ilişkiye ve ilişkinin altında yatan aşka bağımlıdır. İki eş bir bağımlılık öyküsünü paylaşabilir, ancak ilişkinin yürümesi için üstlendikleri rollerin birbirini tamamlaması gerekir. Genel-

de, eşlerden biri bağımlı, diğeri çektiği büyük sıkıntılarda ona “yardım eden” eşbağımlıdır. Bu bağımlılık eşe karşı duyulabileceği gibi uyuşturucuya, alkole, hatta bir davaya karşı da duyulabilir. Can alıcı öge bağımlılığın varlığıdır, neye karşı olduğu herhalde çok daha önemsizdir. İşin tuhaf yanı, bağımlı bağımlılığını yenebilirse ilişki bozulmaya başlayabilir, çünkü artık ilişkiyi ayakta tutan eşlerin geçerli saydığı öykü değildir.

Eski bağımlı artık bağımlılığını anımsatan eşbağımlıya gereksinim duymayabilir, hatta onu istemeyebilir, buna karşılık eşbağımlı diğerrinin bağımlılığı ortadan kalktığı için oynayacak bir rolden yoksundur. O yüzden, yaşamın bir noktasında geçerli olan öykü bir başka noktada geçerliğini yitirebilir, tıpkı bir kişi için geçerli olan bir öykünün diğeri açısından geçersiz olması gibi.

Bir kişi için bir durumda geçerli olan, bir başka kişi için ya da bir başka durumda geçerli olmayabilir. Örneğin, gülmecenin başat tema olduğu bir aşk öyküsü –ki bunda şakalaşmak ve olayları gülünç tarafından görmek büyük rol oynar– bir çift için ilişkiyi eğlenceli ve ilginç kılmaya hizmet edebilir ve onların sıkça şakalaşmaları ilişkilerini canlı, taze tutabilir. Aynı zamanda, bu gibi şakalaşmalar gerçekten içli dışlı olmaktan kaçınmak, sorunları örtbas etmek üzere kullanılabilir ya da bir eşe karşı üstü kapalı ve olumsuz biçimde saldırgan bir davranış sergilemenin bir yolu olabilir. O yüzden bazı koşullar altında eşler için oldukça geçerli bir öykü, diğerkosullarda geçerliğini yitirebilir. Bir ilişkinin yürüyüp yürümediğini anlamak için, o ilişkinin altında yatan öyküyü kavramamız gerekir.

Bazı öykülerin iyi sonuç verme olasılığı diğerrlerine göre daha çoktur; ancak yinelemek gerekirse, bir öykünün iyi sonuç verme olasılığı, insanlara, onların durumlarına, öykünün içinde yer aldığı kültüre bağlıdır. Öykülerin ne kadar geçerli olduğu, insanların onlara ne dereceye kadar inandıklarına da bağlı olabilir.

Bir öykü yalnızca ona inanan biri için iyi sonuç verebilir. Öyküsü daha önce gözden geçirilen Leonard’ın çoğu insanın gözünde mükemmel sayılabilecek bir ilişkisi vardı. Leonard’ın paylaştığı öykü benim bahçe öyküsü diye adlandırdığım bir öyküydü; bahçe öyküsü genelde uyarlamalı bir öyküdür. Bu öyküde amaç, tıpkı bir bahçedeki çiçeklere bakar gibi iliş-

kinin ve eşin bakımını üstlenmek, sürdürmektir. Sorun, Leonard'ın bu öyküyü istediğini düşünmesi, ama dikkatini fazlasıyla bir başka öykünün, ideal bir öykünün çekmesiydi. Bir sonraki ilişkisinde açığa çıktığı üzere Leonard'ın ideal öyküsü polisiye öyküye daha yakındı. O gizem ve entrika istiyor, oysa Valerie'nin içini dışını biliyordu. Gizem ve entrikanın çoğu zaman bir ilişkinin başlangıcında yer alması genellikle sorun yaratır. Aşk öykülerinde esrar arayan insanların eninde sonunda varacakları nokta düş kırıklığıdır. Başlangıçta mutluluğa yol açan şey, sonradan mutsuzluğun asıl kaynağı olabilir.

Öyküler, yaşamımızın geri kalan kısmıyla etkileşimleri bakımından hem neden, hem sonuçtur. İlişkilerimize kattığımız öyküler belli biçimlerde davranmamıza yol açabilir, hatta başkalarında bile belli davranışlar ortaya çıkarabilir. Aynı zamanda bizim kendi gelişimimiz ve başkalarıyla etkileşimlerimiz de, başarıya ulaşmak amacıyla ilişkilerimize kattığımız öyküleri biçimlendirebilir ve değiştirebilir.

Herhangi bir tür öykünün olası başarısı, başarının nasıl tanımlandığına bağlıdır. Öyküleri daha önce sunulan Zach ile Tammy'nin ilişkisi herkes bozuşmalarını beklerken başarılı olur, çünkü onlar aşkı savaş gibi gören bir öyküyü paylaşır. Gerçek şu ki, kızıp köpürmelerin, gözdağı vermelerin ardında onlar hallerinden mutludur, başka türlü herhalde ne yapacaklarını bilemeyeceklerdir. İkisi de, kurdukları ailede yaşanan çatışmalardan farksız çatışmaların yaşandığı ailelerden gelmektedir. Bu ilişki "başarılı" mıdır? Onların aşk öykülerinin bağdaşması açısından değerlendirilirse, evet. Bir arada kalmalarına göre değerlendirilirse, evet. Eğer birbirlerinden sürekli yakınmalarına ya da onların anlattığı kadarıyla her tür sayısal derecelendirmenin altlarında yer alan bir hoşnutluk düzeyine göre değerlendirilecek olursa, hayır. Başarının ölçüsü için bir birim yoktur. Ayrıca, bir çifti oluşturan bireylerin her biri ilişkiye dışarıdan bakan üçüncü şahıslar gibi başarıyı farklı biçimde tanımlayabilir. Başarının farklı biçimlerde tanımlanması, tanımların farklı öykülerden gelmesinden kaynaklanabilir.

İlişkiler, kişilerin öyküleri bağdaştığı zaman en iyi biçimde yürür. Jane ile Don örneğine bakın. Jane, Don'la ilişkisinde çok mutsuzdur. Jane için Don'la ilişkisi bir polis öyküsüdür. Don, Jane'in giyimini beğenmedi-

ği zaman Jane'den giysilerini değiştirmesini bekler; ya yağ küpü gibi, ya rü-küş ya da kılıksız görüldüğünü söyler ona. Yiyip içtiklerine de karışır, hat-ta lokantaya gittiklerinde uygun bulmazsa Jane'in siparişini iptal edip baş-ka şey söyler. Don sonunda Jane'in çalışmasına razı olur, ama en ufak yük-selme olanağı sağlayacak bir işe girmesine izin vermeyecektir. Don'ın de-netleme gereksinimi ilişkiyi çökertmektedir, çünkü Jane yaşamının geri kalan kısmını şartlı tahliye edilmiş bir mahkûm gibi yaşamak istememek-tedir. Jane'i hoşnut bırakacak bir başka polis öyküsü uyarlaması yoktur.

Jane'in ideal öyküsü bir bahçe öyküsüdür, buna göre Jane ile Don kendisini bahçesinin bakımına adayan bir bahçıvan gibi ilişkilerinin bakı-mına sevgiyle eğilmeliydiler. Jane herhalde bir ilişki bahçesinin bakımını üstlenmek isteyen biriyle en iyi geçinebilirdi ve Jane, bahçe öyküsüne ya-kın bir öyküsü olan birini bulabilirdi. Örneğin, "yemek kitabı" öyküsünü benimsemiş ve ilişkiyi yürütecek formüller bulmaya eğilimli birinin, Jane'i bahçede çiçeklerin açmasını sağlayacak bir formül aramaya ikna etmesi mümkündür. Ama Jane'in yaşamında, hayatı onun için bir hapis haneye çeviren ya da kendisini sürekli gözetim altındaymış gibi hissettiren bir po-lise yer yoktur.

İnsanlar kendi öykülerini yazarlar, onların yazdıkları buradaki bü-tün öykülerden kendi uyarlamalarıdır; bu öyküler, kitabın ikinci bölümün-de anlatılan öykülerden bütünüyle farklı olabilir. Ayrıca, öykülerimiz za-manla değişir. O yüzden ikinci bölümde incelenen öykü türleri katı bir sı-nıflandırma olarak değil ana çizgiler olarak kabul edilmelidir.

ÖYKÜLER NEREDEN GELİR, NEREYE GİDER?

Öykülerimiz nereden gelir? Algılarımızdan yola çıkar, onları kanı-mızca doğru bir öykü olarak görülebilecekleri şekilde biçimlendiririz. Ancak deneyimlerimiz, heyecanlarımız, güdülenmelerimiz, akıl yürütme ya da sezgi yoluyla edindiğimiz bilgiler öykülerimizi etkiler. Bu zemin, öykülerimizdeki temalara kaynaklık eder ve oluşturduğumuz öykünün türünü (mutlu ya da üzücü, uzun ya da kısa, kahramanca ya da alçakça) epeyce etkiler.

Yeni öyküler oluşturunca, çoğu kez eskilerinden seçtiğimiz bölümlere yeni bir ilişkiyle uyum sağlaması için yeni malzeme ekleriz. Eğer benimsediğimiz bir geri çevrilmişlik duygusu öyküsüye, geri çevrilmeye karşı aşırı duyarlık göstermemiz, ret amacı taşımayan davranışları bile öyle yorumlamamız olasıdır. O yüzden geri çevrilmenin aşk öykülerimizin başat bir teması olması, şekillendirdiğimiz her olaylar dizisine katılması olasıdır. Geçmişte sevdiklerimize güvenmemişsek, şu andaki sevdiğimizin de güvenimize layık olmadığına ilişkin işaretler arar, öykülerimiz içinde aldatma temaları biçimlendirebiliriz, çünkü her davranışı sonsuzca çeşitli biçimlerde yorumlamak mümkündür, dürüstlükten ayrılmak buna dahildir. Çoğu zaman ortada olmayan bir şeyi kendimiz yaratırız. Allan ile Dale vakasına bakın.

Allan, hemen hemen her olaylar dizisinde geri çevrilme temasını bulan bir erkek örneğidir; ergenlik çağında yaşıtı kızlarca geri çevrilmenin acısını çekmiştir. Şimdi yirmi sekiz yaşındadır, ama ortaokul ve lise günleri hâlâ içinde yaşamaya devam etmektedir. Birlikte yaşadığı sevgilisi Dale bir an dalıp gitse, Allan onun bu dalgınlığını ilgisinin azaldığına bir işaret olarak görür. Dale yaptığı planlarda ona yer vermezse Allan kendisini bile bile dışlanmış gibi hisseder. Dale, onun seçtiği bir lokantayı beğenmezse Allan bunu kendisinin kişisel reddi diye alır.

Allan zeki bir insandır, pek akıllıca tepki göstermediğini çoğu zaman kabul eder. Ne var ki, kabul etmenin yararı olmaz genellikle, çünkü geri çevrilmek ona sanki Dale gerçekten kendisini geri çevirmek istiyormuş gibi üzücü gelir. Allan'ın aşklarına ne olacağı hakkındaki korkutucu öyküsü neler olup bittiğini algılamasını engellemektedir. Olanları açıkça göremez.

Hepimiz zaman zaman kendi kendimize “Şimdi her şeyi açık seçik” görüyorum deriz; ancak, gördüklerimiz hiçbir zaman öykülerimizden bağımsız değildir. Öykülerimizin temaları bizi her zaman etkiler; bunu fark etmek onları dikkate almayabileceğimizi ya da bilmezlikten gelebileceğimizi sanmaktan iyidir. Bu temalar, çocukluğumuzdan, anne babamız, kardeşlerimiz, arkadaşlarımızla aramızdaki etkileşimden kaynaklanır; ayrıca (çoğu zaman en üzücü olanlar) ergenlik çağındaki karşılıklı etkilenmelerden de gelir. Ancak, hiçbir zaman bizi bırakmazlar. Bizi en çok, kişiliği-

mizle etkileşimde en anlamlı görünen temalar etkiler. Aynı temalar başkalarının yaşamlarını belki hiçbir zaman etkilemez; bunun nedeni ise bu temaların yaşamlarında var olmaması değil, onlar için kişisel bir anlam ifade etmemesidir.

Bu temaların neler olduğunu bilmeden etkilerini saptayamayız ve olayları algılayışımızı nasıl değiştirdiklerini göremeyiz. O yüzden öykülerimize katkıda bulunan temaları anlamak hepimiz için önemli bir çabadır; incinmeye karşı savunmasızlık, sınırsız ayrıcalıklara layık olduğumuz duygusu, denetimi yitirme korkusu, seilmeyecek biri olduğumuz inancı gibi temalardır bunlar.¹¹ Örneğin, başkaları karşısında kendimizi savunmasız duyumsama eğilimi taşıdığımızı bilirsek, olağandışı savunmasızlık duygularının gerçek bir incinmeden çok kendimizi savunmasız duyumsama yatkınlığından kaynaklandığını açıkça görmemiz çok daha olasıdır.

Öykü görüşüne göre, en azından çevre bizi biçimlendirdiği kadar biz de çevremizi biçimlendiririz. Durum neyi karşımıza çıkarırsa sadece ona tepki göstermeyiz biz.¹² Daha çok, aşk ve diğer şeyler hakkında ortaya koyduğumuz öyküler vasıtasıyla bir ölçüde daha sonra tepki göstereceğimiz bir dünya yaratırız. Ama önceden gerçekleştirilen bu aktif rolü çoğu zaman ne açıkça görür, ne de kabul ederiz; insanların sık sık “Bu da hep benim başıma gelir” dediklerini işitmemizin nedeni budur.

Örneğin, bir kadın her defasında kendisine hükmeden, söven bir eş arayıp bulabilir, sonra da sonunda her zaman kendisinin fazlasıyla yitirdiğinden yakınabilir. Haklıdır; ancak, bu durumu yaratmada oynadığı etkin rolün farkına varamamaktadır belki. Zach ile Tammy ayrılışları, varacakları nokta büyük olasılıkla savaş bölgelerindeki benzeyen şiddetli çarpışmalarla dolu yeni ilişkiler kurmak olacaktı. Daha sonra da kötü talihlerine lanet okuyabilirlerdi. Öykülerimiz, yalnızca ilişkilerimiz içinde bizim nasıl geliştireceğimize değil, aynı zamanda geliştirdiğimiz ortamın da bir ilişkiyi ayakta tutmaya ya da köreltmeye nasıl yardım edeceğine yön verir.

İLİŞKİLERİN NASIL GELİŞECEĞİNİ ÖYKÜLER YÖNLENDİRİR

İlişkilerimizi, geçmişimizdeki öyküler kadar, halen ilişkide olduğumuz insanlarca da belirlenen öykülerimiz biçimlendirir. Bir kişi ve o kişiy-

le ilişkimiz hakkında bir öykü yaratır yaratmaz her iyi öykünün yazarı ne yaparsa onu yaparız: Tutarlı bir biçimde öyküyü sürdürmek isteriz. Kendi kendisiyle düpedüz ters düşen bir kitabı okumaktan hiç kimse hoşlanmaz. Keza hiç kimse daha önce olup bitenler bağlamında anlam taşımayan bir aşk ilişkisi içinde bulunmak istemez. Onun için, yeni olayları eski öykülerden gelen bakış açısıyla algılarız.

Bir kadının pahalı bir ortopedik yatak istediğini düşünün. Kocasına göre onun bu arzusu, aşırı sağlık düşkünlüğünden, her zaman günün modasına uymak istemesinden, har vurup harman savurmasından, hastalık hastası olmasından ya da bir sürü diğer nedenden ileri gelebilir. Kocanın, karısının davranışları hakkındaki anlayışı büyük ölçüde onun kendi aşk öyküsüne ve karısının bu öyküde oynadığı role bağlıdır.

O yüzden, bizim öykümüz başkalarının hareketlerini algılama biçimimizi denetler, ama daha sonra da bizim öykümüzü doğrulamak için bu hareketler esas alınır. Aslında, aynı hareket ya da hareketler bütünü herhangi bir sayıda öyküyü doğrulayabilir. Bir öykümüz oldu mu, uygun gördükçe üzerinde işleyerek hemen hemen her olayı onu doğrulayacak biçimde yorumlayabiliriz. Öykülerimiz zamanla mutlaka daha fazla kesinlik kazanmaz, ama ayrıntıları artar. Eşimizin yaptığı her şeyi algılama biçimimizi ve sonradan gösterdiğimiz tepkiyi etkiler. Öyküler çoğu kez doğru çıkan kehanetlere döner, çünkü her ne kadar biz başkalarının davranışını ne dereceye kadar biçimlendirdiğimizi ayımsamasak da, bizim hareketlerimiz ve tepkilerimiz onların kendilerinden beklediğimiz tarzda hareket etmesine yol açabilmektedir.

Öyküler yalnızca ilişkilerin gelişimini yönlendirmekle kalmaz, aynı zamanda geliştirilecek ilişkilerin seçiminde de bizi yönlendirir. Bazı insanlara göre, potansiyel adaylar arasından bir sevgili ya da evleneceğimiz bir eş seçeceğimiz zaman, elimize rasyonel biçimde saptanmış bir özellikler listesiyle işe başlar ve her bir potansiyel eşin bu özellikler açısından aldığı puanlara dayanarak yarışmanın galibini seçeriz. Oysa tam tersine, böyle usa dayanan bir yarışmayı yitirecek olan kişiyi seçeriz çoğu zaman. Kimi kez herhangi bir ussal ölçüye göre hemen geri çevireceğimiz bir kişinin ardından gideriz. Bunun nedeni çoğu durumda somut bilgilerin değil, bir öykünün bizi etkilemesidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Bu, akılcı değerdendirmelerimizin romantik tercihlerimizde bir etken olmadığı anlamına gelmez. Bazılarımız sonsuz aşk konusundaki öyküleri yeğler, diğerd bazılarımızın öyküleri para konusundadır; ama kimilerinin öykülerinde de dostluk, denetleme ya da ceza önemli yer tutar. Tercih ettiğimiz temalar akla uygun ya da akıldışı, toplumsal açıdan makbul ya da istenmez olabilir. Ama eninde sonunda bize çekici gelen potansiyel eşler, nasıl bir aşk *istediğimiz* konusundaki düşüncelerimize uyan ortak öyküler meydana getirmemize olanak sağlayanlardır, hem de aşkın nasıl olması *gerektiği* hakkında başkalarının bize söyleyeceklerini pek dikkate almadan. Bizi ağına düşüren biri bunu tutkuyla, parayla ya da güçle değil ama, para ya da güç ya da her ne istiyorsak onun hakkında paylaşılan bir aşk öyküsü sunarak yahut da sunar görünerek yapar. Biz bir kişiye âşık oluruz, hatta biz bir kişi hakkındaki öykümüze âşık oluruz demek belki daha doğrudur.

Âşık olduğumuz kişiyle evlenebilir ya da evlenmeyebiliriz. Bazen, akla uygun tercihimizle evlenmeye karar veririz; öykümüze en iyi uyan kişi o olsa da, olmasa da. Ama –toplum ya da aile buyruklarının doğru seçim olarak önerdiği– akla uygun tercihimizle evlendiğimiz zaman, o kişiyi sadece sevmediğimizi değil, o kişiyi sevmenin hiçbir zaman elimizden gelmeyeceğini keşfedince mutsuzluğa düşeriz. Evliliğin aşkla ilgili olup olmadığı bir sorudur. Ama eğer aşkla ilgiliyse aşk öyküleri hakkındaki soru merkeze oturur. Öyküler bağdaşmıyorsa aşk, olanaksız değilse bile, güç olacaktır. Kimi zaman karşıt bir sorunla karşılaşırız; öykülerimizin bazı bakımlardan bağdaştığı birden fazla insan tanırız.

İki ayrı insanla eşzamanlı duygusal ilişki ender değildir; birçok aşk öyküsünün ve aşk şarkısının konusudur bu. Eşin biri ilk bakışta mükemmel görünür. İnsanın evleneceği bir eşte olsun diye aklından geçirdiği tüm özellikler vardır onda. Diğeri zihnimizde bulunan listedeki niteliklere uymak bakımından onun eline su dökemez. Gelgelelim, insan ikincisine âşık olur ve onu sever, ama birincisine âşık olmaz. Aşkın bir aşk öyküsü olmasının beklendiği yaşta karar vermeleri gerekirse, insanlar çoğunlukla ikinci kişiyi seçerler. Maria'nın vakasına bakın.

Maria'ya aynı zamanda iki erkek birden kur yapmaktadır. Sam'de Maria'nın öteden beri istediği her şey vardır: –akıllıdır, yakışıklıdır, hayat-

ta başarılıdır, düşüncelidir, güven vericidir. Maria'nın arkadaşları Sam'i harika bir kısmet olarak görürler. Kurt ilk bakışta müthiş görünür. Akıllıdır, ama şeytanca bir akıldır onunki. Yakışıklıdır, ama işte pek başarılı değildir. Bir dediği bir dediğini tutmaz; Maria'ya bir süre ilgi göstermekte, sonra en sudan bahanelerle başka kadınlarla buluşmaktadır. Sanki bir anı diğer anına uymamaktadır. Oysa Maria onu sever. Niçin sevdiğini bilmez. Tek bildiği bunun doğru olduğudur. Sam'i tercih etmesi gerektiğini bilir. Ama onun istediği Kurt'tur. Kurt onun aşk konusundaki öyküsüne uymaktadır. Aslında, Maria Sam'le ilişkisinden çok, Kurt'la ilişkisine benzeyen aşk öyküleri izleyerek büyümüştür. Öyküsünü değiştirebilirdi, ama bunu söylemek yapmaktan daha kolaydır.

Öyküleri değiştirmek niçin güçtür? Psikologların doğrulama önyargısı diye adlandırdığı şeye bakın. İnsanlar genellikle önceden inandıkları şeyin yanlışlığını ortaya koymaktansa onu doğrulamaya uğraşırlar. Kendi kafalarındaki şeyle bağdaşmayan bilgiyi bilmezlikten gelmek için her çareye başvururlar. Bir ilişki hakkındaki öykümüzü değiştirmekten elimizden geldiği sürece kaçınmamız şaşırtıcı değil o zaman. Var olan bir öyküyü değiştirmek çok rahatsız edicidir. Bu, hatamızı kendimize itiraf ederek, artık ilişki konusundaki kararsızlığımızı ayımsayarak, aynı zamanda yeni öykümüzün de değişmesi gerekebileceğini anlayarak muazzam bir bilgiyi yeniden düzenlemeyi gerektirir. Duygularımızdan, inandıklarımızdan, hatta karşımızdaki eşe olan güvenimizden kuşkulanmaya kadar gidebiliriz. O yüzden artık uyarlanabilir olmasa bile eski bir öyküyü sürdürme eğilimimiz vardır. Bir örnek görelim: Zina.

Evlilikte, eşlerden biri başkasıyla ilişkide bulununca, diğeri için bunun üzüntüsünü silip atmak niçin genellikle çok güçtür? Beş yıl önce Jim'in kısa süren bir ilişkisi olmuştu. Ellen olan bitene bakarak bunun ortak bir dostları olduğunu anladı. Başlangıçta yadsıdıktan sonra Jim olayı itiraf etti, ilişkisini kesti, o günden beri başkasıyla macerası olmadı. Ama Ellen için ilişki temelinden değişmişti. Artık Jim'le birlikteliğinin aşk öyküsü eskisinden büsbütün farklıdır: Ellen'ın eski Romeo'su Jim şimdi Don Juan'a dönmüştü. Önceleri Jim'e sıırıslıkam âşık olan Ellen şimdi onun başka kadınları da kolayca baştan çıkarmasından korkmaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Jim'in davranışı aslında eskisi gibidir. Ellen önceleri Jim'in yalnızca kendisine ilgi duyacağını sanmıştır; ama şimdi onu kendini diğer kadınlara da beğendirmeye çalışan biri olarak görmektedir. Hata ettiğini Ellen'a nasıl gösterebilirdi Jim? Ellen Don Juan öyküsüne takılıp kalmıştı. Kendisini yeniden Romeo ile Jüliet öyküsünde göremezdi, ama olaylar dizisi uyarlanabilir bir öykü için de ileri bir adım atamıyordu. Öyküsünü değiştirmek Ellen'ın elinden gelmemektedir; Jim için Ellen'ın daha iyi bir öykü bulmasına yardım etmek güçtür.

Başkalarının öykülerini değiştirmek güçtür, çünkü bunu yapmaya kalkışırsak genellikle bu çabamızı hangisi olursa olsun halen yaşadıkları öyküyü doğrulamak için kullanacaklardır (örneğin, onları yönlendirmeye ya da denetlemeye çalıştığımızı, yalnızca kendi bakış açımıza inandığımızı söyleyeceklerdir). O yüzden, çabalarımızın yeni bir öykü başlatmak yerine, eskisini, istenmeyeni kemikleştirerek geri tepmesi olasıdır.

İlişkileri değiştirme girişimlerinin çoğu işe yaramaz, çünkü bu girişimler edinilmiş bilgilerde, duygularda ya da davranışta değişiklik yapmayı denerken bu yaşantıları etkileyen öyküye yönelmez. Ancak öykünün ne olduğunu kesinlikle bilmediğimiz zaman ona yönelmek güçtür.

Öykü değişmedikçe ilişkinin temelden değişmesi mümkün değildir. İlişkileri düzeltme girişimleri hemen hemen hiçbir zaman bir bütün olarak öyküye yönelmez, yalnızca öyküden soyutlanmış temalara ve öykünün bölümlerine yönelir. Aşk öykümüzdeki bu bölümleri değiştirmeyi becersek bile, yeni öğelerin hâlâ eski öyküye dahil edilmesi olasıdır.

ÖYKÜLER DAHA İYİYE YA DA DAHA KÖTÜYE GİDEBİLİR

Öyküler ilişkilerin içinde yaşandıkça ya daha iyiye ya da daha kötüye gider. Bir insanda bulduğumuz sevicek yanlar çoğaldıkça öyküler daha da iyileşir. Tuhaftır, bir kişiyle ilgili hiçbir yeni şey keşfetmesek bile iki psikolojik fenomen dolayısıyla öykülerin kötüye gitmesi mümkündür.

Birinci fenomene "olumsuz bilgi etkisi" denilmektedir.³ Olumsuz bilgi, olumlu bilgiden çok daha güçlüdür. Örneğin, bir işe başvuran kişinin tavsiye mektubunu okuduğumuz zaman tek bir olumsuz ifade bile, o kişinin geleceğini mahvedebilir, mektupta ne kadar çok olumlu ifade bulundu-

ğu hiç fark etmez. Bir kalem olumsuz bilginin zararı, yüz kalem olumlu bilginin yararından çoktur. Olumsuz bilgi değerlendirmelerimizi olumlu bilgiden daha belirgin biçimde etkiler. Kuşkusuz olumsuz bilgi, öykünün bakış açısıyla bilgiye yaklaşmamız dışında nesnel anlamda hiç de olumsuz olmayabilir. Bu durumda, olumsuz bilgiye fazla değer biçmemiz, bir kişiyi gerçekte olduğundan daha kötü göstermemiz mümkündür.

İkinci fenomene “temel nitelik yanılgısı” adı verilir.¹⁴ Başkalarında ki uygunsuz davranışın nedenini doğuştan gelen bir kusur (örneğin, karakterde bir bozukluk), buna karşılık kendi uygunsuz davranışımızın nedenini özel bir durumun sonucu olarak görme eğilimi taşırız. Eşimizin bağırma nedeni doğuştan huysuz bir insan olmasıdır; oysa biz bağırırsak bunun nedeni kızgınlığımız ya da keyifsiz olmamızdır. Eşimiz düşüncesizce bir şey yaparsa, nedeni onun düşüncesiz bir insan olmasıdır, biz düşüncesizce bir şey yaparsak, bir an kafamız yerinde olmadığı içindir. Kısacası, diğerleri kötü davranır, çünkü onlar kötüdürler; buna karşılık biz, bir anlığına canımız sıkıldığından ya da durum bizi zorladığından ötürü kötü davranırız. Jack ile Sandy örneğine bakın.

Birbirine benzemenin uyum getirdiğine inanılırsa, Jack ile Sandy görünüşte uyumlu bir çifttir. Benzerlik kimi zaman insanların birbirlerini anlamasını sağlayabilir. Jack ile Sandy hemen kızan insanlardandır. Jack kendi öfkelenip parladığı zaman bunu Sandy’nin sık sık bağışlanamaz biçimde davrandığına bağlayarak mazur göstermek eğilimdeyken, Sandy’nin parlamalarını ne gariptir ki, temel bir karakter bozukluğu olarak görür. Ne yazık ki, Sandy’nin de duruma bakışı Jack ile tıpatıp aynıdır. Sonuç sürekli tırmanan bir çatışmadır. Eğer birbirlerine uyguladıkları standartların aynısını kendilerine uygulasalardı ya da kendilerine uyguladıkları standartların aynısını birbirlerine uygulasalardı, ilişkileri büyük ölçüde düzene girerdi.

Zamanla hem olumsuz bilgi etkisi, hem temel nitelik yanılgısı, ilişkilerde sergilenen öykülere çoğu zaman zarar verir ve onu partnerimiz açısından gitgide daha elverişsiz hale getirir. Bilinçli olarak bir öyküyü değiştirmek çok güçtür. Değişim hem yavaş yavaş, hem de büyük olasılıkla bilincin eşiğinde gerçekleşir: Hatta biz bu değişimin farkına bile varmayız. Başlangıçtaki hoş öykü, tatsız bir öykü olur çıkar zamanla. Sonunda, bi-

lincin eşiğindeki öykü bilinçli bir öyküye dönüşür; işte biz o zaman mutsuz olduğumuzu fark ederiz. Öykü bizim istediğimiz gibi bir öykü değildir artık; eğer ilk başta böyle olsaydı, bu birlikteliğe girmemiş olabilirdik. İş bu noktaya vardiktan sonra, her ne yaparsa yapsın eşimizin hareketi, durumun daha olumlu değil, daha olumsuz anlaşılmasına uygun düşecektir.

Bununla birlikte kendi öykülerimizin ve bilgiyi nasıl işlediğimizin farkında olursak öyküler olumlu yönde değişebilir. Olumsuz bilgi etkisi ve temel nitelik yanılgısının bizi nasıl yanılttığını anlarsak ve yalnızca ilişkilerin öyküleri değil, öykülerin de ilişkileri etkilediğini fark edersek, karşımızdaki eşe yüklediğimiz olumsuzlukların gerçekte eşimize ilişkin bilgiyi işlemeyişimizden kaynaklandığını ve eşimizde bulunmadığını kabul edip ilişkimizi düzeltme yolunda bir adım atabiliriz.

İLİŞKİLERİ DEĞİŞTİRMeye YÖNELİK GELENEKSEL GİRİŞİMLER NİÇİN ÇOĞUNLUKLA BAŞARISIZ KALIR?

İster çiftin kendi çabası, ister karı koca terapisi vasıtasıyla olsun, ilişkileri değiştirme girişimleri niçin çoğu kez başarısız kalır? Başarısız kalır, çünkü bu girişimler kişilerin tek tek ilişkiye bakışını ve yaklaşımını öykülerin yönlendirdiğini hesaba katmaz.

Hemen hemen hepimizin girdiği bir ya da birden çok ilişki yürümemiştir. Genellikle ilişkiyi bitirme kararı ortaklaşa bir karar değildir; terk edilen kişi ilişkinin neden koptuğunu diğerinin bakış açısından anlamaya çalışır. İlişkiye son veren kişi kimi zaman ilişkinin niçin başarısızlığa uğradığı konusunda yalnızca bıraktığı eşi için değil, kendisi için de bir yanıt bulmak amacıyla nedenler uydurduğu duygusuna kapılır. Terk edilen kişi de böyle duygulara kapılabilir. İkisinin de yaptığı doğrudur. Onların ilişkinin bozulma nedeni sandığı şeyler aslında sonuçlardır. Tıpkı bir zamanlar birlikte olmak için gerekçeler yarattığımız gibi, şimdi de kopmak için gerekçeler yaratırız. Gerekçeler, sahici olmaktan çok sahici gibi görünür. Bunlar, karşımızdaki eşin çok fazla şey istemesi, aradaki iletişimin yeterince iyi olmaması ya da ilişkinin iyi gelişmemesi olabileceği gibi birçok başka gerekçe bulunması da mümkündür. İşin özü, gerçekte anlatımcı, sezgisel biçimde düşünmeye sürüklenirken akılcı düşündüğümüzü sanmamızdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Bu “gerekçelerin” bozuşma “nedenleri” olması enderdir. Bu gerekçeleri, yaptıklarımızı kendimize ve başkalarına karşı haklı göstermek için biz meydana getiririz. Bozuşmanın gerçek nedeni öykümüzün sergileniş biçiminden artık hoşlanmamamızdır. Öykülerin değişmesi güçtür, yine de zamanla değişirler. Başlangıçta hoşlandığımız öykü, hoşlanmadığımız bir öykü olur çıkar.

Önceleri katlandığımız bir davranışa artık katlanamayız; davranış değiştiği için değil, artık o davranış sergilenen kötü bir öykünün parçası olduğu için. O kişiyle ilgili eskiden hoşlandığımız asıl şeyler artık hoşumuza gitmez, çünkü bize kötü öyküyü anımsatırlar. İlişkiyi değiştirmek için yaşadığı öyküyü anlamamız ve ona yönelmemiz gerekir. Ayrıca, hem kendimizin hem eşimizin, büyük olasılıkla bizi başlangıçta bir araya getiren ideal öyküsünü anlamamız gerekmektedir. Gary ile Carla’ya bakın.

Alkol bağımlılığından kurtulmaya çalıştığı sıralar Carla’nın kendisine bakması Gary’yi son derece sevindirmekteydi. Carla onun için elinden geleni yapıyordu; Gary ne zaman ihtiyaç duysa yanında oluyordu, kendini Gary’nin iyileşmesine adamıştı. Carla değil ama, ona karşı Gary’nin tutumu değişti. Gary şimdi Carla’nın kendisine bir boğulma duygusu verdiğini hissetmektedir. Soluklanmaya ihtiyacı vardır, Carla’nın kendisine fırsat vermeyeceğini bilir. Carla’nın iyi niyetinden emindir, ama Carla şimdi onun iyisiyle kötüsüyle unutmak istediği bir öykünün, bağımlılıktan kurtuluş öyküsünün bir parçasıdır. Bir zamanlar hayran kaldığı içten davranışlar artık bastırılan bir kızgınlığın kaynağıdır. Gary’nin bir zamanlarki ideal öyküsü artık yoktur.

İDEAL ÖYKÜLERİ ANLAMAK

Eşimizin bizimle ilgili duygularını anlamak için, onun ideal ilişkiler hakkındaki öyküsünü anlamamız gerekir. Genellikle öykü bilincin eşliğinde yer aldığı için, biz nasıl kendi ideal öykümüzün bütünüyle farkında değilsek, karşımızdaki eş de bu durumdadır.

Bizim geliştirdiğimiz öyküler, sanırım, geçmişte bazı bakımlardan istediğimiz, ama elde edemediğimiz kişilerdeki niteliklerin bir alaşımıdır. Annemizi ya da babamızı yitiririz; çocukken bizimle alay eden diğer çocuklarca dışlanırlar; ilk gençlik çağında yüreğimizi yakanlar, kalbimizi kıranlar

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

olur. Ne zaman birini yitirsek, onun bize çekici gelen niteliklerini içselleştiririz ve çoğu zaman geçmişte yoksun kaldığımız niteliklerden bilinçsizce bir alışım oluştururuz.

Yale Üniversitesi'ndeki araştırmamız insanların aşk ilişkileri hakkında idealleri bulunduğunu, bu ideallerin asıl ilişkiden önemce hiç aşağı kalmadığını gösterdi.¹⁵ Bu idealler yalnızca asıl öykümüzü nasıl biçimlendirdiğimizi değil, aynı zamanda öykünün bizi nasıl mutlu ettiğini de denetlemektedir. Bunun ötesinde, gerçek ya da olası bir öyküyle kendi ideal öykümüz arasında bir kesişme sezinlediğimiz zaman heyecan duyarız. O yüzden bir kesişmenin kavranması mutluluk ve hoşnutluk duygusu gibi olumlu duygular doğurur. Üzüntü, öfke, düş kırıklığı gibi olumsuz duygular beklediğimiz ya da umduğumuz bir denkleşme gerçekleşmediği zaman ortaya çıkar.¹⁶ Bazen bir denkleşme olsun diye zorlarız. Biriyle tanıştığımız zaman o kişinin idealimize ne kadar yakın olduğunu saptarız. İdealimize hiç uymuyorsa o kişinin hiç üzerine düşmeyebiliriz; ancak yakınsa, o kişiyi idealimize uygun kılmaya çalışmamız olasıdır. Başka deyişle, karşımızdakinin hareketlerini en pembe düşlerimize uyacak biçimde yorumlarız. İstediklerimiz, ideal öykümüzün gerçeklik kazanmasıdır.

Çoğumuz yaşadığımız ilişkilerde kendimizin ya da karşımızdakinin bu ilişkiye girmesinin temelinde süre giden ideallere ilişkin gerçeklere uymayan yanılsamaların yattığını hissetmişizdir. Sonunda partnerimizin hareket ve söylemleri akla yakın bir düşsel anlatıyı sürdürmek için hep daha fazla çaba harcamayı desteklemediği zaman yanılsama yıkılır. Liz ile Larry örneğine bakın.

Liz her zaman güçlü ve konuşkan olmayan tiplere eğilim duymuştu. Harry ile karşılaştığı zamanlar onun ne düşündüğünü çözmek için saatler harcıyordu. Larry gönül okşayıcı sözler de söylemiyordu pek, bir kompliman yaptığı zaman Liz sevinçten göklere uçuyordu. İlişki heyecan vericiydi, çünkü Liz için ideal öykü olup bitenlerin çoğunun içerde –görünenin altında– yer aldığı bir öyküydü. Şimdi Larry ile Liz evleneli üç yıl olmuştur ve Liz korkunç bir gerçeği fark etmiştir. Larry'nin suskunluğu altında bir boşluk vardır. Saklı bir göbeği olan enginar gibi değildir Larry; soğanı andırmaktadır. Larry'nin suskunluğunu kat kat soyup atarsanız al-

lında hiçbir şey bulamazsınız. Larry bütün o yıllar boyunca sessizliğini korudu, çünkü söyleyecek hiçbir şeyi yoktu. Şimdi Liz Larry'yi olduğundan farklı biçimde hayalinde canlandırdığını fark etmektedir. Sorun, her ikisinin de yaşamlarını kökten değiştirmeksizin herhangi bir şey yapmak için artık çok geç olmasıdır.

Bazı potansiyel eşler, çığınca tutulduğumuz duygusuna yol açarak ideal öykülerimize hemen uyum sağlar, buna karşılık bazıları böyle değildir. Eğer aşk dostluktan kaynaklanıyor ve yavaş yavaş geliyorsa, yaşanan ilişkiye uyum sağlamak için ideal öykümüzün yavaşça değiştiğini sezinleyebiliriz. Yeni ideal öykümüzün mutlaka eskisinin yerini alması gerekmez, eskisiyle yan yana varlığını sürdürebilir. Bu durumda, sonraları özgün idealimizle daha uyumlu birine rastlama olasılığımız her zaman vardır. Eski öykünün üzerimizdeki etkisini koruması halinde ya ilişkileri bütünüyle değiştirmek ya da aynı zamanda her iki öyküye de bağlı kalmak istediğimizi görürüz.

Kuşkusuz, ideallerin değişmesi ya da değişmeden kalması mümkündür, ama ilişkiler her zaman değişir. İlişkilerin değişmesi az çok hoşnutluk sağlayacak doğrultuda eşleri harekete geçirebilir. Çoğu kez, pek gerçekçi olmayan ya da en azından uzun süreli ilişkilerde sürdürülmesi pek kolay olmayan, fantastik ya da polisiye öyküler gibi öykülerle yola çıkan pekçok insan –evin geçimi sağlamak, çocukları yetiştirmek, vergileri ödemek konusunda– sorumluluklar arttıkça öykülerin açıklığa kavuştuğunu görür. Bu öğelerin bir iş öyküsüne iyi uyması mümkündür, ama örneğin, bir prensin prensesini ya da prensesin prensini aradığı peri masalı öyküsüne çok daha az uyarlar. Sonuçta, kolaylıkla ayakta tutulamayan öyküleri benimseyen insanlar, ayakları yere basan öyküleri benimseyen insanlardan daha çabuk düş kırıklığına uğrarlar.

Bazen düş kırıklığına uğramak eşi değiştirmeye yol açar. Aslında ideal öykü değişmeden kalır ve kişi gerçek öyküyü değiştirmeye çalışır. Örneğin, sanat öyküsünü benimsemiş –karşısındaki eşte bir sanat yapıtı görmek isteyen– erkek ya da kadın eşi yaşlanınca düş kırıklığı duymaya başlayabilir. Bazen orta yaşa gelmiş erkekler genç kadınlara yönelirler; bu durum, erkekler için bir sanat öyküsünü, hatta genç bir kadınla ilişkide yaşı

erkeğin gücü elinde tutmasından ya da tuttuğunu sanmasından ötürü bir yönetim öyküsünü bile aşk ilişkisi şeklinde sürdürmeyi kolaylaştırır. Başka öyküler de bir erkeğin kendinden genç bir kadına ya da bir kadının bir başka erkeğe yönelmesine yol açabilir; örneğin, bir kadın daha oturaklı bir erkeği, daha başarılı bir iş arkadaşı olarak görebilir. Öyküler eşleri değiştirmede önemli bir öğedir, ancak öykülerin içinde yer aldığı kültürel ortam da o kadar önemlidir.

ANLATMAMIZ BEKLENEN ÖYKÜLER: KÜLTÜREL MATRİS

Anlattığımız öyküler eşsiz prototiplerdir; belirli bir zamana ve alana uygundurlar.¹⁷ Kültürel bir matris içine yerleştirilmişlerdir.¹⁸ Kültürler bazı öyküleri uygun bulur, bazılarını ise onaylamazlar. Örneğin, bugün Birleşik Devletlerde evliliğin gerçek aşka özgü bir öykü olması beklenir. Eskiden evliliğe böyle bakılması daha enderdi. Çağdaş Amerikalılar yalnızca para ve mevki için evlenmeyi densizlik sayarlar, oysa, böyle bir öykü tarih boyunca onaylanmış ve hatta arzu edilmiştir.

O yüzden, biz öykülerimizi kendimiz yaratmakla birlikte, bunu kendi kültürümüzün töreleri içinde yaparız. Genellikle göze çarpmasa da, üzerimizde kültürel açıdan kabul edilebilir öyküler yaratmamız yolunda bir baskı vardır. İnsanların –örneğin, zinayla ilgili– bir öykü dolayısıyla herhangi bir zamanda ve yerde idam edilmeleri mümkündür, öte yandan bir başka zaman ve yerde böyle bir öykü karşısında kimsenin kılı bile kıpırdamayabilir.

Ayrıca, bizim aşk öykümüz, yarattığımız birçok öyküden yalnızca biridir.¹⁹ Biz aynı zamanda çalıştığımız işler ve ailemiz gibi diğer konularda da öyküler yaratırız. Kendimizi işte ve ailemizin diğer üyeleriyle birlikte zihnimizde nasıl canlandırmak istediğimizi düşünürüz. Bu öyküler bazen birbirini tamamlar, ama bizim aşk öykülerimizle karşı karşıya gelmeleri de olasıdır. O yüzden, bazı insanlar aşk öyküleri ile iş öykülerini birbirine uydurmakta güçlük çekerler ve sonucunda da sürekli bir gerilim yaşarlar. Bazı insanlar gerçekten yaşamlarına ilişkin çeşitli öyküleri tek bir öyküde bir araya getirmeyi yeğlerken, bazıları onları birbirinden ayrı tutar. Örneğin, öyküleri bir araya getirmekten hoşlanan biri, işyerindeki bir meslektaşıyla

gönül ilişkisi yaşamayı tercih edebilir, buna karşılık öyküleri birbirinden ayrı tutmayı seven biri bu tür bir ilişkiye girmeyi hiçbir zaman aklından geçirmeyecektir. Ne var ki, çoğu insan bu öykülerin bir tutarlılık içinde kavranması –öykülerin birbirine harika bir uyum sağlaması– için çabalar. Aşk öykümüzü tamamıyla anlamamız için yaşamlarımıza bütünsel bağlamda nasıl uyum gösterdiğine bakmamız gerekir. Ben ile Lisa vakasına bakın.

Ben Lisa'yı sevmektedir, ama onunla hiçbir zaman evlenmeyeceğinden Lisa'nın haberi yoktur. Ben bunu kendine bile itiraf etmek istemez. Büyük bir bankanın ikinci başkan yardımcısıdır. Bankada basamakları tırmanmak için yalnızca belli bir tipte eşle evlenebileceğinizi herkes bilir. Evleneceğiniz kadının bankanın düzenlediği toplumsal etkinliklerde iyi bir görünüm sergilemenizi sağlayan biri olması gerekir. Doğru bakmalı, doğru konuşmalı, insanlarla nasıl ilgilenileceğini bilmelidir. Gereğince yetişmiş biri olmalıdır. Kimse bunlardan söz etmez, çünkü modern çağda bu tarz bir yaşam beklenmez. Ama bankada beklenir. Lisa harika bir insandır, ancak onunla evlenmek Ben için meslekteki geleceğinin üstüne bir bardak soğuk su içmek demektir. O nedenle, içinden gelmese de farklı bir ilişkiye geçmesi gerekeceğini bilerek beklemektedir. Lisa Ben'in işte başarı kazanması için gereksindiği öyküye gerçekten uymamaktadır. Lisa Ben'in öyküsünü anlasa, onunla hiçbir zaman ilişkiye girmezdi.

Kendimizin ve karşımızdaki eşin öykülerini anlamak, gerek bir ilişkinin şekillenmesinde, gerekse onu değiştirmede can alıcı önemdedir. Bunu anlamak, daha başlangıçta doğru eş bulmamıza müthiş yardım eder. Şimdi bu öykülerin neler olduğuna, günlük yaşamlarımız bağlamında nasıl sonuçlar doğurduğuna bakalım.

AŞK ÖYKÜLERİ

Aşk öyküleri çeşitli şekillerde gruplandırılabilir. Değişmez bir öyküler dağarcığı bulunmadığı için kesin bir gruplandırma yoktur. Burada kullanılan gruplandırma, öykülerin içsel özelliklerine odaklanmıştır. Bu, istatistiki çözümlemeye dayalı olmaktan çok peşin bir gruplandırmadır. Farklı öykü türlerinin ilişkilere yüklediği istemleri daha iyi anlamınıza yardımcı olabilir. Öykülerin beş başat türü vardır.

Asimetrik öyküler, yakın bir ilişkinin temelinde eşler arasında bir asimetrinin (ya da tamamlayıcı davranışın) bulunması gerektiği düşüncesine dayanır. Bir öğretmen-öğrenci öyküsünde, bireylerden biri öyküyü şekillendirir ve bilgiyi sağlar, diğeri verileni alır. Özveri öyküsünde, bireylerden biri isteyerek ödünler verir, diğeri bu ödünleri kabul eder ve onlardan yararlanır. Yönetim öyküsünde, gücü elinde tutan birey diğeri yönetir. (Yönetim öyküsünün bir başka biçimi olan eşgüdüm öyküsünde bireyler gücü paylaşır.) Polis öyküsünde bireylerden biri diğeri gözetimi altında tutar ve çoğu zaman onun açısından öykünün şekillenmesini sağlar. Pornografi öyküsünde bir birey diğeri alçaltır. Dehşet öyküsünde bireylerden biri eziyeti yapan, diğeri eziyet çekerek alçalan kurbandır. Bu öykülerde hangi bireyin hangi rolde olduğu, zamanla ve hatta durumdan duruma değişebilir. Ancak, ilişki kimin hangi rolde olduğuna bakmaksızın belirlenmiş herhangi bir zamanda asimetrik olma eğilimindedir.

Nesne öyküleri, eşin ya da ilişkinin geniş ölçüde ilişki dışında ya da ötesindeki herhangi bir amaca yönelik bir vasıta gibi görüldüğü öykülerdir. Nesne öykülerinin iki asal türü vardır. Bunlardan birinde, nesne olan bir eştir. Bütün bu öykülerde karşıdaki eşin kendisine değil, oynadığı role değer biçilir. Bilimkurgu öyküsünde karşıdaki eşin tuhaflığına ya da acayipliğine değer biçilir. Koleksiyon öyküsünde karşıdaki eşe büyük bir koleksiyonun bir parçası olarak değer biçilir. Sanat öyküsünde değer biçilen, eşin dış görünüşüdür. Nesne öykülerinin ikinci türünde, nesne olan ilişkinin kendisidir. Bu tür öykülerde ilişki, aslında ilişki dışında olan bir şeyi

bulmak ya da elde etmek için bir vasıttır. Ev ve yuva öyküsünde, ilişki sağlam ve genellikle güzel bir ev ve yuva ortamı elde etmek için bir vasıttır. İyileşme öyküsünde ilişki, geçirilen herhangi bir sarsıntıdan sonra iyileşmek için bir vasıttır. Din öyküsünde ilişki, eşlerden birinin ya da her ikisinin tanrıya yakınlaşmasına yardım eder ya da ilişkinin kendisi bir çeşit dine dönüşür. Oyun öyküsünde eşler kazanmak isterler genellikle ve ilişki kazanılması gereken bir oyundur.

Eşgüdüm öyküleri eşlerin yaratmak ya da korumak istedikleri bir şey için birlikte çalıştıkları düşüncesine dayanır. Yolculuk öyküsünde aşk geziye çıkmaktır, eşler ortak hedeflerini seçmek, oraya varmak için birlikte çalışırlar. Örme ve dikme öyküsünde beraberce ilişkiyi örüp dikerler. Bahçe öyküsünde bahçıvanlar gibi ilişkinin bakımını üstlenirler. İş öyküsünde açıkça belirlenmiş bir iş bölümüne dayanan bir iş yaratırlar. Bağımlılık öyküsünde eşlerden biri diğeri olmaksızın varlığını sürdüremez.

Anlatımcı öyküler, ilişki dışında bir metnin bulunduğu ve bu metnin ilişkinin hangi yolda yürüyeceğini buyurduğu düşüncesinden yararlanır. Fantezi öyküsünde metin, bir prens ya da şövalye ile prensesi içeren bir peri masalına odaklanır. Tarih öyküsünde metin, şimdiki zaman açısından geçerlik kazandığı ve şimdiki zamanı yönlendirdiği ölçüde geçmişe odaklanır. Bilim öyküsünde metin, ilişkilerin daha önceden var olan bilimsel ilkelere ve kurallara göre nasıl çözümlenebileceğinden oluşur. Yemek kitabı öyküsünde ise, izlendiği takdirde ilişkiyi başarıya götürecek bir tarif vardır.

Tür öyküleri, ilişkinin amaçlarından ya da ilişkinin altında yatan belli başlı ilkelere çok, yaşanan ilişkinin şeklini ya da tarzını vurgular. Savaş öyküsünde önemli olan, çarpışmalara ve savaşa ilişkin bazı özel amaçlardan çok, çarpışmalar ve bunun arkasındaki savaştır. Tiyatro öyküsünde eşlerden birinin sürekli rol yapması önemlidir, bu rol hangisi olursa olsun (bu rolün zamanla değişmesi mümkündür). Gülmece öyküsünde önemli olan, ilişkinin eğlendiriciliği ve ciddileşmesine hiçbir zaman izin verilmemesidir. Dedektif öyküsünde eşlerden birinin diğeri hakkında niteliği ya da önemi ne olursa olsun birtakım bilgilere ulaşması önemlidir.

Kitabın bu bölümünde aşk öykülerinin her birini ayrı ayrı incelerken, öyküyü kısaca anlatıyor, kişilerin aşk öykülerinin niteliğini belirleme-

de kullandığımız ayrıntılı bir açıklamalar listesinden alıntılar sunuyor, her aşk öyküsünden örnekler veriyor, her aşk öyküsüne özgü düşünce ve davranış özelliklerini betimliyor, kişilerin her öyküde oynadığı rolü açıklıyor ve her öykünün avantajlarını ve dezavantajlarını tartışıyorum.

Her öyküyle birlikte sunulan tanı listesi, aşk öyküleri hakkında bir fikir edinmek için kullanılmaktadır. Yaptığımız incelemelerde genellikle kişiler her tanı için kendilerine 1 ile 9 arası bir puan verdiler; 1 belirli bir tanının onları hiç tanımlamadığı, 9 ise son derece iyi tanımladığı anlamına geliyor. (Bazen başka ölçekler kullanıyoruz, örneğin 1 ile 7 arası gibi.) Her öyküye ilişkin çeşitli tanılarda tutturulan puan ortalaması, her öykünün belirli bir kişi için ne dereceye kadar geçerli olduğu konusunda bize bir fikir vermektedir. Genelde, 7 ile 9 arası ortalama puanlar yüksektir ve o öyküye duyulan bir eğilimi gösterir, buna karşılık 1 ile 3 arası bir ortalama düşüktür ve öyküye karşı zayıf bir ilgiyi ya da tümüyle ilgisizliği belirtir. 4 ile 6 arasındaki ortalama puanlar bir ilgiye işaret etse de, romantik bir ilgiyi ortaya çıkarmak ya da sürdürmek için büyük olasılıkla yeterli değildir.

Araştırmamızda kullandığımız tanılar listesi anlatılan her öyküde yer aldığından, 1 ile 9 arasında bir puan vererek her maddenin gönül ilişkilerinizde sizi ne dereceye kadar tanımladığına karar verebilirsiniz. Sonra her bir öykünün gönül ilişkilerinizde sizi ne dereceye kadar tanımladığına bakarak, tercih edilen öykülerden kendinize özgü profili çıkartabilirsiniz. Bazı maddelerin sadece biraz farklı bir anlatımla diğer maddelemlerle hemen hemen aynı şeyi söylediğini fark edeceksiniz. Böyle bir örtüşmenin üç gerekçesi vardır. Birincisi, daha uzun testlerde genellikle daha güvenilir (yinelenebilir) ölçümler elde edilir. İkincisi, anket sorularındaki hafif bir anlatım farkı bile çıkan yanıtları –hatta bazen esaslı bir biçimde– etkileyebilir. Üçüncüsü, bir öyküyü kendi açılarından daha tipik bulan kişilerin anlatım değişiklikleri karşısında aynı yüksek puanları vermeleri olasılığı, bir öyküyü kendi açılarından daha az tipik bulan insanlarkından daha yüksektir.

ASİMETRİK ÖYKÜLER

Asimetrik öyküler, daha önce değinildiği gibi bir gönül ilişkisinde temel eşler arasındaki bir asimetri olması gerektiği düşüncesine dayanır. Asimetrik öykülerin altı türü vardır: Öğretmen-öğrenci öyküsü, özveri öyküsü, yönetim öyküsü, polis öyküsü, pornografi öyküsü ve dehşet öyküsü.

ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ ÖYKÜSÜ

Öğretmen öğrenci öyküsü doğası gereği asimetriktir. Bu öyküde, eşlerden biri öğretmen rolünün tadını çıkarır, diğeri öğrenen rolünden zevk alır. Bazı vakalarda eşler farklı alanlarda rollerini değiştirebilir: Örneğin, iş ilişkisi gelince biri öğretmen olur, buna karşılık dış dünyayla ilgili konularda diğeri başı çeker. Genellikle eşlerden biri, daha yaşlı ya da mesleği açısından daha olgundur; öğretmenler ile öğrenciler, denetleyiciler ile denetlenenler arasında böyle ilişkiler ender değildir. Bu gibi vakalarda kişiler arasında var olan güç ve genellikle deneyim farklılıkları ilişkiye dahil edilir ve bu en çok daha yaşlı ya da daha yüksek konumdaki kişinin öğretmen rolünü almasıyla sonuçlanır. Bu ilişki ve diğer türden ilişkilerle ilgili öykülerde kişilerin rollerini nasıl tanımladıkları önemlidir.²⁰ Asimetri yüklenen niteliktedir, herhangi bir gerçek olguda değil. Gerçekten de öğretmen etiketini taşıyan kişinin öğretecek az şeyi olması ya da hiçbir şeyi olmaması ya da öğrettiklerinin su katılmadık saçmalıklar olması mümkündür.

ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ ÖYKÜSÜ TANISI

ÖĞRETMEN

1. Gönül ilişkilerinde kendimi bir öğretmen rolünde görüyorum.
2. Gönül ilişkilerinde karşımdaki eşlere yaşam hakkında çok şeyler öğrettiğimi görmek eğilimindeyim.
3. Bazen ilişkide olduğum insanlar bana sanki öğrencilerimmiş gibi geliyor.

4. İlişkide olduğum insanların benden öğrenecekleri çok şeyler bulunması gerçeği hoşuma gidiyor.

ÖĞRENCİ

1. Gönül ilişkilerinde kendimi bir öğrenci rolünde görüyorum.
 2. Gönül ilişkilerinde karşımdaki eşlerden epeyce şey öğrendiğimi görmek eğilimindeyim.
 3. Bazen ilişkide olduğum insanlar bana sanki öğretmenlerimmiş gibi geliyor.
 4. İlişkide olduğum insanlardan öğreneceğim çok şeyler bulunması gerçeği hoşuma gidiyor.
-

DAVID İLE JESSICA

Neredeyse gecenin biri olmuştur, ama David ile Jessica hâlâ telefonda konuşmaktadır. Daha doğrusu, David konuşmakta, Jessica dinlemektedir. Akşamın erken saatlerinde ikisi de çalıştıkları şirketin satış ödülleri törenine katılmıştır ve David kız arkadaşına bundan niçin o kadar nefret ettiğini açıklamaktadır. Ona bu törenlerin simgelediği seçkincilikten, şirketin keyfi standartlarına göre, beklenen yetkinliğe erişemeyen herkesi nasıl dışladığından söz eder.

Şirket –akıllı, ahmak, güzel, çirkin ayırmaksızın– herkesi desteklediği savındadır, elbette satış yaptıkları sürece. Ama ikiyüzlü bir tutumla belirlediği kalıba uymayanların tümünü reddetmektedir. Şirketin yaptığı, kişisel özgürlük ve kişisel özgünlük maskesi altında kendi politikası açısından doğru bir seçicilik hareketinden başka bir şey değildir. David akşam yapılan kutlamalarda dile getirilen satış başarısını bütünüyle eleştirmeyi sürdürür; öne sürdüğüne göre, satış becerisini başarı gibi göstermek yaşadığımız dünyaya gözümüzü kapatıp yakalamaya çalışmamız için önümüze sahte bir havuç tutmaktan öte bir şey değildir.

David ile Jessica altı ay önce çıkmaya başlamışlardır; o günden beri David'in hayat üzerine filozofça konuştuğu, Jessica'nın onun söylediklerini yutarcasına dinlediği birçok akşamları olmuştur. Her ne kadar insan David'in neredeyse sadece mesleğinden söz etmesine Jessica'nın küçümse-

meyle bakacağından kuşkulabilirse de, Jessica durumu böyle görmemektedir; aslında o, David'in akılcı ve yeni dünya görüşünü dinlemekten zevk almaktadır ve ilişkilerinin başlangıcından beri çok şeyler öğrendiğine inanmaktadır. Hatta yalnızca hayat hakkında değil, kendi hakkındaki bilgisinin de dikkate değer ölçüde arttığını düşünmektedir.

Gerçekten de David'in konuşmaları çoğu zaman özellikle Jessica'yı hedef alır. Yalnızca, sınıfta öğrencilere verilebilecek türden kişisellikten uzak dersler değildir bunlar. Örneğin, David'le tanışmadan önce Jessica yetkili satış müdürü olmayı istiyordu. Böyle bir işin kendisine hem rahat bir yaşam, hem de insanlara yardım etme fırsatı sağlayacağını hayal etmişti. David ona yetkili satış müdürü olmanın diğer yönlerini tekrar tekrar anlattı. Ona şirketin üst kademelerine sızdığını gördüğü ikiyüzlülük, hırs ve bencillikten söz etti; amaca giden yol boyunca insanları kendi çıkarları için kullanmadan şirkette yükselmenin güçlüğüne değindi. Jessica David'in söylediklerinin bütünüyle değilse bile çoğunlukla doğru olduğunu fark ediyordu.

David'in aşırı, tartışmaya açık bir görüş savunduğunu söylemeye gerek yok; ancak sözleri Jessica'nın planlarını çok etkiledi. Şimdi Jessica, eninde sonunda kişisel dürüstlüğünden özveri gerektirmeyen bir başka iş bulmayı yeğleyeceğine inanıyor.

İlişkilerinin sağlamlığına karşın, Jessica bazı sorunları da beraberinde getirdiği kanısındadır. Bir kere, birlikte yapabilecekleri birçok önemli şeye ayırabilecekleri vakti David'in filozofça konuşmaları almaktadır. David Jessica'ya hayattan söz ederken çoğu zaman kendisini öylesine kaptırır ki, o hayatı yaşamaya pek güç vakit bulacaklarmış gibi görünür, ancak, Jessica onu böyle kabul etmiştir.

JENNY İLE JONATHAN

Jenny en iyi arkadaşı Paula ile parkta bir sırada oturmuş, erkek arkadaşı Jonathan'la yaşadığı sorunları anlatmaktadır. Jenny, Jonathan'la görüşmeye başlayalı neredeyse altı ay geçmiştir; kendisinin söylediği her sözü Jonathan'ın tanrısal doğruları öğütleyen bir vaizin sözleriymiş gibi dinlemesi artık Jenny'ye sıkıntı vermektedir. Durumu örneklemek için Paula'ya geçen akşam meydana gelen bir olayı anlatır.

Jenny'nin evinde oturmuş film izlemektedirler, Jonathan tutar filmin mecazi anlamı hakkında ne düşündüğünü sorar Jenny'ye. Jenny önce açık sözlü bir değerlendirme yapar, Jonathan onun ağzından çıkan her sözü başını sallayarak onaylamıştır. Jonathan'ın bıkmadan usanmadan görüşlerini kabullenmesi sinirine dokunan Jenny, keşke ara sıra tartışsak, o da artık kendi görüşlerini dile getirse diye düşünmeye başlamıştır. Onu buna zorlamak için, dönüp dolaşıp gelişigüzel yinelediği ilgisiz açıklamalarla film hakkındaki gerçek değerlendirmesini bütünüyle değiştirmeye koyulur. İnanılır gibi değildir ama, biraz şaşkınlık göstermekle birlikte Jonathan Jenny'nin görüşlerini paylaşmayı sürdürür.

Jonathan'la ilişkisinin ilk evrelerinde Jenny söylediklerini Jonathan'ın dikkatle dinlemesini ve onaylamasını gerçekten takdir ediyordu. Kafa dengi bir arkadaş –sonunda kendisi gibi dünyaya sıra dışı bakan birini– bulduğunu sanmıştı. Jenny'nin çeşitli inançları ve düşünceleri hakkında saatlerce konuşurlar ve ne biri, ne öbürü usanmış görünürdü. Bir grup arkadaşla ya da bir toplantıda karşılaştıkları bazı insanlarla tartışmaya girdiklerinde Jenny'nin görüşlerinden birine karşı çıkan olursa Jonathan her zaman onun yardımına koşacaktı. Çoğu bakımdan öğretmen ve su katılmadık öğrenci rollerini üstlenmişti onlar; aslında, arkadaşlarından biri Jenny'nin filozofça bilgeliğini kulak kesilen Jonathan'a aktarışına bakarak onlarınkini Sokrates ile Platon arasındaki ilişkiye benzetti. Ne var ki, zaman geçtikçe Jenny Platon'un tersine Jonathan'ın kendine özgü hiçbir kuram geliştirmedeğini kendi gözleriyle gördü; ne zaman birlikte olsalar sözlerine ve hareketlerine öykünen Jonathan, onun yalnızca bir yankısıydı. Bazen Jonathan'ın varlığından boğulacak gibi olur.

Jenny Paula'ya Jonathan'la ilişkisinin böyle bir hal almasından her nedense kendini sorumlu tuttuğunu söyler. İnanıldığı kadarıyla, dünyaya filozofça bakışını her yönüyle ona söylemeye bu kadar heveslenmese Jonathan fazlasıyla itaatli öğrenci rolünü böyle kolay üstlenmeyebilirdi. Ayrıca düşüncelerine katıldığı zaman gösterdiği heyecanla büyük olasılıkla Jonathan'ın uysallığını daha da arttırdığını fark etmektedir. Dolayısıyla, Jonathan'ın papağanca davranışından endişelenmekle birlikte, bunun bir ölçüde kendi suçu olduğunu itiraf eder.

Bir öğretmen-öğrenci ilişkisinde bir eşin öğretmen, diğerinin öğrenci rolünü üstlenmesiyle bir asimetri ortaya çıkar. Bu tür ilişkisi olan insanlar, eşitliğe ya da herhangi bir simetriye ulaşmakta sorun yaşarlar; ya biri ilişkinin her alanında öğretmen olacaktır ya da farklı alanlarda roller değişecektir. Ancak her durumda aralarındaki etkileşim, doğası gereği asimetriktir.

Bu ilişkiler bazen okuldaki ya da işteki gerçek rollerden kaynaklanır. Böyle ilişkiler geliştirmek son derece güçtür; yalnızca öğretmen ile öğrenci, patron ile çalışan arasında zaten var olan güç farklılığından ötürü değil, genel olarak onlara karşı gerek okulda, gerekse işyerinde tavır alındığı için. “Öğretmen”e elindeki güçten, “öğrenci”ye ise meslekte ilerlemek için kişisel ilişkiden yararlanıyor gözüyle bakılır.

Böyle ilişkileri olan insanlar çoğu zaman ilişkiyi gizlemek için her çareye başvuracaklardır, dolayısıyla bunu yaparken neredeyse hepsinin aynı biçimde başarısız kalması şaşırtıcıdır. Çiftler farkına varmadan ilişkilerini gösteren çok çeşitli sinyaller verebilir; öyle ki, çoğu zaman en gayretli ve dikkatli olanlar gizleme girişimlerinde bir noktada başarısız kalırlar. Bunun ardından ilişki açığa çıkınca, iş arkadaşları ya da diğer öğrenciler yalnızca ilişki değil, ilişkinin gizlenmesi dolayısıyla da ihanete uğradıklarını hissedeceklerdir. Aslında ilişkiyi gizlemek, insanların çiftin sahiden saklayacak bir şeyi bulunduğu yolundaki doğal varsayımını destekler.

Hatta durum, ilişki eşlerden biri ya da ikisi için esas ilişkilerine ek bir ilişkiyse daha da karmaşıklaşır. Evlilik dışı ilişkiler ender değilse bile, bir işyerinde yaşandığı zaman kişileri daha da ağır bir yük altında bırakır, çünkü aşktan çok güç kazanmak ve yükselmekle ilgili diye yorumlanmaları olasıdır. Bu öyküyü yaşayan insanlar bağılılıklarında bir parçalanma hissedebilirler, bunun ötesinde savunması giderek güçleşen bir ilişkiyi nasıl ele alacaklarını çözmeye çalıştıkları için rollerinin kendilerini çok rahatsız ettiğini görürler. Açıkçası, bu gibi ilişkileri olan çiftler ilişkiyi sürdürmeye karar verdiklerinde, bir çalışma grubunda iki kişinin aynı zamanda bir gönül ilişkisi içinde bulunmasından doğan sürtüşmeleri bütünüyle ortadan kaldırmak için olmasa bile, azaltmak için, en iyisi onların farklı çalışma gruplarına geçmeleridir.

Bu ilişkide birbirini tamamlayan roller ya bütün konularda ya da yalnız bir alanda olmak üzere öğretmen ve öğrenci rolleridir. Eşler öğretmen ve öğrenci rollerini paylaşıyorlarsa birbirlerinden çok şey öğrenebilir, büyük olasılıkla ilişkide bir denge tutturabilirler. Eşlerden biri her zaman öğretmen, diğeri de her zaman öğrenen olursa, ister istemez öğretmen lehine bir dengesizlik ortaya çıkar.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Öğretmen-öğrenci ilişkilerinin en büyük potansiyel avantajı çiftin amaçlarını yerine getirmesidir. Biri öğretmen olmaktan haz almakta, diğeri öğrenmeyi haz verici bulmaktadır; ya da her ikisi de, farklı alanlarda, her iki rolden de haz duyar.

Ancak, bu ilişkiler doğaları gereği içerdikleri birçok dezavantajı da birlikte getirir. Çift aynı çalışma grubunda olduğu zaman bu ilişkiler genellikle çalışma arkadaşları ve sonunda çiftin kendisi için sorunlara yol açar. Çift böyle bir grupta değilse, var olan güç dengesizliği bazı kişileri huzursuz edebilir. Ayrıca, ilişkideki öğrenci, artık bu rolü sürdürmek istemeyebilir; her ne kadar belki eşlerden diğeri için olmasa bile, en azından o eş için öğretmen-öğrenci öyküsü bu noktada tükenir.

ÖZVERİ ÖYKÜSÜ

Bütün gönül ilişkileri ara sıra eşlerden birinin diğeri için özveride bulunmasını gerektirir. Ancak, bir özveri öyküsünde tekrar tekrar hep aynı biçimde özveride bulunan ya da kendisini diğeri için özveride bulunuyor gören tek insan vardır. Bu insanın gösterdiği sevgiye John Lee (Yunanca'da aşk anlamına gelen *agapi* sözcüğünden türettiği bir sıfatla) *agapik* sevgi adını vermektedir.²¹ (*Agapi*, cinselliği içeren sevgi "eros"tan ve mutlak bir bağlanmayı içeren sevgi "*philia*"dan farklı olarak sevilen kişi uğruna özveride bulunma anlamını da içinde barındırır). Kendi benliğinden vermek aşka giden yolun parçasıdır ve o insan aslında alan değil veren rolünde olmadıkça gerçekten mutluluğu bulamaz.

Tanrı sevgisi bu özelliği taşıyabilir, buna bağlı olarak bir kişinin kendisini Tanrı ya da bir başka tanrısal varlıkla ilişki içindeymiş gibi görmesi, özverinin de bu ilişkinin parçası olması mümkündür. Bunun karşılığında, insan tanrısal varlık tarafından sevildiğini duyumsayabilir, ancak onun uğrunda özverilerde bulunmak zorundadır. Aynı zamanda, İsa'nın öyküsündeki gibi tanrısal varlık da özverilerde bulunmuş olabilir ya da bulunmayı sürdürebilir. Özveri ilişkilerinin, aynı zamanda çocukları, ana babaları ya da diğer ilişkileri kapsaması mümkündür ve sık sık da kapsamaktadır.

ÖZVERİ ÖYKÜSÜ TANISI

1. Çoğu zaman birlikte olduğum eş uğruna özveride bulunmaktan zevk alırım.
 2. Özveride bulunmaya hazır olmanın gerçek aşka işaret ettiğine inanıyorum.
 3. Birlikte olduğum kişi için özveride bulunmaktan çekinmem.
 4. Birlikte olduğum kişinin hatırı için çoğu zaman yapmak istediğim bir şeyden vazgeçerim. Onun mutlu olduğunu bilmek beni mutlu eder.
 5. Bir gönül ilişkisinin yalnız aşkla değil, aynı zamanda aşk uğruna özveride bulunmakla da ilgili olduğuna inanıyorum.
 6. Özverinin aşka anahtar rolü oynadığına inanıyorum.
 7. Birlikte olduğum kişinin iyiliği için sık sık özveride bulunurum.
 8. Birlikte olduğum kişinin gereksinimleri için çoğu zaman kendi rahatlığımı tehlikeye atarım.
-

WANDA İLE DEREK

Wanda babanın çok baskın, annenin çok uysal olduğu bir evde büyüdü. Sorumluluğu kimin taşıdığına kuşku yoktu. 1950'lerde işlerin bu şekilde olması gerekiyordu ya da en azından Wanda'nın annesi ile babası böyle düşünmekteydi. Geriye dönüp baktığında, Wanda annesinin her defasında babasına boyun eğmesinden bütünüyle tiksiniştir.

Wanda işi farklı tutmaya kararlıdır. Şirketin yönetim kadrosunda geleceği parlak bir iştedir ve elinden geldiğince yukarı tırmanmaya kararlıdır. Erkek arkadaşı Derek planlarını olağanüstü desteklemektedir. Wanda daha mutlu olamazdı. Harika bir işi, üstüne titreyen bir sevgilisi vardı. Daha ne isteyebilirdi ki?

Aslında isteyebileceği bir başka şey daha vardır. Derek tıp fakültesini bitirmek, staj için burs başvurusu yapmak üzeredir. Sorun, yörede verilen stajyerlik burslarının ona bir saygınlık kazandırmayacağıdır. Gerek Derek, gerekse çevresindeki insanlar onu geleceği çok parlak bir hekim –yöresel burslardan birini almaktan daha iyisini yapabilecek biri olarak– görmektedir. Ancak iyi bir stajyerlik bursu, başka kente taşınmak anlamına gelecektir.

Derek iyi bir staj yapmak için gitmeyi düşündüğü bütün kentlerde iyi iş fırsatları bulunduğuna Wanda'nın dikkatini çeker. Yer açısından daha esnek davranacağını varsayarak Wanda'nın kendisi için taşınmaya razı olacağını ummaktadır. Elbette, stajyerlik yılları boyunca ayrı kalabileceklerine dikkat çeker, ancak aynı kentte yaşadıkları zaman bile çiftlerin birlikteliği sürdürmelerinin ne kadar güç olduğunu her ikisinin de bildiğine işaret etmektedir. Ayrılmak çözüm gibi görünen bir yıkımdır; Derek'in kesinlikle yaşamak istemediği bir şeydir ve Wanda'nın da bunu yaşamak istemediğine inanmaktadır.

Wanda'nın taşınmaya gönlü yoktur, ama seçeneği olmadığını hissederek. Derek'in hekimlikte kendisini bekleyen parlak geleceğe ulaşmasını gerçekten istemektedir, üstelik Derek gidecekleri bütün kentlerde iş fırsatları olduğunu belirtirken doğru söylemektedir. Wanda başarıya erişmek istemektedir, Derek'in de Wanda'nın başarısını istediği açıktır –durum, anesinin babası için akla sığmaz özverilerde bulunmasının beklendiği annesiyle babasının öyküsünden farklıdır. Wanda taşınmak zorunda kalacağını görmektedir, ama bunda yanlış bir şey varmış gibi gelmektedir ona. Bu şeyin ne olduğunu henüz bilmemektedir.

VINCE İLE EVA

Vince otuz iki yaşındadır ve hayalleri boşa çıkmıştır. Eva'yla evlenmek istemektedir, ama Eva'nın kendisiyle evlenmek istediğinden emin de-

ğildir. İlişkileri başlayalı beş yıl olmuştur ve sonunda Eva ona karşı rest çekerek gibi bir tutum almıştır –Vince’in en azından on kez evlenme teklifinde bulunduğu göz önüne alınırsa oldukça şaşırtıcı bir durum.

Bu rest çekmenin evlilikle ilgisi yok elbette. Konu, Vince’in yaşama düzeni ve evlendikleri zaman nerede ve nasıl yaşayacaklarıyla ilgilidir.

Vince seksen sekiz yaşındaki annesiyle birlikte yaşamaktadır. Son on yıldır kadının sağlık durumu bozuktur. Doktorları bir yana, dostları bile hâlâ yaşamasına hayret etmektedir. Ancak o, dostlarını, doktorlarını, daha yaşamayacağına bahse giren herkesi şaşırtmaya kararlı görünmektedir.

Vince, Eva’nın, annesiyle birlikte yaşadığı eve taşınmak istememesini anlamaktadır. Vince’in de yeni evli bir çift için idealindeki tam bu değildir. Ama, o sadece annesini yalnız bırakmayı değil, onu bir huzurevine koymayı da istememektedir. Annesinin bakımı kolay iş değildir, neredeyse günde üç dört saatini almaktadır; çalışma yaşamının üstüne bir de bu, kendisine Eva için fazla zaman bırakmaz. Vince, annesinin sonsuza dek yaşamayacağı konusunda Eva’nın dikkatini çekmiştir. Ancak, onun dikkat çektiği bu nokta hep aynı kavgaya yol açar. Eva –haklı olarak– beş yıldır aynı teraneyi dinlediğini, annesinin hâlâ hayatta olduğunu söyleyerek yanıt vermektedir. Eva, Vince’in annesi yaşadığı için mutludur, ama Vince ile annesinin yaşadığı eve taşınması, hele annesine bakmak için Vince’in her gün saatlerce zaman harcadığı göz önüne alınırsa, mümkün değildir.

Vince Eva’yı yitirmek üzere olduğunu anlar, ama başka hiçbir seçenek görmemektedir. Eva’yı yitirme düşüncesi içini sıkılmaktadır. İleride yaşamlarını nasıl düzenleyecekleri konusundaki tartışmalar dışında ilişkileri olağanüstü güzeldir, Eva hem kendisine, hem annesine karşı çok sevecen davranmıştır; yalnızca Vince’in annesiyle birlikte yaşamak istememektedir. Vince ise annesine bakmak zorundadır; başka seçeneği yoktur. Eva bunu anlayamıyorsa, Vince’in başka birini bulması gerekecektir.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Özveri öyküsünü benimsemiş insanlar genellikle karşılık beklemeden, hatta karşılık için çok ümitlenmeden verirler. Ya da verdiklerine bir karşılık aldıklarını hissedebilirler. Örneğin, onların bir doğum günü arma-

ğanı ya da herhangi bir başka armağan verirken duydukları sevinç, öyle bir armağan alırken duyduklarından fazladır. Ayrıca elle tutulur ya da başkalarınca anlaşılır biçimde olmasa bile, onlar verdiklerinin karşılığını fazlasıyla aldıklarını hissedebilirler.

Özveri öyküsünün temel bir özelliği, bu öyküyü benimseyen insanların bunu bir tercihten çok bir gereklilik olarak görmeleridir. Bir yerde, Derek'le birlikte başka kente taşınıp taşınmamak Wanda için bir tercih meselesidir. Ama o kendi durumunu bir tercih meselesi olarak algılamaz. Yapması *gerekenin* taşınmak olduğuna ve eğer taşınmıyorsa bunun kendisine ait bir hatadan ileri geldiğine gerçekten inanır. Her ne kadar Wanda'nın taşınmasının lehinde ya da aleyhinde nedenler öne sürülebilirse de, buradaki temel düşünüş tarzı; aslında bir tercih algılaması bulunmasına karşın, tercih algılamasından yoksundur. Bu anlamda Wanda, annesinin örneğini yinelemektedir. Büyük olasılıkla Wanda'nın annesi de yapması gerekeni yaptığını sanmaktaydı.

Benzer biçimde Vince de kendisini bir tercih karşısında görebilir, ama değildir. Vince annesinin yaşamını nasıl düzenleyebileceği konusunda olanak dahilindeki bütün seçenekleri gerçekten araştırmamıştır; böyle bir araştırma yapmaksızın epey zaman geçtiği göz önüne alınırsa bunu ileride yapması da pek olası değildir. Verdiği karara saplanıp kaldığını hissetmektedir; sanki yaptığı doğruymuş ve yapabileceği başka her şey yanlışmış gibi. Herhangi farklı bir tercih yapması gerekirse kişi olarak kendi gözünde değer yitirecektir; Wanda da kendi durumunu aynı biçimde görmektedir.

Özveri öyküsünü benimsemiş insanlar için vermede aşırıya kaçtıkları söylenebilir, bu bir anlamda doğrudur, ancak anımsamak gerekir ki, vermek onların öyküsüdür. Her ne kadar vermekten yakınsalar da, verdikleri insanın yüzüne bunu vursalar da, aşk hakkındaki öyküleri onların koşullara pek aldırmadan her zaman verici rolünü almalarını sağlayacaktır ve eğer koşullar vermelerini gerektirmiyorsa, kendileri verici olmalarına olanak tanıyacak bir durum yaratmaya çalışacaklardır. Son kertede diğerleri onlarda "kendini kurban etme kompleksi" görebilir, çünkü karşılığını eşit biçimde almaksızın verici rolünde bulunmaktan zevk duyuyormuş gibi görünürler.

Bir özveri öyküsünde özveren ile yararlanan rolleri birbirini tamamlar; yani eşlerden biri özveride bulunan, diğeri bu özverileri kabul edendir. En yaygını, birinin sürekli özveren rolünde kalması, diğerin her zaman yararlanan rolünü üstlenmesidir. Pek yaygın olmayan, iki kişinin özveride bulunmasıdır, bu da genellikle farklı alanlarda olur. Örneğin, bir koca iş alanında karısı için özveride bulunabilir, öte yandan kadının da kocası için parasal alanda özveride bulunması mümkündür. Bu durumda, kadın kocasının çalışarak kazandığı paradan istediği kadarını harcamasına izin verebilir.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Özveri öyküsü, iki eş de (genellikle farklı alanlarda) oynadıkları rolden hoşnut olduklarında karşılıklı özveride bulundukları zaman mutlu ilişkilere yol açabilir. Eşler aslında oynamak istemedikleri, ama bilinç altlarında kendilerini yine de oynamaya zorunlu duyumsadıkları rolleri oynadıkları zaman özveri öyküsünün sürtüşmeye yol açması olasıdır.

Her ne kadar insanlar genelde bu ilişkiyi her bireyin ne alıp ne verdiği hesabının özenle tutulduğu basit bir al gülüm ver gülüm meselesi olarak görmeseler de,²² araştırmalar her türlü ilişkide en büyük mutluluğa aşağı yukarı hakça bir denge kurulduğu zaman yaklaşıldığını belirtiyor.²³ Bir özveri öyküsünde büyük olasılıkla en büyük risk faktörü, ilişki içindeki alma-vermede eşlerden birine ya da her ikisine rahatsızlık verecek ölçüde dengenin kaçmasıdır.

Eşlerden birinin ya da her ikisinin öyküsünün bu dengesizliği sürdürmeye eğilimli oluşu, durumu daha da güçleştirir. Dolayısıyla, bir birey sürekli verici olduğuna içerlese de özveride bulunmayı sürdürebilir, çünkü bunu mutlaka öbür eş istediği için değil, kendi aşk öyküsünün gereği olarak yapar. Aynı biçimde özverileri kabul eden insan da hep alıcı konumunda bulunmaktan rahatsızlık duyabilir, ancak özverenin davranışını değiştirmek elinden gelmeyebilir, hatta verici o kadar sık özveride bulunmaktan kırgınlık duysa bile.

Rahatsızlık verici bir noktaya gelindiği zaman eski dengeyi yeniden sağlamak gerekir, ama önce her iki birey de onları özverili davranmaya öykünün ittiğini kabul etmelidir.

YÖNETİM ÖYKÜSÜ

Yönetim öyküleri birçok farklı biçimler alabilir, ama bu biçimlerin tümünün ortak bir teması vardır; iktidarın dağılımı meselesi. Biçimlerin farklılığı geniş ölçüde ilişkide olan iki insan arasında iktidarın nasıl dağıldığından kaynaklanır.

Otokratik bir ilişkide hemen hemen bütün iktidarı eşlerden biri elinde tutar. Kararları verir, sonra da bu kararların nasıl ve kim tarafından nerede ve ne zaman yaşama geçirileceğini belirler. Bu ilişkilerde gerçekte bir kişi yönetici ya da otokrat, diğeri yönetilen ya da bağımlı olur.

İlişkiler pek çok nedenden ötürü otokratikleşebilir. Nedenlerden biri dinseldir. Bazı dinler bir ilişkide hemen hemen bütün iktidarı erkeğe verir. Bunun bir örneği kökten dinci Müslüman Taliban milis güçlerin 1996'da Afganistan'ın büyük bölümünde yönetimi ele geçirdikleri zaman hiç vakit yitirmeden kadınları işlerinden, kızları okullardan çıkarmalarında görüldü. O toplumda kimin patron olması gerektiği konusunda hiçbir soru bırakmadılar.

Bir ilişkinin otokratikleşmesine giden ikinci bir yol, eşlerden birinin daha büyük bir iktidara gereksinmesidir.²⁴ Bazı insanların iktidara büyük gereksinimleri vardır ve teklifsiz bir ilişkiyi bunu dışı vurmada vasıta olarak kullanırlar. İşyerinde gereksinimleri bastırılan ve iktidarı fazlasıyla arzulayan biri evde özellikle zorbaca davranabilir, çünkü işyerinde yaşadığı düş kırıklığının telafisi için evi kullanır.

Otokratikleşmeye giden üçüncü bir yol karşılıklı rızadır. Kararları bir kişinin vermesi ve yerine getirmeyi üstlenmesi çifti rahat ettirir. Böyle bir ilişkide genellikle bir birey çok uysaldır ve kararlarda olabildiğince az sorumluluk taşımayı yeğler.

Yönetim öyküleri demokratik ve eşitlikçi de olabilir, bu durumda iktidar eşler arasında aşağı yukarı eşitçe paylaşılır. Demokratik bir ilişkide bazı kararları öncelikle ya da yalnızca eşlerden biri ya da diğeri alır. İlke, alınan her bir kararda mutlaka oy eşitliği değil, iktidarın ortalamada eşit dağılımıdır. Yönetim öyküsü bu yolda geliştiği zaman daha çok bir eşgüdüm öyküsü işlevi görür (bak s. 135).

İktidarı paylaşmada büyük olasılıkla otokratik ya da demokratik olanlardan daha az rastlanan dördüncü bir uyuşma şekli anarşik düzenlemedir. Sorunları çözmede ya da kararları vermede sorumluluğu kimse üstlenmez; her bir eş sorumluluğu diğerinin almasını umar. Bu tür ilişkilerin çıkırından çıkma eğilimi vardır, sonuçta düzensiz bir yaşam biçimi ortaya çıkar. Bu gibi çiftlerin sosyoekonomik alanda alt basamaklara düşme tehlikesi vardır, çünkü her iki eş de aslında yapılması gerekenin yapıldığından emin değildir.

YÖNETİM ÖYKÜSÜ TANISI

OTOKRATİK (YÖNETEN)

1. Gönül ilişkilerimde önemli kararlarda söz sahibi olmak benim için önemlidir.
2. Gönül ilişkilerinin temelinde kimin kim denetim altında tuttuğuyla ilgili olduğuna inanırım ve kesinlikle denetim altında olmak istemem.
3. Bana eş olan kişiye yetki ve sorumluluğun bende bulunacağını daha başlangıçta açıklamanın önemli olduğunu düşünüyorum.
4. Önemli kararlarda söz sahibi tek kişi ben olmak isterim, yoksa işler birbirine karışır.

OTOKRATİK (YÖNETİLEN)

1. İlişkilerin yönetimlere benzediği kanısındayım; bütün kararlardan bir kişi sorumlu olmalıdır ve bunun eşim olmasını yeğlerim.
2. Çoğu kararı bana eş olan kişinin vermesine aldırmam, çünkü yetki ve sorumluluğun bir kişide bulunması daha iyi diye düşünüyorum.
3. Bir ilişkide önemli kararlarda sorumluluğu tek kişinin taşımasının önemli olduğunu düşünüyorum ve ben sorumluluğu daha çok bana eş olan kişiye bıraktım.
4. Bir ilişkide önemli kararlarda tek kişinin sözünün geçmesi daha etkilidir diye düşünüyorum ve bu kişi olup olmamayı umursamam.

DEMOKRATİK

1. Tıpkı yönetimler gibi bütün ilişkilerin de iktidarın paylaşımıyla ilgili olduğuna inanırım.

2. Çoğu insanın sandığının tersine, aşk ve iktidar meselelerinin çözümü kavuşturulabileceği kanısındayım, yeter ki eşlerin ikisinin de aşkı ve iktidarı paylaşmaya gönlü olsun.
 3. Bütün gönül ilişkilerinde eşlerin önemli kararları birlikte nasıl vereceklerini daha başlangıçta öğrenmelerinin önemine inanıyorum.
 4. Karar verme sürecine birlikte katılmamız önemlidir.
 5. Eşlerin birlikte uyumlu bir ilişki oluşturabilmeleri için tek yolun iktidarı paylaşmaları olduğu kanısındayım.
 6. Bir ilişkide çiftler için eşitliği korumada tek yolun iktidarı paylaşmak olduğu kanısındayım.
 7. Kanımca bütün ilişkiler iktidar da dahil olmak üzere her şeyi paylaşmayı öğrenmekle ilgilidir.
 8. Kamusal alanda olduğu gibi bir gönül ilişkisinde de iktidar paylaşımının zorunluluğuna inanıyorum.
-

JERRY İLE KRISTEN

Jerry ile Kristen hemen hemen iki yıldır birlikte ve genellikle işler yolunda görünmektedir. Gerçekten, onları tanıyan herkes günün birinde evleneceklerinden emindir. Ancak Jerry'nin birkaç arkadaşı Kristen'in Jerry'yi kendi denetimine almasından endişelenmektedir. Jerry artık onlarla eskisi gibi sık takılmamakta, ne zaman takılsa Kristen onunla birlikteymiş ve her an onu götürebilirmiş gibi görünmektedir.

Geçen akşam Jerry ve arkadaşları –tam bir haftadır konuştukları bir maç– NCAA basketbol şampiyonluk maçını izledikleri sırada Kristen ansızın kapıda belirir. Maçın bitmesine yalnızca altı dakika kalmıştı, durum berabereydi, dolayısıyla kimse araya bir kesinti girsin istemiyordu. Kristen hemen Jerry'nin yanına gitti, kendisiyle konuşması gerektiğini söyledi. Jerry kibarca maçın sonuna kadar bekleyip bekleyemeyeceğini sordu, ama Kristen bunun kendisi için çok önemli olduğunu, hemen dışarı gelip kendisiyle konuşmasını söyledi. Jerry'nin arkadaşları işin içinde ne olduğunu çok merak etmelerine karşın televizyona bakmayı, daha çok maçla ilgilenmeyi sürdürdüler. Jerry yerinden kalkıp

Kristen'le birlikte odadan çıktığı zaman birbirlerine dönüp şaşkınlık içinde başlarını salladılar. Jerry neredeyse maçın sonuna kadar dönmedi; döndüğü zaman da az önce olanlarda sanki hiçbir tuhaflık yokmuş gibi davrandı.

Bu olaya kadar, arkadaşları Kristen'le ilişkisi konusunda Jerry'nin üstüne gidip gitmemeleri gerektiğinden emin değillerdi. Ne de olsa, kendileri onun durumunu pek iyi görmeseler bile Jerry onlara herhangi bir sorun hissettiğini belirtmemiştir. Bununla birlikte şu basketbol sahnesi yeterince acayıptı ve bir tartışma gerektiriyordu. Sonuçta, arkadaşları en iyisinin Jerry'ye endişelerinden söz etmek olduğuna karar verdiler; belki Kristen'le ilişkisi gerçekte Jerry'yi rahatsız ediyor, ama o bu konuyu birisine açmaya fazlasıyla utanıyordu.

Arkadaşlarının endişeleri karşısında Jerry Kristen'in kendisini denetimi altına aldığı pekâlâ farkında olduğunu belirterek herkesi şaşırtır ve bu durumun kendisini sıkmadığında ısrar eder. Arkadaşlarına kendisi için endişe duymalarını anladığını söyler, ama ilişkilerinde çoğu kararı Kristen'in vermesinin kendi açısından bir sorun yaratmadığına inanmalarını ister. Önemsiz, ıvır zıvırla ilgili kararlarla canını sıkamak istemediğini söyler onlara: Yapacağı daha önemli işler vardır. Çoğu insanın kendisine talihsiz bir adam gözüyle bakacağını farkındadır, ama o bu halinden büyük rahatlık duymaktadır. Arkadaşlarının aklı karışmıştır, ama Jerry'nin ilişkisinde mutlu olduğunu görürler ve bunun da en önemlisi olduğunu kavrarlar.

NANCY İLE TED

Nancy ile kocası Ted, iktidarın ilişkilerinin ayrılmaz bir parçası olduğunu hissetmektedir. İktidarı paylaşmazlarsa ilişkilerinin zorbaca bir ilişkiye dönüşme tehlikesini göze almaları gerekecektir. Sonuç olarak, sorumluluğu bazı konularda Ted'in, diğer bazı konularda Nancy'nin üstlenmesini gerektiğine inanırlar. Ted'in sorumluluk üstlendiği alanlarda Nancy'nin önerilerde bulunma hakkı vardır, ama son kararı Ted verir. Aynı biçimde Nancy'nin sorumluluk üstlendiği alanlarda Ted'in önerilerde bulunma hakkı vardır, ama son kararı Nancy verir. Bekleneceği üzere ara

sıra bazı kararlar konusunda sorunlar çıkar. Kısa süre önce Nancy ile Ted on beş yaşındaki kızları Julia için tartışmışlardır.

On altı yaşındaki Ken bir gece sinemaya gitmeden önce Julia'yı almak için eve uğrar. Ted'e göre, Ken'in umursamaz bir havası vardı, kılığının –yırtık pırtık bir kot ve pejmürde bir tişört– kabul edilebilir hiçbir yanı yoktu. Ted, Julia sinemadan döndükten sonra, artık Ken'le çıkmasına izin verilmeyeceğini söyledi. Bu Julia'ya bütünüyle saçma geldi; annesine gitti, Ted'i vazgeçirmesini istedi. Nancy de durumu Julia gibi değerlendiriyordu, Ted'i kararını çok çabuk verdiği konusunda ikna etmeye çalıştı. Ken'in kılığının lüks bir akşam yemeği için uygunsuz olmakla birlikte sinema için kabul edilebileceğini öne sürdü. Ken'in umursamazlığı konusunda da, onu yalnızca bir kez görüp hüküm vermemesi gerektiğini düşünmekteydi. Ted, karısının söylediklerini dinledi, ama bu sözler onu etkilemedi, kararının kesin olduğunda ısrar etti. Nancy'nin elinden gelen yalnızca başını sallamaktı. Ne de olsa Julia'nın toplumsal yaşantısını gözetip denetlemek Ted'in sorumluluğundaydı. Ne düşündüğünü belirtmek Nancy'nin hakkıdır, ama son sözü söyleyecek olan Ted'dir.

Birkaç gün sonra Julia babasına karşı çıkarak, keyfi bir kararla Ken'le çıkmasına izin vermemesini haksız bulduğunu söyledi. Ted ise, sakin ama içten bir sesle Ken kadar çapaçul ve umursamaz biriyle çıkmasının hoş görülemeyeceğini söyledi. Julia annesinden kendisini biraz savunmasını istedi, Nancy ise Ted'in kararının kesin olduğunu söylemekle yetindi. Julia annesinin eşinin davranışına böyle boyun eğmesi karşısında öfkeyle haykırarak odasına koştu. Julia'nın sözleri Nancy üzerinde neredeyse bir şok etkisi yarattı. Ted'e döndü, ciddi bir ses tonuyla ilişkilerinde iktidarı paylaşmaya verdikleri önemin, zorbaca bir ilişkiyi önlemek gerekçesine dayandığını anımsamasını istedi. Ted, Nancy'nin kendi kararını sorgulaması üzerine önce kendini tehdit altında hissetti. Ancak günün birinde kendisinin de karısının kararlarından birini ciddi biçimde sorgulayabileceğini, böyle bir durumda düşüncelerinin kabul görmesini isteyeceğini de biliyordu. Sonuçta, Ted karısının dediğine geldi ve Julia'nın Ken'le çıkmasını kabul etti.

Bir yönetim öyküsünü benimsemiş bireyler iktidar ilişkilerini merkez alan ilişkilere eğilimlidir. O yüzden, iktidarın dağılımı her ilişkinin konusu olmakla birlikte, bu konu bir yönetim öyküsü içeren ilişkilerde daha önemlidir.

Güç dağılımının çok çeşitli biçimleri olması nedeniyle yönetim öykülerinin de çeşitleri olabilir. Örneğin, Nancy ile Ted vakasında genelde pürüzsüz yürümüş bir iktidar paylaşımı uzlaşması, iş eşlerden birinin diğerinin keyfi bir karar verdiğini algılamasına vardığı zaman bozulur. Bu özel vakada diğer eş düşüncesini değiştirir. Bütün eşler böyle yapmaz kuşkusuz, ama bu da çatışmaya yol açabilir.

Jerry ile Kristen arasında, Nancy ile Ted arasındaki gibi bir iktidarın paylaşım uzlaşması yoktur. Onun yerine ilişkide iktidarın büyük bölümünü Kristen eline geçirmiştir. Jerry arkadaşlarına ilişki kapsamındaki kararlarla kendisini sıkıntıya sokmak için fazlasıyla meşgul olduğunu söylemektedir. Böyle hissediyor olabilir ya da hissettiğine kendini inandırmıştır veya arkadaşlarına aslında kendi inanmadığı bir şeyi söylüyordur. Bu son olasılığa göre Jerry bir teslimiyet ihtiyacında olabilir, ilişkiyi uzun süre yürütmek için gereken de aşağı yukarı budur.²⁵

Bazen bir ilişkinin ilk evrelerinde insanlar sonradan katlanılmasını mümkün görmeyecekleri davranışları hoş görebilirler. Jerry ile Kristen vakasında dengesizlik yeterince belirgindir; insan bu ilişkinin sürüp sürmeyeceğini merak etmekten kendini alamaz. Ama ilişkinin yürüyüp yürümeyeceği, Jerry'nin gerçekten buyruk altına girmek mi istediğine, yoksa Kristen'e iyice âşık olduğu için mi buyruklara tahammül ettiğine bağlıdır.

Sorunu tartışmamak, tabii eğer gerçekten bir sorun varsa, sonrası için bir örnek oluşmasına yol açar. Güç, bir kez başkasına bırakıldığı zaman, çoğu hükümet liderinin zamanla öğrendiği gibi, yeniden ele geçirilmesi zordur. O yüzden, bir ilişkide sonradan geri almak umuduyla iktidarı başkasına bırakmak kötü bir fikirdir. İktidarı geri almanın çok çetin bir iş olduğu ortaya çıkabilir, üstelik iktidarı geri verecek eş, aralarındaki

anlaşmayı beğenmemişse, hayatından memnun olmayan diğer eşin bunu baştan söylemesi gerektiğini düşünebilir.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER:

YÖNETEN İLE YÖNETİLEN, İKTİDARI PAYLAŞANLAR, İKTİDARDAN KAÇANLAR

Üç temel çift rol, yönetim öyküsünün çeşitli biçimlerinde oldukça farklılık gösterir. Yöneten-yönetilen (otokratik) ilişkisinde bir birey diğerinin onayıyla ya da onayı olmaksızın iktidarı elinde tutar. İktidarın paylaşıldığı (demokratik) düzende iktidar aşağı yukarı eşit biçimde bölüşülür, ancak iktidar dağılımında bir alandan öteki alana farklılıklar mümkündür (örneğin, parasal konularda söz sahibi olmaya karşılık çocuklar üzerinde söz sahibi olmak gibi). Güçten kaçınılan ilişkide, iki bireyin de iktidarı ya da sorumluluğu üstlenmek istemediği oldukça karışık bir durum vardır. Yukarıda değinilen örneklerde Kristen yöneten, Jerry yönetilen konumundadır; Nancy ile Ted iktidarı paylaşırlar ama Ted'in keyfi görünen bir kararı iktidarın paylaşım düzeninin yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmıştır.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Yönetim öyküsünün en büyük avantajı her ilişkide örtük biçimde bulunan bir meseleye açıklık kazandırmasıdır: Bütün ilişkiler iktidarın paylaşılmasını gerektirir.²⁶ Bu paylaşım, yönetimin yönlendirdiği ilişkilerde diğerlerinde olduğundan daha açık seçiktir. İktidar sorununun açıkça tartışılmasıyla, iktidar paylaşımının, gizli saklı da olsa, bir sorun olduğunu kavramaya çalışan çiftler, başka ilişkilerin yüzyüze geldiği sorunlardan kaçınabilirler.

Yönetim ilişkilerinin en göze çarpan potansiyel dezavantajı iktidar meselelerinin yavaş yavaş bütün ilişkiye egemen olabilmesidir. Eşler, kimin ne kadar iktidarı olduğu meselesine öylesine saplanıp kalabilirler ki, diğer meselelerle uğraşmayı, ilişkinin diğer yönlerinin tadını çıkarmayı bir yana bırakırlar.

Otokratik ilişkiler, özellikle otokrat kendini sözcüğün tam anlamıyla mutlak güçlü olarak görmeye başlarsa ilişkinin kötüye kullanılmasına kapı açabilir. İktidar yozlaşırsa, ki mutlak iktidar kesinlikle yozlaşır, bir

otokratik ilişki içindeki çiftlerin karşısındaki tehlike büyüktür. İlişkinin kötüye kullanıldığı çoğu vakada ilişkiyi kötüye kullananlar, her istediklerinin pekâlâ kendi hakları dahilinde olduğuna inanırlar. Bazı toplumlarda yasalar bu görüşü gerçekten desteklemektedir.

Anarşik ilişkilerde de işler denetimden çıkabilir, ama bu durumda neden, kimsenin hiçbir şey için yeterli derecede sorumluluk üstlenmemesidir. Sonuç parasal yıkım, ilgilenecek kimsesi olmayan çocuklar ve hepsinin ötesinde çığırından çıkmış bir ilişkidir. Anarşik ilişkiler, bir tür yönetsel ilkeye ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu ilkelerin neler olacağını tartışmamak, sorunu ortadan kaldırmaz.

POLİS ÖYKÜSÜ

Bir polis gibi düşünmek için insanın polis olması gerekmez. Bir polis öyküsünü benimsemiş insanlar bir polis memuru gibi düşünürler, ama herhangi bir polis memuru gibi değil. Onlar Hugo'nun *Sefiller*'indeki Javert'in simgelediği polis memurları gibi düşünürler. Javert her şeyi ak ve kara olarak görür. Doğru ve yanlış vardır ve Javert doğruyu temsil ettiğine inanır. Sonunda, olayları kendi dünya görüşüne uydurma olanağı kalmadığı zaman, görüşünü değiştirmek yerine kendini öldürür.

İlişkilerdeki polis memurları çoğu zaman ilişkiye özgü yasaları yürürlüğe koymayı kendi sorumlulukları olarak görürler; onların görüşüne göre bu yasalar genellikle bir tür doğa ya da toplum yasasından gelir, ama daha da genel olarak yasaları kendileri uydururlar. Bu yasalar (ikieşlilik, aile içi ve evlilik dışı cinsel ilişki ya da benzer şeyleri "yasaklayarak") toplumun yasalarına az çok uygunluk gösterebilir ya da polis memurunun acayip uydurmaları olabilir (örneğin, bir kadının ne olursa olsun bir erkekle ahbaplık etmesini ya da mesleği gereği olsa bile bir erkeğin bir kadınla birlikte çalışmasını "yasaklamak" gibi).

Böyle bir ilişkiye giren kişi başına ne iş açtığını iş iştenden geçmeden pek anlayamaz. Önce eşlerden birinin kendine özgü ufak tefek tuhafliklarına benzeyen şeyler üst üste eklenmeye başlar, ancak diğer eş gerçeğin farkına vardığında ona polis memurundan kurtulmak ona Jean Valjean'ın

Javert'den kurtulması kadar güç gelebilir. Polis memuru bu yasaların çiğnenmesine karşı cezalar icat edebilir; bu yasaların çok fazla çiğnendiği durumlarda polis memurunun eşinin güvenliği tehlikeye düşebilir. İlişkilerde, gerçek polislikteki gibi, yasayı uygulayan ile yasayı çiğneyen arasındaki çizgi netliğini yitirebilir, eline çok fazla güç verilen polis memuru giderek yasayı çiğneyen birine dönüşebilir.

Polis öyküsü, istenmeyen ilginin yöneldiği kişi için daha sonra bu bölümde ele alınacak dehşet öyküsünün bazı özelliklerini taşıyabilir. Aradaki en büyük fark, polis memurunun kendisini ahlaki açıdan kesin biçimde haklı görmesidir. Dehşet öyküsünde suç işleyen kimsenin kendisini sıra dışı zevkleri olan biri olarak görmesi mümkündür. Polis memuru –hak ve hukuku desteklerken bazen hak hukuk adına ciddi hatalar yapsa bile– kendisini yasaların görevlendirdiği biri gibi görür.

POLİS ÖYKÜSÜ TANISI

POLİS

1. İlişkinizde bir ölçüde düzeni korumak için birlikte olduğunuz insanın attığı her adımı izlemeniz gerektiği inancındayım.
2. İlişkilerinizde birlikte olduğunuz insanın üzerinden gözünüzü hiç ayırmamanız gerektiği inancındayım.
3. Kanımca birlikte olduğunuz insanı kollamayı bırakıp ona bütünüyle güvenmeniz çılgınlıktır.
4. Karşı cinsten bir kişiyle yakın bir çalışmaya girmesi durumunda, birlikte olduğum insana asla güvenmem.

SANIK

1. Birlikte olduğum insan ne yaptığımı kesinlikle öğrenmek için çoğu zaman gün boyu beni birkaç kez arar.
 2. Birlikte olduğum insanın gözü radar gibidir, ne yapsam görür.
 3. Birlikte olduğum insan yaptığım her şeyi bilmek ister.
 4. Kesin olarak nerede bulunduğumu haber vermezsem birlikte olduğum insan çok üzülür.
-

Walter için karısı Tracy bilmeden ya da onaylamadan herhangi bir şey yapmak neredeyse olanaksızdır. Tracy kocasının akşamları sofrada yemeğini doğru dürüst yiyip yemediğiyle, işe giderken gerektiği gibi giyinip giyinmediğiyle yakından ilgilenir, arkadaşlarıyla dışarı çıkacağı zaman ne-reye gittiğini, ne zaman döneceğini bilmek ister.

Walter'ın arkadaşları, bu tür bir davranışa katlandığı için onun deli olduğunu düşünürler, ama Walter de içinden bir yanıyla böyle sıkı gözetim altında bulundurulmayı arzulamaktadır. Bu belki büyürken annesinin ona çok sert davranmasından ötürüdür; belki de bunun nedeni her zaman biraz güvensizlik duymuş olması, bir başkasının onunla yakından ilgilenmesinin kendini daha iyi hissetmesini sağlamasıdır. Ancak, her ne kadar bazen istediğinden çok kısıtlandığını hissetse de, Walter Tracy'nin sürekli te-tikte bulunmasına, ilişkinin olumsuz bir yönü olarak bakmaz.

Kimi kez Walter daha büyük bir özgürlük isteği duyar, Tracy'den gö-zünü üstünden biraz ayırmasını ister. Genellikle Tracy bu ender özgürlük isteklerine boyun eğer, ama zaman zaman bu istekler onu çok kuşkucu ya-par. Tracy boyun eğerse, bunun kısa sürmesi olasıdır; daha kötüsü bazen bo-yun eğermiş gibi yapmasıdır, çünkü amacı yalnızca gözetimden kurtulduğu-nu düşünen Walter'in ne yapacağını görmek için fırsat yaratmaktır.

Yine böyle bir özgürlük isteminin ardından Tracy Walter'ın özgürlük arzusunun işyerindeki biriyle ilişkisi olduğu anlamına geldiğini düşünmeye başladı. İzlediği bir televizyon programında kansını aldatan bir adam görmesi kuşkusunu körükledi. Programdan sonraki saatlerde kuşkusu giderek kesinlik kazandı; Walter işten eve döneceği sıra onun bir başka kadınla yattığından öy-lesine emindi ki, kapıdan içeri girdiği an üstüne bir şey fırlatmaya hazırdı.

Walter karısını o durumda görünce ne yapacağını şaşırdı. Tracy Walter'ı bir ilişkisi olmakla suçluyordu, o ise her şeyi şiddetle reddetti; ne de olsa Tracy'nin kendisini suçladığı şeye uzaktan yakından benzer hiçbir şey yapmamıştı. Yine de Tracy durumu nasıl yorumladığını en dehşet ve-rici ayrıntılarıyla anlatarak Walter'a bağırmayı sürdürdü. Walter suçsuzlu-ğunu doğrulamak için çalıştığı yerde kimi isterse arayabileceğini Tracy'ye

defalarca yineledi, ama sonunda Tracy'nin kuşkularının akla geçit vermediğini anladı. Daha önce de Tracy ondan kuşkulandı, ama bu hiçbir zaman bu yoğunlukta olmamıştı.

Böyle durumlarda Tracy'nin dikkatliliği karşısında Walter'ın sabrı tükenir; ancak, Walter'ın özgürlüğünü istemesi o kadar seyrek ki, bu gibi olaylar pek ender ortaya çıkar. Ayrıca Tracy'nin tetik tutumu, birisinin kendisini ve yaptıklarını bu kadar çok umursayabildiği gerçeği bakımından Walter'a garip bir hoşnutluk duygusu vermektedir. O yüzden, arkadaşları inanmasalar da Walter insanın doğru dürüst yemesini, gerektiği gibi giyinmesini, uygun bir saatte eve dönmesini sağlayan bir kimsesi olmasının hiçbir sakıncası bulunmadığına yemin etmektedir.

BECKY İLE DAN

Becky üç yıl önce Dan'le çıkmaya başladığında ideal erkeği bulunduğunu düşünmüştü. Dan yakışıklı ve akıllıydı, daha da önemlisi ona bir hayli ilgi duyuyor gibiydi. Başlangıçtan beri her zaman Becky'nin görünüşü hakkında düşüncelerini söylüyor, hem de meraklarını ve hobilerini öğrenmek istiyordu. Önceleri Dan'in yaşamına yönelik yoğun ilgisi Becky'nin gururunu okşadı; her ne kadar Dan ara sıra onun stndekileri alaya alsaydı ya da hobilerinden birine takılıp kızdırsa da, genellikle hem Becky'ye hem hareketlerine iltifatlar yağdırıyordu. Ama sonradan işler değişmeye başladı.

Bir süre sonra Dan'in ara sıra yaptığı şakalar sıklaştı, bazen kırıcı eleştirilere dönüştü. Neredeyse bunun hemen ardından Becky Dan'le ilgili bütün söylediklerinde ve yaptıklarında son derece çekingen davranmaya başladı, en ufak bir hata yapmak istemiyordu.

Dan zaman geçtikçe Becky'nin yaşamının bütün yönlerine kusur bularak onu gitgide daha çok eleştirmeye başladı. Ayrıca en önemsiz ayrıntılara varıncaya değin Becky'nin bütün günlük programını her zaman bilmek istiyordu. İş bu noktaya dayandığında Becky ile Dan aynı eve taşınmışlardı, ara sıra Becky'ye sanki hapishanedeymiş, Dan de hapishane mdrymş gibi geliyordu. Ancak, ne zaman endişelerini dile getirecek olsa, Dan onun ne yaptığını her zaman bilmeyi –onun kendi iyiliği için– ok önemli bulunduğunu söyleyecekti. Ayrıca çok fazla eleştiriyorsa, bunu yalnız-

ca onu çok sevdiği, olabildiğince iyi bir insan olmasını istediği için yaptığına işaret etmekteydi.

Becky, Dan'ın içtenliğini bilmekle birlikte kendisini sertçe eleştirmesinin nasıl olup da sevgisinin sonucu olduğunu anlamakta güçlük çekti. Yayılm ateşi gibi yağdırdığı eleştiriler biraz kilo vermesiyle ilgili önerilerden daha uygun giyinmesine ilişkin istemlere, hatta fazla televizyon izlemenin beynini sulandırıp iyi bir anne olmasını engelleyeceği konusunda hafif uyarılara kadar gidiyordu. Yine de Becky Dan'ın davranışına katlanmayı sürdürdü, çünkü her şeye karşın onu seviyordu. Hâlâ eleştirilerinin sadece sevgisinin bir parçası olduğu yolunda Dan'ın verdiği güvenceye tutunabileceğini ummak istiyordu.

Ama Dan kısa bir süre önce Becky'nin dış görünüşünü ve davranışını sıkıca denetlemede ipin ucunu iyice kaçırdı. Özellikle herkesin içinde “fingirdek” ve “önüne gelenle yatan biri” gibi davrandığı konusundaki ısrarına bağlı olarak Becky'nin yaşamına ilgisi aşırı derecede yoğunlaştı. Becky bir başka erkeğin söylediklerine ne zaman ilgi gösterse, Dan Becky'nin o adam için kendisini terk etmeyi tasarladığını düşünüyordu. Becky, Dan'ın fingirdek bir hareket olarak yorumlayacağı hiçbir şey yapmamayı sağlama almak için her zaman tetikte bulunmak zorundadır ve Dan için bir hareketi fingirdek saymak pek de güç değildir.

Dan ile Becky gece Johnsonlarla akşam yemeğine gitmek için hazırlanırken Becky dekoltesi en az olan giysisini giyer ve Dog Johnson'la fazla senli benli olmaması gerektiğini aklından çıkarmamaya çalışır. Ama şimdi Dan'ın ne bahane bulacağını hiçbir zaman kestiremeyeceğini duymamaktadır.

Akşam yemeği boyunca en iyi biçimde davranmak için Becky'nin hazırlığına, kararlı çabalarına karşın Dan yine de onu fingirdek hareketlerinden ötürü kınar. Becky gereğince davrandığında ısrar etse de Dan Becky'nin kendisini terk etmeyi düşündüğü inancına takılıp kaldığı için onu dinlemeyecektir. Bundan böyle herhangi bir biçimde fingirdeyecek olursa kötü sonuçlar doğuracağı konusunda Becky'yi uyarırken Dan'ın yüzü öfkeden kıpkırmızı kesilir.

Polis öyküsünün temel özelliği, eşlerden birinin diğerini sürekli gözetime alma yönelimidir. Bu gözetim bir eşin eylemlerine gösterilen olağan ilgi kadar onun esenliğine karşı duyulan her tür akıllıca ilginin de ötesine geçer. Görünürde bu ilgiyi yönlendiren, hemen hemen ne yaptığına bakmaksızın eşi oynadığı rolde küçük düşüren, bastırılması olanaksız bir denetleme gereksinimidir.

Stanford Üniversitesi'nde yapılan incelemeler rastlantısal olarak gardiyan ve mahkûm rolleri verilen insanların daha sonra bu rolleri oynayacakları bir durumla karşılaşmaları sağlandığında, gardiyan rolündekilerin "mahkûmlarına" karşı giderek daha otoriter bir tutum takındıklarını, giderek daha az insanca davrandıklarını göstermiştir. Buna karşılık, mahkûmlar mahkûm rolünü yerine getirirler; hapishaneye konulmaktan gelen aşığılanmayı, küçük düşürülmeyi hissetmeye başlarlar.²⁷

Polis öyküsü bir kişinin öyküsü olarak başlayabilir ve sonuçta her iki kişinin öyküsü olabilir, hatta diğer eş neler olup bittiğinin neredeyse farkına bile varmaz. İkinci eş, sanık ya da hatta mahkûm rolünü hep daha çok üstlendiğinde rol doğrulanabilir ve tuhaf bir gerçeklik kazanabilir; sanki çeşitli suçlar işlediğinden kuşulanılmasını hak ediyormuş gibi. Öykü geliştikçe, çiftin dışında herhangi bir kimsenin paylaşabileceği her tür gerçeklikten daha çok kopar ve bir polis memuruyla karşı karşıya bulunan eşlerden çoğunun yaşayarak öğrendiği gibi, o ilişkiden kurtulmak son derece güç olabilir. Bazı insanlar, Walter gibi, yaşamlarının hiçbir yönünde bulamadıkları ilgiden belki haz duydukları için sanık rolünden zevk alabilirler. Diğerleri, Becky gibi rollerinden rahatsızlık duyabilir, ama o rolden kurtulmak için ne yapacaklarını kestiremezler.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: POLİS MEMURU İLE SANIK

Polis öyküsünde birbirini tamamlayan roller polis memuru ile (kimi zaman mahkûm durumuna gelen) sanıktır. Her ne kadar roller değişebilirse de genellikle bir kişi polis memuru rolünü yerine getirir, diğeri de sanık olur. Roller zamanla derinleşebilir ve genişleyebilir, bunun anlamı sanığın davranışının giderek kuşkulu ve bütünüyle "yasadışı" olarak görüleceğidir.

Sanığın rolünden kaçma girişimleri çoğu zaman diğer bir suç –mahkûmun rolünden kaçma girişimleri ise cezadan kaçma çabası– olarak görülür. Polis memuru için suçların en büyüğü ilişkiden kurtulmaya kalkışmaktır.

Polis memurluğunu kendi kendine üstlenen kişinin davranışı, aslında karşısındaki eşte polis memurunun tam tamına sindirmeyi denediği davranışı körükler. İşlemediği bir suçu işlediğinden kuşkulanan ya da hatta işlediğine inanılan sanığın gözünde o suçu işlememek artık değerini yitirebilir. Ne de olsa, suçu işleyip işlemediğine bakılmaksızın kendisine suçlu gibi davranılacaktır, peki o zaman niçin o suçu işlememeli?

Kişi, polis memuru kendisi hakkındaki görüşünü ona yansıttığı için bunu içselleştirebilir ve böylelikle kendisinden beklendiği gibi hareket etmeye de başlayabilir.

İlişkilerdeki polis memurları günlük yaşamda olduğu gibi kendilerini kendi yasalarının üzerinde görmeye kadar gidebilirler. Kötü davranmayı meşru bir ceza biçimi, hatta cinayeti ölüm cezasının meşru bir biçimi olarak görebilirler. Sapkınca bir biçimde işi, kendilerini kurbanın işlediği suçlardan acı çekiyormuş gibi görmeye kadar vardırabilirler.

Eninde sonunda (gerçek) mahkemelerde biten bazı çarpıcı vakalarda polis öyküsü öğeleri bulunur. Örneğin, O.J. Simpson ile karısı Nicole Brown Simpson arasındaki ilişki –kesintisiz gözetim ve cezalandırma gibi– polis öyküsüne özgü öğeler taşımış gibidir, her ne kadar kitle iletişim araçlarında çıkan haberlere dayanarak inandırıcı bir hüküm vermek kuşkusuz pek mümkün olmasa bile.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Sürekli tırmanmaya ve uyarlanabilir herhangi bir gerçeklikten ayrılmaya yatkınlıkları nedeniyle polis öykülerinin izleyecekleri gelişim konusunda pek olumlu tahminlerde bulunulmaz. Polis öyküsünün bazı insanlar için Walter örneğindeki –kendisiyle ilgilenildiğini hissetmek– gibi olumlu bir yönü olabilir. Büyük güvensizlik içindeki insanlar başka hiçbir biçimde elde edemeyecekleri ilgiden zevk alabilirler. Ama sonunda aşırı bir bedel ödemeleri mümkündür. Öykü sürükleyicidir, ancak tehlikeli bir hal alabilir.

En büyük dezavantaj, olaylar dizisi yoğunlaştıkça sanığın önce öz-gürlüğünü, sonra ağırbaşlılığını, ardından da her tür özsaygıyı yitirmeye başlamasıdır. Sonunda kişinin zihinsel ve bedensel sağlığı tehlikeye düşer. Bu arada polis memuru neler olup bittiğinin farkına bile varmadan her tür akla uygun gerçeklikten giderek daha çok uzaklaşabilir. Hayli olağan ve sakıncasız bir polis öyküsü olarak başlayan olayın, zamanla öykünün her iki kahramanına da zarar veren paranoid bir fanteziye dönüşmesi mümkündür.

PORNOGRAFI ÖYKÜSÜ

Pornografi öyküsü bir küçük düşürme ve aşağılama öyküsüdür. Pornografi öyküsünü benimseyen insan ya aşkı bir aşağılama olarak görür ve herhangi bir kişiyi aşağılamadan sevmeyi olanaksız değilse bile güç bulur ya da aşağılanmayı karşısındaki arzular. İlişkide tutku aşağılama vasıtasıyla ortaya çıkar, bireyin yaşadıklarının sözcüğün bir anlam taşıyan herhangi bir bağlamında aşk olup olmadığı tartışılabilir. Bu öyküyü benimsemiş kişi için, bu genellikle onun bildiği tek aşk türüdür.

Aşağılama esas ilişki bağlamında ortaya çıkabileceği gibi, bir ya da birden çok ikincil ilişki bağlamında da meydana gelebilir. Hangi nedenle olursa olsun kişi esas eşi aşağılamak istemiyor ya da aşağılamak elinden gelmiyorsa ya da tamamlayıcı rolde olduğunda eşi tarafından aşağılanmıyorsa, belki esas ilişkiyi sürdürürken de, başka yollar araması olasıdır.

Araştırmamız sonuçları her iki cinsten de az sayıda insanın bir pornografi öyküsünün varlığını kabul ettiğini gösterse de, bu öykü türünün insanların kabul etmek istediğinden çok daha yaygın olduğu hemen hemen kesindir.²⁸ Fahişelik measleğinde işlerin epey yolunda gitmesi, bu öyküyü konu edinen kitapların, filmlerin çokluğu, (korkutmak, kamçılar, zincirlemek ya da sakatlamak gibi) eşleri aşağılayan seks biçimlerinin pazar bulması, bu öykünün insanın düşünebileceğinden çok daha yaygın olduğunu belirtiyor. Üstelik öykünün yaygınlığını yitirdiğine ilişkin hiçbir belirti yoktur.

NESNE

1. Birlikte olduğum eşin bana seks oyuncağı gözüyle bakmasına al-dırış etmediğim bir gerçektir.
2. Başkaları beni alçalttığını düşünseler bile birlikte olduğum eşin bütün cinsel arzularını ve kaprislerini yerine getirebilmenin benim için çok önemli olduğunu itiraf ederim.
3. Kendisiyle cinsel ilişkilerim sırasında benimle pornografik serüvenlere atılmak istemeyen bir eşle birlikte olmak canımı sıkar.
4. Birlikte olduğum eşin yeni ve sıra dışı cinsel teknikleri –acı bile verse– benimle denemek istemesi hoşuma gider.

ÖZNE

1. Çeşitli cinsel teknikler kullanmaktan hoşlanırım, özellikle de ço-ğu insanın tuhaf bulduğu ya da birlikte olduğu kişiyi küçül-teceğini düşündüğü teknikleri.
2. İlişkim açısından benim için en önemli şey, eşimin arzuladığım her şeyi yapan kusursuz bir seks oyuncağı olmasıdır.
3. Cinsel yaşamında pornografik serüvenlere pek atılmayan bir eşle hiçbir zaman mutlu olamam.
4. Kendisini bir cinsel bir nesne olarak gören eşlerden hoşlandığım bir gerçektir.

RAY İLE TIFFANY

Ray bakışlarını barın karşı ucundaki Tiffany'ye dikmiştir; göz göze gelinceye değin onu çapkınca süzer. Tiffany Ray'in bakışlarından huzur-suz olur, başını başka yöne çevirir. Tedirginlik duymasına karşın Ray ona çekici gelmiştir, çok geçmeden dönüp bakmak zorunda kalır. Dönüp bak-tığında bir kamışla içkisini karıştıran Ray'in gözleri hâlâ üzerindedir. Ray'in bakışı Tiffany'de bir bayağılık hissi yaratır; onun kendisine duydu-ğu ilginin bütünüyle cinsel olduğunu sezebilmektedir. O avcı, kendisi de yakalanmayı bekleyen bir avmış gibi gelir ona. Bu duygu ona tiksinti verse

de, bir yanıyla Ray'in kendisini ele geçirmesini, onun her kaprisini yerine getirmeyi arzuladığını yadsıyamaz.

Ray Tiffany'nin tedirginliği kadar uysallığının da farkındadır; gözlelerini gözlerinden ayırmadan yavaşça ona doğru yaklaşır. Tiffany onun geldiğini görünce başını çevirip duvara bakar, ama yerinden kıpırdamaz. Ray yaklaşırken solukları hızlanır. Çok geçmeden Ray tepesine dikilir, tek kelime söylemeden iki parmağını Tiffany'nin yanağının üstünde, saçlarının arasında dolaştırır. Tiffany sinirle yutkunur, ama tek kelime söylemez; ne kadar soğuk dursa, o kadar iyidir. Ray parmaklarını nazikçe Tiffany'nin boy-nundan omuzlarına doğru kaydırır. Tiffany'nin vücudunun titrediğini hissetmesi onu birdenbire heyecanlandırır. Öpüşmeye başlarlar, solukları hızlanır, Ray sık sık geriye çekilerek sinsi bir gülümseyişle ona bakar, adeta onunla alay etmektedir. Sonunda geri döner, kapıya doğru yürümeye başlar.

Bir iki adım attıktan sonra geri dönüp Tiffany'ye bakar, hafif bir baş hareketiyle kendisini izlemesini işaret eder. Tiffany sinirli bir biçimde kendilerini gözleyen biri var mı diye salona şöyle bir göz gezdirir; bir yanıyla olmasını ummakta, bir yanıyla böyle bir duyguya kapıldığı için utanç duymaktadır. Ray'in ardından kapıdan çıkar ve arabasına kadar onu izler. Yine tek kelime konuşmadan Ray'in evine giderler. Eve geldiklerinde doğrudan yatak odasına geçerler. Ray Tiffany'i soymaya başlar, onu yatağa yatırır, ama yanına sokulmaz. Bir sonraki hareketini merakla bekleyen Tiffany'nin sabırsızlık içinde titreyişini seyrederek. Ray bir çekmeceye uzanıp bir kelepçe çıkardığı zaman Tiffany'nin yüreği daha hızlı çarpmaya başlar.

Tiffany ertesi sabah uyandığında kendini Ray'in yatağında yalnız bulur. Kendinden utanır, ama kendisine böyle davranılmasına ihtiyaç duymayı bir türlü denetleyemediğinin farkındadır. Onu çeken Ray gibi erkeklerdir: Onu umursamayan ve ele geçirilmesi, aşağılanması gereken bir cinsel nesne gibi düşünen erkekler. Yatağın yanındaki komodinin üzerinde bir kâğıt parçası gözüne çarpar; kâğıdın üzerinde ne bir ad, ne bir telefon numarası, sadece bir adres ve bir zaman vardır. Tahminen Ray'in kendisiyle bir daha buluşmak istediği yerdir orası. Tiffany kalkar, bir duş alır, üstünü giyer ve çıkıp gider. Duştan sonra bile kendini kirli hissetmektedir.

Kendini iyi tanıdığı için büyük olasılıkla sonunda Ray'in kâğıda karaladığı yere gidip onu bulacağını farkındadır, üstelik tam istenilen vakitte, ama aynı zamanda uzak durmanın kendisi için daha iyi olacağını da kabul etmektedir. Daha önce de benzer durumlarla karşılaşmıştır, işlerin nereye gideceğini bilmektedir. Bu ilişkiler hemen hemen hiçbir zaman kişisel duygular içermeyen, salt bedensel içeriğiyle kalmakta, bunun ötesine geçmemektedir. Ayrıca önceden yaşanan cinsel deneyimlerin verdiği büyük heyecan çabucak yitip gitmekte, heyecanı yüksek düzeyde tutmak için seksin hep daha hırpalayıcı olması gerekmektedir; bir yandan aşağılama, diğer yandan aşağılanma gereksinimi zorla heyecan yaratması olası tehlikeli vasıtalar devreye girinceye kadar tırmanmaya devam eder. Bu durum kısa zamanda bütün ilişkiye egemen olur. Tiffany bunu kavramaktadır, açıkçası ona göre bir ilişki bundan ibarettir.

Tiffany hiçbir zaman ilişkilerin bu biçimde denetimden çıkmasını istemez, ama bir kez ilişkiye girdi mi, kendisinde akıl ve mantık adına ne varsa giderek işe yaramadığını bilir. Asıl gereksinimleri gibi gördüğü şeyler onu sürükleyip götürmektedir. Elindeki kâğıt parçasına bakarken içinden umutsuzca yırtıp parçalamak gelir, ne var ki onu elinde tutmaya nerede ve ne zaman isterse Ray'le buluşmaya zorunlu olduğunu hissetmektedir.

CAROL İLE TİM

Carol elde edilmeye değer kadın rolünü –kent çevresinde her zaman zengin bir erkeğe eşlik eden ve kendisine bir nesneymiş gibi davranılan güzel kadını– oynamaktan usanmıştır. Durumu tersine çevirmeye kararlıdır, amacı yalnızca işin öbür yüzünün nasıl olduğunu görmektir. Dolayısıyla bu akşam kente inecek ve dikkatle, bulabildikleri arasından en çekici, ama en saf, en kırılgan genç erkeği seçecektir.

İyice düşünüp taşındıktan sonra Dean'in Yeri'ne, erotik atmosferiyle ünlenmiş bir dans lokaline gitmeye karar verir. Lokale gelir gelmez her yanı iyice gören bir yer bulmak isteğiyle hemen bir köşeye yönelir. Kendisine yavaşan bütün erkeklere omuz silker; ne de olsa her şeye kendisi yön vermeyi istemektedir. Sonunda barda oturan biri gözüne çarpar; genç ve yakışıklıdır, ama daha önemlisi, tam da Carol'ın istediği gibi kırılgan.

gan bir görünüşü vardır. Carol onun yanına gider, bir içki ısmarlamak istediğini söyler.

Genç adam Carol'ın cüretkâr yaklaşımına biraz şaşırmıştır, ancak kabul eder ve kendisini Tim olarak tanıtır. Carol giyiminden, halinden Tim'in pek zengin olmadığını görebilmektedir; bu hoşuna gider, çünkü Tim'in daha düşük bir ekonomik konumda bulunmasının onun kendisi için bir nesne rolü oynamasını kolaylaştıracağı düşüncesindedir. Onu akşam yemeğine davet eder, bu durum Tim'in kafasını epey karıştırırsa da Carol'ın davetini seve seve kabul eder.

Aradan iki gün geçer, Carol ile Tim birkaç dakika sonra buluşacaklardır. Carol uğrayıp Tim'i evinden alır, Tim'in üstünde bir kot pantolon ile flanel gömlek olması hoşuna gider. Kendisi çok şık bir elbise giymiştir, aradaki karşıtlığın Tim'in kırılabilirliğini artıracaklarını sanmaktadır. Carol'ın seçtiği bir lokantaya giderler; Carol'ın sahibini tanıdığı lüks bir İtalyan lokantasıdır burası. Girişe yaklaştıklarında Carol kapıda duran lokanta sahibini görür, sarılıp öper ve bu arada Tim'in sıkıntı içinde yanında duruşunu büyük bir dikkatle izler. Carol kesinlikle tasarladıklarını yaşamaya başlamıştır.

Masaya oturduktan sonra Carol Tim'e her ikisi için de yemekleri kendisinin seçeceğini söyler. Onun hiçbir şeyde söz hakkı olmasını istemektedir; tek istediği Tim'in orada oturmasıdır; çaresizlik içindeki güzel bir yüzü herkes görsün diye.

Carol, gece ilerledikçe Tim'in kendini huzursuz hissetmesi için harcadığı çabaların oldukça işe yaradığını görür. Onu nasıl iyice aşağıladığını ve bu akşam daha sonrası için ona neler hazırladığını düşündükçe bir hayli tahrik olur. Yemeğin sonunda hesabı ödemeyi önerir, sonra da Tim'e kendisiyle eve gelmeyi isteyip istemediğini sorar; Tim bu noktada yalnızca başını sallar. Lokantadan ayrılıp Carol'ın evine gitmek üzere arabaya binerler.

Carol yolda ara sıra Tim'in bacağına okşar; Tim de hafiften gülümsemekle yetinir. Ne de olsa, bir hayal dünyasının mı, yoksa gizli bir karabasanın mı içinde bulunduğu karar vermekte güçlük çekmektedir. Carol'ın dairelerine geldiklerinde hemen yatak odasına giderler, Carol Tim'i baştan çıkarırcasına yatağa yerleştirir. Uzanıp çekmecedan bir mendil alır ve Time sorarak –ya da daha doğrusu söyleyerek– göz bağı olarak kullanmasını ister.

Carol ile Tim birbirleriyle görüşürken geçen üç haftalık sürede Tim'de kuşkular uyanmaya başlamıştır. Bu ilişkideki rolünü daha baştan anlamıştır, bundan gurur duymasa da, böyle aşağılanmaktan zevk alan bir yanı vardır. Carol kendisine ilgi duysa bile, Tim bu ilginin Carol'ın onu aşağılarken uyarılmasından öte bir şey olmadığını bilir. Ayrıca ilişki sürdüğü takdirde Carol'ın kendisini aşağılamak için sürekli daha çok çaba göstereceğini bilmektedir. Bir süre sonra bu çabaların ilişkilerini hiçbir yere götürmeyeceği kesindir. Tim kaçması gerektiğinin farkındadır; ama henüz ilişkiyi bırakmaya hazır değildir ve ne zaman hazır olacağından da emin değildir.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Sevmek, bu öyküde, aşağılamak ya da aşağılanmaktır. Aşk müstehcendir ve müstehcenlik olmadan aşk çekici değildir. Bu görüş toplum tarafından hem desteklenir, hem de reddedilir. Pornografi öyküsünü benimsemiş insanlar böylelikle kendilerini garip bir durum içinde bulurlar, çünkü benimsedikleri öykü çeşitli kitle iletişim araçlarında sürekli kabul edilmesi olanaksız, ama bununla birlikte iç gıcıklayıcı, belki hatta eğlenceli olarak gösterilmektedir. Eğer benimsememiz beklenmeyen bir öykü istiyorsanız, pornografi öyküsü benimsememiz gereken bir öyküdür. Toplumun gösterdiği eşzamanlı eğilimin ve tiksintinin bu öykünün böylesine heyecanlı, öte yandan da belirsiz bir özellik taşımasında payı vardır.

Pornografi öyküsünü benimsemiş insanlar bu öyküye alışacak biriyle evlenebilirler, ama bu öyküye hiç uymayacak –kendilerine toplumda saygınlık sağlayan– biriyle evlenmeleri, sonradan öyküyü bir başka yerde sergilemeleri daha olasıdır. Bu toplumsal saygınlık, yalnızca başkalarına yönelik bir aldatmaca değildir her zaman. Onlar aynı zamanda kendilerini de aldatabilirler. İki uçlu bir görüşü benimsemeleri mümkündür; buna göre, evlilik peşinde koştukları saygınlığı elde etmek için, ama diğer ilişkiler daha da çok peşinde koştukları müstehcenlik içindir. Farklı hallerde aynı ilişki kapsamında hem toplumsal saygınlığı, hem de yatak odasının mahremiyeti içinde aşağılama fırsatını bulmaları mümkündür.

Bu öykü polis öyküsü ya da dehşet öyküsü gibi kendi kendini tüketmek eğilimindedir. Bir gün cinsel uyarıyı sağlamaya yeten şey ertesi gün yet-

meyebilir; bütün bunların nereye varacağını merak eden Tim gibi insanlar büyük olasılıkla endişe duyacak kadar akıllıdır. İlişki can sıkılmaya başladı mı, tek seçenek ya –ilginçliğini yitirmeye başlamış– ilişkiyi bırakmak ya da ilişkinin pornografik içeriğini artırmaktır. Sonunda pornografik içerik denetimden çıkabilir, işler ters gittiğinde katılımcılardan birinin kazayla öldüğünü zaman zaman gazetelerde çıkan öyküler anımsatır bize. Tiffany Ray’le ilişkisinin sadece kötüye gidebileceğini kabul etmektedir, ancak genellikle bu ilişkilerde olduğu gibi bir şeyi bilmek başka, gereğini yapmak başkadır.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: ÖZNE VE NESNE

Bir pornografi öyküsünde iki rol vardır –özne ve nesne– ama Carol ile Tim’in öyküsünde olduğu gibi kişiler bu rolleri tersine çevirebilirler. Nesne olmaktan bıkan Carol özne durumuna geçer. Bu ilişkilerin garip yanı rollerin çok belirsiz oluşudur: İnsan birini aşağılamakla kendisini de aşağılar ve bir başkasının kendisini aşağılamasına izin vermek de o kişinin diğerini aşağılaması demektir. O yüzden bazı düzeylerde, bu öyküde sergilenen rollerde belli bir ikilem vardır.

Pornografi öyküsünü sergileyen insanlar, değerli olduklarını hissetmek için boşuna bir çabayla diğer kişiye değersiz olduğunu hissettirmek isterler. Ama bu hiçbir zaman yeterli değildir; bunun kesin nedeni, aşağılamanın eninde sonunda hiç kimsede değerli olduğu duygusunu uyandırmamasıdır. Başkasını aşağılayanların, sonuç her zaman aynı da olsa ve her zaman umduklarını başaramamanın doyumsuzluğunu da duysalar, özdeğer kazanmak için başka vasıtalar aramak yerine insanları aşağılama girişimlerini arttırmaları mümkündür.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Pornografi öyküsünün avantajları varsa bile, bunlar apaçık değildir; ancak dezavantajları hayli açıktır. Birincisi, heyecana ulaşma yolunun kişinin kendisini ve diğerlerini küçük düşürmesidir. İkincisi, aşağılamak ve aşağılanmak ihtiyacının sürekli tırmanma olasılığıdır. Üçüncüsü, bu öyküyü benimsedikten sonra bir başka öykü benimsemenin güçlüğüdür. Dördüncüsü, öykünün gerek bedensel, gerek ruhsal açıdan tehlikeli bir hal alabilme-

sidir ve sonuncusu, insan ne kadar çabalarsa çabalasın, bu öyküyü ruhsal ya da bedensel açıdan herhangi bir esenlik sağlayacak uyarlanabilir bir öyküye dönüştürmenin güçlüğüdür. Ancak, öyküler öyküdür, hiçbir akla mantığa uymaları gerekmez; pornografi öyküsüne bulaşmış çoğu insan kendilerine ve eşlerine getirecekleri dezavantajları bildikleri halde öyküyü sürdürür.

DEHŞET ÖYKÜSÜ

Dehşet öyküsünde ilişkinin bireye çekici gelmesi, eşini dehşete düşürdüğü ya da o eş karşısında kendisi dehşete düştüğü içindir. Bireyler birlikte oldukları eşleri ürkütmekten ya da onların kendilerini ürkütmesinden hoşlanır. (Sonradan filmi de yapılan) *Looking for Mr. Goodbar* [Mr. Goodbar'ı Ararken] adlı roman, benimsediği dehşet öyküsü en sonunda ölmesine yol açan bir kadının öyküsünü anlatır. Kuşkusuz, bazen insanlar, bilmeden kendilerini bir dehşet öyküsü içinde bulurlar, tıpkı *Fatal Attraction* [Meşum Cazibe] filminde olduğu gibi.

Dehşet öykülerini benimseyen insanlar genellikle kendilerini hiç de bir dehşet öyküsü içinde görmezler. Dehşet saçan rolünü yeğleyenler, kendilerini biraz eğlenmekten ya da hayatı kendileri ve karşılarındaki eş için ilginç kılmaktan hoşlanan ya da cinsellikte hoyratlığı seven ve “bunu arayan” insanlara tutulan kişiler olarak görme eğilimindedir. Kurban rolünü yeğleyenlerin eğilimiye, kendilerini –her nedense her zaman yanlış kişiye çatan– talihsiz ya da fazlasıyla iyi kişiler olarak düşünmektir. Gerek tedhişçinin, gerekse kurbanın kendi haklarındaki düşünceleri ile davranış gerçekliği arasında pek benzerlik yoktur. Kişilerin sonunda kendilerini bu ilişkiler içinde bulmaları, rastlantısal etmenlerden başka şeylerin işe karıştığını belirtiyor.

Kişilerin geçmişinden gelen ve onları dehşet öyküsü ilişkilerine yönelten olası etmenler nelerdir? Çoğunlukla ana baba evindeki saldırganlık ve taciz örnekleri genel bir etmen gibi gözükmektedir. Örnek oluşturan rollerde, yüksek düzeyde denetimsiz saldırganlık ya da onursuzca boyun eğme de yaygındır. Ayrıca sinema ve televizyon metinleri, bireylerin işi gözlemledikleri davranışa öykünmeye ya da öykünmek istemeye kadar varırdıkları bir toplumsal öğrenme biçimine yol açarak bu örnekleri güçlen-

direbilir.²⁹ Bir diğ er yaygın etmen tedhişçinin güç gereksinimi, veya kurbanının boyun eğme ya da aşağılanma ihtiyacı duymas ıdır.³⁰ Bütün diğ er öykülerde olduğu gibi bu öyküyü de ortaya çıkaran, çevresel etmenlerin kişisel etmenlerle etkileşimidir.

Bir iliş kide dehşet öyküsünün su yüzüne çıkıp çıkmamas ı yalnızca çocukluk ve yetişme dönemi ortamıyla kişilik arasındaki etkileşime bağı lı değildir; belli bir ilişkinin bu etmenlerle nasıl bir etkileşime girdiğ i de önemlidir. Dehşet öyküsüne bir ölçüde yabancı biri, bu öykünün kendi açısından ağır bastığ ı biriyle eşleştiğ i zaman öykünün su yüzüne çıkt ıđ ını görebilir. Böyle bir kişi –açıkça ya da üstü kapalı olarak– aşağılayıcı davranış a davetiye çıkarabilir; bu tutum bir taciz örneğ ine yol açar, oysa partneri bir baş ka kişiyle birlikte olsa bununla karşılaşmaz. Taciz örneğ inin su yüzüne çıkmasıyla bu öykünün öncelik sıralamasında diğ er öyküleri gölgelemesi mümkündür.

Stanley Milgram'ın araştırması sıradan insanların 2. Dünya Savaşı'ndaki Naziler gibi davranmalarının sağ lanabileceğ ini ş aş ırtıcı biçimde gösterdi. Bu araştırmada laboratuara alınan çeş itli insanlar bir deney yöneticisinin buyruklarına körü körüne itaate teş vik edildi; acı vereceğ ini, hatta ölümcül ş oklara yol açacağ ını sandıkları şeyleri diğ er bir bireye uyguladılar. (O bireyin deney yöneticisiyle iş birliğ i yaptığ ından katılımcıların haberi yoktu.)³¹ Milgram'ın çalış masının bizimle ilgisi, hiçbir zaman tüyler ürper-tici, aşağılayıcı bir iliş kiye giremeyeceklerini sanan insanların, farkında olmaksızın kendilerini sonradan yaş amlarında bir biçime dönüşebilecek böyle bir iliş ki içine sürüklenmiş bulmalarıdır.

DEHŞET ÖYKÜSÜ TANISI

DEHŞET SAÇAN

1. Benden ürkmesine yol açsa bile, çoğu zaman eş im olan kimse-nin, sorumluluğ un bende olduğ unu bilmesini sağ larım.
2. Karşımdaki eş in benden oldukça korktuğ unu hissetmesini ger-çekten heyecan verici buluyorum.
3. Birlikte olduğ unuz eş in sizden hafifçe ürkmesinde herhangi bir yanlışlık bulunduğ unu sanmıyorum.

4. Bazen karşımdaki eşi ürkütecek şeyler yaparım, çünkü eşlerden birinin diğerinden hafifçe korkmasının bir ilişki için gerçekten iyi olduğunu düşünüyorum.

KURBAN

1. Birlikte olduğunuz eşten hafifçe ürkmenin oldukça heyecan verici olduğuna inanıyorum.
 2. Birlikte olduğum eşin bende bir korku duygusu yaratmasını tahrik edici buluyorum.
 3. İlişkilerimi doğrudan doğruya bir dehşet öyküsünün içinden çıkıp gelmiş gibi görünen insanlarla kurarım.
 4. Kendimi ara sıra beni korkutan insanlar arasında bulmaya eğilimliyim.
-

SALLY İLE MARK

Sally yörenin küçük lokantalarından birinde garsondur. Bir gece geç vakit lokantanın karşılıklı oturulan bölmelerinde birisinin gözlerini dikmiş kendisine baktığını fark eder. Daha bakışlarını çevirdiği anda, ne olduğunu kesin biçimde tanımlayamasa da adamın halinde bir farklılık görür. Sally kendisine yönelen bakışlardan hafif bir rahatsızlık duyar, ama adam zararsız görünmektedir, ayrıca onu çok çekici bulmuştur. Bıraktığı bahşisi almaya gittiğinde hesap pusulalarından birinin üstünde bir ad ve bir telefon numarası görür. Adamın adı Mark'tır ve Sally işten çıktıktan sonra ona telefon eder.

Mark ona kendisiyle *The Texas Chainsaw Massacre*'a [Teksas'ta Elektrikli Testere Katliamı] gidip gitmeyeceğini sorar. Sally'ye kalsa değişik türde bir filmi yeğleyecektir, ama bu filmi görmeyi çok istediğini söyleyerek sinemaya gitmeyi kabul eder. Film boyunca şiddet sahnelerini izlemek için her başını çevirişinde Mark'ın kendisine gülümsemesi dikkatini çeker. Onun filmi daha önce, belki de birçok kez gördüğü duygusuna kapılır. Korktuğu için Mark'ın kendisini sadece alaya aldığını sanır Sally; bunun bir coşku gülümsemesi olduğundan haberi yoktur.

Sally Mark'la üç hafta görüştüktan sonra bunu öğrenir. Bir gece, akşamı kentte geçirdikten sonra Mark'ın evine döndüklerinde, Sally hafta so-

nunu bazı arkadaşlarıyla deniz kıyısında geçirmek istediğini söyler. Mark bunu işitince suskunlaşır, elleri titremeye başlar. Bu davranış karşısında çok korkan Sally ne yapacağını bilemez. Sonunda Mark sessizliği bozar, Sally'ye kendisini bırakmak mı istediğini sorar. Sally yalnızca hafta sonu için gideceğini, döner dönmez bir şeyler yapabileceklerini söyleyerek yanıtlar onu. Bu yanıt sanki Mark'ı daha çok kızdırır, Sally'ye gitmesini yasakladığını söyler. Sally karşılık vermeye hazırlanır, ama ağzından tek kelime çıkmadan Mark onu omuzlarından yakaladığı gibi aşağı bastırır ve yalvarmalarına aldırılmaz. Faltaşı gibi açılmış gözlerini Sally'ye dikerek hiçbir zaman kendisini öfkeliendirecek bir şey söylememesini ister. Mark'ın güçlü elleri altında istem dışı bir titremeyle sarsılan Sally, neredeyse kendine söylemiş gibi bir daha hiç böyle yapmayacağını mırıldanır. Sally'nin korkusu Mark'ı tahrik etmiştir, Sally'nin boynunu öpmeye başlar, bir yandan da şiddetle solumaktadır.

Bu olaya karşın Sally Mark'la ilişkiyi koparmaz. Belki bunun nedeni, Mark'ı bırakırsa onun kendisine yapabileceklerinden korkması ya da belki Mark'ın –bir ilişkiyi yalnızca karşısındaki eş kendisinden gerçekten korktuğu zaman ilginç bulan bir adamın– ona garip biçimde çekici gelmesidir. Açıklaması ne olursa olsun, Sally'nin Mark'la ilişkisi sürmektedir.

KEITH İLE ELISE

Keith bir barda tanıdı Elise'ı. Elise yanına gelip az sonraki bilardo maçında eşi olmak isteyip istemediğini sorduğu zaman Keith tek başına oturmaktaydı. Elise'a pek iyi bir bilardo oyuncusu olmadığını söyledi, ama o bunun önemsiz olduğunu belirtti. Elise'ın soğukkanlı ve sakin biçimde konuşması Keith'in ilgisini çektiği için öneriyi kabul etmeye karar verdi. Keith'in kötü oynamasına karşın, Elise'ın olağanüstü ustalığı sayesinde diğer takımları birbiri ardına yendiler. Keith çok etkilenmişti, giderek Elise'a tutulduğunu fark etti. Ertesi akşam buluşmayı kararlaştırdılar ve çok geçmeden düzenli biçimde görüşmeye başladılar.

Keith Elise'la vakit geçirmekten zevk alıyordu, ama bir süre sonra hafiften tedirginlik duymaya başladı. Tanıştıkları akşam Elise'ın takındığı soğukkanlı, sakin tavır bir maske değildi; soğukkanlılığını hemen hemen

hiçbir zaman yitirmeyen biriydi o. Elise sanki gerçekte hiçbir zaman kızmayan, hiçbir zaman üzülmeyen, hiçbir zaman mutluluk duymayan biriymiş gibi görünüyordu.

Birkaç gece önce Elise ile Keith, Elise'in yatağında öpüştükleri sırada Elise birdenbire kendini geri çekti ve dönüp konsoldan bir mum aldı. Hiçbir zaman titremeyen sakın sesiyle Keith'ten elini üstüne tutmasını istedi. Keith, Elise'in ciddi olduğuna inanamıyordu, hafif bir kahkaha attı. Elise hiç öfkelenmeden Keith'i kolundan yakaladı, elini aleve yaklaştırdı. Keith güçlü kuvvetli bir erkek değildi, Elise'in sıkı sıkıya kavradığı kolunu geri çekmeyi başaramadı. Bağırmaya başladı, ama Elise onun çığlıklarına aldırmadı, Keith'in elini aleve daha çok yaklaştırdı. Tüm bu olanların en dehşet verici yanı, bu hareketler sırasında Elise'in yüzündeki ürkütücü dinginlikti; aslına bakılırsa Keith'in korkuya kapılması Elise'ı tahrik etmiş gibiydi. Mumun sıcaklığı elini yakmaya başladığında Keith serbest olan kolunu savurarak Elise'in sıkıca tuttuğu mumu elinden kaptı ve odanın bir köşesine kaçtı, Elise da yavaş yavaş ona doğru gelmeye başladı. Bundan dehşete kapılan Keith hızla onun yanından kaçtı, koşarak oturma odasına girdi ve kendini dışarıya attı. Arabasına binerek evine gitti. Dairesine vardığı zaman hemen yatağa girdi, yorganlara, battaniyelere sarındı.

Ertesi sabah Keith telefonun sesine uyandı. Ahizeyi kaldırınca öteki uçta Elise'in sesini işitti. Yaptıkları için özür diliyordu, yöredeki küçük lokantada buluşmalarını istedi. Keith Elise'in tüm içtenliğiyle özür dilemediğinden oldukça emindi, geçen gece sergilediği davranışı ileride yinelenmesi çok büyük bir olasılıktı. Ne de olsa, kendisini korkutmaktan zevk alan bir eşle ilk kez girdiği bir ilişki değildi bu, o yüzden neler beklenmesi gerektiğini biliyordu. Yine de küçük lokantada Elise ile buluşmayı kabul etti, çünkü bu tür ilişkiler Keith'e her zaman çekici gelmiş gibi görünmektedir. Keith dört gözle Elise'ı görmeyi beklerken, bundan sonra kendisine neler yapacağını merak etmektedir.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Dehşet öyküsünü çekici bulan insanların, ilişkilerinin simgelediği öykü hakkında kendilerine özgü farklı anlayışları olabilir. Tacizle karşıla-

şan bireyler –her zaman olmasa da çoğu kez kadındır bunlar– bir dehşet öyküsünün ne demeye geldiğini sezebilir ve Sally’nin durumunda olduğu gibi bırakıp gitmekten korkabilirler, çünkü terk etmenin getireceği sonuçlar kalmanın getireceği olası sonuçlardan daha tehlikeli görünmektedir. Tacizcilerle uğraşmak için var olan yasaların yetersizlikleri ile eksiklikleri ve farklı biçimlerdeki uygulamalar göz önüne alınırsa, ne yazık ki çoğu zaman kurbanlar haklı çıkar.

Genellikle değişik aşk öyküleri sadece birbirinden farklıdır; “iyi” ya da “kötü” değillerdir. Ama bir dehşet öyküsü bir çok nedenden ötürü insan kötü ya da en azından uygunsuz bir öyküye yakınlaştığı ölçüde ortaya çıkar.

Öncelikle, öykü karşılıklı paylaşılmadığında öyküye katılmayan kişi, Sally vakasındaki olduğu gibi çoğu zaman öykünün içinde kısıp kalır. Bunun nedeni, fiziksel zarar görmekten korkmak, belirli toplumsal örneklerin şiddetin ortaya çıkmasına izin vermesi, birlikte olunan eşin parasal açıdan tek başına yaşamını sürdürmesinin olanaksızlığı ya da aile baskısının kişiyi tacize uğradığı ilişki içinde kalmaya itmesi olabilir. Sally örneğin, kapana kısıldığını hisseder, ama Mark’ın yapabileceklerinden korkması nedeniyle kendisi için korkunç bir hal alan ilişkiyi bırakmak elinde değildir.

İkinci olarak, dehşet öyküleri katılımcılardan birinin ya da her ikisinin fiziksel zarar görmesiyle sonuçlanacak türde bir tırmanış sergilemeye fazlasıyla yatkındır. Keith örneğin, belasını aramaktadır ve büyük olasılıkla da bulacaktır. Ne var ki, her zaman canı yanan kurban değildir. Bazen daha önce edilgin konumdaki kurban fiziksel zarar gördüğü için tedhişçiye terk edip kendisi tedhişçiye dönüşür. Oldukça aşırı bir örnek olarak John ile Lorena Bobbitt vakası akla geliyor: Lorena Bobbitt şiddetli taciz yılları diye betimlediği sürenin ardından sonunda isyan etmiş, kocasının penisini kesmişti.

Üçüncüsü, bir başka öyküyle ilgili olarak başlayan ilişkiler bazen bir dehşet öyküsüne dönüşür. Bu dönüşüm hemen hemen her zaman ilişkideki bir yozlaşma sürecinin sonucudur. Çift gitgide birbirine düşman kesilir ya da çoğu zaman olduğu gibi, eşlerden biri diğeriyle ilişkiyi sonlandırmak arzusunu kabul etmeyebilir (*Fatal Attraction*’da gösterilen olaylardaki gibi).

O zaman bu eş, büyük olasılıkla diğer eşin rol almak istemediği bir dehşet öyküsü başlatır. Gerçekten de böyle vakalarda eski sevgiliyi içeren herhangi bir öykünün parçası olmak için karşıdaki eş hiç arzu duymayabilir.

Dördüncü olarak, dehşet öykülerinde aşağılama dozunun giderek artması gerekebilir. Bir zamanlar verdikleri zarar içlerini gıcıklayan tedhişçiler bir süre sonra artık bunun tekrarlanmadığını görmeye başlarlar. Elde ettikleri dehşet düzeyine alıştıklarını görebilir ve doyuma ulaşmak için kurbanda hep daha yüksek düzeyde dehşet uyandırmayı gereksinirler.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: TEDHİŞÇİ VE KURBAN

Dehşet öyküsünde birbirini tamamlayan roller tedhişçi ile kurbandır. Kendilerine bir eş bulmaya çalışırken tedhişçiler kendilerinden korkacak ve yıldırımlarına yenik düşecek bireyler ararlar. Kurbanlar da kendilerini dehşete düşürecek eşler ararlar. Genel olarak bu iki rolün yer değiştirmesi mümkün değildir. Tedhişçiler kurban olmayı, kurbanlar da tedhişçi olmayı istemezler.

Bir dehşet öyküsünü başlatan insanların çoğu zaman girdikleri ilişkiye niçin girme eğilimi duyduklarına kılıf olarak kullandıkları bir öyküleri vardır. Tedhişçinin (çoğu zaman kadın olan) kurbanın bunu “istediğini” ya da “hak ettiğini” anlatması olasıdır, diğer taraftan kurbanın kendisini talihsiz görmesi ya da karşı cinsin tüm üyelerine fırsatını bulunca herkesi dehşete düşürecek hergeleler ya da kancıklar diye bakması olasıdır.

Dehşet öyküsü, sona eren bir ilişkinin içindeki çoğu insanın anlatıldığı gibi yaradılışa özgü olmaktan çok, duruma özgü olabilir. Psikologlar belirli durumların davranış üzerinde çok güçlü etkileri olabileceğini saptadılar; elde ettikleri sonuç tam anlamıyla sıradan ya da çoğu insandan daha sakin olduklarını düşünen insanların kendilerini yozlaşan bir sarmal içinde bulabileceklerini gösterdi.³² Böyle bir sarmalda bir eşin eylemleri misillemeye yol açmakta, ancak misillemeyi misilleme izlemekte ve iş çıkırından çıkıncaya kadar bu böyle sürüp gitmektedir.

Öykülerin etkileme gücü bu denli yüksek olduğu için dehşet öyküsünde özel bir çekicilik bulmayan insanlar, eşlerden biri diğer eşin gitgide

kurban ya da tedhişçi rolünü oynamasına yol açacak biçimlerde hareket ettikçe öykünün önem kazandığını görebilirler. Öykünün gelişmesini durdurmak için karşıdaki eşin, neler olup bittiğini ayımsaması; bu konuda bir şeyler yapmak istemesi; bu konuda ne yapılacağını bilmesi ve kestirmesi olanaksız sonuçları göze alarak bunu gerçekten yapması gerekir. Örneğin, dehşet öyküsünden gerçekten korku duyan biri istemeden kendisini bir tedhişçiyle ilişki içinde bulabilir ve sonra kendisini gitgide bir kurban gibi düşündüğünü görebilir. Rol, bireyi çıkış yolu yokmuş gibi görünen bir korku içinde bırakarak adım adım üzerinde egemenlik kurar. Bazen gerçekten çıkış yolu yoktur.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Dehşet öyküsü büyük olasılıkla bu kitapta ele alınan öyküler içinde avantajları ve uyarlanabilirliği en az olanıdır. Bu öykü bazılarında heyecan verebilir; ancak heyecanı ayakta tutmak için gereken yıldırma biçimleri sürekli tırmanarak sonunda tehlikeli düzeylere ulaşabilir. Dehşet öyküleri denetimden çıkma eğilimi gösterir, öyküyü paylaşanları, hatta bazen onların çevresindekileri gerek ruhsal gerekse bedensel tehlike altına sokabilir. Bu öyküyü benimsediklerini ya da bu öyküyü yaşama geçiren bir ilişki içinde olduklarını fark edenlerin psikolojik danışmanlık ve belki polis koruması için bile başvuruda bulunmaları akıllıca olur.

NESNE ÖYKÜLERİ

Nesne öykülerinde kişiler ya da ilişkiler kendileri açısından değil, bir nesne olarak işlevleri açısından değerlendirilir. Çoğu kez, belli işlevler yerine geldiği sürece belirli bir kişi ya da ilişkinin sanki önemi yokmuş gibi görünür.

KİŞİLERİN NESNE OLMASI

Kişilerin nesne olarak alındığı öykülerde kişi nesne rolünü yerine getirir. Kişiye, bilimkurgu öyküsünde tuhaf karakteri ya da davranışı, koleksiyon öyküsünde geniş bir koleksiyonda boş bir yeri doldurduğu için, sanat öyküsünde dış görünüşünden ötürü değer verilir.

BİLİMKURGU ÖYKÜSÜ

Bilimkurgu öyküsünü benimseyen insanlara sonunda hep en acayip eşleri buluyorlarmış gibi gelir ya da onlar kendilerini fazlasıyla farklı hissettikleri için, bunun değerini bilen biriyle olmak isterler.

Birinci durumda iki senaryo yaygındır. Her ikisi de bilimkurgu öyküsüdür, ama sergilenişleri çok farklıdır. Birinci senaryoda birey bilinçle, bile isteye acayip görünen insanları seçer. İnsanın bulabileceği en tuhaf kişiyi seçmesi, ilişkinin heyecan veren yanlarından biridir. Böyle yapan bir insanın kendisinde bu eğilimin varlığını kabul etmek istemesi ya da istememesi mümkündür, ama var olduğunun farkındadır.

İkinci senaryoda kişi niçin hep aykırı kişilere çattığına, niçin böyle insanların gelip kendisini bulduğuna şaşar. Birey, akıllıca tercihler yaptığı duygusuna kapıldığında tercihlerinin hiç de akıllıca olmadığı ortaya çıkar. Bu kategorideki insanlar önce şaşkınlığa düşer, sonra üzüldür, incinir, hatta kızarlar. Onlara eşleri kendilerini bilerek aldatıyormuş ya da en azından kendi gerçek yaradılışlarını gizliyormuş gibi gelebilir. İlişkilerde iletişim son derece önemlidir, ama bu kadar yabancı görünen biriyle iletişim kurmak güçtür.³³ Bu kategorideki insanlar ayrıca çok talihsiz oldukları, sonunda hep gidip akla gelebilecek en acayip insanları buldukları duygusuna kapılabilirler.

İkinci senaryoda, bütün öyküler için bütün senaryolarda olduğu gibi, kişiler yalnızca kendi tercihleri olan öyküye uyum sağlamak için belli kişileri seçmez, eşlerinin davranışını biçimlendirmede de etkin olurlar. O yüzden bir bilimkurgu öyküsünü benimseyen, ama bunun ayırıcında olmayan insanlar, gerçekten eşlerinin giderek acayip davranmasına yol açabilir, sonra da eşleri böyle davrandığı için umutsuzluğa düşebilirler.

Bu sonuncu durumda, bir kişi kendisini sanki başka gezegene gelmiş gibi hisseder. Kişi toplum ve toplumu oluşturan kişiler karşısında yoğun bir yabancılaşma yaşamaktadır. İnsan o yüzden böyle sıra dışı duyguları çekici bulan birini arar ve bulur.

BİLİMKURGU ÖYKÜSÜ TANISI

1. Beni çoğu zaman neredeyse ancak başka gezegenden gelen birinden beklenecek sıra dışı özellikleri olan insanların çektiğini görüyorum.
 2. Bazen eşim öyle tuhaf ve kestirilmez biçimde davranır ki, acaba bizim dünyamızdan biri mi diye merak ederim.
 3. Bazı insanların eşlerinin içini dışını bildiklerini ileri sürmelerine şaşarım, çünkü birlikte olduğum eşim bazen bana bir uzay yaratmış gibi gelir.
 4. Birlikte olduğum kişinin sağı solu belli olmaz, öyle acayip biridir ki, bazen bir an sonra ne yapacağını ya da sözcüğün en zayıf anlamıyla bile insan olup olmadığını bile kestirememem.
 5. Partnerimin niçin kendine özgü bir tarzda hareket ettiğini bazen aklım almıyor: İnsanın onun için bir bilimkurgu romanı kahramanı diyeceği geliyor.
 6. Partnerim beni o kadar çok şaşırtıyor ki, bazen onun bir başka gezegenden gelmiş olabileceği duygusuna kapılıyorum.
 7. Bazen partnerim sanki bu dünyanın insanı değilmişçesine aklımlı karıştırıyor.
 8. Partnerim benim için bir uzaylı gibidir: Anlaşılması olanaksız ve çok acayip.
-

Ned Alexis'i evine bırakmak için arabayı sürerken Alexis gözlerini dikmiş şaşkınlıkla ona bakmakta, Sunset Bulvarı boyunca ağzında neler gevelediğini anlamaya çalışmaktadır. On beş dakika önce Ned'e ilişkilerinin nasıl gittiğini konusunda düşüncesini sormuştur ve şimdi Ned'in derli toplu bir yanıt vermesi gerekmektedir. Bu aslında pek büyük bir sorun değildir, ama (en azından Alexis'in bakış açısına göre) yanıtının Alexis'in sorusuyla pek az ilgisi olması tuhaflığının bir başka belirtisidir.

Alexis soruyu sorduğu zaman Ned'in hiç değilse kendisine karşı beslediği duygularla ilgili bir şeyler söylemesini ya da ilişkinin ne yöne gideceği konusunda bir tahmin yapmasını beklemişti; oysa Ned'in Alexis'e anlattıkları insan ruhunun ve heyecanlarının karmaşıklığı, kendisinin bu dünyada tam olarak ne istediğini çözmekteki yetersizliği üzerinedir. Kendisini daha iyi anlamasına yardımcı olmak için Alexis'e en sevdiği bazı romanlardan ezbere bölümler okur, ama boş yere; çünkü okuduğu bölümler Alexis'in kafasını daha çok karıştırır.

Ned'in yaptığı yalnızca Alexis'in sorusunu anlamazlıktan gelmek olsaydı bir anlamı olurdu, ama Alexis bunların gerçekten Ned'in duyguları olduğunu bilmektedir. Ned, Alexis'in sorusuna dürüstçe geçerli bir yanıt verdiği kanısındadır. Sık sık bilmece gibi konuşur, ama bu bilmecelerin anahtarı yoktur.

Alexis ile Ned hemen hemen üç aydır görüşmektedir, ama bu sürede Alexis için Ned'i anlamak hiç de daha kolaylaşmadı. Bir ara Alexis, Ned'in karmaşık düşüncelerini anlayacak kadar zeki olmadığı duygusuna kapıldı. Onun ne dediğini anlamak için boş yere çabaladı, kendisiyle yaptığı sayısız söyleşiden sonra ikisinin de bütünüyle farklı tellerden çalıştığına iyice inandı. Şimdi zekâ düzeyi yükselse de Ned'i anlayamayacağı düşüncesindedir. Sonuç olarak Alexis Ned'le iletişim kurmanın kolay yollarını bulamamıştır ve bazı zamanlar kendisinin Ned'in hayatına ayak uydurmasına onun nasıl baktığını merak etmektedir. Bu bakımdan kendini ona hâlâ yabancı hissetmesi, Ned'le daha içli dışlı olmasını önlemektedir.

Alexis Ned'i daha iyi anlamak istemektedir, çünkü anlaşılmalığı-na karşın Ned'in gerçekten sevdiği birçok yanı vardır. Bir kere Ned zaman zaman son derece romantik olabilmektedir. Bir gece, gittiği bir iş konferansından, hiç beklemediği halde iki yüz mil araba kullanıp onu almaya gelmiş, okyanus kıyısına mum ışığında akşam yemeğine götürmüştür. Ayrıca Ned çoğu zaman Alexis'e çiçeklerle ya da küçük hediyelerle sürprizler yapmaktadır ve Alexis'in moral kazanmak için ne zaman böyle bir sürprizi gereksindiğini bir biçimde bilmektedir. Alexis yalnızca Ned'in değişiklik olsun diye ara sıra akıllıca bir hareket yapıp kendisini şaşırtmasını arzulamaktadır.

ALBERT İLE FRIEDA

Albert ile Frieda binlerce Neil Young hayranı arasında kendilerine yol açarak park yerine ilerlemektedir. Konser yeni bitmiştir ve Frieda Albert'e Neil Young'ın müziğinin anlamını açıklamaya çalışmaktadır. Anlattığı kadarıyla bu müzik "tinsel bakımdan aşkıdır, insanlığın normal alanının ötesine geçerek yalnızca ruhun özverisel bir içsel yoğunlaşmayla erişebileceği bir görkeme ulaşmaktadır." Albert kafasını sallar, ama aklının karıştığı bellidir; her zaman olduğu gibi, Frieda'nın nelerden söz ettiği hakkında en ufak bir düşüncesi yoktur.

Ne Albert'in yanıtına, ne başka herhangi bir şeye hiç aldırmandan sözlerini sürdüren Frieda, Young'ın klasik şarkısı "Heart of Gold"u [Altın Yürek] "ölümle doğaüstü bir bütünleşme uğruna sanatçının dünyasal hazlardan özveride bulunarak çileli bir yaşamı seçme arayışı" olarak betimler. Kendisini hafiften eğlendiren bu anlaşılmasız yorum üzerine Albert şaka yollu kendisinin ölümden olabildiğince kaçınmaya çalıştığını belirtir. Frieda derhal Albert'e karşı saldırıya geçerek böyle salakça yorumlar yapmayı sürdürürse kendisiyle bir daha konuşmayacağını ısrarla söyler. Albert Frieda'yla iki buçuk aydır çıkmaktadır, ama onu bugün tanıştıkları günden daha iyi anladığı düşüncesinde değildir. Tersine, büyük olasılıkla Frieda şimdi onu daha çok şaşırtmaktadır, çünkü Frieda'nın davranışlarını çok daha fazla gözlemiştir. Şimdi Neil Young sahnesi, Albert'in başka gezegenden gelen biriyle konuşuyormuş duygusuna kapıldığı birçok sahneden yalnızca biridir.

Başlangıçta Albert Frieda'nın dostluğundan zevk aldı; tuhaflıkları ilgisini çekmekte, onu eğlendirmekteydi; Frieda'nın çok ilginç bir kadın, tanımak istediği bir kadın olduğunu düşündü. Ne de olsa bütün geri kalanlar arasında böyle farklı bir kişiye rastlamak pek kolay değildi. Ayrıca Frieda'dan neler beklenebileceğini hiçbir zaman bilememiştir ve bir süre sürprizlerle karşılaşmak hoş olmuştur. Bir gece görmek istedikleri bir film için kente inerlerken filmin sandıklarından yarım saat geç başladığını fark ettiler. Frieda tek kelime söylemeden Bear Rock üzerinden giden bir yola saptı, burası bütün kenti gören kartal yuvası gibi çok yüksek bir yerdi. Bear Rock'a vardıkları zaman Frieda Albert'in üzerine eğildi, koltuğunu geri yatırıp onu öpmeye başladı. İlk Albert bütün bu durumdan biraz gerginlik duydu ama çevrede hiç kimse olmadığını gördükten sonra gevşedi ve harka bir zaman geçirdi.

Ancak Albert'in Frieda'yı anlamadaki yeteneksizliği geçenlerde kendisini düş kırıklığına uğratmıştır. Bu, onun Frieda'yla iletişim kurmasını neredeyse olanaksız kılmaktadır. Sanki ikisi farklı dilden konuşuyormuş gibidir; çünkü Albert en azından şu son durumda Frieda'nın dediklerini ancak bir yabancı dil konuşma kılavuzu kullanarak anlayabilirdi. Oysa Frieda'nın tuhaflıkları önceleri Albert'te bir merak uyandırıyordu, şimdi bu tuhaflıklar onu hayrete düşürmektedir; Frieda'nın ne yapacağını ya da ne söyleyeceğini hiçbir zaman tahmin edememekte, kendisine ne yanıt vereceğini hiçbir zaman bilememektedir. Örnekleme gerekirse, Neil Young konserinden çıkış otuz dakika olmuştur, Albert onun "Heart of Gold" çözümlemesine şaka yollu takıldığı için Frieda hâlâ köpürmektedir. Albert özür mü dilmesi, başka bir konuya mı geçmesi yoksa yalnızca sessiz mi kalması gerektiği konusunda emin değildir; bildiği kadarıyla, iyi niyetle söyleşi konusunu değiştirmenin Frieda cephesinde tam bir patlamaya yol açması olasıdır. Kendini düş kırıklığına uğramış hissetmekle birlikte, Frieda onda büyük ilgi uyandırmakta ve Albert Frieda'yı bırakmayı gerçekten istememektedir.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Bilimkurgu öyküsünü benimsemiş insanlar kendilerine acayip ve anlaşılmasız gelen eşleri çekici bulurlar: Ne kadar acayip olurlarsa o kadar

iyidir. “Acayip ve anlaşılmaz” olmak elbette öznel bir yargıdır. Diğerleri, yanlarındaki eşleri daha çok normal ya da pek normal olmasa bile daha kolay anlaşılır bulabilirler.

Bu öyküyü benimsemiş insanlar birlikte oldukları kişileri bir başka gezegenden gelen ziyaretçiler gibi görebilirler. Onların aynı zamanda hem kendilerini çektiğini, hem kendilerine itici geldiğini duyumsayabilir ya da niçin böyle acayip birini çekici bulduklarını merak ederler. Böyle kişileri seçip onlardaki acayıplıktan haz duymaları, bir eşte tam bunu aradıklarını itiraf etmeleriyle yaptıkları seçimden rahatlık duymaları da mümkündür.

Bir bilimkurgu öyküsünü benimsemiş insanlar, topluma bir başkaldırı olarak böyle bir öyküyü kısmen kendileri geliştirmiş olabilirler. Uygun görüp seçtikleri eşler, çoğu kez anne babalarının ya da diğer insanların onların yanında görmeyi en az isteyecekleri kişilerdir. Seçtikleri insanlar ayrıca kurallara aykırı davranma eğilimindedir, gerçekten de bu insanların bilimkurgu öyküsünü benimsemiş kişinin istediği, ama bir türlü beceremediği yolda hareket etmeleri olasıdır.

Uzaylı gibi algılanan kişi genellikle bilimkurgu öyküsünün farkında değildir, çünkü kendisinin bir uzaylı olduğu görüşünü paylaşmaz. Gerçekten de böyle bir eş diğer insanların, hatta bütün toplumun bir anlam taşımadığı, yalnızca kendisi gibilerin normal olduğu duygusuna kapılabilir.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: UZAYLI VE İNSAN

Bilimkurgu öyküsünde “uzaylı” ile “insan” birbirini tamamlayan iki roldür. İnsan karşısındaki eşi bir uzaylı gibi algılar, ama uzay yarattığı kendisini aynı biçimde algılamaz.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Bilimkurgu öykülerinin olumlu bir özelliği, sürpriz ve sürekli araştırma isteği uyandırmasıdır. İnsan rolündeki kişi uzaylı rolündeki kişiyi hiçbir zaman çok iyi anlamaz, uzaylı da anlaşılmamaktan haz duyar. Ancak dezavantaj, öykünün bıktırıcı bir hal alabilmesidir. “İnsan”, sonunda “uzaylı”nın anlaşılmaya direndiği ya da yalnızca akılcıca hareket etmediği ya da öncelikle anlaşılmaya değer olmadığı sonucuna varabilir.

Kendini toplumdaki ayrı duyumsaması olası “uzaylı”, ilk elde farkında olmaksızın anlaşılmasından zevk alır ve sonunda herkes gibi karşısındaki eşin de kendisini anlamadığı sonucunu çıkartabilir. O yüzden, her iki eş için düş kırıklığına uğrama olasılığı yüksektir.

Diğer bir dezavantaj, insanın belki de değerlerin ya da diğer niteliklerin bağdaşmasına göre değil, diğer kişide bulunduğu tuhaflığa göre seçim yapmasıdır. Böylece insan sonunda kendini gerçekten pek ortak yanı olmayan bir eşle birlikte bulabilir.

KOLEKSİYON ÖYKÜSÜ

Koleksiyon öyküsünde eşin seçilme nedeni, onun bütünlüğü olan herhangi bir koleksiyona uyma biçimidir; bir sikke, pul ya da beysbol kartı, bunları toplayan kişinin koleksiyonuna nasıl uyarsa öyle. Eş belli bir yansızlıkla değerlendirilir, tıpkı koleksiyondaki bir nesnenin yansızlıkla değerlendirilmesi gibi. Eş bireyin yaşamına kusursuz biçimde uyuyormuş gibi görülebilir, ama çoğu zaman koleksiyonda yalnızca bir öğedir. Diğer öğelere eşe davranılan tarzda ya da başka türlü davranılabilir. Ayrıca eş bu öğelerin varlığının farkında olmayabilir.

KOLEKSİYON ÖYKÜSÜ TANISI

1. Aynı anda çeşitli kişilerle çıkmaktan hoşlanırım; eşlerin her biri belirli bir ihtiyacı karşılamalıdır.
2. Farklı ihtiyaçları yerine getirecek birçok eşin olması iyidir sanırım.
3. Bazen acaba aynı anda kaç kişiyle çıkmam olasıdır diye düşünmek hoşuna gider.
4. Aşk bir sikke koleksiyonu gibi düşünürüm: Çeşitlilik arttıkça, koleksiyonun verdiği heyecan da artar.
5. Tek başına hiçbir eşin benim bütün ihtiyaçlarımı tam olarak karşılayacağına inanmam. O yüzden her biri farklı gereksinimleri yerine getiren birçok eşim olmasını yeğlerim.
6. Her biri hayatımda olağanüstü bir yer tutan birçok eşle ilişki içinde olmak bana zevk verir.

7. Yalnızca bir kişiyle birlikte olunca, mutlu olmak bana güç geliyor.
 8. Her biri az çok farklı bir rolü yerine getiren birçok eşle aynı anda ilişki yaşamaya eğilimim vardır.
-

IAN İLE JENNIFER

Ian için hemen hemen her şey yolunda gitmektedir. Ardı ardına üç sömestr bütün derslerden A almıştır, basketbol takımının kaptanıdır ve sosyal yaşamda da iyi bir konumdadır. Ama sanki eksik bir şey vardır. Üniversitedeki son yıldır ve sürekli beraber olduğu bir arkadaşı yoktur. Arkadaşlarının çoğu biriyle çıkmaktadır; geçmişte arkadaşlarına yalnız bir kişiye bağlı kalmayı nasıl başarabildiklerini hep sormakla birlikte Ian şimdi kendisi için de bunu yapmanın tam zamanı olduğunu sanmaktadır. Aslına bakılırsa, bir kız arkadaş edinmek yaşamına kusursuz bir bütünlük kazandıracaktır.

Yalnız, bir sorun vardır: Ian kendisine eş olarak kimi seçeceğini bilmemektedir. Kendisinden hoşlanan birçok kadın vardır; bunlardan bazıları daha önce onunla ciddi bir ilişkiye girmeyi denemiştir, ama hiçbirisi gerçekten diğerlerinden daha çok hoşuna gitmemektedir. Yine de Ian, aralarından bazılarının öbürlerine göre daha kötü bir eş olacağı düşüncesindedir. Bir kere Kathy'nin kendisini fazlasıyla sahiplenmeye çalışması mümkündür, Janet bağımlı tipe benzemektedir; her ikisi de fazlasıyla zamanını alacaktır. Öte yandan Sarah genellikle sürekli müzik çalışmalarıyla meşguldür, dolayısıyla ihtiyaç duyduğunda yanında olmayacaktır. Pam'in harika bir kişiliği vardır, ama Ian'ın istediği kadar güzel değildir. Amy ile Jennifer başına buyruk gibi görünmektedir ve ikisi de Sarah kadar meşgul değildir. Ayrıca ikisi de çekici ve cana yakındır dolayısıyla toplum içinde onlarla birlikte görünmek için rahatlatacaktır. Düşünüp taşındıktan sonra Ian Jennifer'in daha iyi bir eş olacağına karar verir, çünkü o da son sınıf öğrencisidir ve ders yılı boyunca son sınıf etkinliklerinin tümünde kendisine eşlik edebilecektir. Ayrıca Jennifer geçmişte ciddi bir ilişkiye girmeyi denemiş kadınlardan biridir, dolayısıyla Ian flört sürecinin öyle fazla zaman almaya-çağını tahmin etmektedir.

Ian, kararını verdikten sonra Jennifer'e telefon edip birbirlerine tümüyle bağlanma konusuna hâlâ ilgi duyup duymadığını sorar. Ian'ın önerisi karşısında Jennifer biraz afallar. Ne de olsa, Ian kendisine gerçekten ilgi duyduğunu hiçbir zaman göstermemiştir. Şimdi bir ilişkiye balıklama dalmak istemesi tuhaf görünmektedir. Yine de Ian'ın önerisi gururunu okşamıştır, düzenli bir biçimde onunla görüşmeyi kabul eder. Ian, telefonu kapadıktan sonra, özel bir heyecan duymasa da durumdan hoşnuttur; diğer yönleriyle tam olan yaşamında Jennifer yalnızca eksik bir parçadır.

Ian'ın Jennifer'la ilişkisinin ilk birkaç haftası oldukça yıpratıcı geçer. Aralarında gerçek bir yakınlık yoktur, çoğu zaman konuşacak konu bulmakta bile sıkıntı çekerler. Yine de Jennifer gibi bir arkadaşı olduğu düşüncesi Ian'ın hoşuna gitmektedir. Jennifer'ın çekiciliğinin ve her zaman Ian'ın yanında olmasının ötesinde, arkadaşları da Jennifer'i elde etmekle ne kadar talihli olduğu konusunda ona övgüler yağdırmaktadır. Bu yüzden Jennifer ne zaman ilişkilerinde teklifsizlik bulunmadığına değinse, Ian onu işlerin değişeceğine, bir ilişkide başlangıçta bu tür bir sorunla karşılaşmanın normal olduğuna inandırmaya çalışır.

Ancak zaman geçtikçe Ian yaşamında gerçekten her şeyin tamam olup olmadığını merak etmeye başlar, belki hâlâ eksik bir şeyler vardır. Bu onun artık kız arkadaş olarak Jennifer'ı istememesi anlamına gelmez; sadece bir bağı olmamanın bazı yönlerini özlemektedir. Geçenlerde verilen bir partide Ian kendi biyoloji sınıfından biriyle flörte daldı ve onun yürüyerek eve dönerken kendisine eşlik etmesi isteğini geri çevirmede büyük güçlük çekti. Böyle bir isteğin nelere yol açacağını biliyordu, oysa Jennifer partide olmasaydı büyük olasılıkla ona eşlik edecekti.

MARTINA İLE CHAD

İşten eve döndüğünde Martina hızla oturma odasına gider. Büyük bir beklentiyle ev arkadaşı Sharon'a kendisine telefon gelip gelmediğini sorar. Sharon bu soruya kayıtsızca başını sallar. Ne de olsa, Martina'ya günde ortalama on beş telefon gelmektedir ve bugün de diğerlerinden farklı değildir. Bu telefonların çoğu, hatta bazen tamamı Martina'yla buluşmak isteyen erkeklerden gelmektedir. Martina'nın güzel, cana yakın bir genç kadın olduğunu

göz önüne alırsanız, genellikle bu durum o kadar şaşırtıcı değildir. Ne var ki, Martina rastlantı sonucu bir erkek arkadaş edinir. Durumu daha da tuhaflaştıran, Martina'nın isteyen her yakışıklı erkeğe, onlardan biriyle çıkmayı aklından pek ender geçirse bile telefon numarasını vermesidir. O sadece kendisine bir sürü erkeğin ilgi duymasını istemektedir. Ne de olsa istediği zaman çıkacağı biri zaten vardır. Aslına bakılırsa, erkek arkadaşı Chad iyi fiziği ve dinamik kişiliğiyle bu role tümüyle uymaktadır.

Martina'nın yaşamındaki erkeklere –özellikle Chad'e– davranışı Sharon'ı son derecede hayrete düşürmektedir. Chad'le arasında duygusal bir bağ olmadığı, onu gerçek bir kişi olarak değil, bütün arkadaşlarına gösterebileceği neredeyse cansız bir nesne gibi gördüğü hayli açıktır. Bu olgu karşısında, Sharon çoğu zaman ev arkadaşına bütün o diğer yakışıklı ve kendisiyle çıkmaya hazır erkekler elinde olduğu halde niçin yalnızca Chad'le görüştüğünü sormaktadır. Martina her zaman yanında olacağına güvendiği bir eşle birlikteliğin hoş olduğu yanıtını verir, ayrıca birden çok erkekle görüşmenin yalnızca zaman kaybı olduğunu sanmaktadır. Sharon Martina'ya o zaman niçin bütün o öteki erkeklere telefon numarasını verdiğini sorar; eğer amacı sürü sepet yakışıklı erkeğin ilgisini kazanmaksa onların heyecanla kendisinden telefon numarasını istemeleri yeterli değil midir? Martina ev arkadaşının sözü ne demeye getirdiğini görür, ama onların kendisine telefon etmesinden hoşlandığı konusunda ısrar eder; bu sayede Chad'le ilişkisinde bir şeyler aksarsa elinin altında seçebileceği birçok adam bulunacaktır ve aralarından biri tıpkı Chad gibi erkek arkadaş rolüne pekâlâ uyacaktır. Sharon, Martina'nın Chad'le ilişkisini ele alış biçimi karşısında hayretler içinde kalmıştır.

Kendisine gelen bütün telefonlara yanıt verdikten sonra Martina üstünü değiştirip Chad'le akşam yemeğine çıkmaya hazırlanır. Çoğu zaman planladığı gibi lokantaya geldiğinde Chad kendisini beklemektedir, başka türlü olmasındansa Chad'in kendisini beklemesi ona daha iyi görünmektedir. Chad'in yanağına hoş, ama yine de oldukça biçimsel bir öpücük kondurur. Chad'e yakından bakınca alt dudağının biraz şişmiş olduğunu fark eder. Sözü oraya getirdiği zaman, Chad her nasılsa mikrop kapıldığını, küçük bir ameliyat geçirmek zorunda kaldığını söyler. Martina ona nasıl ol-

duğunu, ameliyatın acı verip vermediğini sormaz bile; onun asıl bilmek istediği dudağının daha ne kadar şiş görüneceğidir. Chad birkaç gün içinde her şeyin normale döneceğini söyleyince rahatlar. Ne de olsa o her zaman Chad'in en iyi haliyle görünmesini istemektedir.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Koleksiyon öyküsünde eşler (genellikle birden fazla vardır) tıpkı bir koleksiyonda yer alan sanat yapıtları, sikkeler ya da beysbol kartları gibi baştan sona herhangi bir dizge içinde aldıkları yere göre değerlendirilir. Birlikte olunan eş ya da eşler genellikle oldukça yansız bir gözle ele alınır, çünkü onlarda kesinlikle bir koleksiyondaki nesnelerin çoğu özelliği vardır.

Bu kitapta ele alınan çeşitli öyküler içinde çok kadınla evlenmeyi en belirgin biçimde konu edinen koleksiyon öyküsüdür. Bu öyküyü benimseyen birinin, tıpkı bir koleksiyoncunun koleksiyonunda sadece bir sanat yapıtı ya da sikke bulunması gibi yalnızca bir ilişkiyle yetindiği enderdir. İlişkilerin hepsi az çok farklılık gösterebilir, aslında farklılık göstermeleri de olasıdır, tıpkı bir koleksiyondaki öğelerin belli bakımlardan farklı olmaları halinde daha çok ilgi çekmeleri gibi. O yüzden, aslında biri teklifsiz bir ilişkinin gereksinimini yerine getirir, bir diğeri tutkuya duyulan gereksinimi karşılar ve bu böyle sürüp gider. Koleksiyoncular, en iyi dostlarının ne âşıkları, ne en çok hayranlık duydukları insan, ne de en çok birlikte vakit geçirmeyi sevdikleri insan olmadığını görebilirler.

Ian ve Martina gibi koleksiyoncuların bir ilişkiye bağlanmaya karar verir vermez bir zahiri direnç göstermeleri olasıdır, yani sanki özgürlüklerine saldırılmış gibi bir duyguya kapılabilirler.³⁴ Kendilerini kapana kısılmış bile hissedebilirler. Sonuçta bağlandıkları ilişkiyi kısa kesmeye karar verebilirler ya da diğer insanlarla görüşmek gibi stratejiler geliştirirler, bu stratejiler koleksiyoncu zihniyetlerini bir dereceye kadar sürdürmelerine olanak tanıyacaktır.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: KOLEKSİYONCU İLE KOLEKSİYONA ALINAN

Koleksiyon öyküsünde birbirini tamamlayan iki rol koleksiyoncu ile koleksiyona alınandır, deyim yerindeyse. Bir kişi diğeri tarafından koleksi-

yonu alınır. Ancak, genellikle koleksiyona alınacakların çokluğu ölçüsünde koleksiyona alınan kişiler de çoğalır. Her iki bireyin de koleksiyoncu olması mümkündür, bu durumda çoğu kez bu gerçeği ayımsamadan her biri her iki rolü aynı anda yerine getirir.

Örneğin, Ian ile Martina birlikte çıksalardı, verdikleri şeyin hemen hemen aynısını geri aldıkları gerçeğinden habersiz olarak her ikisi de diğerini sınırlı bir role yerleştirmeye çalışabilirdi.

Koleksiyoncu, ne de olsa koleksiyonda bir nesne olan eşine karşı belli bir mesafede olma eğilimindedir. O yüzden, bu kişinin bazen *kaçınmalı bağlanma biçemi* olarak sözü edilen bir tutum sergilemesi olasıdır ve birlikte olduğu kişilerle arasında duygusal bir mesafeyi korumayı yeğleyebilir.³⁵

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Bir koleksiyon öyküsünün sağlayabileceği birkaç avantaj vardır. Çünkü bir kere, bir koleksiyona daha çok dış görünüş parlaklık kazandırdığı için, koleksiyoncu genellikle koleksiyona alınan fiziksel görünümüyle yakından ilgilenir. Koleksiyoncu birçok gereksinimi karşılamanın yolunu da bulur. Genellikle bu gereksinimlerini aynı anda birkaç yakın ilişkiyi birden sürdürerek sağlar. Ama bir koleksiyoncu kadınlarla teker teker ciddi ilişkiler du kurabilir. Bu durumda her yeni ilişki, bir önceki ilişkinin karşılamadığı bir ya da bir dizi gereksinimi karşılar.

Tek kadınla birlikteliğe değer veren bir toplumda, koleksiyon öykülerinin iyi yürümesi çok ciddileşmemelerine, ya da koleksiyonda asıl partnerin dışında yer alan kişilerin karşıladığı dostluk ya da entelektüel ihtiyaç gibi gereksinimlerin açıkça ve niteliksel olarak farklı görülmesine bağlıdır.

Koleksiyon öyküsünün dezavantajları en çok insanlar ciddi ilişkiler şekillendirmeye ve birçok eşle birlikte olarak bunu aşmaya çalıştıkları zaman açığa çıkar. Koleksiyoncu içli dışlı olmayı ya da tek kişiye duyulan tutku ve bağlılıkla birlikte içli dışlı olmayı da içeren eksiksiz ilişkiye yaklaşan herhangi bir şey oluşturmayı güç bulabilir. Koleksiyona alınan, koleksiyoncuyu tümüyle eline geçirmez; bu gerçeği keşfetmesi üzerine, koleksiyona alınan kendisi de bir koleksiyoncu olmadığı ya da daha gevşek bir ilişki-

yi yeğlemediği sürece oldukça huzursuzluk duyması olasıdır. Koleksiyonlar ayrıca, pahalı, zaman tüketen ve bazı durumlarda (bir bireyin aynı anda birçok kişiyle evlilik yapması gibi) yasa dışıdır.

SANAT ÖYKÜSÜ

Sanat öyküsünde birey karşısındaki eşi bir sanat yapıtı olarak görür ve baştan aşağı onun dış görünüşü ya da (gözleri, gövdesi vb.) çeşitli yanları üzerinde durur. Bireyin o eşe duyduğu hayranlık bazı bakımlardan bir insanın hemen hemen paha biçilemez saydığı bir sanat yapıtı karşısında duyduğu hayranlığa benzer.

SANAT ÖYKÜSÜ TANISI

1. Benim için yaşamın zevklerinden biri, birlikte olduğum kişinin fiziksel güzelliğinden zevk almayı başarmamdır.
2. Fiziksel çekicilik, dürüstçe söylemek gerekirse benim bir partnerde aradığım en temel özelliktir.
3. Fiziksel çekiciliği olmayanlara genellikle partner gözüyle bakmam bile.
4. Çevremde güzel şeyler, özellikle güzel görünümlü bir partner olması hoşuma gider.
5. Karşımdaki partnere bir sanat yapıtına bakar gibi bakmak ve ona hayran olmak isterim.
6. Fiziksel açıdan çekici olmayan birine kalıcı biçimde bağlanacağımı hayalimden geçiremem.
7. Benim için birlikte olduğum kişinin her zaman iyi görünmesi çok önemlidir.
8. Birlikte olduğum kişide sıra dışı fiziksel çekicilik benim için çok önemlidir.

STAN İLE ELLEN

Stan aşağı yukarı üç dakikadır spor malzemeleri satan büyük mağazalardan Bill's Sports Emporium'dadır ve Ellen gözlerini ondan ayırma-

maktadır. Stan, bir müzede bin yıl kıpırdamadan durduktan sonra birdenbire canlanmış bir heykeli andırmaktadır. Çenesi yontulmuşçasına düzgün, gözleri camgöbeğidir. Geniş omuzları, uzun boyu, güçlü yapısı dolayısıyla bir spor malzemeleri mağazasında bulunuşu bütünüyle mantıklı görünmektedir. Mağazada çalışan Ellen onun yanına gider, davetkâr bir gülümsemeyle onun için ne yapabileceğini sorar. Stan'ın bir basket topu aradığını söylemesi üzerine onu topların bulunduğu yere götürür, giderken (yaşamında eline hiç top almamış olmasına karşın) müthiş bir basketbol hayranı olduğundan söz eder. Bir top seçtikten sonra, Stan Ellen'a her cumartesi YMCA'da oynadığını, gelip izlemesi gerektiğini söyler, çünkü her zaman bazı maçlar çok iyi olmaktadır. Ellen kesinlikle geleceğini belirtir, yine davetkâr bir gülümsemeyle ona dostlarına yaptığı gibi yüzde yirmi indirim yapacağını söyler.

Stan mağazadan çıkınca Ellen, Stan'le arasında geçen bütün konuşmaya rastlantı sonucu kulak misafiri olan çalışma arkadaşı Beth'in yanına döner. Ellen coşkusunu güçlükle tutmaktadır, buna karşılık Beth kaygıyla başını sallamakla yetinir. Beth'in bu tepkisi Ellen'ı çok şaşırtır, ona yakınlarda gözlerine baktırıp baktırmadığını sorar. Beth Stan'ın sevimli olduğunu kabul eder, ama Ellen'ın onun ne kadar aptal olduğunu gözden kaçırmasına şaşmış kalmıştır; Beth'in düşüncesine göre Stan'ın ilkokuldan sonrasını başarması olanaksızdır. Ellen, zekâsının Stan'ın en güçlü yanı olmadığını kabul eder, ancak ona göre çekici bir fizik çok daha önemlidir ve Stan o güne değin gördüğü en yakışıklı erkektir.

Cumartesi gelmiş çatmıştır ve Ellen Stan'ın oynadığı basket maçını izlemektedir. Onu sahada bir aşağı bir yukarı top sürerken görmek hoşuna gitmekte, ama kaçan bir topun ardından fırlaması ya da potadan seken bir topu yakalamak için sıçraması canını sıkılmaktadır; ne de olsa kusursuz erkeğine hiçbir biçimde zarar gelmesini istemez. Şükürler olsun ki, Stan maçı yarasız beresiz bitirir ve yıkandıktan sonra birlikte yemeğe çıkarlar.

Beth, Stan'ın zekâsı konusunda haklı çıkmıştır; Stan en basit cümleleri bile bir araya getirmekte zorlanmakta, basketbol dışındaki herhangi bir konuyla ilgili konuşmayı anlamakta güçlük çekmektedir. Yine de Ellen, Stan'ın kusursuz biçimde yontulmuş yüzüne doya doya bakabil-

diği sürece onun bütün entelektüel yetmezliklerini kolaylıkla görmezlik-ten gelebilmektedir.

Stan ile Ellen görüşmeye başlayalı dört hafta geçmiştir ve Beth hâlâ olanlara inanamamaktadır. Mağazada, Ellen'la birlikte olup bitenlerin muhasebesini yaparlarken, açık bir gerçek olan Stan'le hiçbir zaman ciddi bir konuşma yapamayacağı, bunun ötesinde onu dış görünüşü dışında başka herhangi bir yanıyla hiçbir zaman sevemeyeceği konusunda Ellen'ın dikkatini çekmekten yine geri durmaz. Ellen bunu yadsımamaktadır, ama yaşamının bu noktasında, bütün istediğinin bulabildiği en muhteşem erkekle beraberlik olduğunu savunur.

STEVE İLE ALANA

Steve üniversiteye bu kadar çabuk geri döndüğüne inanamaz. Ge-ride kalan yazın lise yıllarındaki yazlardan daha uzun sürdüğünü bilmektedir, ama elbette ona öyle gelmemiştir. Şimdi üniversitedeki ikinci yılının ilk dersinde sınıfta otururken bütün düşünebildiği, ailesinin yazlığı çevresindeki kumsalları öbek öbek dolduran güzel kadınlardır. Ancak Steve'in düşleri, mavi gözleri ışık saçan, mükemmel vücutlu, muhteşem genç bir sarışın sınıftan içeri girince kesintiye uğrar. Steve önce kurduğu düşler içinde yitip gittiğini sanır. Bu kızın harika fiziği, bronz teniyle onun yaz boyu ağzının suyunu akıtanlardan biri olması pekâlâ mümkündür. Bereket versin ki, gelip yanına oturduğu zaman Steve kendini toplar, fırsattan yararlanmaya çalışarak rahat bir biçimde onunla ufak ufak konuşmaya başlar.

Adı Alana'dır ve bu yıl üniversitedeki ilk yılıdır. Aralarında geçen birkaç dakikalık ilk konuşma pek heyecan verici değildir, Steve Alana'yı biraz kendini beğenmiş bulmuştur. Yine de fiziği onu büyülemiştir, gerçekten Alana'nın bütün okuldaki en güzel kız olduğuna inanmaktadır. Ders-ten sonra kendisiyle sinemaya gitmeyi isteyip istemediğini sorar ona. Alana kabul eder, birlikte hafta sonu için planlar yaparlar.

İki ay sonra Steve'in en iyi arkadaşı Tim, onun hâlâ Alana ile görüş-tüğüne inanamaz. Tim, Alana'nın fiziği dışında ilgilenilecek hiçbir yanı bulunmadığı düşüncesindedir. Onu burnu havada, bencil ve itici bulmak-

tadır. Tim'in Alana hakkında niçin böyle duygular beslediğini görebilmekle birlikte, Steve arkadaşıyla aynı düşünceyi paylaşmaz; Alana'nın bıraktığı ilk izlenimin aldatıcı olduğunu, onu tanır tanımaz gerçekten harika bir kişi olduğunun anlaşıldığını öne sürer. Tim, Steve'in söylediklerine kendisinin de gerçekten inandığını düşünmemektedir; Steve'in Alana'nın fiziksel çekiciliğine böylesine kapıldığı için onun iğrenç kişiliğini görmeyecek kadar körleştirdiği kanısındadır. Steve, Alana ile çıkmasının asıl nedeninin Alana'nın fiziksel güzelliği olduğunu itiraf eder. Ancak ondaki fiziksel çekiciliğin Alana hakkındaki fikrini bütünüyle etkilediğini yadsır. Tim yalnızca başını sallar, Steve'i uyarır, kış gelince Alana bronzluğunu yitirecek, jimnastik salonu yerine kütüphanede geçireceği fazladan zamanla biraz biraz kilo almaya da başlayacaktır. Bu değişim başladığı zaman doğru düşündüğünü Steve'in göreceğini sözlerine ekler. Her ne kadar kendi görüşünde dirense de, Alana'yı bronz teni, harika vücudu olmaksızın düşünmek Steve'e neredeyse acı verir.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Sanat öyküsünde bireyler birlikte oldukları eşleri fiziksel çekicilikleri için sevmeye eğilimindedir; ancak kendilerindeki bu eğilimi kabul etmeyebilirler; çoğu zaman da etmezler zaten. Aslında, birlikte oldukları eşin fiziksel çekiciliğini hoş bir ödül sayar, ona besledikleri duygular açısından önemsiz görürler. Ellen ile Steve vakasındaki gibi, çekici insanlara tutulma eğilimlerini itiraf etmeleri, ama bunu kendi hoşnutlukları açısından haklı göstermeleri de olasıdır. Ancak, eşlerindeki fiziksel çekiciliği bozacak bir şey olduğu zaman, ona karşı duygularının hızla, çoğu zaman da hemen silinip gittiğini görebilirler. Eğer basket oynarken Stan'in başına bir kaza gelirse örneğin, Ellen'ın kısa zamanda çekip gitmesi pekâlâ olasıdır.

Bize güzelliğin yalnızca yüzeysel olduğu öğretildiği için insanlar duygularındaki çözölmeyi fiziksel görünüşteki değişikliğe bağlamada fazlasıyla gönülsüz davranabilir, o nedenle de değişikliği başka bir şeye, örneğin, eşlerinin kişiliğinin görüldüğü gibi çıkmadığına bağlayabilirler.

Sanat öyküsünde birbirini tamamlayan iki rol, deyim yerindeyse, sanat yapıtına hayranlık duyan ile sanat yapıtıdır. Yukarıdaki öykülerde hayranlık duyanlar kuşkusuz Ellen ile Steve'dir. Hayranlık duyan, bulabileceği en güzel sanat yapıtını arar.

Gelişim psikolojisinin ilkeleri erkeklerle kadınların çekici bulduğu şeylerin aynı olmayabileceğini belirtiyor. Kişiler çekici buldukları şeye göre farklılık gösterirse de, kendilerinden genç kadınların erkeklere çekici gelmesi olasıdır, onlar için bu kadınların güzelliği sağlıklarının bir yansıması, soylarını sürdürecektir çocuklar doğurma yeteneklerinin bir ölçüsüdür. Diğer yandan kendilerinden yaşlı erkeklerin de kadınlara çekici gelmesi olasıdır, bu erkekler onlara daha iyi olanaklar sağlayabilecek, böylelikle yalnız kendilerine değil torunlarına da daha yakın ilgi gösterebileceklerdir.³⁶

Ancak Judith Langlois ile meslektaşlarının araştırması insanların fiziksel açıdan çekici buldukları şeyde değişmez bir nitelik olduğunu belirtiyor. Bu değişmez nitelik, tahminlerin aksine çok da olağanüstü birşey değildir. Çoğu kez bir grup insan arasında en çekicisinin hayli sıra dışı, belki oldukça egzotik olacağını umarız. Langlois'nın araştırması tam tersine, fiziksel özelliklerin bir prototipi olarak, sözcüğün tam anlamıyla ortalama insanı en çekici bulduğumuzu kesin biçimde belirtiyor.³⁷ Langlois ile meslektaşları bir incelemede katılımcılara bilgisayarda üretilmiş çeşitli yüzler göstermek için bilgisayar çözümlemesi kullandılar; bu yüzler, bilgisayarla üretilen taslaklar için "ortalama olarak alınan" özgün yüzlerden yalnız sayı bakımından farklıydı. Langlois ortalama olarak alınan yüzlerin sayısı yükseldikçe bir imgeyi temsil ettiklerini, bu yüzü çekici bulan insan sayısının da arttığını keşfetti. Başka deyişle, çekicilik, gördüğümüz yüzler arasındaki bir ortalamadan kaynaklanmaktadır. Sanat peşinde koşan biri genellikle herkes gibi görünen birini arayacaktır, ama biraz daha fazlasını!³⁸

Bir kadın ya da erkek, sanat uzmanı tarafından bir sanat nesnesi olarak algılandığını fark edebilir veya etmeyebilir. Fiziksel görünüşleri dolayısıyla takdir edilmek bazı insanların gururunu okşayabilir; başkaları dış

görünüşlerinden ötürü kendilerine değer verilmesini incitici bulabilirler. Stan gibi biri kendisine fiziğinden çok basketboldeki becerisi nedeniyle değer verildiğini sanabilir. Ne var ki, bir toplumun kendi standartlarına göre iyi görünüşlülere farklı davrandığı bir gerçektir ve fiziksel açıdan çekici olan insanlar giriştikleri hemen hemen her işte daha başarılı olmaya eğilimlidirler.³⁹ Hoşumuza gitse de gitmese de, fiziksel çekicilik yaşamda elde edilen sonuçlarda büyük fark yaratmaktadır.

Sanat nesnesi olduklarını itiraf ve kabul edenlerin çekici fiziksel görünüşlerini korumak için ellerinden geleni yapmaları olasıdır. Her ne kadar görece az sayıda insan fiziksel görünüme çok yüksek değer biçtiğini itiraf etse de –estetik cerrahideki işler bir yana– kozmetik endüstrisindeki parasal canlılık insanların fiziksel görünüme kabul etmek istediklerinden çok daha fazla önem verdiklerini belirtiyor.

Aynı şey, ilişkileri başlatan karşılaşmalar için de geçerlidir. Mark Snyder ve meslektaşlarınca yapılan bir incelemede; bireyler görünüşte bir bilgisayar programı vasıtasıyla (ama aslında rastlantı yöntemiyle) eşleştirildi; inceleme sonuçları, çiftin ilk buluşmadan zevk alıp almadığını, tekrar buluşup buluşmak istemediğini güvenilir biçimde kestirmek için tek etmenin fiziksel çekicilik olduğunu ortaya koydu!⁴⁰

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Sanat öyküsünün olumlu bir özelliği, içinde yer alan kişilerin –ya da en azından hayranlık duyanın– ilişkiye başlarken fiziksel çekiciliği büyük ölçüde hissetme eğilimleridir. Bu duygu hiç de şaşırtıcı değildir, çünkü bu insanlar için ilk elde ilişkiyi güdüleyen daha çok fiziksel çekiciliktir.

Elbette bu çekicilik, eşin yüksek düzeydeki fiziksel çekiciliğini korumasında büyük bir endişeyi de beraberinde getirir. Bu endişe iki yanı keskin bir kılıç olabilir. Bir yandan kişinin, eşin çekici görünmeyi sürdürme arzusunu –bedeli ne olursa olsun çoğu kez– desteklemesi olasıdır. Öte yandan, fiziksel çekiciliğe duyulan ilgi başka konulara ilgiyi önleyebilir ve insanların yaşı ilerledikçe bütün zamanlarını alan bir tasaya dönüşebilir.

Bu tür ilişkilerdeki tehlike, normal yaşlanma süreci “sanat yapıtı”nı fiziksel güzelliğinden yoksun bırakınca eşlerden birinin ilgisini yitirmesidir.

Özellikle erkekler, ellerindeki sanat yapıtlarını yenileriyle değiştirmek eğilimindedir. Bunun birçok nedeni olabilir. Örneğin, insanın daha genç biri için de çekici bir arkadaş olabileceğini kendisine (ve olanak dahilinde başkalarına da) göstererek özsaygısını artırma arzusu gibi. Bu sürecin sonu gelmeyebilir de. Yaşlanma sürecindeki son derecede başarılı bir erkeği alın. Evlendiği birçok kadın arasında sonuncusunun öncekilerden çok daha genç olduğunu, yaşlı bir adamla birlikte olma arzusundan çok olanaklarının teşvikiyle davrandığını –ne de olsa para babasıdır– görmesi olasıdır.

İLİŞKİNİN NESNE OLMASI

İlişkinin nesne olarak alındığı öykülerde ilişki, kendisiyle doğrudan ilgisi az olan ya da daha sık rastlandığı üzere hiçbir ilgisi bulunmayan bir amaca ulaşmaya hizmet eden bir vasıta. Ev ve yuva öyküsünde ilişki rahat ve çekici bir yaşama ortamı elde etmeye ve geliştirmeye hizmet eden bir vasıta. İyileşme öyküsünde ilişki, bir sarsıntı ya da güç bir deneyim geçirmiş birinin iyileşmesine yardım için kullanılır. Din öyküsünde ilişki Tanrı'ya yaklaşmak için bir vasıta olarak kullanılır ya da ilişki bireyin dinsel duygularının somutlandığı bir hal alır. Oyun öyküsünde ilişki çoğu zaman birtakım kuralları ve genellikle bir kazananı ile bir yitireni olan karmaşık bir oyunun oynanmasına hizmet eden bir araçtır, ancak kazanan ve yitiren devreden devreye değişebilir.

EV VE YUVA ÖYKÜSÜ

Ev ve yuva öyküsünde ilişkinin merkezi evdir. İnsanlar evlerine ve evlerinin olabilecek en iyi durumda olmasına çok büyük önem verirler. Bu insanlar için evleri genellikle büyük gurur kaynağıdır ve yaşamlarının odaklandığı bir noktadır. Başlangıçta bazen ilişkinin simgesi olan ev sanki zamanla ilişkiden daha çok önem kazanır.

EV VE YUVA ÖYKÜSÜ TANISI

1. İdeal ilişki iyi bakılan bir eve benzer: Güzeldir, pırlı pırıldır, düzenlidir, insana gurur verir.

2. Evimiz ilişkimizin “ana karargâhı”dır. Başladığımız ve bitirdiğimiz yerdir.
 3. Bir çiftin yaşadığı ev kendilerinin ve ilişkilerinin bir uzantısı gibidir.
 4. Yuvarımız için bir şeyler yaptığımızda sanki yaşadığım gönül ilişkisi için de bir şeyler yaptığımı duyarım.
 5. Gerçek şu ki, yuvalarını kendi haline bırakan insanlar çok geçmeden ilişkilerinin de aynı yola girdiğini görürler.
 6. Yaşadıkları eve bakarak bir çiftin ilişkisinin niteliği hakkında çok şey söyleyebilirsiniz.
 7. Bakımını birlikte yaptığımız yuvarımız bana yaşamımızın önemli bir parçasıymış gibi geliyor.
 8. Bazen sığındığımız yuva olmadan ilişkimizi hayal etmekte zorlanıyorum.
-

ARNOLD İLE BETSY

Arabayla Amtach Road’dan geçerken Arnold ile Betsy’nin oturduğu ev hemen belli olur. Ön bahçenin kusursuz biçilmiş yemyeşil çimi nefistir. Güzel bir düzen içindeki çiçekler çimi her yandan kuşatır, bu görkemli renk cümbüşü içine sızan tek yabancı ot yoktur. Garaja giden çakıl yol bahçe boyunca uzanır, garaj yeni boyanmış, pencereleri yenilerde yıkanmış, içeride aletler yerli yerine konulmuştur. Ev garajın solundadır. Gerçek İspanyol kiremitiyle örtülü çatısı, beyaz duvarları, eski tarz bir kapısı vardır. Sayfalarında güzel evlere yer veren bir dergiden gelen kişilerin, evin içinin de dışı kadar güzel olup olmadığını görmek amacıyla içeri girme izni istemelerinde bu nedenle şaşılacak bir şey yoktur. Gelenler evi dolaşırken tertemiz bir ev gözlerini okşuyordu: Evin küçük, şirin bir şöminesi vardı, her yer el yapımı mobilyalar ve harika resimlerle doluydu. Hemen bütün evin resimlerini çekip çekemeyeceklerini, dergilerine koyup koyamayacaklarını sordular.

Arnold ile Betsy evleneli otuz altı yıl olmuştur. Evin, özellikle bahçenin ve garajın bakımından büyük ölçüde Arnold sorumludur, Betsy ise evin temiz, derli toplu tutulmasından. Ama eve ne alınacağına, nerede kul-

lanılacağına, nelerin hangi sıklıkla temizleneceğine genellikle Arnold karar vermektedir. Şu anda, Arnold ön bahçeyle uğraşmaktadır; çimi biçmek, çiçekleri sulamak, yabancı otları büyük özenle ayıklamaktır yaptığı iş. Ön bahçe Arnold'un kendi çabasını sergilediği övünç ve sevinç kaynağıdır. Her şeyin yolunda gitmesini sağlamak için günde iki saat –hafta sonları daha çok– zaman harcamaktadır. Bir gün atlamanın bile felakete yol açacağını bilir, bundan kesinlikle kaçınmak ister.

Ev her zaman Arnold ile Betsy'nin ilişkisinde merkez olmuştur. İkisi de sağlıklı, üretken bir yaşam sürmenin rahat bir yaşama ortamı ile başladığına inanır. Ailedeki herkesin mükemmel beden sağlığı ve her işte başarılı olması bu inancın onlar açısından işe yaradığına tanıklık ediyor. Evi, bahçeyi böylesine kusursuz bir durumda tutmak için harcanan çaba Betsy ile Arnold arasındaki ilişkiden bir dereceye kadar bazı şeyler götürmüştür. Boş kaldıkları her dakikanın evin bakımına harcanması, kimi kez onlara birlikte geçirecekleri çok az zaman bırakmış gibi görünmektedir. Betsy çocuklar evden ayrıldıktan sonra her şeyin farklı olacağı hayalini kurmuştu. Kızlarının ikisi de yanlarındayken Betsy ile Arnold'un çoğu vakti onlarla ilgilenmekle geçiyordu; onlara temiz, güvenli bir yuva sağlamak bu ilginin bir parçasıydı. Çocuklar büyüdükten sonra, Betsy mükemmellikte bu kadar yüksek bir düzeye artık gerek kalmadığını düşündü –üstelik çocukların yardımı olmadan evin bakımında aynı düzeyi korumak hemen hemen olanaksızdı. Ev için harcadıkları çabayı azaltmaları gerekiyordu, bu da doğal görünüyordu; en azından yaptıkları işin bütün gereksiz, süsleyici yönlerinden kesinti yapabilirlerdi. Ancak Arnold aynı mükemmel düzeyi tutturmaya kararlıydı. O gün bugün Betsy ona kendisini bu konuya o kadar kaptırmaması gerektiğini söylemekte, ama o Betsy'yi dinlemeyi reddetmektedir. Betsy Arnold'a suç bulmaz elbette; otuz yıllık bir alışkanlığı kırmanın güçlüğünü bilir. Ayrıca kocasının çabası bir başkasının evi için değildir, söz konusu kendi yuvaları, ömürlerinin yarından fazlasında paylaştıkları bu yuvadır.

SANDI İLE JACK

Çocuklar yaşamlarında ilk kez evin garajını sokağa bağlayan yolda basketbol oynamaktadır. Babaları Jack kısa bir süre önce garajın üstüne bir

basketbol potası yerleştirmiştir. Bu iş çok vaktini almıştır, çünkü basket em-berinin yalnızca düzgün olmasını değil, yüksekliğinin de kurallara uyması- nı istemiştir. Ne de olsa, hem kendisi hem karısı Sandi yeni basketbol pota- sının evlerinin geri kalan kısmı kadar kusursuz olması gerektiği düşüncesin- dedir. Evlerinin geri kalan kısmına gelince, Sandi ile Jack her şeyin tam an- lamıyla kendi yüksek standartlarına göre olmasını sağlamaya çalışır. Sandi arka tarafta kendi iek bahçesiyle, meyve ağaçlarıyla ilgilenirken Jack evde bütün ailenin kullanabileceği bir kitaplık yapmaktadır. Her ikisi de saatler- dir çalışmaktadır, ama ne biri ne diğeri ne yorgunluk ne de hoşnutsuzluk be- lirtisi gösterir; aslında ikisi de yaptıklarından zevk alıyor görünmektedir.

Jack ile Sandi'nin çocukları bir saattir basketbol oynamaktadır ve an- neleri onlara çok geç olmadan günlük işlerini yapmalarını söylemek için ar- ka bahçeden gelmiştir. Çocuklar önce hem ön hem arka bahçedeki yaprak- ları tırmıkla toplayacak, sonra çimleri bieceklerdir. Önce biraz yaygara ko- parırlar, ama anneleri için bakımlı çimlerin ne kadar önemli olduğunu bi- lirler ve topu bir yana koyup işlerini yapmaya koyulurlar. Çocuklar ayrıca baştan savma bir iş yaparak yakalarını sıyıramayacaklarının farkındadırlar; o yüzden, her zaman olduğu gibi geride tek yaprak bile bırakmamaya dik- kat edecek, imin düzgün biçilmesi için ellerinden geleni yapacaklardır.

Sandi arka bahçedeki işini bitirdikten sonra içeri gelip bütün ahşap mobilyaları cilalamaya başlar. Jack kitaplığı daha yeni bitirmiştir, Sandi'nin onayı üzerine bir dakika dinlenmek için kanepeye oturur. Evde kendine düşen işleri bıkmadan usanmadan yapan karısına bakarken hayretle başı- nı sallar. Bir ara Jack Sandi'nin evdeki işlere fazlasıyla zaman ayırdığı, bü- tün bu işler için harcadığı çabanın ilişkilerinden bir şeyler alıp götürdüğü duygusuna kapıldı. Aslına bakılırsa, gündelik işlerin hepsi bittikten sonra, onlara başka bir şeye ayırabilecekleri çok değerli kısa bir zaman kalmakta- dır. Gerçekten de Jack bir ara güzel yuvalarına bakmanın ilişkilerinden da- ha çok önem kazandığını düşündü. Her fırsatta, evlerini mükemmelleştir- mek için daha az, ilişkilerini mükemmelleştirmek için daha çok zaman harcamaları gerektiğine karısını ikna etmeye çalıştı.

Jack sonradan Sandi'nin kendini ısrarla eve adaması konusundaki düşüncesini değiştirdi. Bu düşünce değişikliği, birlikte olabilecekleri za-

man pahasına eve çok fazla vakit ayırdığı konusundaki endişesine karşı karısının verdiği bir yanıtın sonra ortaya çıktı. Sandi önce ilişkilerinde herhangi bir bozukluk olup olmadığını sordu; her ne kadar ortaya bir şey atmak istediye de, Jack'in aklına hiç önemli bir şey gelmedi. Ardından Sandi rahat bir yaşama ortamı istemenin herhangi bir yanlış yanı olup olmadığını sordu; Jack olmadığı yanıtını verdi, yakınmalarının gücünü biraz yitirdiğini görmeye başladı. Sandi başka herhangi bir yerden çok evlerinde vakit geçirdiklerini, o yüzden evlerinin hem yaşamlarının hem de ilişkilerinin merkezi görülebileceğini belirterek noktayı koydu. Dolayısıyla evi olabildiğince mükemmel bir hale getirmek için ellerinden geleni yapmaları gerekiyordu. Karısının savları Jack'i aşağı yukarı ikna etmişti, o günden beri evin bakımına karısının harcadığı kadar zaman harcadı. Aynı zamanda, dikkat etmedikleri takdirde evle ilgilenmenin birbirleriyle ilgilenmenin yerini tutacak bir şey olup olmadığını merak ediyor.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Ev ve yuva öyküsünü benimseyen insanlar evi ilişkilerinin somut, bazen de duygusal merkezi olarak görürler. Eve gerek parasal açıdan, gerekse harcadıkları zaman ve hatta duygusal bağlılık bakımından hatırı sayılır kaynaklar yatırmaları olasıdır. Evlerini sürekli elden geçiriyor, ona bir şeyler ekliyor, değerini yükseltiyor ya da tanıdıkları diğer insanlarla kendilerini rekabet içinde görüyor olabilirler, böylece sahip olabilecekleri en iyi eve sahip olacaklardır.

Ev ve yuva öyküsünde ev salt yaşanacak bir yerden fazla bir şeydir. Ev, her nedense ilişkideki yerini yitirmiş ilginin, hatta sevginin yöneltileceği bir odak noktası görevi yapar. Hangi nedenle olursa olsun birbirlerine yoğun ilgi gösteremeyen çift, ilgiyi kendilerinin bir parçası olan eve kaydırır.

Bu kaymaların bir ev ve yuvayla sınırlı olması gerekmez. Bir ev hayvanına, çocuklara, bir tekneye, bir arabaya ya da kişilerin yaşamının herhangi bir somut yönüne doğru da kaymalar olabilir. Açıkta açığa evinizi sevmenizle, sevginizi birlikte olduğunuz eşten eve kaydırmanız arasında kıl payı fark vardır. Sorun daha çok ilgiyi evin mi (tekne, araba ya da her ne ise) yoksa eşin mi gördüğüdür.

Ev ve yuva öyküsü benimsemiş insanlar bu öyküyle çok mutlu olabilirler kuşkusuz. İlişki tam umdukları gibi çıkmayabilir de; o zaman, ilişkinin ev olmadan kendi başına sağlayamayacağı ilgi odaklanmasını ya da doyumu ev sağlar. Belki de bu öyküyü benimsemiş birey, diğer insanlara sevgi göstermekte sıkıntı çekmektedir ya da belki kişi gerçekten rahat bir yaşama ortamı istemektedir o yüzden, diğerlerinin başka şeylere adayacakları ilgiyi o rahat bir yaşama ortamına kavuşmaya adanmaktadır.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: İLGİLENEN VE İLGİLENİLEN

Ev ve yuva öyküsünde birbirini tamamlayan roller şunlardır: ya (yuvayla) ilgilenen iki kişi birden vardır, ya da bir ilgilenen vardır, bir de onunla birlikte yaşayan ama onun ilgi ve özeninin ilk hedefi olamayan kişi. İkinci durumda ilgilenenle birlikte yaşayan kişiden genellikle evi derli toplu tutmak için fazla zaman harcaması istenmez; hatta ilgilenen, başka herhangi birinin evin işlerine “burnunu sokmasını” dahi istemeyebilir.

Ev ve yuva öyküleri büyük olasılıkla her iki birey de ilgilenen rolünde olduğu zaman hiç pürüz çıkmadan yürür, her ikisinin de dikkati aynı noktaya odaklanmıştır. Tehlike, yalnız biri ilgilenen rolünde olduğu zaman diğerinin kendini dışlanmış hissetmesidir. Yineleyelim, merkeze yerleşmiş olduğu duygusunu veren nesnenin mutlaka ev olması gerekmiyor –bu bir ev hayvanı, antika bir araba ya da bir koleksiyondaki sikke olabilir. Ancak her zaman somuttur ve dikkatler her zaman eşten çok ona yönelmektedir.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Ev ve yuva öyküsünün avantajı rahat bir yaşama ortamının gerçekten ilişkide bir fark yaratabileceğinin açıkça kabul edilmesidir. Araştırmalar insanların başkaları önünde olumlu deneyimler yaşadıkları zaman, onlara karşı olumlu duygular beslemeye eğilimli olduğunu göstermiştir.⁴ O yüzden bireyler evleri konusunda kendilerini iyi hissettikleri zaman, bu olumlu duygular pekâlâ hem ilişkiye, hem kendilerine yansır.

Ayrıca rahat bir yaşama ortamı, rahatsız bir yaşama ortamından daha az gerginlik üretir. Yaşamlarında gerginlik yaşayan insanlar sonunda bu gerginliği istemeden ilişkilerine taşıdıklarını görürler. Akıllarını fazlasıyla

eve takip, evin durumundan sürekli huzursuz olmadıkları, ev bir türlü kursuz hale gelemediği için gerginlik duymaya başlamadıkları sürece, ev ve yuva ilişkisini benimseyen insanlar için ev genellikle bir gerginlik değil rahatlık kaynağıdır.

Bu öykünün potansiyel dezavantajları şimdi büyük olasılıkla ortadadır. İlgı eşten, ilişkiden ayrılıp eve ya da başka bir nesneye çevrilebilir. Arnold örneğin, evi bir saplantıya dönüştürme noktasına yakın görünüyor, karısı Betsy için bir endişe kaynağı. Her ne kadar Jack Sandi'nin evi dert edinmesini kabul etse de, bunun onları nereye götüreceğinden korkmaktadır. Ev iyileştikçe, ilişki zarar görebilir. Sonunda ev gerçekten ilişkiden daha önemli bir hal alabilir. Maddi şeylerin önemine fazlasıyla özendiren bir toplumda, kendi ilgi odakları giderek maddi rahatlıkların elde edilmesine doğru yön değiştirdikçe, insanların ilişkilerini yitirmeye karşı gerçekten te-
tikte olmaları gerekir.

İYİLEŞME ÖYKÜSÜ

İyileşme öyküsü bir hayatta kalma öyküsüdür. Kişinin başından bir çeşit sarsıntı –madde bağımlılığı, haksızlık, savaş, hapishane ya da diğer şiddet biçimleri– geçmiştir ve bir ilişki vasıtasıyla iyileşmenin yolunu aramaktadır. Abraham Maslow yetersizlik aşkından söz etmiştir.⁴³ Bu aşkın amacı, insanın kendinde hiçbir zaman bulamayacağı bir şeyi bir başka kişide bulmaktır. Yetersizlik eğretilemesi burada özellikle uygun düşüyor, çünkü iyileşme peşindeki insan diğer kişinin, kendisinin hiçbir zaman başaramadığı bir iyileşmeyi sağlayacağını umar. Kuşkusuz, kendi içinizde olmayan bir şeyi bir başkasının size vermesi çok güç, çoğu zaman da olanaksızdır.

Bu öyküde hem iyileşmeye çalışan, hem de kimi zaman onun yanında bulunan eşe denildiği üzere eşbağımlı, ilişkileri açısından geçmişe bağımlıdır. Onların ilişkisi geçmişe geride bırakmaktan beslenir, bu geçmiş aynı zamanda ilişkinin yaşamsal bir parçasıdır. İşin tuhafı, iyileşmesi gereken kişi gerçekten iyileşirse ilişkinin işlevi de gerçekten son bulabilmektir. İyileşmenin ardından ilişki var olma nedenini ve kendisini sürdüren güdülenmeyi yitirebilir.

İYİLEŞME ÖYKÜSÜ TANISI

EŞBAĞIMLI

1. Çoğu zaman kendimi geçmişteki ya da şimdiki yaşamlarımda bir sorunla yüz yüze gelen insanların yanında bulurum ve yaşamlarını yeniden düzene koymalarında onlara yardım ettiğimi görürüm.
2. Bir sorunun üstesinden gelmek için birlikte olduğum kişinin yardımımı gereksindiği ilişkiler içinde olmaktan zevk alırım.
3. Gerçekten iyi bir ilişkinin, yaşamlarımda kötü koşullara karşı koymak zorunda kalmış insanlar için yeni bir yaşamın başlangıcı anlamına gelebileceğine inanıyorum.
4. Çoğu zaman geçmişlerinin acılarından kurtulmak için yardımım gereksinen kişilerle birlikte olduğumu görüyorum.

İYİLEŞME SÜRECİNDEKİ Kişi

1. Acılı geçmişimden kurtulmada bana yardım edecek bir kişiye ihtiyacım var.
2. Çevremde çözülüp giden bir yaşamdan beni bir ilişkinin kurtarabileceğine inanıyorum.
3. Geçmişimi alt edebilmek için yardıma ihtiyacım var.
4. En iyi ilişki, benim ve birlikte olduğum kişinin geçmişimin üstesinden gelmem için büyük bir zaman ve çaba ayracağı ilişkidir.

JACOB İLE ALICE

Jacob yaşadığı için şanslıdır. Altı hafta önce semt barlarından birinde on iki bira içtikten sonra arabasını kafadan bir ağaca bindirdi. Otuz altı saat komada kaldı, hekimler önce komadan çıkamayacağını sandılar. Sonunda Jacob'ın bilinci yerine geldi, o zaman yaşamı için bir şeyler yapması gerektiğini fark etti.

Arkadaşlarının yüreklendirmelerine karşın, Jacob alkol sorunu için hiçbir zaman yardım aramamıştı; hatta bu sorun, işini ve kız arkadaşını yitirmesine mal olsa da, o her zaman sorunu kendi denetimi altında sandı. Ancak kazanın ardından tedaviyi artık erteleyemeyeceğinin farkındaydı.

Hastaneden taburcu edildikten yalnızca birkaç saat sonra, Jacob Anonim Alkolikler'in ilk toplantısına katıldı.

Kazadan bu yana Jacob ağzına içki koymamıştır ve bu akşam kız arkadaşı kendisini terk ettiğinden beri ilk kez biriyle çıkacaktır. Alice'e çıkmayı önermek Jacob için kolay bir karar olmadı; çünkü son ilişkisinde ne zaman bir sorun ortaya çıksa çözüm diye alkole sarıldığını çok iyi anımsıyor. Kuşkusuz bu Alice'le ilk buluşmasıdır, ama o Alice'le aralarında güçlü bir bağ olduğunu, bu ilişkinin daha esaslı bir şeylere doğru gelişeceğini sezinlemektedir.

Jacob kendisi ve Alice için işler ne kadar yolunda giderse gitsin, geçmişte kendini alkole iten çoğu soruna yine karşı koyması gerekeceğini bilir. Ama bu kez işlerin farklı olacağına güveni vardır. Bozulan ilişkilerinin, neredeyse yaşamına mal olan araba kazasının, alkol konusunda kendisine yeni bir bakış açısı kazandırdığına, sorunlar karşısında çözüm diye bir daha alkol kullanmayacağına inanmaktadır. Ayrıca Anonim Alkolikler toplantılarında aldığı öğütlerin kullanma arzusu doğduğu zaman kendisini alkolü fazla kaçırmaktan alıkoyacağını hissetmektedir. Son olarak da, Alice'in de geçmişteki sorunlardan kurtulmasında kendisine yardım edeceği kanısındadır. Alice hem sevecen, hem düşünceli birine –yalnızca içinde bulunduğu güç durumu anlamakla kalmayıp çok büyük olasılıkla karşılaşacağı çetin dönemler boyunca kendisine yardım edecek türden bir kişiye-benzemektedir.

Jacob Alice'i bir arkadaşının ısrarla tavsiye ettiği küçük bir İtalyan lokantasına götürür. Ne Jacob, ne de arkadaşı İtalyan lokantasında bir akşam yemeği yerken bir şişe de şarap içmenin âdetten olduğunu dikkate almıştı. Bunun sonucu olarak da, Alice Jacob'a şarap konusundaki tercihini sorduğu zaman Jacob nasıl yanıtlayacağını bilemez. Alkolle ilgili öyküsünü açığa vurmadan önce bir süre beklemeyi tasarlamıştır, ama şimdi bunu Alice'e hemen anlatması gerektiğinin farkındadır.

Alice Jacob'ın anlattıklarını dinledikten sonra dürüstlüğünü takdir ettiğini, geçmişine karşın kendisiyle görüşmeye istekli olduğunu söyler ona. Jacob'ın içi rahatlamıştır; Alice'e güvence verir, yeni bir ilişkiye başlamanın kendisine güç geleceğini bilmektedir ve ilişkinin getireceği zorlu

durumlara alkole sığınmadan göğüs germek için elinden geleni yapacaktır. Jacob gerçekten taşıdığına güven duymadığı bir inançla konuşmaktadır. Tuhaf olan, geçmişteki alkolle ilgili korkunç deneyimlerinden söz etmenin verdiği gerilimin, onda yine alkole karşı istek uyandırmasıdır. Jacob'a göre, dünü unutup bugüne bakmalıdır.

LESLIE İLE BARRY

Leslie sıkıntılı geçmişini ardında bırakmaya hazır olduğunu sanmaktadır. Henüz yirmi iki yaşındadır ama bir ömre yetecek kadar acı çekmiştir. Çocukluğunda babası tarafından fiziksel ve cinsel tacize uğraması daha on beş yaşındayken evden kaçmasına yol açtı. Yiyecek içecek parası tükeninceye kadar ülkeyi otostopla bir uçtan bir uca dolaştı.

Leslie iş aradı, ama liseyi yarıda bırakmış niteliksiz birine pek iş yoktu. Bu tür durumlarda çoğu kez olduğu gibi yanlış insanlarla ilişki kurdu, kızların kandırıldığı bir barda Billy'ye rastladı. Verilen bazı çekici sözlerden, yanıltıcı bilgilerden sonra kendini köhne bir striptiz kulübünde çalışır buldu. Yaptığından utanıyor ve tiksiniyordu, ama karnını doyurmak, barınacak bir yer bulmak için para kazanması gerektiğinin farkındaydı. Daha da kötüsü kaygı ve güvensizliğinin açıkça ortada olması kulüpte gösteri yapmasını güçleştiriyordu. Üzerindeki tutukluğu kaldırarak az çok rahatlatmak amacıyla Billy ona biraz amfetamin verdi. Birkaç ay sonra gösteriye çıkmak için gereksinmese bile Leslie artık amfetamin bağımlısı olmuştu. Bu uyuşturucu bağımlılığının yanı sıra Billy'yle istemeden kurduğu ilişki Leslie'nin yaşamını neredeyse katlanılmaz hale getiriyordu.

İnanılır gibi olmasa da, Leslie bu yaşam tarzına altı yıl dayandı ve Billy'den habersiz yeterince para biriktirdikten sonra yaşamın kendisi için yalnızca bir işkence olduğu bu kentten kaçmayı başardı. Bir otobüse binip ülkenin öbür ucuna gitti ve vakit yitirmeden garson olarak çalışmaya başladı. İş arkadaşı Anne Leslie'ye bir yer buluncaya kadar kendisiyle birlikte kalabileceğini söyledi.

Anne'le birlikte oturduğu sırada Leslie, Anne'in kardeşi Barry ile tanıştı, daha ilk anda birbirlerine tutuldular. Leslie, Barry'ye geçmişini anlatması gerektiğini biliyordu, eline geçen ilk fırsatta yaptı bunu. Şaşırtıcı bir

biçimde, Barry bunu çok iyi karşıladı, ne olursa olsun Leslie'yle çıkmak istedi. Aslında, başından neler geçtiği dikkate alındığında Leslie'nin azmin-den, yeni bir ilişkiye başlamaya istekli oluşundan hayli etkilenmişti. Ancak, bu sıkıntılı geçmişin Leslie için herhangi biriyle ilişki kurmayı güçleştireceğini anlamaktaydı. Ayrıca gün gelip sıkıntıya düşerse Leslie'nin eski bağımlılığı dolayısıyla pekâlâ uyuşturucuya dönebileceğini biliyordu. Barry Leslie için belki yalnızca geçici bir kişi olabileceğini de kavramıştı. Leslie ömründe ilk kez huzur içinde yaşıyordu; Barry'ye yalnızca yoluna devam etmeden önce hangi noktada bulunduğunu görmesine yardım etmesi için ihtiyaç duyuyordu belki. Bütün bu olası sorunlara karşın Barry işlerin iyi gideceği konusunda iyimserdi.

Leslie ile Barry görüşmeye başlayalı şimdi aradan üç ay geçmiştir ve Barry'nin iyimser tahmini doğru çıkmış gibi görünmektedir. Anne sık sık Leslie'ye Barry'nin kendine özgü bazı tuhaf alışkanlıkları, örneğin, tam bir akrobata yakışır pozisyonda uyuması konusunda şaka yollu takılır. Leslie yalnızca başını sallar, açıkladığı kadarıyla, geçmişte nelerle uğraştığına bakılırsa hemen hemen her şeye, hele zararsız bir alışkanlığa katlanmak mümkündür. Barry'nin sayesinde sağlığına kavuştuğunu eklemeyi de unutmaz.

Son aylarda Leslie gördüğü karabasanlardan ve geçmişte yaşadıklarını yeniden anımsamaktan dehşete kapılmaktaydı, bu gibi durumlarda Barry her zaman yanına geliyor, onu avutup rahatlatıyordu. Leslie, Barry olmaksızın bu çetin dönemleri uyuşturucuya başvurmadan atlamayacağı kanısındadır. Verdiği desteğin dışında Barry, Leslie'nin aslında ilk kez içli dışlı bir ilişkiye girdiği gerçeğini dikkate aldı ve işleri son derece yavaştan almaya razı oldu.

Leslie, Barry'yle arasındaki ilişkinin sürüp sürmeyeceğinden emin değildir. Bütün bunlar doğru olamayacak kadar mükemmel görünmektedir. Ama asıl şimdi, duyumsadığı kadarıyla Leslie, Barry'ye her şeyden çok gereksinmektedir ve onun kendisiyle olmasından mutludur.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

İyileşme öyküsü her iki eş için riskli bir öyküdür. İyileşme sürecindeki kişinin tipik düşüncesi artık bir şeyleri –uyuşturucuyu, alkolü, feci

ilişkileri, bir tür sarsıntıyı– geride bıraktığı ve yoluna devam etmeye hazır olduğudur. Ancak bu iyileşme arzusu bazı güçlükleri gizleyebilir.

Potansiyel bir sorun bazen kişinin iyileşmek istemesi, ama bunu başaramamasıdır. Alkol kullanmaya son vermek ister, ama bunu yapacak cesareti yoktur ya da kişi uyuşturucu kullanımına son vermek ister, ama bunun getireceği sıkıntılara hazır değildir. Eşbağımlı rolünü seçen kişi çoğu zaman diğer kişiyi çukurun içinden çekip çıkaracağına inanan biridir. Ama her bağımlılık olayında olduğu gibi, bağımlılığa son vermeye yalnızca bağımlı kişi karar verebilir. Dolayısıyla eşbağımlının, hiçbir zaman gerçek bir iyileşmeye yol açmayacak sonu gelmez bir iyileşme öyküsü değil, düşsel bir iyileşme süreci içinde yer alması olasıdır.

Böyle ilişkilerde ikinci bir tehlike, iyileşmenin her iki tarafa da acı vermesi ve ilişkiyi yıkmasıdır. Korkunç ilişkilerden, uyuşturucu ya da alkol bağımlılığından çıkıp gelmiş insanlar her zaman çok neşeli, olumlu olmayabilirler. Başka zaman yürüyebilecek bir ilişki, kişi iyileşme sürecindeyse yürümeyebilir.

Üçüncü –daha önce değinilen– bir tehlike, kişi gerçekten iyileştiğinde eşbağımlının rolünün bir anlamının kalmamasıdır. Rolünün yönünü değiştirmek kişinin elinden gelmeyebilir ya da kişi yalnızca eşbağımlı rolünden zevk alabilir. Bir başka olasılık da, iyileşmeyi başaran kişinin acılı geçmişi anımsattığı ya da kendisiyle ilgisiz bulunduğu için eşbağımlıyla birlikte olmayı artık arzulamamasıdır.

Dördüncü ve belki en büyük tehlike, ilişkinin sağlık yerine hastalık temeli üzerine kurulmasıdır. İlişkinin ana odağı iyileşme olursa, geçmişe ait bağımlılık kişinin yaşamında geride bırakılması gereken tatsız bir dönem değil, ilişkinin temelini temsil edebilir.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: İYİLEŞEN VE EŞBAĞIMLI

İyileşme öyküsünde en tipik roller iyileşme sürecindeki kişi ve eşbağımlıdır; eşbağımlının rolü kişinin iyileşmesine yardım etmektir. Yalnızca iyileşme sürecindeki kişinin eşbağımlıya değil, her ikisinin de birbirine bağımlı olabileceğini kavramak önemlidir. Eşbağımlı aynı zamanda tıpkı iyileşme sürecindeki kişinin kendisine yardım edildiğini duyumsa-

maya gereksinmesi gibi, iyileşme sürecindeki kişiye yardım ettiğini duyumsamayı gereksinebilir.

Bir iyileşme öyküsünde rollerin bir başka eşleşme biçimi de iki kişinin birden iyileşme sürecinde bulunmasıdır, ikisi de aynı anda sağlıklarına kavuşurken her biri diğeri için eşbağımlı görevi yapar. Her ikisi de kötü ilişkilerden, uyuşturucudan sonra iyileşme sürecine girmiş olabilir. Bu gibi ilişkiler insanı fazlasıyla zora sokar, çünkü bu insanlar yaşamlarında öyle kolay incinip zedelenecek bir noktadadırlar ki, genellikle birbirleri için eşbağımlı görevini bütünüyle yerine getiremeyecek kadar yardıma muhtaçtırlar. Kişiler tanıştıkları zaman iyileşme sürecinde epey yol almamışlarsa, bu ilişkilerin tehlikede olması olasıdır. Bu durumda başka çok az insanın paylaştığı bir ortak yanları olduğunu duyumsayabilirler ve bu paylaşma duygusu onların arasında çoğu insanın hoşlanmadığı özel bir bağ kurar.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Bir iyileşme öyküsünün başlıca avantajı, karşısındaki eşin iyileşmeye gerçekten karar vermesi halinde eşbağımlılığın gerçekten onun iyileşmesine yardım edebilmesidir. Çoğumuz, birlikte oldukları eşleri yola getirmeye uğraşıp da, eşleri düzelmek için pek çaba harcamadığı ya da hiçbir şey yapmadığı zaman hayalleri bütünüyle suya düşen insanlar tanırız. Eşbağımlı aynı zamanda birine yardım ettiğini duyumsaması gereken biridir ve bu birinin gözünde farklı olma duygusunu ilişki vasıtasıyla elde eder.

İyileşme ilişkilerindeki başlıca dezavantajlar az önce anlatılan risk faktörleridir. Temelde, diğer insanlar iyileşmeye yardımcı olabilirlerse de, iyileşme kararına, iyileşmenin yol açacağı acılara iyileşme ihtiyacındaki kişi katlanmak zorundadır. Sonuç olarak iyileşme öyküleri bir insanın sağlığa kavuşmasına yardım edebilir ama iyileşmeyi sağlayamaz.

DİN ÖYKÜSÜ

Burada iki tür din öyküsünden söz etmekteyim. Ancak bu iki tür birbirinden epey farklıdır.

Din öyküsünün bir türünde din bir sevgi ilişkisi öyküsünün ayrılmaz parçasıdır. İlişkideki eşler genellikle yalnız birbirleriye değil Tanrı'yla da bir alışveriş içinde görürler kendilerini, zaten aralarındaki ilişki Tanrı'nın lütfuyla başlamıştır ve yine onunla devam etmektedir. Kuramda ve bazen de uygulamada dinin herhangi bir tür ilah içermesi bile gerekmez, ancak biz buradaki amaçlarımız doğrultusunda Tanrı'ya herhangi bir rol biçen din öykülerinden söz edeceğiz.

Tanrı'nın ya da bir başka ilahın oynadığı rol, dinin bir işlevi olarak değişebilir. Genellikle Tanrı ilişkiiyi bütününüyle dolduran bir varlık olarak görülür, dolayısıyla ilişkinin her yönünün ayrılmaz bir parçasıdır. Ortada Tanrı olmasa, ilişki de olmazdı. Ayrıca, Tanrı üçüncü (belki daha yüksek düzeyde) bir eş ya da daha soyut bir biçimde, ilişkinin ve onun dünyaya dönük yüzünün hangi yolda ilerleyeceğine kılavuzluk eden bir varlık olarak görülebilir.

İkinci tür din öyküsünde gerçekte din ilişkinin kendisidir. İnsan ilişki vasıtasıyla kurtuluşu arar. O yüzden kişi dinde bulunmayan şeyi ilişkinin sağlayacağını umar. Böyle bir insan sevgilisini, başka birinin dinsel bir figürü göreceği tarzda, bir kurtuluş kaynağı olarak görür.

DİN ÖYKÜSÜ TANISI

DİNİN İLİŞKİ İÇİNDE YER ALMASI

1. Kendimi partnerim olan kişinin tinsel inançlarımı paylaşmadığı bir ilişki içinde düşünemiyorum.
2. Bir gönül ilişkisi kapsamındaki yakınlık ve uyumun eşlerin hemen hemen benzer dinsel inançları olmasını gerektirdiği kanısındayım.
3. Birlikte olduğum kişiye bağlılığım yalnızca Tanrı'ya bağlılığım bağlamında daha geniş olarak görülebilir.
4. Birlikte olduğum kişiye karşı duyduğum sevginin tıpkı tinsel inançlarım gibi kalbimde kutsal bir yeri vardır.
5. Gerçek aşkın insanın dinsel yaşamının bir parçası olması gerektiği kanısındayım.
6. Aşkın aklınızdan çok yüreğinizle doğru olarak kavrayabileceğiniz tinsel bir inanca benzediğine inanıyorum.

7. En iyi ilişkilerde insanların Tanrı'ya daha yakın olmak için birbirlerine yardım ettiği kanısındayım.
8. Birlikte olduğum kişinin dinsel inançlarımı paylaşması benim için çok önemlidir.

İLİŞKİNİN DİN OLMASI

1. Kurtuluşu ilişkilerde arıyor gibiyim, tıpkı diğer insanların dinde aradığı gibi.
 2. Beni umutsuzluktan yaşadığım ilişkinin kurtardığı duygusundayım.
 3. Başka insanlar için dinin işlevi neyse, ilişkiler de benim için aynı işlevi yerine getirir.
 4. Birlikte olduğum kişi olmasa ne yapardım bilmiyorum.
 5. İlişkim beni kendimden kurtardı.
 6. Şu anda içinde bulunduğum ilişkide dini daha az gereksindiğimi gördüm.
 7. Biriyle gerçekten ilişkide olduğumu duyumsamadığım zaman, denizin ortasında kaybolmuşum gibi bir duyguya kapılıyorum.
 8. Bana göre insanın bir ilişkisinin olması, bir dini olması gibidir.
-

JERRY İLE RUBY

Odasında sessizce oturan Jerry üzüntüyle aşağıda holde yüksek sesle tartışan annesiyle babasını dinlemektedir. Onların neler söylediğini işitemez, ama önemi yoktur; önemli olan tek şey, aralarındaki sevginin yıllar geçtikçe azalarak bir zamanlar birbirlerine karşı duymuş olmaları gereken sevginin bir kalıntısı halini aldığıdır. Jerry kız arkadaşı Ruby'yle kendi arasındaki sevginin hiçbir zaman annesiyle babasının sevgisi gibi ufalanıp gitmeyeceğini, birbirlerine her zaman şimdiki kadar yakın olacaklarını ummaktadır.

Jerry ile Ruby'nin ilişkileri altı aydır sürmektedir ve bu süre boyunca neredeyse birbirlerinden hiç ayrılmaz olmuşlardır. Onlar için aşk dünyada başka her şeyden daha güçlüdür.

Jerry ne zaman bir sorunla karşılaşsa atlatmak için Ruby'ye güvenir. Ruby'nin sevecenliği ile akıllı tutumunun ve aynı zamanda kendisine olan

güçlü sevgisinin yaşamın önüne çıkaracağı bütün engelleri aşmada kendisine yardım edeceği kanısındadır. Jerry şimdi bu kanıyla gözyaşlarını silmekte, Ruby'nin evine gitmeye hazırlanmaktadır; Ruby'nin dostluğunun evde geçirdiği zor günlerin altından kalkmasına yardım edeceğinden emindir.

Jerry, gittiğini fark edemeyecek kadar birbirlerine bağarmakla meşgul annesiyle babasını kolayca atlatarak evden dışarı süzülür. Arabaya atladığı gibi doğru Ruby'nin evine gider, arka kapıdan içeri girer, gece geç vakit ortaya çıkabilecek bu gibi durumlar için arka kapı hep açıktır. Ruby'nin annesini uyandırmamaya dikkat ederek yukarıya, Ruby'nin odasına çıkar. Parmaklarının ucuna basarak Ruby'nin yatağının kenarına gelir, hafifçe omzunu dürter. Ruby ayağa kalktığında Jerry'nin gözyaşlarını ayırmsar ve onu sevgiyle kucaklar. Sonra uzanıp, hep birbirlerine sımsıkı sarılı, durumu konuşurlar. Jerry Ruby'ye kendilerinin hiçbir zaman annesiyle babası arasındaki ilişkiye damgasını vuran bir gürültü patırtı yaşamayacakları sözünü verir. Ruby onu ne kadar çok sevdiğini söylemekle Jerry'nin acısını hafifleterek onu böyle olacağına inandırır. Aralarına asla hiçbir şeyin girmeyeceğini ekler. Birbirlerine karşı besledikleri duyguların –neredeyse bir taş kazınmışçasına– dünyada başka her şeyden daha güçlü olduğunu açıklar.

Jerry Ruby'nin söylediklerini dinlerken huzur dolu bir gülümsemeyle başını sallayarak dediklerini onaylar. Artık yüzünde gözyaşı yoktur. Bir kez daha Ruby birbirlerine olan aşklarının her zaman nasıl güçlü ve sarsılmaz kalacağına inandırarak Jerry'nin yaşamında güç bir anı atlatmasını sağlayabilmiştir. Jerry aklında bu düşünceyle gözlerini kapar ve Ruby'nin kollarında uykuya dalar.

BRENDA İLE TIMOTHY

Brenda üniversitedeki arkadaşlarından Timothy'nin Tanrı'nın önemi üzerine yapacağı konuşmayı dinlemek için üç yüz öğrenciyle birlikte Mayberry College'deki büyük çim alana gitti. Görüşünü dile getiren Timothy'yi dikkatle dinledi; Timothy'ye göre hepimiz Tanrı'ya ve onun insan soyuna olan mutlak sevgisine güvenerek dünyanın felaketlerine ve aynı zamanda içimizde yaşayan kötülüğün baskısına karşı savaşmak zorundaydık.

Timothy Tanrı'yı örnek alıp onun bizi sevdiği gibi bizim de diğer insanları sevmemiz gerektiğini öne sürmekteydi.

Brenda çevresindekilerin çoğu gibi Timothy'nin sözlerinden etkilendi. Onun ilgisi geçenlerde neredeyse yaşamına mal olacak bir olaydan ötürü belki başka herhangi birinden daha güçlüydü. Bir gece motosikletle kampustan geçerken jimnastik salonunun yanındaki kavşağa yaklaştığında vakit hayli geçti. Geceleri genellikle bu kavşaktan hemen hemen hiçbir araba geçmez; o yüzden Brenda doğruca kavşağı geçmeyi alışkanlık edinmişti. Ancak o gece kavşakta oldukça büyük hızla gelen bir araba vardı. Mucizevi bir biçimde Brenda motosikletinin frenlerine tam zamanında basarak bir kazayı kıl payı önledi. Brenda yaralanmasa bile olay onun üzerinde bir sarsıntı yarattı. Dünyadaki yeri hakkında daha önce hiç yapmadığı ölçüde adamakıllı düşünüp taşınmasına neden oldu; böyle yapınca da ona sanki bu dünyada yaptığı her şey yanlışmış ve ayrıca yaşamında eksik bir şey varmış gibi gelmeye başladı. Timothy'nin Tanrı'ya ve sevgiye ilişkin sözlerini dinlerken neredeyse bu sözlerin doğrudan doğruya kendisine yöneltildiği duygusuna kapıldı.

Konuşmanın sonunda Brenda söyledikleri hakkında Timothy'yle konuşmak istedi. Yanına gidip sözlerinin kendisi için ne kadar çok şey ifade ettiğini anlattı. Bir yerde oturup düşünceleri hakkında daha ayrıntılı konuşabilmeleri olanağı olup olmadığını sordu. Brenda'nın övgüsü Timothy'nin gururunu okşamıştı, onu evine davet etti.

O gece Brenda ile Timothy, Timothy'nin Tanrı ve sevgiyle ilgili düşünceleri hakkında saatlerce konuştular. Brenda'yı ölüme yaklaştıran kazayı, buna nasıl bir ruhun yol açtığını tartıştılar. Timothy Brenda'nın kendi yaşamı hakkındaki kaygılarını can kulağıyla dinledi ve elinden geldiğince ona yardımcı olmaya çalıştı. Ona kendi yaşamındaki benzer durumlardan ve yüzünü Tanrı'ya dönerek onlara karşı durmayı nasıl başardığından söz etti. Gecenin geç vakitlerine kadar konuştular, daha da konuşabilirlerdi ama sonunda Brenda Timothy'ye üzülerek artık gitmesi gerektiğini söyledi. Ancak ayrılmadan önce tekrar buluşmayı kararlaştırdılar.

Brenda'nın Timothy ile ilk konuşmasının üzerinden altı hafta geçti ve onlar bu süre içinde hemen hemen hiç ayrılmaz oldular. Brenda Ti-

mothy'yle ilişkisine kendisi için dünyadaki en önemli şey olarak bakıyor. Yaşamının yeni bir yön alışını ona bağlıyor ve birbirlerine olan sevgilerinin Tanrı'nın lütfuyla hiçbir zaman ölmeyeceğini umuyor.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Din öyküsü, ya aşkı (Jerry ile Ruby vakasında olduğu gibi) bir din işlevi yapıyor gibi görür ya da dine (Brenda ile Timothy vakasında olduğu gibi) aşkın ayrılmaz bir parçası olarak bakar. Her iki durumda da din ilişkisinin can alıcı bir parçasıdır. Ancak, dinin rolü din öykülerinin iki türünde de epey farklıdır.

Bu durumlardan birinde sevgi kurtuluştur, psikolog Theodore Reik'in belirttiğine göre sevgiyi böyle görürüz.⁴⁹ Başka hiçbir yoldan bulmadığımız kurtuluşu diğer bir insan vasıtasıyla ararız. Diğer durumda kurtuluşu yalnız sevgi getirebilir, bunun dışında sevmek kişinin yaşamının çok daha zenginleşmesine, aynı zamanda insanın Tanrı'ya karşı sorumluluklarını yerine getirmesine yardım edebilir.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER:

DİNDAŞLAR, KURTARICI VE KURTULUŞ ARAYANLAR

Bir din öyküsünde birbirini tamamlayan birçok rol vardır. Bu rollerin bir grubu birbirine ve dinlerine bağlı iki birey gerektirir. Onlar dinlerine ayrı ayrı ve birlikte katılan dindaşlardır. Timothy ile Brenda'nın rolleri bu gruba girer. Kurtarıcı ile kurtuluş arayan mümkün olan ikinci bir rol grubudur, Jerry'nin Ruby vasıtasıyla kurtuluşu araması buna örnektir. Bu ikinci durumda çifti oluşturan her bir üyenin diğeri vasıtasıyla kurtuluşu araması ve böylece her bir bireyin aynı anda hem kurtuluşu arayan kişi, hem kurtarıcı olması mümkündür.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Dünyadaki dinlerin çoğu bir istikrar (ayrıca dinin gelecekteki üyelerinin de) kaynağı olan evliliği desteklemişlerdir. İki kişinin kendini Tanrı'nın varlığıyla dolu bir ilişki içinde gördüğü bir din öyküsü genel olarak uyarlanabilir bir öyküye benzemektedir ve bu bakış açısını destekleyen ki-

liselerin üyeleri arasında boşanma oranları görece düşük gibi görünmektedir. Kuşkusuz bu düşük boşanma oranları yalnızca ilişkilerdeki mutluluğu değil, en azından gerekleri yerine getirildiği sürece, bu gibi dinlerdeki boşanmadan caydırma eğilimini de yansıtır.

Sevgiyi bir kurtuluş kaynağı olarak görmek –din öyküsünün diğer türü– tehlikelidir, bunun nedeni sevginin bir iyileşme kaynağı olarak tehlikeli oluşundaki nedenle aynıdır. Bir kere bir başka kişiden gelecek kurtuluş büyük olasılıkla başarıya ulaşamaz. Sonuçta, kurtuluş için ilişkilere güvenenlerin düş kırıklığına uğraması olasıdır. Ayrıca ilişkiler vasıtasıyla kurtuluş arayanların kendileri genellikle yeterince umutsuz bir durumdadır ve kendilerine verilen sevgiyi almaya bütünüyle hazır olsalar bile, sevgi vermeye bütünüyle hazır olmayabilirler.

OYUN ÖYKÜSÜ

Oyun öyküsü en azından aşkı “*ludic*” [eğlendirici] veya oyuna benzer olarak betimleyen Ovidius’a kadar geri gider.⁴⁴ Aşk hakkındaki bu görüş John Lee’nin oyun benzeri ya da *ludic* sevgili kavramında da saptanmıştır.⁴⁵

Oyun öyküsünü diğer oyuna benzer öykülerden ya da aşkın eğlenceli olduğu konusundaki öykülerden ayıran nokta bu öyküde oyunun “sıfır toplamı oyun” diye adlandırılan bir şey olmasıdır: Bir kazanan, bir kaybeden vardır; bir taraf kazandıkça, diğer taraf kaybeder.⁴⁶ Dolayısıyla oyun öyküsü bir çeşit rekabet içerir, ancak eşlerden biri ortada bir rekabet olduğunu fark etmeyebilir. Çoğu zaman oyunda birçok kişi rol alır, ama bu gerçeği yalnızca bir eşin ya da farklı oyuncularla ilgili olarak her iki sinin fark etmesi olasıdır. Her biri de diğeri farkına varmadan aynı oyunu oynuyor olabilirler.

Sinemada oyun öyküsünün en çok bilinen anlatımlarından biri *Who’s Afraid of Virginia Woolf?* [Kim Korkar Hain Kurttan?] filminde bulunabilir, bu filmde Richard Burton ile Elisabeth Taylor kurdukları karmaşık oyun içinde sürekli birbirlerinin kuyusunu kazmaya çalışırlar. Kuralların değişmesi ilişki için felaket anlamına gelmektedir. Burton ve Taylor bir başka genç çifti oyunlarına bulaştırarak kendileriyle birlikte o çifti de mahvederler.

Oyunların Taylor-Burton oyunu kadar yıkıcı olması gerekmez, ama onların rekabetçi doğası bizim genellikle gönül ilişkilerini tanımlayış tarzımızla bağdaşmaz. Judson Mills ve Margaret Clark –olanlar için “kayıt” tutulmayan bir karşılıklı ödün vermeyi içeren– ortaklaşa paylaşım ilişkileriyle, oldukça dikkatli bir misillemenin yer aldığı, ilişkideki her iki eşin de kimin ne alıp ne verdiğini izlediği değiş tokuş ilişkileri arasında ayrım yaptılar.⁴⁷ Oyun öyküleri değiş tokuş ilişkileriyle ilgilidir, ortaklaşa paylaşım ilişkileriyle değil.

OYUN ÖYKÜSÜ TANISI

1. Kanımca aşk bir oyuna benzer; bazen kazanır, bazen kaybedersiniz.
 2. Flört etmek bir oyuna çok benzer sanıyorum; kendinize düşeni yapar, kazanmayı umarsınız.
 3. İlişkilere bir oyun olarak bakmayı severim; benim kaybetmem bir başkasının kazanması demek olabilir, bunun tam tersi de olasıdır.
 4. İlişkilerimi bir oyun olarak görürüm. Kazanmanın ya da kaybetmenin belirsizliği oyundaki heyecanın bir parçasıdır.
 5. Bir ilişki içindeki eşlerin oyunlardaki rakiplere benzediği kanısındayım; her bir taraf en az ölçüde kaybetmeye, en çok ölçüde kazanmaya bakar.
 6. Romantik bir eş benimle ilişkisine son verirse, bir oyunda kaybettiğim duygusuna kapılıyorum.
 7. Biriyle ilişkide olduğum zaman, konuyu kimin kazanıp kimin kaybettiği açısından düşündüğümü görüyorum.
 8. İlişkilerin, tıpkı bütün diğerleri gibi bir oyun olduğuna inanıyorum.
-

JILL İLE STEPHEN

Jill ile Stephen aynı sağlık kulübüne üyedirler. Ara sıra çapkınca bakaşırlar, ama artık bir iki kelime konuşmalarının sırasındır. İşte bugün Stephen Jill’in jimnastik çantasını halter bölümünde bıraktığını fark eder, firsattan yararlanarak çantayı alıp Jill’in peşinden koşar. Stephen’ın kendisi-

ni süzdüğünü fark etmiş ve çantayı bilerek bırakmış olsa da, Stephen çantasını uzattığı zaman Jill şaşırmış ve teşekkür borçluymuş gibi davranır.

Aralarında küçük bir konuşma geçer, daha başlangıçta her ikisinin de diğerine karşı fazla ilgili görünmek istemediği açıktır. Laf olsun diye, Jill sağlık kulübünün sunduğu yoga derslerinde çok eğlendiğinden söz eder. Stephen bu derslerden birine gitmeyi her zaman aklından geçirdiğini (aslında hiç aklından geçirmemiştir elbette), ama bir türlü vakit bulamadığını söyleyerek yanıtlar onu. Jill beş dakika sonra bir dersin başlayacağını ve kendisiyle gelmesini söyler. Çok heyecanlanmış görünmemeye dikkat etse de, Stephen duraksamadan kabul eder.

Ders bittikten sonra Stephen ilgisiz bir tavırla Jill'den telefon numarasını ister. Jill numarayı verir, ayrılıp kendi yollarına giderler. O gece Stephen, acaba Jill'i arasam mı, aramasam mı diyerek telefonun başına oturur. Sırf onu merakta bırakmak için en iyisinin bir gün beklemek olduğuna karar verir. Sonunda telefon ettiği zaman ise Jill meşgul olduğunu, bir fırsatını bulursa onu arayacağını söyler. Gerçekte Jill'in hiçbir işi yoktur, ama Stephen'a telefon başında oturup ondan telefon beklediğini düşündürtmek istememektedir.

Sonunda Stephen ile Jill birlikte vakit geçirmeye başlarlar, ancak tıpkı sağlık kulübünde ve telefonda olduğu gibi, her biri diğerine filizlenen bir ilişkideki bir eş gibi değil, karşısında oynayan samimi bir rakip gibi davranır. Sanki her ikisi de bir yolunu bulup diğerinin zararına oyunu kazandığını duyumsamak istemektedir. Örneğin, Jill her zaman Stephen kendisini, kendisinin onu istediğinden daha çok istiyormuş gibi davranmaya çalışmaktadır. Stephen'ın kendisini öpüp okşamasını bekler; sonra Stephen'ın hareketlerine karşılık vermek istese bile, hınzırca bir gülüşle onu kızdırarak çark eder.

Daha rekabetçi olan Stephen her şeyi tam anlamıyla bir yarışmaya çevirmektedir. Geçen akşam bir barda takılırlarken bir oyun ortaya attı, buna göre kime daha çok yavaşan olursa oyunu o kazanacaktı. Aralarında diğer insanların birlikte olduklarını düşünmesini önlemeye, ama birbirlerini izlemeye yetecek kadar bir uzaklık bırakarak birbirlerinden ayrıldılar. Başlangıçta bu küçük yarışma oldukça heyecan vericiydi; en azından alışlagelmiş bar gezmelerinden daha değişikti. Ancak, sonucu hesaplamaya karar

verdiklerinde Stephen'ın kendisine yanaştığını sandığı ile Jill'in ona yanaştıklarını izlediği insanların sayısı arasında önemsiz bir fark çıktı. Jill sonunda konuyu kapatmak istedi, ama Stephen kendisinin haklı olduğunda ısrara devam etti.

Çoğunlukla Stephen ile Jill ilişkilerinde küçük çapta oyunlardan zevk alırlar. Bu oyunlar olmasa, birlikte zaman geçirmek onlara aynı ölçüde zevk vermezdi. Her ikisi de bu oyunları eğlenceli ve heyecan verici bulur. Jill'in takımları Stephen'ın hoşuna gitmektedir. Hatta bunun Jill'in kendisine daha çekici gelmesine yol açtığını sanmaktadır. Jill de Stephen'ın kendileri için ortaya attığı bütün yarışmalardan hoşlanmaktadır. Yalnızca Stephen'ı alt etmekten zevk almamakta, Stephen kazandığı zaman da onun nasıl keyiflendiğini izlemekten haz duymaktadır.

Bununla birlikte ara sıra Jill ve Stephen'ın rekabetçiliği daha içli dışlı olmalarının yolunu tıkar. Stephen en derin duygularını Jill'e bütünüyle açmayacaktır, çünkü korkusu Jill'in böyle bir harekete kendisinin Jill'i, onun kendisini istediğinden daha çok istediğinin bir belirtisi olarak bakması ve ondan sonra elde etmeyi daha güç gördüğü birine çekip gitmesidir. Jill de Stephen'a bütünüyle açılmayacaktır, çünkü Stephen'ın bu ikilemini sezinlemekte ve kazananın kendisi olduğunu duyumsadığı bu ilişkide, ilişkinin bir yönü diye baktığı bu durumdan vazgeçmek istememektedir.

WES İLE GINA

Wes Gina'nın kendisine en azından bir sayı vereceğini düşündü. Aşağı yukarı kırk beş dakikadır raketbol* oynuyorlardı ve Wes oyun alanında sıçradıkça raketi dışında hemen hemen her şeye çarpan küçük mavi topa yetişmek için boşu boşuna koşmaktan serseme dönmek üzereydi. Gina ona sayı kaptırmama çabasında acımasızdır. Sonunda Wes iyi bir vuruş yapar, ama Gina onu tebrik edeceği yerde kendisinin önceki atışında Wes'in ikinci sıçrayışta topa vurduğunu o yüzden sayı kazanmaması gerektiğini ileri sürer. Wes topa ilk sıçrayışında vurduğuna inanmaktadır, ama o anda

* Dört duvara karşı sektirilerek oynanan, tenise benzer bir top oyunu -ed.n.

vurup vurmadığının bütünüyle yersiz olduğunu düşünür. Ne de olsa o günkü ilk iyi atışıydı ve Gina'nın onun adına mutlu olması gerekirdi. Wes üzülür, oyun alanını terk eder. Eşyalarını toplayıp dışarı çıkar ve Gina'nın arabasına gider, kaportanın üstüne oturarak Gina'nın dışarı gelip özür dilemesini bekler.

Wes ile Gina altı aydan beri birlikte; Wes zaman zaman Gina'nın ilişkilerine sanki ikisinin arasında bir yarışma varmış gibi baktığını düşünmektedir. Gina her şeyde en iyi olmaya kararlıdır; yalnızca raketbolda ve doğal olarak rekabet gerektiren alanlarda değil, telefon mesajlarını not almak gibi rekabet gerektirmediği apaçık şeylerde de. Wes Gina'yı, kafa yormayı kesinlikle gerektirmeyen mesajları not etme işini kimin daha iyi, daha anlaşılır biçimde yapacağı konusunda bir meydan okumaya çevirebilen biri olarak görmektedir.

Gina ayrıca ilişkilerinin romantik yanlarını da bir yarışmaya döndürmektedir. Yapmayı en çok sevdiği şeylerden biri; Wes'le bir öpüşme oyunu oynamaktır; ikisi de dudaklarının arasında birkaç santim ara kalacak biçimde otururlar ve oyunu diğerini öpme isteğine en uzun süre direnen kazanır. Wes her zaman onu öpme isteğine yenik düştüğü için Gina bu oyunu hiç yitirmemiştir; ne de olsa Wes Gina'yı öpmezse onun bütün gün orada oturacağını bilmektedir, çünkü Gina Wes'e kazanma zevkini hiçbir zaman vermeyecektir.

Çoğu zaman Wes Gina'nın rekabetçiliğine aldırmaz.

Onun bu rekabetçiliği –aynı örneği sürdürmek gerekirse telefon mesajlarını not almak gibi– görünürde bir sürü tatsız işi eğlenceli etkinliklere dönüştürür. Wes, Gina'nın ilişkiye bir oyun gibi yaklaşmasını kendisinin genellikle kurduğu aşırı ciddi ilişkilerden ayrılan hoş bir değişiklik olarak görmektedir. Ancak, ara sıra Gina'nın ilişkiye salt bir oyun gibi baktığını sanır; daha kötüsü, Gina'nın kendisine karşı beslediği duyguların raketboldaki rakiplerinden herhangi birine beslediğinden pek farklı olmadığını düşünmesidir. Böyle durumlarda Gina'nın ilişkiden aldığı tek zevkin onu herhangi bir konuda alt etmekten mi ibaret olduğunu düşünür.

Gina sonunda dışarı çıkıp arabaya gelir, bu arada Wes hâlâ Gina'nın araba plakasının [ben de yenerim anlamına gelen] -IWIN2- olmasının onun kendini beğenmişliğine ne kadar uyduğunu düşünmektedir. Gina sıkıntılı bir gülümsemeyle elini Wes'in dizine koyar. Davranışından ötürü özür diler ve müthiş atışı dolayısıyla onu över. Wes başını sallar ve bir anlık zafer sevincini yok etmektense bunu niçin daha önce söyleyemediğini sorar. Gina kendisinin ne kadar rekabetçi olabileceğini bildiğini ve gördüğü gibi kendisinin de daha önce yenildiğini söyler. Gina'yla bu yüzden çıktığını ayımsayan Wes başını sallar ve gülümser. Ne de olsa, Gina eğer gerçekten onu karşısına çıkan bir rakipten öte gitmeyen biri olarak düşünseydi, Wes herhalde uzun süre önce onunla görüşmeye son verirdi.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Bir insan oyun öyküsünde ilişkiyi kazanmak ve yitirmek açısından düşünür. Oyuncular rekabetçi olma eğilimindedir ve bu rekabetçilik Gina ile Wes'in raketbol oynamasındaki gibi sporda ya da hem Jill ile Stephen, hem de Gina ile Wes'in durumlarında olduğu gibi doğrudan ilişkide ortaya çıkar.

Oyunlar birçok farklı biçim alabilir. Bir kere oyunların Jill ile Stephen ve Gina ile Wes arasında olduğu gibi içe yönelik olması mümkündür. İçe yönelik oyunlarda eşler dikkatlerini bir oyunun oyuncularını olarak birbirleri üzerinde yoğunlaştırırlar ve genellikle ikisi de bir oyun oynandığının farkındadır. Dışa yönelik oyunlarda bir üçüncü tarafın (ve belki dördüncü ve beşinci tarafların) da oyuna katılması mümkündür. Böyle oyunlarda -*Who's Afraid of Virginia Woolf*'ta örneklediği gibi- oyun daha karmaşık ve potansiyel olarak daha yıkıcıdır, çünkü genellikle yalnızca oyuncularından bazıları bir oyun oynandığının bütünüyle farkındadır.

Bir oyun oynandığını herkesin bilmediği ya da herkesin kuralların ne olduğunu bildiği durumlarda, oyunlar kolayca yıkıcı ve doğaları gereği adaletsiz olabilir. Kuralları ya da hatta bir oyunun parçası olduğunu bile bilmeyen bir eşin rekabet açısından büyük dezavantajı vardır ve kolayca kullanılabilir. Oyun ortaya çıktığı takdirde, ilişkinin çabucak bozulması olasıdır.

Oyunların yoğunlukları da farklılık gösterebilir. Bu yoğunluk şen

espriler içeren oldukça basit eğlencelerden, ciddi, gerçekle fantezi arasındaki sınırların iç içe geçtiği ayrıntılı oyunlara kadar uzanabilir. Bu oyunlar çoğu zaman bir ilişki içindeki üç kişinin nasıl bir üçgende yer aldıklarını belirlemelerini gerektirir.

Rakiplerin gerçek kişiler mi, hayal ürünü kişiler mi olduğu konusu oyunların farklılık gösterdiği bir başka boyuttur. Bazen çiftler örneğin, eşlerden birinin ya da her ikisinin sevgisini kazanmaya uğraşan sanal oyuncular ve rakipler yaratırlar. O nedenle diğer eşin kendisini var olmayan biriyle rekabette görmesi olasıdır. Eşlerden biri diğer eşin ilgisini ya da kıskançlığını uyandırmak için gerçek gibi sunulan bir kişi uydurabilir ya da böyle bir kişi olduğunu telkin edebilir.

Çiftin başkalarına karşı oynadığı bir oyunda eşlerin ikisi de kendilerini aynı tarafta düşündükleri zaman oyun anlayışı başka ve genellikle daha yapıcı bir biçim alabilir. Örneğin, çiftler arasındaki teniste bir çift, kazanma şansı daha az olanları birlikte yenmeye çalışarak diğer bir çiftle rekabet edebilir. Ancak başka oyun biçimlerinde kazanma şansı az olanlar, bir oyunun içine çekildiklerini ayımsamayabilirler ya da farkına varınca oynamak istemeyebilirler.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: KAZANAN VE KAYBEDEN

Oyunlar genellikle birbirine karşı oynayan iki kişi içerdiği için bir kazanan bir de kaybeden olması mümkündür. Pek ciddi olmayan oyunlarda eşlerin hiçbiri kimin kazandığını ya da kimin kaybettiğini umursamaz. Ancak daha ciddi oyunlarda ortaya konulan kazanç payı öyle artabilir ki, eşler bir tenis turnuvasında olabilecek kadar sert bir rekabete girerler. Böyle rekabetçi ilişkilerin tehlikeye girme eğilimi vardır, çünkü çok zorlayıcı olabilirler ve bir kişi kaybedenin kendi olduğu duygusuna gerçekten kapılabilir (ve diğer kişi tarafından bu şekilde algılanabilir).

Eşler (çiftler arası tenis örneğinde olduğu gibi) aynı takımda oynadıkları zaman her ikisi de kendilerini potansiyel galip olarak görebilirler. Ancak, amaçları herhangi bir başka kişiyi ya da kişileri mağlup durumuna getirmektir, böylece oyun öyküsüyle bağlantılı sorunlar yine de ortaya çıkar, sorunlar ilişkinin dışına itilmiş olsa da.

Oyunsal ilişkilerde bir heyecan duygusu, hızlı değişim ve bazen eğlenceli bir yan vardır. Oyunsal ilişkiler yaşamın fazlaca ciddiye alınmaması gerektiğine ilişkin bir onaylamayı da simgeleyebilir. Aynı zamanda başlangıçta çok ciddi olmayan bir oyun, özellikle eşlerden biri ya da diğeri kazanmayı bir saplantı haline getirirse ilişki için ciddi ve yıkıcı olabilir. Böyle ilişkilerdeki tehlike, oyunun ilişkiye egemen olmaya başlaması ve varılan noktada kurulabilecek yakınlığın değil, daha çok rekabet duygusunun ciddiye alınmasıdır. Böyle bir rekabet duygusundan her iki eş de zevk almadığı ya da en azından bu duyguya katlanamadığı sürece ilişkinin tehlikeye girmesi olasıdır.

EŞGÜDÜM ÖYKÜLERİ

Eşgüdüm öykülerindeki değerlendirmeye göre aşk, eşler birlikte bir şey oluşturmaya ya da bir şeyi sürdürmeye çalıştığı ölçüde gelişir. Gezi öyküsünde eşler ilişkilerini açıkça belirlenmiş bir varış yeri olan ya da olmayan bir yolculuk gibi; örme-dikme öyküsünde ilişkilerini beraberce dikiyor ya da örüyor gibi görürler ve genellikle parçaları birleştirerek ilişkiyi biçimlendirirler; ya da bir kişi diğeri için dikiş dikebilir. Bahçe öyküsünde çift ilişkiyi beslenmesi ve çiçek açması için dikkatle sulanması ve bakılması gereken bir bahçe olarak görür. İş öyküsünde ise ilişkilerine daha çok bir işe baktıkları gibi bakarlar ve iş ortakları gibi hareket ederek başarılı, giderek büyüyen bir ticari işletme geliştirmeye çalışırlar. Bağımlılık öyküsünde bir bağımlı ile bir eşbağımlı vardır ve birbirlerini tüketirler, çünkü ilişki bağımlının eşbağımlıya olan umutsuzca gereksinimiyle eşbağımlının kendisine bağımlı olacak birine duyduğu gereksinim üzerine temellendirilir.

GEZİ ÖYKÜSÜ

Gezi öyküsünde birey, aşkı iki insanın birlikte çıktığı bir yolculuk olarak değerlendirir. Birçok, belki de sınırsız sayıda varış noktası olması olanaklıdır. Ulaşılmak istenen noktayı seçmek çiftin elindedir.

Gezi öyküsünün önemli bir özelliği yalnızca varış noktasının değil, oraya nasıl gidileceğinin, yol boyunca nerelerde durulacağının, hangi hızda yolculuk yapılacağının da ağırlık taşımasıdır. Çoğu örnekte, çiftler varış noktasının önemsiz olduğuna karar verebilirler, çünkü ilişkilerinin amacı, varmayı umdukları belirli bir yeri saplantı haline getirmek yerine, birlikte geziye çıkmanın zevkine varmaktır.

Gezi öyküleri bir oluşma sürecini temsil ettikleri sürece başarılı olabilir. Çift olur da ulaşmak için yola çıktığı varış noktasına gerçekten varırsa, büyük olasılıkla eşlerin canı sıkılacak ve yeni bir varış noktasını ya da yeni bir ilişkiyi gereksineceklerdir. Çünkü öykünün teması gezmektir; bir yere varmak, ilişki açısından herhangi bir amaca ya da ilişkinin nihai durumunu ulaşmak yerine ortaya bir sorun çıkarır.

Bazen gezi eğrilemesi az çok gerçek bir biçim alır ve çift yeni, heyecan verici yerlere birlikte yolculuk etmekten zevk aldığına karar verir. Bu durumlarda gezi salt bir gezi olmayıp, çiftin benimsediğı ilişkinin ve birlikte yaşadığı hayatın da ayrılmaz bir parçasıdır.

GEZİ ÖYKÜSÜ TANISI

1. Kanımca, iyi bir ilişkide çiftler beraberce değişir ve gelişir.
 2. Kanımca, aşk sürekli bir keşfetme ve oluşma sürecidir.
 3. Kanımca, bir ilişkiye başlamak, hem heyecan verici hem zorlayıcı olacağını vaat eden yeni bir yolculuğa başlamak gibidir.
 4. Partnerim olan kişiye ve kendime yaşam yolculuğunu birlikte yapan iki yol arkadaşı gözüyle bakıyorum.
 5. Yaşadığım gönül ilişkisinde partnerim ve ben, yaşamın neler sunduğunu araştırmayı ve keşfe çıkmayı dört gözle bekleriz.
 6. Kanımca değişiklikler ve keşifler birlikte olduğum kişiyle ilişki-deki başarının anahtarıdır.
 7. İlişkimin bir değişiklikler ve keşifler süreci olduğunu gördüm.
 8. Yaşamın bütün yolculuklarını partnerimle yapmaktan zevk alırım.
-

COLLEEN İLE RASHEED

Colleen ile Rasheed aynı kitapçada çalışmaktadır. Geçen birkaç hafta içinde işteki ahbaplıkları oldukça ilerlemiştir ve Colleen Rasheed'e çıkma önerisinde bulunmayı aklından geçirmektedir. Colleen aynı yerde çalışan biriyle ilişkiye girmenin –özellikle işler iyi gitmezse– sorunlara yol açabileceğini bilmektedir, ama umut verici bir fırsatı tepmenin daha kötü olacağı düşüncesindedir. Bir gece Rasheed'in işi olmadığını görünce ona yaklaşmaya karar verir; ancak ağzını açmaya kalmadan Rasheed ara sıra birlikte çıkmak isteyip istemediğini sorar. Söylemeye gerek yok, karşılıklı ilgileri ikisini de heyecanlandırır ve her ikisi de önlerinde doyurucu bir ilişki bulunduğuna inanır.

Haftalar geçtikçe Colleen ile Rasheed birbirlerine sandıklarından daha da çok yakınlaşırlar. Beraberce kitapçada çalışırken sahte bir profesyo-

nelliği zorla sürdürmekten boğulur gibi olurlar aslında; ellerinden gelse işlerine daha çok sevgi göstereceklerdir, ama patronlarının böyle bir davranışı hoş görmeyeceğini bilirler.

Durum giderek daha da boğucu olur; öyle ki, işi bırakıp oralardan çekip gitmeyi düşünürler. Colleen Rasheed'e arabaya atlayıp ülkeyi boydan boya dolaşmak, çok uzak bir yerlerde küçük bir lokantada çalışmak arzusundan söz açar. Rasheed Colleen'in serüven tutkusunu paylaşmaktadır ve birlikte güneybatıdaki küçük bir kasabada kendi küçük lokantalarını açmanın düşünü kurarlar. Bu fanteziyi gerçeğe dönüştürmeye çalışırken çok şeyler yitirecek gibi olduklarını kabul ederler, ama bu riski almaya ikisi de isteklidir. Ne de olsa işleri onlara artık doyurucu gelmemekte, doğup büyüdükları bu kasabadan giderek usanmaktadırlar. Daha önemlisi, birbirlerine âşık olmak üzeredirler ve böyle kısır bir çevrede kalarak ilişkilerini tehlikeye atmak istemezler. İstedikleri ilişkilerini geliştirmektir ve bu gelişmeyi sağlamak için bir değişiklik gerektiğine inanırlar.

Colleen ile Rasheed öyle her şeyi bırakıp hemen çekip gidemeyeceklerinin farkındadır. Önce güneybatıya yapacakları yolculuğun giderlerini karşılamak, geri kalanla da oraya vardıklarında işlerini kurmak için şimdilik biraz daha para biriktirmeleri gerekmektedir. Kitapçada günler, haftalar artık her zaman olduğundan daha yavaş geçmektedir, ama onlar mutludurlar, kendilerini geleceğe ve atılacakları serüveni planlamaya odaklayıp gereken parayı biriktirmek için tutumlu bir yaşam sürerler.

Artık geceleri çıkmaktan vazgeçmiş, gereksiz harcamalarda kesintiye gitmişlerdir. Boş vakitlerini artık eskisi gibi geçirmemektedirler. Birlikte oldukları sürece ne yaptıklarının önemli olmadığını farkındadırlar. Ayrıca ortada parasal kaygılar olmasa bile tekdüze bir yaşam düzenini değiştirme gereksinimi duyacaklardır, çünkü ilişkilerin durağan bir hal almasını istememektedirler.

Sıkı bir bütçeyle yaşanan birkaç ayın ardından Colleen ile Rasheed tasarladıkları yolculuğa başlamak için yeterince para biriktirmişlerdir. İşten ayrılırlar, eşyalarını toplayıp Rasheed'in kamyonuna yüklerler ve güneybatıya doğru yola koyulurlar. Önlerindeki yolun engellerle dolu olacağını, birlikte bir lokanta açma düşlerinin belki de hiçbir zaman gerçekleşmeyebileceği-

ni bilmektedirler. Ancak, her ikisi de lokanta konusunda işler yolunda gitmezse, belki başka bir yerde kendilerini bir başka serüvenin bekleyeceğine inanmaktadır, yani önemli olan –kendi kasabalarında geçirdikleri her gün gibi– onların ne yaptıkları değil, ne yapıyorlarsa birlikte yapmalıdır.

ANDY İLE STACEY

Andy ile Stacey üniversitede son sınıf öğrencisidir. Her ikisi de üniversiteden sonra bir yaşam olduğunun farkındadır ve birbirlerine karşı güçlü duyguları nedeniyle ilişkilerini mezuniyetten sonra da sürdürme umudundadırlar. Bu amacın dikkate değer bir planlama gerektireceğini kabul ederler, ama ikisi de başarılı ilişkilerindeki sürekliliğin bu çabaya değeceği duygusundadır.

Gelecek için plan yaparken, ilişkileri açısından en önemli şeyin gelişmeye devam etmesi olduğunu anlarlar. Ayrıca, ilişkileri durağanlaşırsa sonunda bıacaklarını ve kendi yollarına gitmeyi yeğleyeceklerini fark ederler.

Şu anda lisansüstü eğitim için hangi üniversiteye gideceklerine karar vermeye çalışmaktadırlar. Andy, birinci tercihi dahil, başvurduğu bütün üniversitelere kabul edilmiştir. Andy ve Stacey birlikte gitmeyi ummuşlardır, ama ne yazık ki Stacey geri çevrilmiştir. Ancak Stacey Andy'nin ikinci tercihi olan lisansüstü programına alınmıştır ve oraya gideceği hemen hemen kesindir. Birlikte olmalarını çok daha kolaylaştıracığı için her ne kadar sonuçta aynı üniversitede olmak kendisini mutlu edecekse de Stacey, ikinci tercihine razı olması için Andy'ye baskı yapmak istemez.

Andy Stacey'ye olabildiğince yakın olmak ister, ama çocukluğundan beri birinci tercihi olan üniversiteye gitmeyi düşlemiş, oraya kabul edilmek için çok sıkı çalışmıştır. Uzun uzadıya düşünüp taşındıktan sonra, düşlerindeki programa gitme kararını alır ve Stacey'ye bu planın ilişkilerini engellemeyeceği güvencesini verir. Ne de olsa, üniversitenin biri ülkenin bir ucunda, diğeri öbür ucunda değildir ya.

Bir uzaklığın ayırdığı insanlar arasındaki ilişkinin bir yıldan fazla sürmesinin ender olduğunu sıkça işittikleri halde, Andy Stacey'ye bunun kendileri için böyle olmayacağı güvencesini verir. Gerçekte ayrılığın ilişkilerini ze-

delemek yerine pekiştireceğine inanmaktadır. Öne sürdüğü kadarıyla, aynı üniversitede olsalardı, aynı şeyleri yaşayacakları için ilişkilerini değiştirmeye ve geliştirmeye aynı ölçüde fırsat bulamayacaklardı. Aynı olmakla, her biri kendilerini çevreleyen farklı bir dünyayla karşılaşma fırsatını bulacak, kendi dünyalarından edinecekleri bilgi ve kültürle birbirlerinde yeni düşünceler uyandıran söyleşiler yapabileceklerdir. Dolayısıyla birey olarak gelişirken aynı zamanda bir çift olarak da gelişeceklerdir. Ayrıca ilişkilerini güçlü tutma çabası onlara birbirleri için ne kadar önemli olduklarını anımsatacak, böylece ilişkilerinin değerini bileceklerdir.

Kendileri için her zaman keşfe çıkacakları yeni bir yol varmış gibi görüldüğü halde, yaşamlarının bir dönüm noktasında bulunduklarını kabul ederler. İlişkileri süreceksa, oluşma ve gelişme gereksinimleri sonunda bir tür bağılılığa boyun eğmek zorundadırlar. Ancak, ilişkileri lisansüstü eğitim için nereye gidecekleri ya da yaşamlarına ne yön verecekleri gibi heyecan verici kararlar gerektirmeyen bir noktaya gelse bile, farklı tipteki bir gelişme için –deneyimini birlikte yaşayabileceklerini umdukları içsel, daha tinsel bir gelişme için– yine de fırsat olacağını açıkça görmektedir.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Gezi öyküsünün ana özelliği, aşkın, iki insanın birlikte çıktığı bir yolculuk olduğu görüşüdür. Bu iki insanın fiziksel olarak birbirlerinin yakınında bulunması gerekmez. O nedenle, Colleen ile Rasheed gerçekten birlikte yolculuğa çıkarken, Andy ile Stacey aslında fiziksel olarak ayrı olmayı planlamaktadır. Ancak, her iki durumda da gerçek yolculuk, onların zihinlerinde oluşturdıkları ve yaşama ilişkin bir planın bir parçası olarak uygulamaya koydukları bir şeydir.

Gezi öyküsü en eski ve yaygın öykülerdendir. Edebiyatta en eski zamanlardan beri gezi öyküsüne göndermeler yapılır.⁴⁸ Çift izlenecek yol, yolun kat edileceği hız ve belki bir varış noktası üzerinde anlaşılabildiği sürece gezi öyküsünün büyük bir başarı potansiyeli vardır. Çoğu kez nereye ve nasıl gidileceği konusundaki kararlar yol boyunca değişir, ama verilen kardan daha önemlisi, iki kişinin de kararı desteklemesi ve yaşama geçirmek için çalışmasıdır.

Genellikle bir gezi öyküsünde iki rol eşdeğerdir; bunlar hayatı birlikte yaşayan iki yolcu rolleridir. Bu genel çerçeveye içinde birçok farklılaşma olabilir. Örneğin, biri daha çok izlenecek yolu ya da rotayı belirlerken, diğeri kaptan ya da belki yolcu olur. İki insan ne olacakları konusunda bir yerde anlaşabilirse roller birbirini tamamlar.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Çok kısa bir süreyi aşan gezi öykülerinin genel olarak olumlu bir gelişim göstereceği tahmin edilir, çünkü yolcular varış noktası, yol ve yolculuğun hızı üzerinde anlaşma sağlayabilirlerse başarıya doğru epey yol almışlar demektir. Anlaşma sağlayamazlarsa ilişkiden farklı şeyler beklediklerini oldukça çabuk görür ve ayrılırlar.

Gezi öyküleri dinamik olma ve geleceğe odaklanma eğilimindedir. Planlanmış olabilir ya da olmayabilir, ama olduğu takdirde çiftin planlamayı yapması için eşgüdümlü bir stratejiye gereksinimi vardır. Bu anlamda onlar odak noktası daha çok geçmişte olan bir tarih öyküsünü sergileyen çiftlerden epey farklıdır.

Bir gezi öyküsünde en büyük tehlike zaman içinde eşlerden birinin ya da her ikisinin arzuladıkları varış noktasını ya da yolu değiştirmesidir. Bu noktada onlara yolları ayrılıyormuş gibi gelebilir. İnsanlar giderek uzaklaştıklarından söz ettikleri zaman bu çoğu kez birlikte gitmek istedikleri yolların artık aynı olmadığı anlamına gelir. Böyle durumlarda, ilişki ya kopar ya da gitgide daha mutsuz bir hal alır.

ÖRME VE DİKME ÖYKÜSÜ

Bir örme ve dikme öyküsünde aşk çiftin yaptığı herhangi bir şey olarak görülür; bütünüyle bir yapım işidir.⁴⁹ İnsanlar giysiler gibi ilişkileri de yaratırlar daha çok. Dikeceğiniz ya da öreceğiniz modelin seçimi ve nasıl örüp nasıl dikeceğiniz size aittir. Önceden hazırlanmış bir patrona göre hareket edebilirsiniz ya da kendi patronunuzu kendiniz çıkarırsınız, ama her iki durumda da bu sizin ve yanınızdaki eşin kararıdır. Her ilişki tıpkı

her giysi gibi hem tasarımıyla hem yapım süreciyle eşsizdir. Hatta bazı bakımlardan diğer ilişkilere benzese bile, onlardan farklı olması kaçınılmazdır, çünkü giysileri özdeş kılacak otomatik bir “dikiş makinesi” yoktur.

ÖRME VE DİKME ÖYKÜSÜ TANISI

1. Aşk yaşamınız siz her ne yaparsanız ona göre biçimlenir düşüncesindeyim.
 2. Hangi tür ilişkiye girmekten hoşlanıyorsak bizim onu kendimiz için yarattığımız düşüncesindeyim.
 3. Kanımca, içinde bulunduğumuz ilişki türü hangi bir tür aşk aradığımıza işaret eder.
 4. Kanımca, bir gönül ilişkisi içinde bulunmak bir elbise ya da gömlek dikmek gibidir; uymasını sağlamak sizin kendi elinizdedir.
 5. Birlikte olunacak kişiyi seçmek kendinize bir kazak örmeye benzer kanısındayım; kendinize en çok yakışacak deseni seçmek size düşer.
 6. Özgün bir ilişki yaratmak bütünüyle bireyin kendisine düşer.
 7. İlişkimi neye istersem ona dönüştürürüm.
 8. Birlikte olduğum kişiyle istediğim herhangi tür bir ilişkiyi yapılandırabilirim.
-

JESSE İLE NICOLE

Jesse ile Nicole el ele Mr. Peterman’ın İngilizce dersinden çıkarlar. O günkü son dersleridir, cuma olduğu için bütün öğleden sonrası ve akşam boştur. Nicole’un arabasına doğru yürürken ne yapacaklarını bulmaya çalışırlar. Çoğu çiftin aksine büyük olasılıkla sinemaya ya da bir partiye gitmekten başka bir şey yapacaklardır. İlişkilerinin, herkesin yaşadığı alışılmış ve önceden programlanmış diğer ilişkiler gibi olmayacağına karar vermişlerdir. Jesse ile Nicole kendi benzersiz ilişkilerini yaratmayı tercih edeceklidir.

Birçok seçeneği gözden geçirdikten sonra akşam kumsalda piknik yapmaya karar verirler. Yanlarında birkaç mum, birkaç sandviç ve üstüne

oturmak için bir battaniye getirirler. Küçük kum tepelikleri arasında rüzgâr almayan bir noktaya oturup gürültüyle sahile vuran karanlık dalgalara bakarlar. Sandviçlerini bitirdikten sonra soda dolu plastik kupalarını kaldırıp ilişkileri için tokuşturmak isterler. Battaniyeye uzanıp yıldızlara bakarlar, bu dünyadaki yerleri üzerine filozofça sözler ederler; evrenin büyük düzeni içinde belki kendilerinin bir anlamı olmadığını, ama birbirleri için çok değerli olduklarını konuşurlar. Çiçekleri ve şatafatlı akşam yemekleriyle aşk konusundaki alışılmış değer yargılarından uzaklaşabilmelerinin ne kadar harika olduğu üzerine yorumlar yaparlar. Eğer bu modele uysalardı şu anda yaptıklarını yapamayacaklardı, kumsalda piknik yapıp yıldızlara bakamayacaklardı.

Birkaç dakika sonra Jesse ile Nicole tartışmaya başlamışlardır. İki hafta sonra üniversite balosu vardır ve Jesse gitmek istemez; o buna tam bir rezalet diye bakmaktadır, çünkü on sekiz yaşında birtakım gençler şık şıkırdım giyinip süslenirler, çok büyük, gösterişli bir balo salonunda saatlerce dans ederler, gece otelde yorgunluktan yataklarına yığılıp kalırlar. Jesse, Nicole ile kendisinin bu geceyi özel bir şey –daha önce hiçbir çiftin yapmadığı bir şey– yapmak için kullanmaları gerektiğine inanmaktadır. Nicole de üniversite balolarına bayılmaz, ama anne babalarını hoşnut etmek için gitmeleri gerektiği düşüncesindedir. Baloya gidebileceklerini ve yine de herkes gibi olmayabileceklerini savunur.

Jesse ile Nicole, alışılmış modeldeki gibi bir ilişkileri olsa aşklarının bir türlü karar veremedikleri yeni biçimi üzerine bunun gibi tartışmalara girmeyeceklerdi. Aslına bakılırsa her şeyin normal düzenine uysalar baloya gidip gitmeme konusunda tartışmayacaklardı. Ne de olsa her çift baloya gitmiyor mu? Ne var ki, diğer çiftlerin ne yaptığı onları pek ilgilendirmemektedir.

Jesse ile Nicole, karşılıklı sevgilerinin ara sıra aralarında çıkan birlikte olduklarında ne yapacaklarına ilişkin tartışmalardan daha önemli olduğunu kabul ederler. Genellikle tartışmaları uzun sürmez ve hemen hemen hiçbir zaman bağırılı bir çekişmeye dönüşmez. Çoğu zaman Jesse ile Nicole her ikisini de doyuracak bir uzlaşmaya varmayı başarırlar. Şu durumda Jesse Nicole'ün baloya gitme arzusuna boyun eğer, ama smokin giymeyi reddettiğini söyler, üstelik dans pistine çıkmak şöyle dursun aya-

ğını bile basmayacaktır. Jesse'in koşullarını işitince erkek arkadaşını bol bir şort ve yırtık pırtık bir tişörtle baloya giderken gözünün önüne getiren Nicole gülmeye başlar. Bununla birlikte ne isterse giyebileceğini söyler ona; ayrıca kendisinin de bütünüyle alışılmadık bir şey giyeceğini söyler. Ancak uyarır, onu dansa kaldırıabilir, ama teklifini kabul etmek ya da geri çevirmek onun bileceği iştir.

SUSIE İLE ARNOLD

Susie ile Arnold hafta sonu nereye kaçacaklarına karar vermeye çalışmaktadır. Kuşkusuz istedikleri herkesçe bilinen, fazlasıyla kalabalık bir tatil yöresine gitmek değildir. Onlara göre bir yerlere kaçmak tekdüze, sıradan yaşamlarını geride bırakmak demektir. Herkesin gittiği bir yere gitmek sadece bu yaşamı bir başka yere taşımak olur. Susie ile Arnold ilişkilerinin kalıplaşmış bir ritüeller dizisine dönüşmesini istemez; onların istediği kendilerine özgü şeyler yapmaktır.

Ancak şu anda kaçmak için eşsiz diyebilecekleri bir yer bulmanın sıkıntısı içindedirler. Susie ile birlikte yatak odasında oturan Arnold pencereden dışarı bakar ve birdenbire aklına bir fikir gelir. Hafifçe sırtarak parmağını pencereden dışarı çıkarır ve Susie'ye gidebilecekleri bir yer bulduğunu söyler. Susie pencereye gelir ve Arnold'ın nereyi gösterdiğine bakar. Susie, Arnold'ın gösterdiği moteli görür görmez gülmeye başlar çünkü bu motel müşterilerine dalış yaptırmaktadır. Yine de öneri hoşuna gider ve bunun iyi bir seçim olabileceğini kabul eder. Ne de olsa bu motel onların farklı bir şeyler yapma ihtiyacını karşılamaktadır.

Semtlerindeki birçok döküntü motelden biri olan Sunshine Motel'e giderler. Odalarına girdiklerinde Arnold karın üstü yatağa atlamaktan kendini alamaz. Susie, yirmi yedi yaşındaki erkek arkadaşının, yedi yaşında bir çocuğun yüzme havuzuna dalışını en iyi biçimde taklide çalışmasını çılgınca gülerek izler. Her ikisi de hafta sonu kaçılacak yer konusunda yaptıkları seçimden hoşnuttur, ama öte yandan çoğu çiftin bunun gülünç bir zaman kaybı olduğunu ve ucuza geldiğini düşüneceklerini de anlamaktadırlar. Ancak onlar bir çiftin yalnızca ne yaptığının değil, onu nasıl yaptıklarının da ilişkiyi zevki bir hale getirdiğine inanmaktadır.

Başka bir yere gitmeye karar verselerdi kuşkusuz yine eğleneceklerdi; ama asıl önemlisi, seçebilecekleri etkinliklerin olağanüstü çeşitlilikte olduğunu açık seçik görmeleri ve kendilerini alışlagelmiş yöntemler izlemekle kısıtlamamalarıdır. Hafta sonu motele kaçmalarını o kadar eğlenceli yapan, hem Susie hem de Arnold'ın böyle bir tatilin ne kadar sıradışı olduğunu kabul etmesidir. Kendileri için her zaman yeni olaylar yarattıkları için ilişkileri böylesine özeldir; böylelikle hiçbir zaman kendilerini hep aynı eski kalıpla sınırlanmış ya da eski kalıba saplanıp kalmış duyumsamazlar.

Sunshine Motel'de vakit ikindiden akşama dönerken Susie ile Arnold akşama ne yapacakları hakkında düşünceler ortaya atmaktadır. Odalarında kalmaları, bir pizza söyleyip film izlemeleri mümkündür, ancak çok güzel bir gece olduğu için arabaya atlayıp sahile gitmeye ve okyanus kıyısında yürümeye karar verirler. Arnold'ın, oturduğu apartmanla motel arasındaki yolda uygun biçimde park ettiği arabasına binip sahile giderler.

Kumsala vardıkları zaman ayakkabılarını çıkarıp yürüyerek okyanus kıyısına inerler. Kum yığınları boyunca el ele dolaşırken akşam olunca kabaran denizin dalgaları hafifçe ayaklarına, ayak bileklerine vurdukça, her defasında bir anlığına ürperirler. Arnold giysilerini çıkarıp hemen bir dalıp çıkmak için suya girmeyi önerir. Susie Arnold'ın aklından zoru var diye düşünür, buz gibi suda ikisinin de zatürree olacağından emindir. Arnold, bir kere girdikten sonra suyun sıcaklığına alışacaklarını söyler ona, ama Susie düşüncesinde diretir.

İşin ilginç yanı, Susie ile Arnold'ın ilişkilerinde yüz yüze geldiği sorunlar, kendileri için yaratacakları yeni sahnenin nasıl olacağıyla ilgilidir. Şükürler olsun ki, çoğu zaman bir tür uzlaşmaya vararak aralarındaki uyuşmazlığı çözmek ellerinden gelir. Ancak bu kez Susie Arnold'la uzlaşmayı reddeder. Arnold Susie'nin reddini kabul eder, ama onu giysileriyle kucaklayıp doğru suya koşmanın pekâlâ hakkı olduğuna karar verir.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Örme ve dikme öyküsünde temel düşünce, aşkın çiftin yaptığı herhangi bir şey olduğudur. Her çift kendine özgü benzersiz bir yoldan ken-

dine özgü eşsiz bir ilişki yaratır. Örme ve dikme öyküsünü benimsemiş çiftler kendilerini geleneğe bağlı hissetmezler, ancak davranışları geleneğe uygun da olabilir, gelenek dışı da. Geleneğe uygunsa, körü körüne kabul ettikleri için değil, bunu seçtikleri içindir. Ören ve diken çift, önlerinde birçok seçenek bulunduğunu görür ve ilişkilerinin asıl amacının önlerindeki seçenekler arasından birini seçmek ya da yeni bir tanesini yaratmak olduğunu düşünür. Jesse ile Nicole'ın bir çift olarak tercihleri Susie ile Arnold'dan farklıdır, ancak her iki çift de örererek benzeri olmayan ilişkiler ortaya koymuşlardır.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER:

TERZİLER (ÖRÜCÜLER) YA DA TERZİ VE MÜŞTERİ

Örme ve dikme ilişkilerine ya iki terzi (örücü) ya da bir terzi (örücü) ile model çıkarma işini büyük ölçüde terziye (örücüye) bırakmaktan hoşnut bir müşteri damgasını vurur. Her iki durumda da çift kendisini diğerlerinin uyduğu geleneklere bağlı hissetmez.

Bu tür ilişkiler büyük olasılıkla her iki taraf özgün bir ilişki yaratmaya istekli olduğunda başarıya ulaşır. Eşlerin biri geleneğe bağlı olduğunu, diğeri olmadığını düşünüyorsa her iki kişinin de düşlerinin büyük ölçüde boşa çıkması olasıdır.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Örme ve dikme öyküsü en yaratıcı öykü türlerinden biridir, en azından potansiyel olarak. İlişkilerinin nereye gideceğini belirlemede bir çiftin yapabileceği bütün tercihlerin onaylanmasına olanak tanır. İki potansiyel tehlike vardır. Birincisi, yalnızca bir eşin öyküyü benimsemesi halinde, diğerinin kendisini terzinin (örücünün) kabul edemeyeceği geleneklere bağlı hissetmesidir. İkinci potansiyel tehlike her iki eşin terzi (örücü) olması, ama farklı giysiler yaratmak istemeleridir. Eşler, özgürlüğün ve yaratıcılığın önemli olduğu konusunda aynı düşünceyi paylaştıklarını görebilirler, ama yine de ilişkilerinin alacağı biçim üzerinde anlaşmak ellerinden gelmez.

BAHÇE ÖYKÜSÜ

Bahçe öyküsünde ilişki sürekli bakım yapılması ve farklı bir özen gösterilmesi gereken bir bahçe olarak görülür. Bu öyküde ilişkiler bazı bakımlardan mutluluk içinde sürüp giden peri masallarının karşıtıdır, çünkü bu masallarda bir ilişkinin, bir kez başladıktan sonra mutluluk içinde devamını sağlamak için yapılması gereken çok az şey olduğu ya da hiçbir şey olmadığı görüşü egemendir. Bahçe öyküsünde ise eşlerden biri ya da her ikisi yalnızca dikkatle sulandığı, gereğince güneş aldığı, yabancı otların boğmasına ya da bahçe haşaratının saldırısına uğramasına hiçbir zaman izin verilmediği takdirde, ilişkinin varlığını sürdüreceğine ve gelişeceğine bütünüyle inanır.

Bahçe öyküleri büyük ölçüde uyarlanabilir öykülerdir, çünkü hemen hemen her şey –ister bir nesne, ister bir kişi olsun– özen gösterilirse daha iyi bir iş ortaya koyma eğilimindedir ve bahçıvanlık öyküleri de bununla ilgilidir.

BAHÇE ÖYKÜSÜ TANISI

1. Kanımca iyi bir ilişkiye ulaşmak yalnızca, bir bahçeye özen göstermeniz gerektiği gibi, ona da özen göstermek için zaman ve enerji harcamaya istekli olursanız mümkündür.
 2. Bakımsız bırakılan herhangi bir ilişkinin varlığını sürdüremeyeceği kanısındayım.
 3. Yaşamın iniş çıkışlarını atlatabilmek için ilişkilerin sürekli beslenmesi gerektiği kanısındayım.
 4. Kanımca başarılı bir ilişkinin gizi eşlerin birbirlerini ve sevgilerini gözetmeleridir.
 5. Sürekli özen ve beslenme olmadan hiç bir aşkın varlığını sürdüremeyeceği kanısındayım.
 6. İki insan arasındaki aşk ilişkisinin nazik bir çiçeğe benzediğini düşünüyorum, bakımsız bırakılırsa ölür.
 7. Gereğince beslemem ve meşgul olmam ilişkim için önemlidir.
 8. İlişkim için yoğun dikkat gösteriyorum.
-

Jim gece geç vakte kadar çalıştıktan sonra işinden eve daha yeni dönmüştür, yorgunluktan bitkindir. Karısı Elaine eve girerken onu karşılar ve kendisini iyi hissedip hissetmediğini sorar. Jim yanıt vermeye kalmadan kapı vurulur. Gelen Jim'in yeni sekreteri Barbara'dır. Jim bazı dosyaları ofiste bırakmış, Barbara arkasından koşmasına karşın, Jim park yerine varmadan ona yetişememiştir. Dosyaların önemli olabileceğini düşünmüş, onun için çıkıp eve gelmeye karar vermiştir. Jim, Barbara'nın özenli ve gayretli çalışkanlığına minnettar kalır ve tekrar tekrar ona teşekkür eder.

Bütün sahnenin baştan sona gelişimini izleyen Elaine, Barbara'nın kocasına çok düşkün olduğunu, hatta belki de onu patrandan öte biri olarak düşündüğünü anlar. Derhal Jim'le kendisi arasında her şeyin düzgün gidip gitmediğini anlamak için geçen birkaç haftayı iyice düşünmeye çalışır. Birbirleriyle yeterince konuşuyorlar mıydı? Yeterince dışarı çıkıyorlar mıydı? İlişkilerini sürekli beslemezlerse, kesinlikle sorun çıkacağını her zaman hissetmişlerdi.

Jim ile Elaine on beş yıldır evlidir. Çoğu çift gibi onlar da güçlükler yaşamıştır, ama her zaman işleri yoluna koyabilmişlerdir. Başarılarının nedeninin ilişkilerine sürekli ilgi göstermeleri olduğuna inanırlar. Onlar, başlangıçta aralarında var olan yoğun çekiciliğin büyük olasılıkla sonsuza dek sürmeyeceğini, birbirlerine olan sevgilerini korumak için dikkate değer bir çaba harcamak gerektiğini epey önce anlamışlardı. Örneğin, ne zaman bir sorunları olsa, bastırıp sonradan daha büyük bir sorunla karşılaşmayı göze almaktansa o konuyu hemen konuşurlar. Ayrıca ay boyunca bazı özel ortamlar yaratırlar ve böylelikle aynı tekdüzeliğe saplanıp kalmazlar. Aynı biçimde –birbirlerini ne kadar önemsediklerini ve düşündüklerini anımsatan– küçük armağanlarla birbirlerini şaşırtırlar.

Barbara gittikten sonra, Elaine Jim'e Barbara konusundaki endişelerinden söz eder. Jim yaşamındaki tek kadın olduğunu söyleyerek karısının endişelerini gidermeye çalışır. Barbara'nın çekici olduğunu kabul etmektedir, ancak bir başka kadının aralarındaki harika ilişkiyi engellemesine hiçbir zaman izin vermeyeceğini bir kez daha belirtir. Elaine ayrıca bel-

ki ilişkilerinin üzerine her zaman olduğu kadar eğilmedikleri konusunda ki endişesine değinir. Jim onun haklı olabileceğini kabul eder ve son birkaç haftadır ilişkilerine gösterdikleri özenin belki doğallıktan yoksun olduğunu ekler. Her şeye karşın, hemen o anda bir şey yapmak beraberliklerini başlatan kıvılcımı yeniden tutuşturmaya çoğu kez yardım etmektedir. Bu düşünceyle Jim kısa bir tatile çıkmalarını önerir. Elaine bu düşünceyi çok tutar ve oturup nereye gideceklerini konuşurlar.

KELLY İLE MARTIN

Kelly ile Martin oturma odalarını yeniden nasıl düzenleyecekleri konusunda bir türlü karar verememektedir. Genellikle, ne Kelly, ne de Martin bu kadar sıradan bir konuya aldırış eder, ama kararsızlıklarının büyük olasılıkla altta yatan bir gerilimin var olmasıyla ilgili olduğunu fark etmişlerdir. Her ikisi de haftalardır işte çetin günler geçirmiştir ve her biri kendini oldukça sınırlı hissetmektedir. Kelly oturma odalarını nasıl düzenleyecekleri sorusunu bir süre ertelemelerini önerir; oturup kendilerini neyin rahatsız ettiğini çözmeye çalışmanın daha önemli olduğu düşüncesindedir. Kelly ile Martin ilişkilerinde bir sorun ortaya çıktığında enine boyuna konuşmaları ve birlikte çözmek için ellerinden geleni yapmaları gerektiğine inanırlar. İlişkilerini, yaşamaya devam edecekse beslenmesi ve bakılması gereken bir gül ağacına benzetmektedirler.

Kelly ile Martin ilişkileri hakkında her zaman böyle düşünmemişlerdi. Evliliklerin ilk yıllarında ne zaman bir sorun çıksa, üstüne düşmeden ortadan kalkmasını beklerlerdi. Ancak, ikinci çocuklarının doğumundan sonra evliliklerinde bazı sıkıntılarla karşılaştılar. Birlikte çok az vakit geçiriyorlardı, aralarında büyük gerilim vardı. Daha da kötüsü, birlikte vakit geçirmekten hiç heyecan duymuyor, zevk almıyorlardı. Eski, mutlu günlerine geri dönmek istiyorlarsa ilişkilerine daha çok zaman harcamaları gerektiğinin farkına vardılar. Çünkü ikisi de özellikle çocuklarının hatırı için evliliklerinin yıkıma sürüklenmesini istemiyordu, kendilerini endişelendiren herhangi bir sorunu ya da konuyu tartışmaları gerektiğine karar verdiler. Ayrıca ilişkilerini geliştirmenin sorunlar ortaya çıkar çıkmaz halletmekten daha ağır bastığını bildiklerinden, evlilikleri daha zevkli bir hal alsın diye ağır işleri ve çocuk bakımı kurslarının yanı sıra ak-

şam için eğlenceli planlar yapmaya çalıştılar. Tıpkı bir gül ağacına özenle bakma konusundaki gibi, bir sorunun doğmasını önlemenin, var olan bir soruna çözüm getirmek kadar önemli olduğunu anladılar.

Kelly ile Martin'in ilişkilerini düzenli bir biçimde geliştirmeye karar vermeleri harika oldu. İkisi de, bunun yalnızca evliliklerini kurtarmakla kalmayıp ilişkilerini de harika bir düzeye çıkardığına inanıyor. İkinci çocuklarının doğumunu izleyen ilk güçlükleri atlattıktan sonra bile evlilikleri konusunda aynı yaklaşımı sürdürme gereğini hissettiler. Ne de olsa, ortaya her zaman başka sorunların çıkacağını, işler yolunda gitse bile, üzerine sürekli eğilmedikçe sağlam bir ilişki sürdürmenin her zaman güç olduğunu biliyorlardı.

Şu anda oturmuş kendilerini rahatsız eden konuları tartışan Martin ile Kelly bir an duraklayıp birbirlerine gülümsüyorlar. Bu bir onaylamanın –birbirlerine olan sevgilerinin önemini onaylamanın– gülümsemesidir. Kuşkusuz, bu noktaya gelirken sorunlarla karşılaşmışlardır, karşılarına daha birçok sorunun çıkacağını bilirler; ama aynı zamanda ilişkilerine öncelik tanımaya devam ettikçe hemen hemen her şeyin üstesinden gelebileceklerini de bilmektedirler.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Bahçe öyküsünde çiftler, ilişkiye bir bahçenin çiçeklerine bakıldığı gibi bakılması, ilgi gösterilmesi gerektiğini kabul ederler. O yüzden, işleri pek oluruna bırakmazlar, ilişkinin, bir çiçek bahçesi gibi, gelişmesini ve hayatın türlü çeşitli kaçınılmaz aksiliklerine karşın yaşamasını sağlamak için ellerinden geleni yaparlar.

Bahçe öyküleri uyarlanabilir öykülerdir, çünkü ilişkiler bahçıvanların onlara göstermeye hazır olduğu özen ve ilgiye gereksinirler. Bu ilişkilerin özellikle eşlerin birbirlerini en iyi dost olarak gördüğü, bazen *companionate* [arkadaşça] diye adlandırılan bir beraberliğe dönüşmesi olasıdır.⁵⁰ John Lee dostluk türü bir aşktan söz etmek için Yunanca *storge* [sevecenlik] terimini kullanmıştır.⁵¹ Ancak böyle ilişkilerin tutkudan yana eksikliklerini dayanma güçleri fazlasıyla telafi eder.

Genellikle kişiler kendilerini bir çiçek bahçesine bakan iki bahçıvan gibi görürler. Ancak, kimi zaman bireylerden biri kendisini bahçıvan, diğer bireyi de bahçe ya da bahçedeki bir çiçek olarak görebilir. İkinci durumda bir bireyin ilgisi diğerine daha fazla yönelir. Ancak, bahçıvan-bahçe ilişkisi, koleksiyoncu-koleksiyona alınan ilişkisine benzemez, çünkü bahçıvan-da koleksiyoncudaki sahiplenme duygusu yoktur. Çiçek de bir canlıdır, buna karşılık bir koleksiyondaki öğeler daha çok nesne özelliği taşır.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Bahçe öyküsünün en büyük avantajı, bakım ve özenin öneminin kabul edilmesidir. Başka hiçbir öykü bahçe ilişkisinde karşılaşılan sürekli özeni ve ilgiyi içermez.

Olası en büyük dezavantaj ilişkinin zamanla doğallığını yitirmesi ya da can sıkımaya başlamasıdır. Bahçe öyküsü içindeki insanların evlilik dışı ilişkilerin çekiciliğine karşı bağışlıkları yoktur. Asıl ilişkilerine çok yüksek değer verseler bile heyecan yaratmak için ara sıra evlilik dışı ilişkilere girerler. Ancak, başka ilişkilere girmekle asıl ilişkilerini de genellikle tehlikeye atarlar.

İkinci bir olası dezavantaj boğma tehlikesidir; ilginin aşırıya varması ya da her şeyi tüketmesidir. Bir çiçek suyla boğulabileceği gibi, bir ilişki de ilgiyle boğulabilir. O yüzden işlerin ne zaman kendi haline bırakılacağını bilmek, yağmur ve doğanın hükmünü icra etmesine izin vermek gerekir.

İş Öyküsü

İş öyküsünde ilişkiler daha çok bir iş gibi yürütülür. Bir birey diğerini potansiyel “iş ortağı” olarak çekici bulur ve onu geniş ölçüde bu role uygunluğu bakımından değerlendirir. O yüzden, ekonomik nedenlerin, toplumsal konumun ve iş anlayışının dikkatle teraziye vurulması, bu tür bir ilişkinin biçimlenmesinde diğer ilişkilerden çok daha önemli bir rol oynayabilir.

1. Gönül ilişkilerinin de çoğu iş ilişkisi gibi bir ortaklık olduğu kanısındayım.
 2. Gönül ilişkilerinin yalnızca aşkla değil, aynı zamanda bir evin gelir giderini yönetmekle de ilgili olduğu kanısındayım.
 3. Bir gönül ilişkisinde en önemli konulardan birinin paranın kazanılması ve harcanması olduğu kanısındayım.
 4. Romantik bir ilişkide, tıpkı bir işte olduğu gibi, her iki eşin de görev ve sorumluluklarını "işe bakışları" doğrultusunda yerine getirmeleri gerektiği kanısındayım.
 5. Ne zaman biriyle ilişkiye girmeyi düşünsem, ilişkinin parasal konulara olası etkisini de göz önünde bulundururum.
 6. Unutulmaması gerekir ki, bir ilişki için ekonomik nedenler son derecede önemlidir.
 7. Kanımca ilişkiler çoğu bakımdan iyi yönetilen bir işe benzer.
 8. Kanımca iyi bir ilişki özünde ticari açıdan ele alınması gereken bir durumdur.
-

DAVID İLE MEREDITH

David ile Meredith altı yıldır evlidir. Onları tanıyan hemen herkes evliliklerini mükemmel bir başarı olarak görmektedir. Gerçekten de, her zaman faturalarını rahatça öder, neredeyse hiç kavga etmezler, küçük kızları Mary ise bir melektir. Günlerden pazardır; bu, bütçeyi denkleştirmek ve sonraki haftayı planlamakla meşgul oldukları anlamına gelir. Bütün parasal konuları yönetmek David'in işidir. Önce geçen haftanın harcamalarıyla karşılaştırarak faturaları öder, sonra bu giderleri dikkate alarak Mary'nin üniversite eğitimi için biriktirilen paraya ayrılacak miktarı hesaplar, sonunda da gelecek hafta ne kadar para harcanacağı konusunda geçici bir plan yapar. Meredith ailenin diğer işleriyle yükümlüdür. Önce Mary'nin çeşitli ihtiyaçlarıyla ilgilenmenin kimin sorumluluğunda olacağına karar verir, ardından günlük ev işlerinin bir listesini yapar, listedeki her işi belli bir kişiye verir, ayrıca işlerin hangi gün ve ne zaman yapılacağını

belirtir. Ara sıra, elbette, hafta içinde planlarını engelleyen bir sorun ortaya çıkabilir. Böyle bir durum ortaya çıktığı zaman, David ile Meredith oturup bu sorunun üstesinden gelmenin yollarını tartışırlar.

Onların mükemmel bir evlilikleri olmadığını düşünen tek kişi belki David'in kardeşi Jimmy'dir. Jimmy biraz fazla romantiktir, çoğu zaman ağabeyine nasıl olup da böyle yavan ve kişisellikten uzak bir ilişkiye katlanabildiğini sorar. David, karısıyla pek öyle romanlardaki gibi bir aşk yaşamadıklarını kabul etmekle birlikte, ilişkiyi yavan değil verimli bulduğunu söyler ona. Jimmy için bu betimleme gerçeği olduğundan hafif göstermektedir; ona göre, ağabeyinin evliliği karı koca arasındaki bir bağdan çok iki iş ortağı arasındaki bir dizi sözleşmeye benzemektedir. David'in bu savı yadsımaması yeterince ilginçtir. Ancak ticarete benzeyen ilişkilerinin birçok önemli yarar sağladığını savunur: Bu ilişki ailenin parasal istikrarını korumakta, Mary'nin esenliğinin her zaman gözetilmesini sağlamaktadır.

David Jimmy'ye evliliklerinin ilk evrelerinde hem kendisinin hem de Meredith'in parasal güvenlik ve aile planlaması gibi daha temel gereksinimlerle ilgilendiklerini açıkladı, hiçbir yararı olmayan heyecan ve serüven gereksinimlerini erteleme gereğini hissetmişlerdi. Bu tutum cinsel yaşamları da dahil bütün ilişkiye nüfuz etmişti, her şey düzgün gidince, kendilerini bir karı koca kadar iş ortağı gibi de düşündüler. Birdenbire evlilik modellerini değiştirecek olsalar buna doğaya aykırı bulacaklardır; onlar kendi verimli, yöntemli yaşam biçimlerine çok fazla alışmışlardır. David evliliklerindeki aşkın, kendisiyle Meredith arasındaki tutkulu bir ilgiden çok, ailenin esenliğine duyulan ortak ilgide yattığına inanıyor.

WARREN İLE KATHY

Warren yatağın kendi tarafındaki kenarına oturmuş, elinde bir törpü, tırnaklarını törpülemektedir. Üstünde –on beş yıldır çoğu gece giydiklerinden farksız– mavi pijamaları vardır. Karısı Kathy yatağın öbür kenarına oturmuş, bir eliyle küçük bir aynayı tutmakta, diğer eliyle yanaklarına ve alınına sürdüğü nemlendirici kremi hafifçe ovuşturmaktadır. Üzerinde, kocasının mavi pijamaları gibi, biçimi yıllardır giydikleriyle aynı olan pembe

bir gecelik vardır. İkisi de her akşam yinededikleri hareketleri tamamladıktan sonra, birbirlerine heyecansız da olsa tatlılıkla iyi geceler dilerler. Warren kendi tarafındaki ışığı söndürür, karısı da kendi tarafındakini. Hiçbir sevgi belirtisi göstermeksizin ikisi de kendi tarafında, yüzleri karşıt yönlerde dönük uykuya dalarlar.

Warren ile Kathy yirmi bir yıldan beri evlidir. Warren, bir pazarlama şirketinin üst düzey yöneticilerinden biri, Kathy ise saygın bir savunma avukatıdır. Söylemeye gerek yok, halleri vakitleri yerindedir; yine de, parasal açıdan kendini iyice güvene almak gibi bir şey olmadığı konusunda ikisi de aynı düşüncededir. Gerçekten de giderek artan geçim masrafları ve üniversite ücretlerine (yakın zamanda özel üniversitelerde öğrenime başlayacak iki çocukları vardır) Warren ile Kathy'nin erken emekliye ayrılma arzuları da eklenince, paraya çok büyük ihtiyaç vardır. O yüzden yüksek gelirlerine karşın para konusunda son derecede bilinçlidirler ve yaşamlarını, çeşitli ekonomik gereksinimleri ve isteklerini temel alarak düzenlerler. Elde ettikleri geliri nasıl yönetecekleri, nereye yatıracakları konusunda epey kafa yoralar, giderlerini planlarlar, ay boyunca yaptıkları akçeli işlemleri yakından izlerler. Warren ile Kathy verimliliğin her yönden en üst düzeye çıkmasını sağlamak için bu farklı sorumlulukları aralarında eşitçe bölüşürler.

İlişkileri çoğu bakımdan ticari bir işe benzemektedir. Her ikisi de kendini, herhangi başka bir şeyden daha çok değer verdiği ailenin ekonomik güvenliğini sağlamaya adanmıştır. Parasal konulara gelince başarısı yüksek bir ticarete benzeyen bu ilişki, kendileri de dahil, hiç kimsenin romantik diyebileceği türden değildir. Her akşam yatarken yinededikleri hareketlerin kanıtla-
dığı gibi, Warren ile Kathy somut şeylere, romantizmden daha çok değer vermektedir. Yirmi bir yıllık evliliklerinde romantizm bir ya da en çok iki kez gündeme gelmiştir. Onlar tutku dolu, romantik bir evlilikten çok, ailenin esenliğine değer vermektedirler ve kendi hallerinden hoşnutturlar.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Bir iş öyküsünü benimseyen insanlar yakın bir ilişkiye iş ortaklığı gibi bakarlar. Warren ile Kathy, David ile Meredith ilişkilerini hemen hemen böyle görürler. Gerçekten de onlar için ilişki bir alışveriştir ve aşk öy-

küsü de bir işi başarıyla yürütmeyi konu edinen bir öyküdür. Bu ilişki John Lee'nin *storge* biçemi karşılıklı ilişki adını verdiği bir yakınlığı içerir: Eşler arasında dostluk türü bir aşk vardır.⁵² Bu tür ilişkiler sıcak yerine ılık, tutkulu yerine arkadaşça olur.⁵³

Kuşkusuz hepimiz ilişkiye gireceğimiz potansiyel bir eşi uygunluğu açısından değerlendiririz. Ancak, bir iş öyküsü arayan insanlar, daha ilişkinin başında, parasal olanlar dahil, daha çok bir iş ortağında aranacak ölçütleri vurgulamak eğilimindedir. Onlar, bazı insanların yavan ya da sıkıcı görebileceği bir durumu Warren ile Kathy gibi sorumluluk olarak görürler.

Başka biçimde başlayan bir ilişki çoğu kez eşler neler olup bittiğinin bütünüyle farkına varmadan bir iş öyküsüne dönüşebilir. Günlük yaşamın istemleri –parasal istemler, bir ev düzenini yürütme konusundaki istemler ve belki evle işi dengeleme konusundaki istemler– ilişkiye nüfuz edince, ilişkinin işe benzeyen yanları daha çok öne çıkar ve sonunda egemenlik kurabilir. Bazı çiftler romantizmi korumanın ya da gerekiyorsa yeniden alevlendirmenin yollarını arayarak bu eğilime karşı koyarlar. Bazıları da olup bitenleri gönül ilişkilerinin normal akışı olarak gördükleri için rahatsızlık duymazlar.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: İŞ ORTAKLARI YA DA İŞVEREN İLE ÇALIŞAN

Bir iş öyküsünde en yaygın roller iş ortakları rolleridir, eşler neye değer veriyorlarsa onu en üst düzeye çıkarmaya çalışırlar; bu çoğu için para, başkaları için ün ya da gösterişli bir yaşam biçimidir. Bir ortaklıkta bireylerin her biri aşağı yukarı eşit biçimde iş anlaşmasına katkıda bulunur.

Başka biçimde bir anlaşma da mümkündür; bunda bireylerden biri patron, diğeri çalışan konumundadır. Böyle durumlarda patron ilişkiye egemendir, eşlerin yapılandığı ilişkide bireylerden biri iş konusunda gücün çoğunu elinde tutar ve belki işin sağladığı getiriden daha çok pay alır. Böyle bir anlaşma pekâla haklı görülebilecek bir sömürülme duygusu yaratabilir.

Ayrıca birbirine göre daha farklı başka potansiyel roller de ortaya çıkabilir. Örneğin, bir birey, yönetici başkan, akçeli işler yetkilisi, işletme yetkilisi rolünü ya da başka herhangi bir rolü daha çok üstlenebilir. David, ör-

neğin, akçeli işler yetkili rolünü üstüne almıştır, Meredith ise işletme yetkilisi rolünü. Bu ilişkilerin başarıya ulaşmasında temel bir nokta, üstlenilen rollerden gücü ve sorumluluğu paylaşma bakımından karşılıklı hoşnutluk duyulmasıdır.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Bir iş öyküsünün birçok potansiyel avantajı vardır, avantajların en küçüğü faturaların ödenme olasılığının çoğu diğer tür ilişkiye göre daha çok olması değildir. Bunun nedeni, her zaman işlere bakan birinin bulunması ve hem faturaların ödenmesini, hem de ilk elde onları ödeyecek paranın olmasını sağlamasıdır. Bir başka potansiyel avantaj, rollerin çoğu diğer tür ilişkiye göre daha açık bir biçimde belirlenebilmesidir. Ayrıca eşler istedikleri yolda “ilerlemek” için iyi bir konumda bulunurlar ve rakipleri olsa da olmasa da, kendilerine rakip gördükleri “işlerden” gelebilecek tehditlere karşı birleşmek için konumları iyidir. Diğer “işler”, dünya nimetlerinden daha çok pay alma çabasındaki diğer çiftleri ya da eşlerden birini ya da diğerini gizlice işten kaçırtmaya çalışan bireysel rakipleri içerebilir.

Özellikle altı çizilecek potansiyel bir dezavantaj yaşadıkları, aşk ilişkisini iki eşten yalnızca birinin bir iş öyküsü gibi görmesidir. Diğer eş, ilişkiden çok çabuk sıkılıp ilgiyi ve heyecanı evliliğin dışında arayabilir. Yetkinin ya da rollerin dağılımı eşlerden birini ya da her ikisini doyurmadığı zaman öykü limonileşir. Eşler karşılıklı olarak birbiriyle bağdaşan roller geliştiremezlerse, işlerinde istedikleri konumu elde etme mücadelesi için çok fazla zaman harcadıklarını görebilirler. Bu tür ilişkilerde esnekliği korumak önemlidir, eşlerden biri ya da diğeri rollerin dağılım biçiminden bıkarırsa, en azından eşlerin her biri için bir başka rol düşünülebilir. Bireylerden biri rolünden mutlu, diğeri rolünü değiştirmeye hevesli olduğu zaman elbette sorunlar ortaya çıkar.

BAĞIMLILIK ÖYKÜSÜ

Bağımlılık öyküsünde birey kendisini birlikte olduğu eşe bağımlı hisseder; bu tıpkı bir uyuşturucuya bağımlılık gibidir. Eşin yitirilmesi, bir

kişinin uyuşturucudan yoksun kaldığında yaşadığı gibi yoksunluk belirtile-
rine yol açar. Bağımlılığı, bilinen yalnız kalma korkusu değil, daha çok be-
lirli bir eş duyulan gereksinme getirir. Sonradan, o eş gereksinme duyul-
an kişi rolünden aşırı ve vazgeçilmez bir zevk alabilir.

BAĞIMLILIK ÖYKÜSÜ TANISI

1. Yaşadığım aşkı birlikte olduğum kişi olmaksızın hayal edemem.
 2. Birlikte olduğum kişi olmasa, umutsuz biri olurum.
 3. Benim için birlikte olduğum kişinin çevremde bulunmasını ge-
reksinmek, soluyacak havayı gereksinmek gibidir.
 4. Birlikte olduğum kişi olmaksızın yaşayabileceğimi sanmıyorum.
 5. Birlikte olduğum kişinin aşkı olmasa, yaşamım anlamsız olurdu.
 6. Birlikte olduğum kişi beni bırakırsa yaşamım bomboş kalır.
 7. Birlikte olduğum kişi olmadan yaşamaya devam edemem.
 8. Mutluluğum için birlikte olduğum kişiye hemen hemen bütü-
nüyle bağımlıyım.
-

AMANDA İLE KEVIN

Sonunda Amanda biraz uyuyabilecek gibidir. Saatlerdir telefon ba-
şında bir-iki haftalığına Louisiana'daki büyükannesine giden erkek arkada-
şı Kevin'le konuşmuştur. Amanda ile Kevin üniversitede öğrencidir, mezu-
niyetlerine bir yıl vardır ve on altı yaşından beri çıkmaktadırlar. Okulda ya
da başka herhangi bir yerde de ikisi hiç ayrılmazlar neredeyse; gerçekten
de hemen hemen üç yıldır ilk kez bir haftadan çok ayrı kalmışlardır. Kuşku-
suz, bu ayrılık ikisi için de güç olmuştur; ancak, Kevin'e daha güç gelmiştir.
Kevin her zaman Amanda'yla birlikte olma ihtiyacını duymuş ve birlikte ol-
madıkları zaman aklı hep Amanda'yı yitirmeye takılmıştır. Son on gündür
sürekli telefon etmektedir; telefonda konuştukları birçok şey vardır, ama Ke-
vin konuşmayı her zaman Amanda'dan kendisini hiçbir zaman bırakmaya-
cağı konusunda kuşkularını gidermesini isteyerek bitirir.

Amanda her ne kadar Kevin'siz yapamasa da bu son hafta içinde
onun telefonda söylediği bazı şeylerden hayli tedirginlik duymuştur. Örne-

ğın, Kevin'in onsuz yaşayamayacağını söylemesi kendisini çok rahatsız eder. Birlikte oldukları zaman Amanda Kevin'in kendisine ne kadar bağlı olduğunu açıkça görmektedir, ama onun yanındayken Kevin'in bağımlılığı o kadar göze çarpmaz. Sonuçta, Amanda Kevin'in bağımlılığını illa yanında olsun diye nevrotik bir ihtiyaçtan çok, onun güçlü sevgisinin bir belirtisi olarak görür.

Ancak, telefonda Kevin'in bağımlılığını fark etmemek elinde değildir ve Amanda bu durumu nasıl idare edeceğini tam olarak bilemez. Şu anda istediği kesinlikle Kevin'le birlikte olmaktır; ilişkilerinin sonsuza dek süreceğini ummaktadır, ancak insanî duyguların hiç de değişmez olmadığını, artık onunla olmak istemeyeceği bir zamanın gelebileceğini kabul etmektedir. Bu olasılığı düşünmek bile suçluluk duymasına yol açar ve sonunda ilişkiyi bitirmeye karar verirse Kevin'e neler olacağını merak eder.

Amanda öğle vakti uyanır; Kevin'in henüz aramadığını fark edince şaşırır. Acaba her şey yolunda mı diye merak eder, ona ulaşmaya çalışır. Evde kimse yoktur, herhalde bir ara dışarıya çıktı diye düşünür. Çalışma masasına gider, Kevin'in çerçevedeki resmine bakar, müthiş bir biçimde onun yokluğunu hisseder ve Kevin'in bağımlılığında tek başına olmadığını anlar. O her zaman, sevdiği için Kevin'le birlikte bu kadar çok zaman geçirdiğini düşünmüştü; onun kendisine yine aynı nedenle bağlı olduğunu hissediyordu. Ancak şu anda Kevin'in kendisine bağımlı olduğu kadar, kendisinin de ona bağımlı olduğunu fark etmektedir ve Kevin'in telefonda yaptığı bazı yorumlara uygunsuz tepki göstermesinin, bu yorumların Kevin için olduğu kadar kendisi için de geçerli olabileceği korkusunu yansıttığına inanmaktadır.

Amanda yeniden iç gözlem yapmaya koyulmadan telefon çalar. Heyecanla telefonu kaldırır, diğer uçta Kevin'in sesini işitince içi epey rahatlar. Büyükannesiyle birlikte sabahtan bir tekne gezisine çıktıkları anlaşılır. Amanda ile Kevin saatlerce konuşurlar, ama bu kez Amanda, Kevin kendisine ne kadar çok ihtiyacı olduğunu söylediğinde rahatsızlık duymaz. O da Kevin'e aynı şeyleri söyler.

MELANIE İLE JASON

Melanie peronda durmuş kocası Jason'ın New York'ta eski bir arkadaşını ziyaret etme kararını yeniden gözden geçirmesi için ısrar etmekte-

dir. Jason gitmek zorunda olduğunu açıklar, çünkü bu oldukça uzun bir süre için arkadaşını görebileceği son fırsattır. Üstüne basarak altı gün için gittiğini, her akşam ona telefon edeceğini söyler. Kocasının fikrini değiştirmeyeceğini sezen Melanie birdenbire endişeye kapılır; Jason'a, New York'ta başına gelebilecek bütün tüyler ürpertici şeyleri sayar, herhangi bir şey yolunda gitmezse kendisine neler olacağını düşünmesini ister. Jason her şeyin yolunda gideceğini söyleyerek Melanie'yi rahatlatır ve öperek ona veda eder. Yanaklarından aşağı süzülen gözyaşlarıyla Melanie kocasının trene binişine bakar, koridorda yürümesini izler. Tren uzakta ufak bir leke haline gelinceye kadar oradan ayrılmaz.

Melanie arabayla eve dönerken gelecek birkaç gün içinde ne yapacağını merak eder. Yalnızca Jason ortalıkta olduğu zaman kendini rahat hissetmektedir; o olmayınca güvensizlik duymakta, yapılacak en basit işler bile ona güç gelmektedir. Daha da kötüsü, Jason'ın bir daha dönmesiyle sonuçlanabilecek birçok durumu hayalinde canlandırmıştır; metroda vurulup öldürülmesinden bir başkasına âşık olup kendisini sonsuza dek terk etmesine kadar her şeyi. Bütün bu durumlarda Jason'sız yaşamak zorunda kalacaktır ve bunu başa çıkmayı becerebileceği bir durum olarak görmemektedir. Tamamıyla Jason'a bağımlıdır; yalnızca güven ve dostluk açısından değil, ailenin çoğu ihtiyacıyla ilgilenmesi bakımından da.

Jason New York'a vardığı zaman eski arkadaşını görünce heyecanlanır, akşam yemeğine çıkarlar. Çoğu zaman birkaç günlüğüne Melanie'den uzaklaşmak Jason'ı mutlu etmektedir. Melanie'yi sevmektedir, ama ara sıra onun kendisine bağımlılığından boğulacak gibi olur: Onunla birlikte çok fazla zaman geçirmiştir, artık onu istemediği kuşkusunu uyandıracak herhangi bir şey söylememek için sürekli tetikte bulunması gerekmektedir. Bir arkadaşla birlikte bir beysbol maçı izlemeyi istemek gibi zararsız görünen bir şey bile, Melanie tarafından çoğu zaman artık onun kendisini sevmediğinin bir belirtisi olarak yorumlanmaktadır. Kıscası New York'ta olmak, Jason'a evindeyken pek ender duyduğu bir özgürlük duygusu verir.

Ancak Jason bir yanıyla da Melanie'den uzak kalmayı istemez. Melanie'nin fazlasıyla üstüne düşmesi çoğu zaman kendisini daraltsa bile,

yıllar geçtikçe bazı bakımlardan bu davranışa ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Örneğin, Melanie'nin kendisine duyduğu endişe dolu bağlılık ona sevildiğini ve istendiğini hissettirmektedir; Melanie çevresinde olmadığı zaman, bu duyguların kendisine verdiği önemli olma duygusunu yitirmektedir. Arkadaşıyla akşam yemek yerken bile, karısının eksikliğini duyar, kendisine onu ne kadar çok sevdiğini söyleyecek ya da hangi yemeği söylemesi gerektiğini soracak Melanie'nin yanında olmasını ister. Artık yemeğin başında olduğu kadar keyifli değildir, karısına telefon etmeyi düşünmeye başlamıştır. Aslında Jason'ın tercihi karısıyla kendisinin birbirlerine bu kadar bağımlı olmamalarıdır, ama hiçbir bağlılık duymamanın daha da kötü olduğunu kabul etmektedir.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Bağımlılık öyküsünün temel özelliği endişe içinde sıkı sıkıya bir eşe bağlanmak ya da böyle bir bağlılığa ihtiyaç duymaktır. Kişi bir kez bağlandı mı, var gücüyle tutunur sanki. Birlikte olduğu kişiyi yitirme düşüncesi o kişiyi tam anlamıyla paniğe uğratabilir. Bağımlının, birlikte olduğu kişi olmaksızın yaşamını sürdüremeyeceğini duyumsaması olasıdır; eşlerini yitirmeleri halinde bağımlılarda yoksunluk belirtileri ortaya çıkar ve bu nedenden ötürü psikologlar kendilerine başvuran kişileri bağımlılığa yol açan ilişkilere karşı uyarırlar.⁵⁴ Kocasının az önce ayrılmasına ve kısa zamanda dönecek olmasına rağmen, Melanie bağımlılar gibi bunalım geçirmektedir.

Kendi geliştirdiğim –aşkın farklı biçimlerinin yakınlık duyma, tutku ve bağlanmanın farklı biçimlerde bir araya gelmesini gerektirdiğini belirten “üçgen aşk kuramı,” tutkuyu, bağımlılık hallerindeki çok benzeyen ve düzenli bir seyir gösterme eğilimindeki psikofizyolojik uyarılmanın getirdiği şekilde ele almaktadır.⁵⁵ Kurama göre, bir kişiyle karşılaşmak ya da o kişiyi görmek hızla tutku uyandırabilir. İnsanın bir kişiye kapıldığını duyumsamasına yola açan zorlu bir olumlu güç vardır; çoğu kez ilk görüşte vurulmak denir buna. Ancak, zamanla tutku duygusunu hafifleten karşıt bir güç oluşmaya başlar. Süreç (kahve, alkol ya da bir başka şeye) herhangi bir bağımlılıkla ilgili sürece çok benzer, başlangıçta yeterli şiddetteki bir uyarı zaman geçtikçe artık aynı duyguyu yaratmaz. Sonuçta, insan bağımlılığın aynı kaldığı, an-

çak tutkusunun değiştiği bir tür denge durumuna ulaşır. Richard Solomon kapsamlı bir motivasyon kuramı geliştirmiştir; bu kuram doğrultusunda, her bağımlılık hemen hemen burada anlatılan açılardan kavranabilir. Aslına bakılırsa, burada anlatılan kişisel bağımlılık mekanizması Solomon'ın kuramından türemedir.⁵⁶

Gelinen noktada, bağımlık yapan asıl güç, yoksunluk krizini yaşamaama arzusu olur. Örneğin, fincan fincan kahve içenler, önceleri açılmak için kahve içerken sonradan sırf uyanık kalmak için düzenli kahve içtiklerini fark edebilirler. Benzer biçimde, bir eşe bağımlı insan, günlük yaşamında bağımlılığı hissetmeyebilir, ama o kişi çekip gittiğinde ya da onu yitirme düşüncesiyle bile paniğe kapılır. İlişkinin başlangıcındaki olumlu duygu, artık olumsuz bir duyguyu –yoksunluk belirtilerini– bir süre için önleme çabasıdır, bu durum bağımlılığa yol açan ilişkilerde geleceğe yönelik tahminlerin her zaman çok iyi olmamasının nedenlerinden biridir.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: BAğIMLI İLE EşBAğIMLI

Bütün öykülerde olduğu gibi, bağımlılık öyküsünde de birbirini tamamlayan iki rol vardır. Birinci ve ağır basan rol, bağımlı rolüdür; aradığı ilişkiyi bulan, bağımlının kendisidir, sonradan gerçekten kötüye gitse bile ilişkiyi kendi haline bırakmakta büyük güçlük çeker. Bağımlının ilişkiye bağımlılığı, herhangi bir insanın uyuşturucuya bağımlılığı gibidir. Aslına bakılırsa, bağımlının başka bağımlılıkları da olabilir, çünkü kişiliği bağımlılığa yatkın insanlar, çoğu birkaç bağımlılığa birden kapıldıklarını görürler.

İkinci rol, eşbağımlı rolüdür. Eşbağımlı, bağımlı rolünü destekleyen kişidir. Her ne kadar sunulan yardım her zaman işe yaramasa da, eşbağımlı kendisini bağımlıya yardım ediyormuş gibi hissedebilir. Sorun, çoğu kez eşbağımlının da bağımlıyı, bağımlının kendisini gereksindiği ölçüde gereksinmesidir. Bu ihtiyaç, Amanda ile Jason'ın durumlarında bellidir. Her ikisi de kendisini eşbağımlı rolünde görür, ama bağımlıya ihtiyaçlarının hemen hemen bağımlının kendilerine ihtiyacı kadar büyük olduğunu fark ederler. Gerçekten de bir yerde kendilerinin de bir anlamda bağımlı olduğunu kavrarlar.

Bağımlı, eşbağımlının yaşamına belli bir anlam verir; birisinin gözünde önemli bir farklılığı olduğu duygusunu uyandırır. Ne de olsa eşbağımlı, kendisi olmadan yaşayamayacağını sanan bağımlının duygularını fark etmektedir. New York gezisinde Jason bunu hisseder. Melanie yanından olmayınca yaşamındaki anlam biraz yitip gitmiş gibidir.

Sorun, eşbağımlının gereksinimlerinin –Amanda ile Jason’ın durumlarında olduğu gibi– bağımlılığı besleyebilmesi ve destekleyebilmesidir. Eşbağımlı, gerek kendisi, gerekse bağımlı için uyarlanabilirlikten yoksunluğuna inandığı davranışın sürdürülmesine bilinçsizce yardım edebilir. Bu destek çeşitli biçimler alabilir: Eşbağımlı, bağımlılığı geliştirebilir veya bağımlılık gururunu okşuyormuş gibi hareket edebilir ya da hoşnutsuzmuş gibi görünürken gizlice hoşnutluğunu gösterebilir.

İlişki her iki eşi de mutlu ettiği sürece bunda bir sakınca yoktur. Ama ilişki, bağımlılık ilişkilerinde olduğu üzere, bozulmaya başlarsa birbirini tamamlayan roller, bitmesi daha iyi olacak bir ilişkiyi sürdürebilir. Genelde bu tür ilişkiler, uzun süreli başarı açısından en büyük olasılığı taşıyan ilişkiler değildir, çünkü her tür bağımlılık bir sarmal gibi döne döne yıkıcı davranış kalıplarına doğru gidebilir.

Örneğin, bağımlı eşbağımlıya sürekli daha çok ihtiyaç duyabilir, eşbağımlı da bundan boğulacakmış gibi olur. Bir parça serbestliğe kavuşmak için aralarında bir boşluk ve uzaklık yaratmaya çalışabilir. Ancak bu çaba, bağımlı eşbağımlıyı yitirmekten endişelenmeye başladığı için, bağımlının zaten yüksek düzeydeki endişelerini artırır. O zaman bağımlı, eşbağımlının soluğunu daha da tıkayacak biçimde hareket eder ve çok geçmeden yozlaşma döngüsü başlar. Kevin giderek Amanda’nın vaktini daha çok kendisine ayırmasını isterse, Amanda’nın artık bunu kaldıramadığını ve ilgisi-yitirmeye başladığını görebilir.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Bağımlılık öyküsünün her iki eş için de bazı avantajları vardır. Bağımlı, bir gönül ilişkisinden az sayıda insanın yaşayabileceği bir tür esriklik duyabilir. Bağımlı için ilişki tam anlamıyla bir uyuşturucudur, hatta fizyolojik etkileri bazı uyuşturucularla aynı olabilir. Eşbağımlı için, ilişki bir

anlam ve işe yarama duygusu sağlamaktadır. Oldukça yararsız olduğunu düşünen biri, eşbağımlı rolünü özellikle çekici bulabilir, çünkü sonunda bu noktada birisi için bir anlam ifade etme şansı vardır.

ANLATIMCI ÖYKÜLER

A nlatımcı öykülerde eşler, ilişkinin dışında var olan, ancak çoğu bakımdan ilişkinin nasıl yürümesi gerektiğini belirleyen gerçek ya da uydurma bir metnin bulunduğu inanırlar. Bir fantezi öyküsünün metni, parıltılı zırlar içindeki bir prensin ya da şövalyenin bir prensesin yardımına koşmasını ya da hayatına girmesini ve ondan sonra sonsuza dek süren mutlu yaşamlarını anlatır. Bir tarih öyküsünün metninde geçmiş zamanlar gelecek için bir rehber ve yönergeler oluşturur. Bir bilim öyküsünde ilişkiyi ve kişilerin duygularını, düşüncelerini, eylemlerini bilimsel yasalar ve ilkeler yönetir. Bir yemek kitabı öyküsünde mutlu ve başarılı bir ilişki için bütün malzemeleri içeren bir reçete vardır; yalnızca reçeteye uymak ömür boyu saadet için yeterlidir.

FANTEZİ ÖYKÜSÜ

Fantezi öyküsü belki en klasik aşk öyküsüdür; birbirini arayan prens (ya da parıltılı zırlar içindeki şövalye) ile prensesin öyküsüdür bu. Birbirlerini bulur bulmaz artık sonsuza dek mutlu yaşamaları beklenir elbette. Bu öyküyü benimseyen insanların, karşılıklarına bu eşin çıkmasını, düşlerinin gerçekleşmesi şeklinde değerlendirmeleri olasıdır.

Kuşkusuz, fantezi öyküleri, herhangi başka bir öykü gibi kötü gidebilir. Prensler ya da şövalyeler gizlice büyücüye ya da düzenbaza dönüşebilir, prenseslerin kılık değiştirmiş cadılar olduğu ortaya çıkabilir. Fantezi öyküsünü benimseyenlerin, aramaları sonucunda gerçekten istediklerini elde ettiklerine kesinlikle inanmadan önce çok geç kalmadan bu türden gizli gerçekleri görmeleri gerekir.

FANTEZİ ÖYKÜSÜ TANISI

1. Peri masallarındaki gibi ilişkilerin gerçekleşebileceği kanısındayım.
2. Her zaman düşünüyordukları bir eşi beklemek insanların boyunun borcudur diye düşünüyorum.

3. İnsanın, kendisine en uygun kişiyi bulması koşuluyla, mükemmel yakın ilişkiler kurulabileceği düşüncesindeyim.
 4. Kendinize denk Bay ya da Bayan Uygun'la karşılaşmanız koşuluyla sonsuza dek mutlu yaşayabileceğiniz görüşündeyim.
 5. Kendime en uygun kismetin buradan başka bir yerde olduğuna inanıyorum.
 6. Her gün bazı insanlar için peri masalları gerçek oluyor; benimkinin de gerçekleşmemesi için hiçbir neden yok.
 7. Karşımdaki kişiyi eski zaman masallarındaki bir prens ya da prenses gibi göreceğim türden ilişkiler yaşamak hoşuma gider.
 8. En iyi ilişkilerin gerçekten peri masallarına benzediğini düşünüyorum.
-

GREG İLE HEATHER

Greg az önce başına gelenleri en iyi arkadaşı Mickey'ye anlatmak için sabırsızlanmaktadır. Telefona sarılıp Mickey'yi arar, işi olup olmadığını sormadan beş, dakika sonra yanına geleceğini söyler. Greg'in endişeli heyecanı Mickey'yi ilkin biraz şaşırtır, ama daha önce de Greg'i bu tarzda konuşurken işittiği için arkadaşının kendisine neler anlatacağını pekâlâ tahmin eder. Greg gelip de hayallerinin yeni kadını anlatmaya başlayınca Mickey'nin sezgileri hemen doğrulanır.

Greg parkta köpeğini gezdiriyordu, ansızın muhteşem bir kadın ona yaklaştı, köpeği sevmeye başladı. Kadının adı Heather'di, Greg derhal bu kadının tam kendisine göre olduğunu anladı. Çok ilginç bir söyleşi yaptılar, kadın ayrılmadan önce Greg'e telefon numarasını verdi. Greg ertesi gün kadını aradı, akşam yemeğine çıkmayı kararlaştırdılar. Greg az sonra gidip onu alacaktır, heyecanını güçlükle bastırmaktadır. Evleneceği kadının Heather olduğunu sanmaktadır ve daha şimdiden düğünlerini hayalinde canlandırmıştır.

Greg'in kendisine anlattığı öyküyü dinledikten sonra Mickey sırtarak başını sallar, Greg'e aynı öyküyü daha önce kendisine kaç kez anlattığını bilip bilmediğini sorar. Greg ise bu kez işin farklı olduğunda ısrar eder.

Eskiden de benzer duygular hissettiği kadınlar olduğunu söyler; geçmişteki ilişkilerinin umduğu kadar iyi çıkmadığının da bilincindedir. Ancak geçmiş deneyimlerinden ders almıştır, şimdi durumu daha iyi nasıl ele alacağını bilmektedir. Kısa süreli çapkınlıklardan, birçok kez hüsrana uğramaktan bıkmış usanmıştır; bu kez işleri yolunda götürmek için kendini daha çok zorlayacaktır, Heather'in bütün sıkıntılara değer bir kadın olduğuna kuşkusuz yoktur.

Mickey yalnızca başını sallar, Greg'e başarılı, uzun süreli bir ilişkiyi ancak hayallerinin dünyasında yaşamayı bırakırsa gerçekleştirebileceğini söyler; biriyle karşılaştığı zaman yarattığı öykü kitabındaki prenses imgesiyle, kimsenin hiçbir zaman boy ölçüşemeyeceğini anlaması için yalvarır. Greg dinlememektedir. Bu kez aradığı prensesi bulduğu kanısındadır.

Greg Heather'in ne müthiş bir kadın olduğunu anlatmaya devam eder. Mickey'ye Heather'in halkevindeki çalışmalarından, çocuklara nasıl sevecen davrandığından söz eder. Heather'in mükemmel bir anne olacağına inanmıştır. Mickey yanıtlamaya hazırlanır, ama daha ağzından tek kelime çıkartmadan Greg birdenbire saatin kaç olduğunu fark eder, Mickey'e hemen gitmesi gerektiğini, yoksa ilk randevusuna geç kalacağını söyler. Ancak daha önce bir koşu mahalledeki çiçekçiye gidip orada bulacağı güllerin en güzellerini almalıdır, ne de olsa hayallerindeki kadın her şeyin en iyisine layıktır.

ALEXIS İLE CORY

Cumartesi gecesidir, ama Alexis geceyi evde geçirecektir. Daha önce çıkmayı planlamış, ancak berbat bir gün geçirmiştir. Patronu hazırladığı pazarlama raporlarını beğenmemiş, üstelik aşırı hızdan da iki kez ceza yemiştir. Neşesi pek yerinde olmadığından Alexis bir film izlemeye karar verir. Video kasetlerinin yanına gider, tutup *Külkedisi*'ni alır.

Bu Alexis'in en sevdiği filmidir, onlarca kez izlemesine karşın hâlâ bıkmamıştır. Kendini iyi hissetmediği zamanlarda bu filmi izlemek hoşuna gider, kendisini Külkedisi yerine koyar; yaşadığı hayatta toplumsal konumunun düşüklüğüne, görünüşteki önemsizliğine karşın, sonunda beyaz atlı prensle sonsuza dek mutlu yaşayan Külkedisi olduğunu düşünür.

Alexis çocukluğundan beri *Külkedisi*'ninkine benzer, peri masallarına özgü bir aşk serüveni yaşamayı düşlemiştir. Her yeni ilişkide karşısına çıkan erkeğin söylencelerdeki temiz ruhlu prens olduğuna inanır. Arkadaşlarından bazıları ona böyle bir ideal insanın varlığını düşünmenin gerçekçi olmadığını söylemişler, kanıt olarak da eski erkek arkadaşlarından ya da ilişkilerinden hiçbirinin kendisinin peri masalı standartlarını karşılamadığı gerçeğine dikkat çekmişlerdir. Alexis mantıklı düşündüğü zaman onlarla aynı düşünceyi paylaşır. Yine de içinden bir ses ona beyaz atlı prensinin henüz buralarda olmadığını ama günün birinde mutlaka geleceğini, kendisine sıırıslıkam âşık olacağını söylemektedir.

Külkedisi'ni izlerken Alexis kendisiyle aynı ofisteki yeni görevlilerden Cory'yle ilgili düşlere dalar. Yalnızca bir kez konuşmuşlar ve Cory Alexis'in üzerinde mükemmel bir izlenim bırakmıştır. Filmde olaylar geliştikçe, Alexis'in Cory'ye duyduğu karşı konulmaz hisler daha da yoğunlaşır. Cory'nin parlak zırhlar içindeki şövalyesi olup olamayacağını merak eder. İlişkilerini kafasında canlandırmaya koyulur. Kuşkusuz Cory mükemmel bir erkek arkadaş olacaktır. Romantik davranacak, ilgi gösterecek, üstüne titreyecektir. Morali bozulduğunda her zaman yanında bulunacak, bütün sorunların üstesinden gelmeyi başaracaktır. Kendisini her zaman destekleyecek, her ihtiyaç duyduğu zaman onu savunacaktır. Ne kavga edecek, ne de tartışacaklardır, birbirlerine duydukları aşk hiçbir zaman solup gitmeyecektir.

Alexis düş kurmaya devam ederken, hayalinde yarattığı ideal Cory imgesi gittikçe daha gerçekçi görünür. Çocukluğundan beri aradığı beyaz atlı prensin Cory olduğuna hemen hemen inanmıştır. Pazartesi günü ofisinden içeri girdiğini ve kendisine aşkını itiraf ettiğini düşler. Cory ona böyle bir yerde çalışmak için fazlasıyla özel biri olduğunu söylemektedir. İşten ayrılıp birlikte yeni bir hayata atılırlar. Kent dışında huzur dolu bir kır evine taşınır, orada bir aile kurar ve elbette sonsuza dek mutlu yaşarlar. Bu bir fantezidir, ama Alexis bunun gerçekleşebileceğine inanmaktadır.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZIARI

Fantezi öykülerimizin çoğunun kökeni mitolojidedir. Örneğin, Eros ile Psykhe masalında tanrı Eros kendine bir ölümlüyü, Psykhe'yi sevgili se-

çer, ama Psykhe'nin kendisinin kim olduğunu bilmesini istemez. Onu sadet içinde yaşayacağı bir saraya götürür, ancak bir araya geldiklerinde ortalığın her zaman karanlık olmasında, Psykhe'nin kendisini görmeyi denemesinde ya da kim olduğunu çözmeye kalkışmamasında ısrar eder.

Psykhe Eros'la cennetteymişçesine mutludur, ancak kız kardeşleri onu bu işte bir terslik olduğuna ve gizlice yüzüne bir bakması gerektiğine inandırırılar. Yoksa Psykhe'nin kendisini görmesini niçin istemesindir ki? Ya çirkin, yamuk yumuk biri ya da uğursuzun tekiyse? Psykhe, Eros uyurken bir mum yakıp gizlice bakar ona ve yüzünün olağanüstü güzelliğini fark eder; ama eriyen mum kazayla damlayıp sevgilisini uyandırır. İhanete uğradığı duygusuna kapılan Eros kaçır. Bunun ardından Psykhe yaşamının en zorlu işine girer; önüne çıkarılan engellere karşın onu bulur. Eros Psykhe'yi bağışlar, yeniden birleşirler, sonra Psykhe de bir tanrıçaya dönüşür ve Olympos dağında sonsuza dek Eros'la birlikte yaşar.⁵⁷

Eros ile Psykhe öyküsünün teması bir arayıştır ve arayış çoğu kez fantezi öykülerinin temasıdır. Bu öyküler çoğu zaman aşağı yukarı İtalyan sosyolog Francesco Alberoni'nin *doğuş halindeki ilişkiler* diye adlandırdığı bir durumu andırır –bu, ilişkinin henüz başladığı ve çiftin birbirine derinden âşık olduğu (ya da biri ne hissederse hissetsin, diğerrinin âşık olduğu) bir durumdur.⁵⁸ İnsanın eşi kendisini daha iyi tanıyınca prens ya da prenses rolünü sürdürmek daha güçtür, ama olanaksız değildir. Bazen böyle bir imge, eş öyle biri olduğu için değil, olmadığı için sürdürülür.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER

Bir fantezi öyküsünü benimsemiş insanlar, bir prens (şövalye) ya da bir prenses arayışı içindedir. Bazen hayallerindeki eşi bulurlar; ama çoğu kez bulamazlar ya da başlangıçta hayallerindeki kişi sandıkları birini bulunca durumun hiç öyle olmadığını keşfederler. Düşünü kurdukları kişiyi bulsalar ve görece mutlu olsalar bile yeniden hayaller kurmaya başlayabilirler, çünkü peri masalları gerçekte sonsuza dek mutlu yaşamayı konu edinmez, (klasik peri masallarının herhangi birinde sonsuza dek mutluluk bölümüne ayrılmış bir satır anımsayın), onların konusu ezici güçlüklerle karşın eşi aramayla ilgilidir.

Prens ya da prenses ya da her ikisi, fantezinin belli bir biçimde hemen gerçekleşmesinden çok, aslında fantezinin amacını sevebilirler. Bu gibi durumlarda hemen hemen hiçbir ilişki uyulması beklenen standartları karşılayamayacağı için, sonuçta düş kırıklıkları ardı ardına birbirini izleyebilir.

Eşler bir süre birlikte olduktan sonra evlendiklerinde fantezi roller prens ve prensesi, kral ve kraliçeye dönüştürebilir. Sorun, kral ve kraliçe rollerinin hemen hemen hiçbir zaman prens ve prenses rolleri kadar heyecan vermemesidir. Bunun sonucunda rollerin dönüşmeye başlamasıyla birlikte eşlerden biri ya da her ikisi hoşnutsuzluk duymaya başlayabilir. Ne tuhaftır ki, birlikte olunan kişinin kendisi yerine uzun süreli bir ilişkinin her iki bireye verdiği yeni rollerden hoşnutsuzluk duyulur.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Fantezi öyküsünün özellikle güçlü bir öykü olması mümkündür. Birey kusursuz eşi aramanın ya da bulduğu eşle kusursuz bir ilişki geliştirmenin heyecanıyla sürüklenebilir. Fantezi sonsuza dek devam edebilir, ama ilişki ulaşılmış bir sonuç olmaktan çok, sanki oluşum sürecindeymiş gibi hissedildiği sürece. Edebiyattaki çoğu fantezi öyküsünün evlilik öncesinde ya da dışında meydana gelmesi büyük olasılıkla rastlantı değildir. Faturaları ödemek, çocukları apar topar okula göndermek, hepimizi ara sıra etkileyen keyifsizliklerle baş etmek gerektiği zaman fantezileri sürdürmek güçtür. O yüzden, fantezinin verdiği büyük mutluluk duygusunu korumak için insanın en azından bir dereceye kadar yaşamın olağan sıkıcı yönlerini bilmezlikten gelmesi gerekir.

Fanteziyi yaşayan eşler çoğu kez birbirlerine büyük hayranlık ve saygı duyarlar ve karşısındaki eşi sürekli mutlu etmek için çok şey yapmaya isteklidirler. Onlar, aşklarında eşlerin başka pek az öyküde duyabileceği bir derinlik hissedebilirler. Ancak, aşk görüldüğü kadar derin olmayabilir, çünkü derinlik duygusunun da ilişkinin kendi gibi bir fantezi olduğunun ortaya çıkması mümkündür.

Fantezi ilişkisinin potansiyel dezavantajları hayli açıktır. En büyük dezavantaj, eşlerden biri ya da diğeri gerçeklerden uzak beklentileri hiçbi-

rinin yerine getiremeyeceğini keşfettiği zaman düş kırıklığı yaşanması ola-
sılığıdır. Gerçekçilikten yoksunluk, eşlerin başkalarının oldukça başarılı
bulacağı ilişkilerden hoşnutsuzluk duymasına yol açabilir.

Biz kendi araştırmamızda iki çeşit ideal arasında ayırım yaptık: İn-
sanın fantezi öykülerde okuduğu ya da Hollywood filmlerinde gördüğü tür-
den idealist idealler ile bir ilişkide mümkün olabileceklerden hareketle da-
ha iyi temellendirilmiş gerçekçi idealler.⁹⁹ Bir çift, idealistten çok gerçekçi
ideallere dayalı bir fantezi öyküsü yaratabildiği ölçüde başarı potansiyeline
sahiptir; söylence karakterleri olmak istedikleri ölçüde de, kendilerinin bü-
yük olasılıkla ne olacağı bellidir. Bir söylence.

TARİH ÖYKÜSÜ

Tarih öyküsünde şimdiki zaman geniş ölçüde geçmiş tarafından
belirlenir. Bu öyküyü benimseyen çiftler, şimdiki zamanı bir geçmiş olay-
lar kümelenmesi şeklinde değerlendirir ve şimdiki zaman içinde yaşayan
bir geçmiş görürler.

Tarih öyküsünü benimseyenler kayıt tutan insanlardır. Bu kayıtlar
fiziksel ya da zihinsel biçimler alabilir. Örneğin, bu insanlar ellerinde
önemli olaylarla ilgili birçok fotoğraf albümü, video kaydı ve belki soyağacı
bulundurmaya özel bir eğilim duyabilirler ya da geçmişe ilgileri kendi iliş-
kileriyle sınırlı kalabilir. Böyle durumlarda bireyler potansiyel eşlerin ken-
dilerine olduğu kadar, onların “taşıdığı kana” ya da soy kütüğü kayıtlarına
da ilgi duyabilirler. Örneğin, kendilerinin ya da birlikte oldukları kişinin
soyunun belli bir kişiye dayanmasıyla özellikle iftihar edebilir, kendileri ya
da eşleri belli bir insanın soyundan geldiği için özellikle utanabilirler.

Düzeni büyük ölçüde kastlarca belirlenen toplumlarda tarih öyküsü
desteklenir ve teşvik edilir ve belirli bir ilişki karmaşık karşılıklı ilişkiler ağın-
da yalnızca bir kesişme noktası olarak görülür. Bazı eşlerle beraberlik yasak-
lanabilir ya da elden geldiğince önlenmeye çalışılır, çünkü tarihsel olarak on-
ların silsilesi ailenin arzuladığı ya da gerektirdiğine uymaz. Örneğin, krallık-
larda yalnızca uygun görülen sülaleler içinde evlilik yapma eğilimi vardır. Ta-
rihsel açıdan bu soy içi evlenmelerin bedeli çoğu kez zekâ geriliği ya da baş-

ka genetik bozukluklar olmuştur. Bu tür genetik bozukluklar, tehlikeli bir çekilgen [resesif, baskın bir genle bir araya geldiğinde gizli kalan] genin eşte bulunan aynı tehlikeli çekilgenle çiftlendiği zaman ortaya çıkmaktadır.⁶⁰

Kuşkusuz çoğu çift bu kaygıları taşımaz. Bir tarih öyküsünü benimsemiş çiftler evliliklerine, çocuk ve torunlarına bir “soyu” ya da sülaleyi devam ettiriyor (ya da daha seyrek olarak başlatıyor) gözüyle bakarlar; bunların geçmişi o çiftin kimliğinin önemli bir parçasıdır. Ulusçu ve tutucu kadın derneği Daughters of the American Revolution (DAR) gibi örgütler, eski ve saygın tarihsel köklere dayanan kesintisiz ve seçkin bir sülale kavramını temsil eder. Tarih öyküsünü benimseyen bazı anne babalar için, çocukları evlenirken duydukları mutlulukta asıl etken, seçilen kişinin kendisi değil, o kişinin tarihsel açıdan temsil ettiği sülaledir; kuşkusuz, tarih öyküsünü benimsemiş bütün çiftler böyle sülale üzerinde durmazlar. Onlar atalarının değil, kendi geçmişleriyle ilgilenirler.

TARİH ÖYKÜSÜ TANISI

1. Sık sık birlikte olduğum kişiyle paylaştığım anları ve bu ortak geçmişin benim için ne kadar anlamlı olduğunu düşünürüm.
2. Bir ilişkinin geleceğini bilmek için geçmişine bakmak gerektiği kanısındayım.
3. Birlikte olduğum kişiyle paylaştığım özel anları anımsatan nesneleri ya da resimleri saklamak benim için çok önemlidir.
4. Geçmişimizin kendimizin ve ilişkimizin çok önemli bir bölümünü oluşturduğuna ve hiçbir zaman unutulmaması gerektiğine inanıyorum.
5. Paylaştığımız tarihi bize anımsattığı için yıldönümlerinin özellikle önemli olduğu düşüncesindeyim.
6. İlişkimizde geçmişte kalmış bazı önemli olayları anmak hoşuma gidiyor, çünkü geçmişimizin önemli bir parçamız olduğu kanısındayım.
7. Geçmişimiz bir parçamız haline geldiği için, tarihimizin şimdiki zamandan ya da geleceğimizden ayrılabileceğini düşünemem.

8. Bir çiftin paylaştığı geçmişin yaşadıkları ilişki açısından ister istemez çok önemli olduğu kanısındayım.

ALLISON İLE ERIC

Allison son derecede üzgündür, çünkü erkek arkadaşı Eric geçenlerde dört aylık bir film projesi için Milano'da çalışmayı kabul etmiştir. Bütün hafta boyunca kavga ettikten sonra, tartışmaya bir nokta koymak üzere iki yıl öncesinde Eric'in Allison'a ilk kez çıkma teklifinde bulunduğu Rogers Milli Parkı'ndaki Esin Tepesi'ne gitmeyi kararlaştırırlar. Gittikleri yer onlara yaşamlarındaki daha mutlu anları anımsatacak, ayrıca huzur dolu çevrenin, tepeden görünen güzel kent manzarasının yarattığı ideal atmosfer, ilişkilerini biçimlendiren birçok olayın anısını canlandıracaktır.

Eric ile Allison, geçmişini düşünmenin o andaki duruma nasıl bakacaklarıyla ilgili olumlu düşüncelere yol açtığını her zaman hissetmişlerdir, ayrıca güç bir durumda, olayı bütün ilişkilerini içeren daha geniş bir bağlamda görmek zor zamanları atlatmada onlara yardım etmektedir.

Allison ile Eric Esin Tepesi'nde oturup birlikte neler yaşadıklarını hatırlarlar. Eric ayağa kalkar, uçurumun kenarına yaklaşır. Allison'a yanına gelmesini işaret eder, ilk çıktıklarında akşam yemeğine gittikleri yer olduğunu düşündüğü ufacık bir noktayı gösterir. Allison, lokantanın Eric'in gösterdiği noktadan daha solda olduğunu söyleyerek onunla tartışır. Bu kadar uzaktan gerçek noktayı belirlemenin olanaksızlığını fark edince, aralarındaki gülünç tartışmaya kendileri de gülerler. Allison, Eric'e gecenin nasıl bittiğini anımsayıp anımsamadığını sorar. Eric sırtıarak başını sallar, lokantadan çıkarken kolunukapıya sıkıştırdığından söz ettiğini çok iyi anlamıştır.

Konu birdenbire şimdiki duruma gelir. Allison Eric'e Milano'ya gitmemesi için yalvarır. Bunun, onun için büyük bir fırsat olduğunu anlamaktadır, ama kendisi için burada da her şeyin iyi gittiğine dikkat çeker. Eric, bunun büyük bir fırsatın da ötesinde bir şey olduğunu söyler ona; Milano'da çok iyi bir iş yaparsa, geri döndüğünde daha iyi bir mevkiye getiri-

leceğine kesinlikle inanmaktadır. Allison bir dakika için yanından uzaklaşır; Eric, Allison'ın bu durumda kendisinin ilk kez bir projeyi yarı yolda bırakmış olacağını düşündüğünü bilmektedir.

Eric daha önce yalnızca üç haftalığına bir başka yere gitmiş, oradayken kısa bir süre birisiyle gününü gün etmişti; Allison yine aynı şeyin olmasından endişelenmektedir. Eric Allison'ın yanına gider, bir yere oturup konuşmalarını önerir. İlk gidişinde olanların bir daha hiçbir zaman yineleneceğini açıklar. Ne de olsa, o zamanlar görece kısa süreden beri çıkmaktaydılar ve kendisi ona nasıl bağlandığının farkında bile değildi. Şimdi onu sevdiğinden emindir, bir gün evleneceklerine bütünüyle inanmaktadır; geçmişte yaptıklarını bir daha hiç yapmayacağını söyler, çünkü yaşadıkları harika ilişkiyi tehlikeye atmak istememektedir. Eric'in söyledikleri gönlünü okşasa da, Allison uzun süre ayrı kalacaklarını, Eric'in orada hep harika insanlarla karşılaşacağını vurgular. İlişkilerinin Eric'in önceki gidişinden farklı bir düzeyde bulunduğunu kabul etmekte, ama ilk ayrılıklarının üç haftalık bir süreyle sınırlı kaldığını da bilmektedir; Eric bu kez dört aylığına gidecektir, Allison, Eric'in duygularının orada eğleşirken değişmeyeceğinden emin değildir. Eric, Allison'a kimi zaman geçmiş bir yana bırakabilmeyi başarması gerektiğini şimdi olduğu gibi gelecekte de söyleyeceğini açık yüreklilikle belirtir. Uzun süreli bir ilişkide her zaman hatalar yapılabilir, yaşanan durumları anlamak, üstesinden gelmek için hatalardan yararlanılabilir; bu amaçla, yapılan hatalar üzerinde dikkatle düşünmenin kendi açılardan önemine karşın, hatalarının birbirlerinin görüşlerini denetlemesine izin vermek yanlıştır, Allison bunu kavramak zorundadır.

Allison bir an duraklar, sonra kabul anlamında başını sallar. Ona güvenmediği için Eric'ten özür diler, söylediğine göre, onun Milano'ya gitmesini önleseydi, kendisini hiçbir zaman bağışlamayacaktı. Uzun süre birbirlerine sarıldıktan sonra Esin Tepesi'ne veda ederler, ikisi de bunun son gelişleri olmadığını sezmektedir.

LEN İLE CECILIA

Len'in kız arkadaşı Cecilia hemen hemen altı aydır Güney Amerika'dadır. Yaşamını arkeologluk yaparak kazanan Cecilia şu anda erken de-

vir İnka uygarlığıyla ilgili büyük bir projede çalışmaktadır. Yakında geri dönmesi gerekmektedir, ama hiçbir şey kesin değildir. Cecilia Güney Amerika'ya gitmeden önce Len'le yıl sonunda evlenmeyi planlıyorlardı. Cecilia'nın gidişi epey sürtüşmeye yol açtı; Len, İnka projesinin büyük bir fırsat olduğunu anlıyordu, ama onun önüne gelecekte de böyle projeler çıkacağı ve asıl önceliklerinin evlenmek olması gerektiği düşüncesindeydi. Ancak, Cecilia yalnızca bunun gibi fırsatlardan yararlanmayı bilmesi halinde gelecekte de önüne başka projeler çıkacağı konusunda ısrar etti. Bu kadar uzun süre yalnız kalmanın Len için güç olacağını kabul etmekteydi; döner dönmez evleneceklerini söyledi. Sonunda Len Cecilia'nın düşüncesini değiştirmeyeceğini anladı, onunla tartışmaktan vazgeçti; böylece hiç değilse mutlu ayrılacaklardı.

Altı ay Len için gerçekten güç geçti. Yalnızlık acısının bastırmasından kaçınmanın tek yolu –arasıra Cecilia'dan aldığı mektuplar dışında (çünkü Cecilia'nın kaldığı yerde telefon yoktu)– Cecilia ile paylaştıkları zamanları belgeleyen kutular dolusu resmi bir bir elden geçirmekti. Resimler yalnızca geçmiş anımsatan somut nesneler değildir, zihinde ve duygularda kalan anıları da uyandırır. Len'e göre her resim üstündeki kişilerin öyküsünü anlatırken onların bütün duygu ve düşüncelerini de yansıtır. Len her zaman Cecilia ile kendisinin birlikte geçirdikleri zamanları kayda geçirmelerini gerektiğini düşünmüştü. Böyle bir belgelemenin, içinde bulundukları durumu geçmiş açısından anlamalarına olanak sağlayacağı, bu yoldan da ilişkilerine yönelik daha iyi bir görüş açısı kazandıracağı kanısındadır.

Len'in gözüne Cecilia'nın en iyi arkadaşı Melissa ile birlikte çektiği bir resim ilişir. Len hafifçe başını sallar, neredeyse ilişkilerinin bitmesine yol açan, geçmişte kalmış bir olayı anımsar. Bundan birkaç yıl önce Cecilia ile birlikte her şeyin ölçüsünün kaçtığı bir Dört Temmuz partisinde Melissa'ya eşlik etmişlerdi. (4 Temmuz, 1776'da ilan edilen Bağımsızlık Bildirgesi dolayısıyla Birleşik Devletlerde ulusal bayramdır.) Melissa ile Len bol bol içiyorlardı, ancak Cecilia'nın keyfi pek yerinde değildi, çok geçmeden onlara eve döneceğini söyledi. Cecilia gittikten sonra Melissa ile Len öpüşmeye başladılar. Birkaç dakika sonra Cecilia yanlarına geldi; Len ile Melissa'nın kendilerini taşıyacak halleri kalmayacağını anlamış, onları

götürebileceğini söylemek için geri dönmeye karar vermişti. Gördükleri karşısında yıkıldığını söylemeye gerek yok. Len ile Melissa bunun hiçbir ciddi yanı olmadığını açıkladılar; sarhoştular ve saçmalamışlardı. Cecilia, Len ile Melissa'nın büyük olasılıkla doğru söylediklerini biliyordu, yine de bu olay onu fazlasıyla incitmişti. Kendisiyle Len arasındaki ilişkiye son vermeyi düşündü, ama sonunda onun çılgınca bir hareketinden ötürü aralarındaki sağlam bağı koparmanın yanlışlığına karar verdi. Bugün Len bu sahneyi baştan sona anımsayınca, kendisinin de Cecilia'nın Güney Amerika'ya gitme kararının nedenlerini görebilmesi gerektiğini anlar. Ne de olsa, eğer Cecilia yaptıklarından ötürü onu bağışlayabildiyse, kendisi de onu çok daha masumca bir şey için bağışlamak zorundadır.

Len eline bir başka resim alır. Bu, Cecilia ile kendisinin Grand Canyon'da uçurum kenarında çekilmiş bir resmidir. Bütün günü vadinin tabanından yukarı doğru yürüyerek geçirmişlerdi ve yorgunluktan iyice bitkin düşmüşlerdi. Len resim çekilirken yaşadığı harika duyguyu sevgiyle anımsamaktadır. Doğru, yorgundu ama tepeye tırmandığı için coşkulu bir neşe duymaktaydı ve Cecilia yanında olduğu için çok da mutluydu. O anda yaşamının geri kalan kısmını nasıl Cecilia'yla geçirmek istediğini anımsar. Şimdi bu resme bakarken, bunun gibi anılar sayesinde, geçen altı aya katlanabildiğini anlar.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Tarihçi hem geçmiş olaylar, hem de geçmişle şimdi arasındaki süreklilik ve kopukluklar üzerinde bolca düşünür. Bir ilişkide bu tür bir tarih duygusu önemli olabilir.

Allison ile Eric'in ve Len ile Cecilia'nın öyküleri, geçmişin bir ilişkinin gelişme olanaklarını hem nasıl zenginleştirebileceğini, hem de nasıl tehlikeyle sokabileceğini göstermektedir. Her iki durumda da, geçmişe ait bazı anılar yaşanan çok mutlu anların anılarıdır ve çiftlere bugün yaşadıkları zorlukları atlatmada yardım eder. Her ciddi ilişki zor günlerden geçtiği için insanın yararlanabileceği güzel anıları olması önem taşıyabilir. Kimi zaman bu anılar gerçekten çifti bir arada tutabilir. Böyle durumlarda çift, geçmişte yaşadıkları mutlu anları gelecekte daha da çok yaşayacakları beklentisine girebilir.

Kötü anıların ilişkiye olumsuz yansımaları büyük bir olasılıktır; o anıları doğuran olay, sözde çözülüp gerçek yüzüyle değerlendirildikten yıllar sonra da ilişki üzerinde zehirleyici bir etki yaratabilir. Yanlarındaki eşin işlediği, kendilerince bir hata ya da günah sayılan şeye akıllarını takan insanlarla çoğumuz karşılaşmışızdır. Konu kaç kez çözüme bağlanmış gibi görünürse görünsün hep yeniden gündeme gelir. Kişi ne yaparsa yapsın karşısındaki eş eski konunun üstünü örtmeye istekli değildir. Çoğu kez bu akıldan çıkmayan anı, kendi çıkarına diğerinin uysal davranmasını sağlamak için kullanılır: "Sen geçmişte bana bunu yaptığın için bana hâlâ borçlusun ve şimdi de ben ne istersem yaparım." Bu şekilde hep aynı plağı çalmak ilişkiyi zehirler; böyle yapmak ille de yanlış olduğu için değil, suçlanan eşi hatalardan ders almaya yüreklendirmediği için. Bir kez hata yapıldı mı, sanki o hata sonsuza dek yapılmış gibi bir durum vardır burada.

Tarihçiler yalnızca geçmiş olayların kaydını tutmakla tarih yapılması gerektiğini bilirler. Tarih, bu olayların seçilmesinde, yorumlanmasında ve bir bütünlük içinde çözümlemesinde yatmaktadır. Benzer biçimde ilişkilerde olup bitenler o kadar önemli değildir, önemli olan, olup bitenlerden bir ilişkinin düzelmesine ya da kopmasına yardım edecek neler öğrenildiğidir. Yaşadıklarından ders alan çiftler ilişkileriyle birlikte gelişirken, ders almayanlar oldukları yerde sayar ya da geri giderler.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER:

TARİHÇİLER YA DA TARİHÇİ İLE TARİHSEL KİŞİLİK

Bir tarih öyküsü benimseyen bireyler genellikle tarihi önemli gören diğer bireyleri arayıp bulurlar. Dolayısıyla kendileri de paylaşacakları bir tarih yaratabilirler.

Bazen biri tarihçi, diğeri tarihsel kişilik görevini üstlenir. Böyle ilişkilerin doğasında bir asimetri vardır; gerçekten de asimetric öykülere özgü bazı öğeler (bkz. sayfa. 51) devreye girebilir. İlişkide, her nedense tarihsel kişiliğin daha önemli görülmesi olasıdır. Bu önem, eşlerin karşısındaki kişinin aile geçmişine, başarılarına ya da nerelere vardığına verdiği değerden kaynaklanabilir.

Geçmişin bir ilişkideki rolü zamanla değişebilir. Örneğin, çift ilk kez bir araya geldiğinde, geçmişi sonu gelmez ayrıntılarıyla gözden geçirmeye doğal bir eğilim duyabilir. Çoğu zaman, önceki ilişkilerden aldıkları dersleri içtenlikle paylaşabilirler. Ama ilişki bir kez yoluna girince de ilişkiyi paylaşan eşlerden biri ya da her ikisi, kendilerini şimdi yaşadıkları ilişkide yakınlarda yapılan (o yüzden tarihsellikten daha uzak) hataları düşünmeye ve konuşmaya çok daha hevesli görebilir. Bunun sonucunda insanın başarısızlıklarından ve hatalarından aldığı derslere ilişkin içtenlikli tartışmalar ortadan kalkabilir. Bunun bedeli, kuşkusuz, çiftin yaptıkları hataları yeterince ele almamasının yol açtığı çözülmemiş gerilimler ve düşmanlıklardır.

Başka çiftlerin tarihe ilgisi zamanla artabilir, özellikle çocukları olunca. Bazen çocukların doğumu çifte, günün birinde aile içinde meydana gelen bu çoğalmanın ve gelişmenin baştan sona belgelerini görmek isteyeceklerini fark ettirir. O nedenle çift tarihselliğe önem veren bir yönelişe girebilir.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Tarih öyküsünün en büyük avantajı mutlu anları anımsama ve zor zamanların atlatılmasında bu anlardan yararlanma potansiyelidir. Tarih öyküsü ayrıca meydana geldiklerinde büyük felaketleri andıran olayları daha geniş bir bağlama yerleştirmeye yardım ederek eşlerin görünürde feci bir olayın sonradan çoğu kez önemini yitirdiğini ya da hiçbir önemi olmadığını kavramalarına olanak tanır.

Tarih öyküsünün en büyük dezavantajı, geçmişteki başarısızlıkları gereksiz yere sürekli ortaya atma potansiyelidir. Bu eğilimi taşıyan bir insan herhangi bir şeyi nadiren unutur, çoğu zaman geçmişte kalmış bir konuyu ortaya atmaya hazırdır ve çatışmanın tekrar tekrar yaşanmasını sağlar.

Birbirlerini bağışlamanın ellerinden gelmediği ilişkilerde eşlerin içini kaygı ve suçluluk duyguları doldurur. Geçmişteki herhangi bir günah her akla estiğinde hemen yeniden pişirilip ortaya çıkartılırsa mutlu olmak güçtür.

BİLİM ÖYKÜSÜ

Bilim öyküsünü benimseyen insanlar, aşkı herhangi bir diğer doğal fenomen gibi kavramanın, çözümlemenin, açıklamanın mümkün ve gerekli olduğu kanısındadır. Bu kanı, yaşadıkları ilişkinin her günkü yönlerine de aktarılır, böylece ilişkide olup biten çoğu şeye (neredeyse belki her şeye) fazlasıyla çözümleyici bir yaklaşımla eğilirler. Bunun sonucunda, kendilerine ya da yanlarındaki eşe algıladıklarının aslında daha derin bir düzeyde meydana geldiğini açıklamak için epeyce zaman harcarlar. Bu davranış, çözümlemecinin dinlemeden konuştuğu ya da çözümlemeyi ileri götürerek ilişkiyi gerçekten engellediği bir noktaya varmadıkça işlevsellik taşıyabilir.

Bu ikinci sonuç bir tür Heisenberg belirsizlik ilkesini gönül ilişkilerine uygulanmış gibi göstermektedir ve burada ilişkiyi gözlemleme eylemi ilişkiyi değiştirmektedir. Örneğin, sevişme sırasında sevişme çözümlemesi yapmanın, çözümlemeyi yapanın amacı öyle olmasa bile sevişmeyi fazlasıyla etkilemesi olasıdır.

BİLİM ÖYKÜSÜ TANISI

1. Kanımca bir aşk ilişkisini kavramak herhangi bir diğer doğal fenomeni kavramaya benzer; onu yöneten kuralları açığa çıkarmanız gerekir.
2. Bir aşk ilişkisini anlamak için bilimsel bir bakışla incelemeniz gerektiği kanısındayım.
3. Yaşadığım ilişkinin çeşitli yönlerini çözümlemek hoşuma gider ve böyle yapmayı oldukça yararlı buluyorum.
4. Kanımca, bir ilişkide başarıya ulaşmanın en iyi yolu ilişkideki sorunlara mantıklı ve bilimsel bir bakış açısıyla yaklaşmaktır.
5. Kanımca, ilişkilerindeki sorunlara duygusal değil de mantıklı yaklaşımlardı daha çok insan ilişkilerinde başarıya ulaşabilirdi.
6. Birlikte yaşadığımız ilişkinin çeşitli yönleri üzerine eğilip meseleleri nesnellikle çözümlemeyi ve tartışmayı severim.

7. Mantıklı çözümlleme ve açıklama yoluyla ilişkilerin kusursuz bir düzeye ulaştırılabileceği kanısındayım.
 8. Benim için birlikte olduğum kişiyi hemen hemen bütünüyle çözümllemek ve anlamak mümkündür.
-

ALISA İLE GARY

Alisa yakın ilişkileri her yönüyle anladığı kanısındadır. Aşkın herhangi bir diğer doğal fenomen gibi açıklanıp çözümlenebileceğine inanır.

Alisa ne zaman bir ilişkinin üstüne gidecek olsa –kendisinin ya da başkasının olsun– hemen ilişkiyi çözümler. Kimya mühendisi ve Alisa'nın on sekiz yıllık kocası Gary'nin, karısının ilişkilere bilimsel yaklaşımı hakkında karışık düşünceleri vardır. Alisa'nın yakın ilişkilerle ilgili bilgisi ve anlayışı onu büyülemektedir. Ara sıra karmaşık çözümllemele- rine kuşkuyla baksa da, çoğu kez onunla aynı düşünceyi paylaştığını görür. Ne de olsa, insana özgü çoğu davranışın ve aşk dahil insana özgü birçok duygunun bilimsel olarak çözümlenebileceği konusunda karısıyla aynı düşüncededir.

Ne var ki, çözümlleme konusu kendisi olduğunda Gary farklı düşünür. Kendi düşüncesi ve davranışlarını da kavraması ve karmaşık bir biçimde anlatması, Alisa'nın diğer insanlarla ilgili yorumları gibi Gary'ye heyecan verir, ama aslında düşünce ve davranışlarını büyük ölçüde çözümllemede Alisa'nın bu kadar aceleci olmamasını istemektedir. Gerçekten de Alisa kendisinin belirli bir davranışına Gary'nin nasıl karşılık vereceğini hemen hemen her zaman tahmin edebileceğine inanıyor gibidir ve bu varsayımsal bilgiden, hangi durumları nasıl ele alacağı konusunda yararlanmaktadır. Kimi zaman, özellikle de çıkardığı sonuçla kendisi hakkında inanmadığı bir şeyin doğruluğunu ileri sürdüğünde, Gary Alisa'nın çözümllemelerine karşılık verirken oldukça savunmacı bir tutuma girer.

Ayrıca, Gary Alisa'nın çözümllemesiyle aynı düşüncede olduğu zaman bile, asıl istediği Alisa'nın kendisine ve ilişkilerine her zaman böyle aklıyla yaklaşmamasıdır. Gary, Alisa'nın yaklaşımının çoğu kez romantik-

likten yoksun olduğu kanısındadır; romantiklik ise doğası gereği büyük ölçüde önceden kestirilemeyen şeyler, sürprizler içerir; bilimsel bir yaklaşımın hesaba katmadığı şeylerdir bunlar.

Alisa'nın ilişkilerine çözümsel yaklaşımıyla ilgili bazı sorunları olmasına karşın, Gary bu yaklaşımda birçok olumlu yön de görür. Bir kere, Alisa'nın söylediği ya da yaptığı farklı şeylere nasıl karşılık vereceğini çıkarmaya çalışırken hem Alisa'ya, hem ilişkilerine karşı bir ilgi göstermektedir. Ayrıca, Alisa'nın bilimsel yaklaşımı Gary'ye oldukça gerçek görünür; iş yaşadıkları ilişkide yüz yüze geldikleri sorunları anlamaya ve yorumlamaya geldiğinde, bu bilimsel yaklaşım ikisi için de en iyi olan uygun bir çözüme varmalarına yardım eder.

COLIN İLE ANITA

Colin kendini bildiğinden beri bilime ilgi duymuştur. Daha lise öğrencisiyken evin arka bahçesinde deneyler yapardı. Üniversitede iki ana bilim dalı seçti; fizik ve kimya. Şimdi büyük bir üniversitede fizik profesörüdür. Ancak, Colin'in bilime ilgisi derslerle sınırlı değildir. Nesnelere ilişkin doğa yasalarının çoğu bakımdan insanlar için de geçerliliğine inanır. Bunun sonucunda diğer insanlarla karşılıklı iletişime girdiği zaman onların davranışlarına ilişkin bilimsel, nedensel bir çözümleme getirmeye çalışır. Yaşadığı yakın ilişkilerde Colin özellikle partnerinin davranışını anlamakta kararlıdır. Yanındaki eşin çeşitli hareketlere, duygulara ve koşullara nasıl karşılık vereceğini kesinlikle anlayabileceği noktaya kadar sevginin ayrımlandırılabilceğine, parça parça kavranabilceğine inanır. Partnerinin belli durumlara nasıl tepki göstereceğini öğrenmeye çalışır ve gelecekte uygun bir biçimde davranmak için sonradan bu bilgiden yararlanır.

Colin'in yakın ilişkilere bilimsel yaklaşımı önce kişisellikten uzakmış gibi görünebilir. Ancak, oldukça bilimsel olmasına karşın, bu tutumun kişisel bir özelliği de vardır: Bu, belirgin biçimde Colin'e özgü bir bilimsel yaklaşımdır. En önemlisi, Colin'in, yanındakini anlamaya çalışırken öncelikle onu kişi olarak daha iyi tanımayı amaçlamasıdır. Onun isteklerini, ihtiyaçlarını anlayacak duruma gelmek ister. Ayrıca yaptığı çözümleme, yaşadığı ilişkiyi olabildiğince iyi yürütmeyi hedefler.

Şu ara birlikte olduğu kız arkadaşı Anita, Colin'in ilişkilerine çözümsel bir tutumla yaklaşmasına çoğu zaman aldırmaz. Gerçekte böyle bir yaklaşımın birçok avantaj taşıdığına inanır. Bir kere, bu yaklaşım Colin'in hem Anita'yı daha iyi tanımaya, hem aralarındaki ilişkiyi neredeyse bütünüyle anlamaya meraklı olduğunu göstermektedir. Üstelik, Colin'in bilimsel yaklaşımı bir konuyu bütün yanlarıyla gözden geçirmenin önemini vurguladığı için Anita, iş kendisinin ve Colin'in karşısına çıkan birçok sorunu çözmeye geldiğinde, bu yaklaşımın yardımcı olacağı düşüncesindedir; çünkü Colin'in onun bakış açısına kulak vereceğini bilir. Ancak bazı zamanlar Colin'in aralarındaki ilişkiyi her zaman soyut bir bilimsellikle dile getirmemesini diler. Colin'in yaklaşımının onun kişiliğini yansıttığını bilir, ama zaman zaman kendisini ne yapacağını bilemez bir durumda hisseder. Bununla birlikte, Colin'in kendisinden gerçekten hoşlandığını anlamaktadır, her ne kadar aralarındaki ilişkiye yaklaşımı kişisellikten uzak görünse de, Colin'in açısından durumun böyle olmadığını bilir.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Bilim öyküsünü benimsemiş kişi, aşkın çözümleme ve açıklama yoluyla anlaşılabilceği kanısındadır. Yanındakinin davranışını yalnız anlamakla kalmayıp önceden tahmin etme ve denetleme konusunda kendi yeteneğine de inanır. Bilim adamı kendisinin ve diğerlerinin davranışlarındaki düzenli oluşumları gözler, bunlara dayanarak genellemeler yapmaya çalışır.

Bilim adamlarının gerek başkalarıyla ilgili, gerek kendileriyle ilgili olarak nesnellikleri farklıdır. Bu nokta, birinin bilim adamı olmasının, onun bu alanda başarılı olmasını hiçbir bakımından garantilemediğinin altını çizmektedir. Bir bilim adamı gün boyu diğer insanların davranışını çözümleyebilir, ama yaptığı her çözümlemede hataya düşebilir. Bilim adamı rolü, yalnızca bilimsel çözümlemeye ilgi duyulmasını sağlar, çözümlenenin niteliğine değil.

Colin gibi bazı bireyler bilim alanında çalışır ve yaşamlarının hemen hemen her yönüne bilimsel bir yaklaşım getirmeyi denerler. Alisa gibi diğerlerininse yakın ilişkiler konusunda tutumları bilimseldir, ama yaşamlarının diğer yönlerinde gerçek bilime pek aldırmazlar.

Bu bilim öyküsü konusunda bilinmesi gereken birkaç önemli nokta vardır. Birincisi, bilimsel çözümlemeyi bir alanda (biyoloji ya da fizik diyelim) başarıyla uygulayan bir kişinin bunu bir başka alanda da mutlaka aynı başarıyla uygulaması gerekmez.⁶¹ Dolayısıyla, birisinin işinde başarılı bir bilim adamı olması, yakın ilişkilerinde de başarılı bir bilim adamı olduğu anlamına gelmez.

İkincisi, insanlar kendi ilişkilerini değil, diğer insanların ilişkilerini çözümlemede bilim adamı olarak başarıya ulaşabilirler. Bazen kişiler arası [interpersonal] kavrama yeteneği ile kişiler içi [intrapersonal] kavrama yeteneği arasında bir ayrım yapılır; birincisi kişinin diğer insanlarla ilişkisini kavrama yeteneği, ikincisi ise kendisiyle ilişkisini kavrama yeteneği anlamına gelir.⁶² Bu iki tür kavrama yeteneğinin birbiriyle ilgisi çok azdır, böylece insanın diğerlerinin davranışını başarıyla çözümleyebilmesi, kendi davranışını da başarıyla çözümleyebildiği anlamına hiç gelmez, bunun tersi de söylenebilir. Gerçekten, psikiyatristler de yaşadıkları ilişkilerde hemen hemen diğer insanların karşılaştığı sorunlarla karşılaşır.

Üçüncüsü, hepimiz bir dereceye kadar ilişkilerimizi çözümleriz, ama görece az sayıda insan bilim öyküsünü benimser. Bilim öyküsü, meseleleri çözümlemeye önem veren, işleri olurlarına bırakmaktan pek hoşlanmayan bir kişi sözkonusu olduğunda işin içine girer. Bilim adamları ilişkilerini bütünüyle anladıklarını hissetmedikçe ilişkilerinde gerçekten mutlu olamazlar. Dolayısıyla bilim adamları için anlamak, mutluluktan çıkan ya da mutlulukla sonra gelen bir sonuç değil, mutluluğun en önemli parçasıdır.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: BİLİM ADAMI VE İNCELEME KONUSU

Bilim öyküsünde, genellikle bilim adamı rolündeki kişi ile, ilişki boyunca inceleme konusunu oluşturan diğer kişinin rolleri birbirini tamamlar. Çok sık olmasa da bazen eşlerin ikisi de bilim adamıdır. Her iki tarafın da çözümleme çabasına aynı dünya görüşüyle yaklaşmamamaları durumunda böyle ilişkilerin yürümesi güç olabilir.

Bilim öyküsünün en büyük avantajı, eşlerin ilişkileri iç yüzüyle kavramasını sağlamak ve ideal durumda olumlu bir davranış değişikliğine yol açmaktır. Çoğu çift; ilişkilerini düzeltmek konusunda başarısızdır, çünkü asıl neyin düzeltilmesi gerektiğinin farkında değildirler. Bilim adamı ilişkinin güçlü ve güçsüz yanları konusunda varsayımlar ortaya atar, böylelikle yapıcı bir değişimin yolunu açar.

Bilim öyküsünün potansiyel sakıncalarından biri, çözümlemenin yanlış olabilmesidir; bu durum ilişkiyi düzelterek kötüye götürecek sürüşme ve davranış değişikliğine yol açabilir. Bir bilim adamıyla ilişkide olan insanlar ayrıca çözümlemelere içerleyebilir ya da inceleme konusunun nesnesi olmaktan daha iyisini hak etiklerine inanabilirler.

Diğer bir potansiyel dezavantaj, çözümlemenin zamanla ilişkiyi değiştirmesi, sonuçta hemen hemen her iyi ilişkide yer tutan doğallığın kaybolmasıdır. İnsanlar sürekli çözümlendiklerini hissettiklerinde her zamanki gibi davranmazlar. Ayrıca duruma içerlemeleri olasıdır. O yüzden, böyle bir ilişki içindeki eşler, çözümlemede ipin ucunu kaçırmamanın yollarını bulmalıdır.

YEMEK KİTABI ÖYKÜSÜ

Yemek kitabı öyküsünün ayırt edici özelliğini, bir gönül ilişkisi içindeki iki kişinin bazı şeyleri belirli bir biçimde yapmaları halinde –yani bir tarife uyarlarsa– ilişkinin hemen hemen kesinlikle yürüyeceği görüşü belirler. Bu öyküde ilişkiler başarıya ulaşır, çünkü saptanmış belirli adımları izler; başarının anahtarı bu adımların neler olduğunu, hangi sırayla atılması gerektiğini ve fiilen nasıl atılacağını çözmektir.

Bu öykü, ilişkilerin yürümesi için neler yapılması gerektiğini anlatan ve piyasayı bol miktarda dolduran popüler kitaplarda bulunur. Kuşkusuz, sorun bu kitaplardan yalnızca yemek kitabı öyküsünü benimseyenlerin gerçekten yararlanabilmesidir. Bu türden bazı kişiler için hangi adımları izleyecekleri, izleyecekleri bazı adımlar bulunmasından daha önemsizdir. Ancak, bazı insanlar için tarifler işe yaramaz, belki de ilişkiler konu-

sundaki yardımcı kitapların ortalama raf ömrü kısa olduğundan böyledir bu. Bu kitaplar ortadan kaybolur, ama çok geçmeden yerlerini aynı iddiayı belki de daha güçlü biçimde ortaya atan yeni kitaplar alır.

YEMEK KİTABI ÖYKÜSÜ TANISI

1. Gönül ilişkilerine yaklaşımda bir doğru, bir de yanlış yol bulunduğundan kanısındayım. Doğru yolu bilerseniz, başarıya ulaşabilirsiniz.
 2. İyi bir ilişkiniz olması için gerekli adımları bir bir atmanız gerektiği kanısındayım.
 3. Kanımca harika bir ilişkinin reçetesi harika bir yemeğin tarifine benzer; doğru malzemeleri kullanmayı ve ayrıntılara dikkat etmeyi gerektirir.
 4. Kanımca ilişkilerinde başarıya ulaşanlar, doğruyu yapmak için ne gerektiğini keşfedenlerdir.
 5. Kanımca, insanın yaşadığı gönül ilişkisinde başarıya ulaşması iyi yemek pişirmeyi becermesine benzer; gereken malzemeden çok fazla ya da çok az kullanmak ortaya feci sonuçlar çıkabilir.
 6. Kanımca iyi bir ilişkide başarıya giden yol, belirli adımlara uymaktan geçer.
 7. Kanımca bir ilişkiyi yürütmek iyi yemek pişirmek için bir yemek tarifine uymak gibidir.
 8. İlişkilerde başarıya ulaşmak için, herkesin bulamadığı bir reçete olduğu kanısındayım.
-

FRED İLE PAULINE

Ne Fred ne de Pauline yakın zamanda evleneceklerini düşünmektedir; ikisi de pürüzlü evliliklerden sonra boşanmıştır ve aceleyle başka bir ilişkiye atılmak istemezler. Yine de uzun süreli, doyurucu bir ilişkileri olacağını umarlar. Kuşkusuz, işler yolunda giderse elbette evlenmek de söz konusudur.

Fred ile Pauline, ilişkilerinin sürmesi için birlikte zaman geçirmenin kendilerini mutlu etmesi gerektiğini bilirler. Mutluluğu bulmanın ken-

dileri için pek kolay olmadığını kabul ederler. Fred'in spor yapmaktan ve karşılaşmaları izlemekten hoşlanmasına karşılık, Pauline dışarı çıkmayı, sinemaya gitmeyi ve dans etmeyi daha çok sever. Bu sorunu aşmak için her ikisinin de istediğini elde edebileceği bir yol bulmaya karar verirler. Fred'in gönlünü yapmak için haftada iki kez birlikte koşmaya gidecek, ayda en az bir spor karşılaşması izleyeceklerdir; Pauline'i mutlu etmek içinse bir hafta sinemaya, bir hafta dansa gideceklerdir. Ayrıca birlikteyken nasıl vakit geçirecekleri konusunda tüm diğer anlaşmazlıkları benzer biçimde –yani bir uzlaşmaya vararak– çözmeyi kabul ederler. Gerek Fred, gerekse Pauline, bu formüle bağlı kalırlarsa, başarılı bir ilişkileri olacağına inanmaktadır.

Birkaç ay geçer, Pauline ile Fred tahminlerinde yanılmamış gibi görünmektedir. Geliştirdikleri başarı formülüne sürekli ve özenle uymuşlardır, şimdi her ikisi de harika vakit geçirmektedir. Pauline, koşmaktan hoşlanmaya başlamış, birkaç hafta önce yaşamında ilk kez bir beyzbol maçı sırasında bağırıştır. Fred'e gelince, oldukça etkileyici birkaç dans figürü kapmış, kendini yetiştirmiş bir sinema eleştirmeni olup çıkmıştır. Pauline Fred'in yanına taşınmaya karar vermiştir, her ne kadar evlenmeyi düşünmeden önce uzunca bir süre beklemeye kararlılarsa da, düğün çanlarının çalacağı günün pek uzakta olmadığını ikisi de sezinlemektedir.

Fred ile Pauline başarı reçetelerine büyük bir katılıkla uyamayacaklarını anlamaktadırlar. Hiçbir formülün başarılı bir ilişki güvencesi vermediğini, koşullar gerektirdiğinde etkinliklerini zorunlu olarak değiştirmek isteyeceklerini kabul ederler. Örneğin, yaklaşan kışla birlikte Fred bazı günler Pauline'i yanına alıp koşuya çıkma olanağı bulamayacağını fark eder. Aynı biçimde Pauline bazı geceler Fred'in dansa gitmek istemeyeceğini bilir. Böyle durumlar ortaya çıktığında kendilerini doyuracak yeni etkinlikler yaratmanın yolunu arayacakları konusunda anlaşmaktadırlar. Uzlaşma noktası buldukları sürece büyük olasılıkla ilişkilerinin başarıyla devam edeceğine inanırlar.

ELIZABETH İLE ISAAC

Her perşembe akşam saat altıda Elizabeth ile Isaac akşam yemeği yemek ve birlikte bir film izlemek için Isaac'in dairesinde buluşurlar.

Özenle hazırladıkları yemek genellikle taze bir salata, bir-iki çeşit meze ve nefis bir ana yemekten oluşur. Yemeği bitirdikten sonra videocuya gidip ikisinin de izlemediği bir film seçerler. Eve dönerken süpermarkete uğrayıp film izlerken yiyecekleri bir küçük kutu dondurma alırlar. Isaac'ın da-iresine geri döndüklerinde kaseti videoya yerleştirir, ışıkları karartır, birbirlerine sarılıp pek sevdikleri battaniyenin altına uzanırlar.

Isaac ile Elizabeth'in ilişkisinde her şey, perşembe geceleri yinelenen bu tören kadar romantik ve huzurlu değildir. Aslında o özel geceye özgü etkinlikler hemen hemen üzerinde anlaşılabildikleri tek şeydir. Çoğunlukla zevkleri bütünüyle farklıdır: Isaac kent merkezindeki bazı kulüplerde özel caz grupları dinlemekten zevk alır, Elizabeth sahafları dolaşıp eski kitaplara göz atmaktan hoşlanır. Elizabeth, Isaac'ın dinlediği müziği katlanılmaz bulmakta, Isaac ise bütün günü küf kokan kitaplara bakarak geçirmekten daha sıkıcı bir şey olamayacağına inanmaktadır. Yoğun iş programları ve karşıt ilgi alanları nedeniyle birlikte geçirdikleri zaman istediklerinden daha azdır. Elizabeth'in üstelemesiyle bütün boş zamanlarını ikisine de çekici gelecek biçimde geçirmeye kesin karar verirler. O nedenle perşembe gecelerinin ellerinden geldiğince romantik ve zevkli olmasına çalışırlar. Kuşkusuz, bir araya gelmeleri yalnızca perşembe akşamlarına özgü değildir, ama bu, gerçekten bir araya geleceklerine emin oldukları tek zamandır. Her hafta bu özel geceyi birlikte geçirdikleri sürece aralarındaki farklılıklara karşın başarılı bir ilişki sürdürebileceklerine inanırlar.

İyimserliklerine karşın, Elizabeth ile Isaac perşembe gecesini törenleri konusunda çok katı bir tutum alamayacaklarını kabul ederler. Herhangi bir formülün kesin başarı sağlayacağını düşünmenin çılgınlık olduğunun farkındadırlar. Elizabeth günün birinde akşam yemeği, dondurma ve film düzenlemesinin şimdiki gibi yürümeyeceğine ilişkin endişesini birkaç kez dile getirmiştir. Böyle bir gün geldiğinde, Elizabeth ile Isaac perşembe gecesini törenlerini değiştirmeleri ya da belki yine ikisine de çekici gelecek başka etkinlikler bulmaları gerekeceğini bilirler. Önemli olan, üzerinde anlaşılabilecekleri bir reçete bulmaları ve gerektiğinde reçeteyi değiştirme isteği duymalarıdır. Bu ilkelere bağlı kaldıkları sürece ilişkilerinin başarıyla devam edeceğine inanırlar.

Yemek kitabı öyküsü, piyasada tutulan psikoloji kitaplarının gösterdiği üzere, son derecede popüler bir öyküdür. Aslında çoğu kez bir ilişkiyi sürdürmenin “doğru” bir yolu olması gerektiğine inanarak yetişiriz, dolayısıyla bu “doğru” yolun ne olduğunu çözmek bizim için bir sorun olur.

Psikologlar çoğu kez “iyi düzenlenmiş problem”le “kötü düzenlenmiş problem” arasında ayrım yaparlar.⁶³ İkisi arasındaki fark, iyi düzenlenmiş problemin çözüme giden açık ve uygun bir yol içermesidir, buna karşılık kötü düzenlenmiş problemlerde bu eksiktir. Örneğin, cebir problemi iyi düzenlenmiş, siyasal bir durum lehinde inandırıcı bir tartışmanın nasıl yapılacağı sorunu kötü düzenlenmiş bir problemidir. Popüler psikoloji kitaplarındaki ilişkileri düzeltme reçeteleri gibi reçeteler, bir aşk ilişkisinin nasıl oluşturulacağı problemini, iyi düzenlenmiş bir problem olarak kabul ederler. Bu, Fred ile Pauline ve Elizabeth ile Isaac gibi bazıları için doğrudur, çünkü onlar yemek kitabı öyküsünü benimsemişlerdir; ancak çoğu kimse için bu böyle değildir.

İnsanlar, bir problemin iyi düzenlenmiş olduğuna, öyle olmadığı halde niçin inanırlar? Bunun birçok nedeni vardır. Bir kere hemen hemen birinci sınıftan beri bize problemlerin yalnızca var olduğu değil, iyi düzenlenmiş olması gerektiği de öğretilir. Ders kitapları problemleri otoriter biçimde, doğru ve yanlış yanıtlarla ortaya koyar. Girdiğimiz test sınavlarının çoğunda sorulara doğru ya da yanlış yanıt verilir. Din bize doğru ve yanlış yanıtlar olduğunu öğretir. Politikacılar böyle yanıtlar olduğunu ima ederler (ve elbette bu yanıtları kendileri bilir, muhalifleri yalnızca bildiklerini öne sürer). Çevremizdeki çok sayıda güç, bizi yaşamın getirdiği sorunların tek doğru yanıt olması gerektiğine inandırarak toplumla uyum sağlamaya iter, ortada tek doğru yanıt olsa da olmasa da.⁶⁴ Bu yüzden, yemek kitabı öyküsünün popülerliğine şaşmamak gerekir.

İnsanların böyle doğru yanıtların varlığına inanıp inanmamaları kendi düşüncü tarzlarına da bağlıdır.⁶⁵ Bir başka yerde düşünce tarzlarıyla ilgili bir kuram ortaya atmıştım. Bu kurama göre bazı insanlar sorunlarını bağımsızca çözebilmeyi tercih etmekte, bazıları ise ne yapılması gerektiği-

nin kendilerine söylenmesini yeğlemektedir. Yemek kitabı öyküsünü benimsemiş çoğu çift ne yapılacağıнын söylenmesini yeğler; bunlar bir kez hangi yönde hareket edeceklerine karar verdiler mi, aynı şeyi tekrar tekrar yapmayı sürdürürler.

Ama Elizabeth ile Isaac gibi kendi tariflerini kendileri yaratan çiftler de vardır. Bunlar uygun tarifi bulur bulmaz, ona uymakta tarifleri başkalarından alan çiftler kadar katı davranabilirler. Büyük olasılıkla en başarılı “yemek kitabı çiftleri”, esneklik gösteren, tariflerini zamanla ve yeni bir ilişkiye girdiklerinde değiştiren çiftlerdir.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: AŞÇILAR, ŞEFLER, ŞEF İLE AŞÇI

Birbirini tamamlayan iki temel rol her zaman bir tarife dayanarak bir yemek (kendi ilişkileri) hazırlamaya çalışan iki kişiyi kapsar. İlişkiden ilişkiye değişen, tarif ile bu tarifin nereden kaynaklandığıdır. Aşçılar tarifleri başka yerden alır, şefler kendileri yaratırlar. Bir şefle bir aşçı bir araya geldiğinde, biri ortaya daha çok tarif atmada, diğeri ise işi uygulamada sorumluluğun çoğunu üstlenir.

Aşçı-aşçı ilişkisinde her iki eşin gideceği yönü başkaları belirler. Bunlar, gönül ilişkileriyle ilgili yardımcı kitaplar okuyan, televizyon programları izleyen, iyi bir ilişkinin nasıl oluştuğu hakkında radyodaki tartışmaları dinleyen insanlardır. Ya da onlara kendi ana babalarında veya başka çiftlerde gözlemledikleri şeyler yön verir.

Şef-aşçı ilişkisi oldukça iyi yürüyebilir, çünkü sorumlulukların dağılımı açıktır: Bir kişi öncelikle tarifi ortaya koymakla, diğeri tarifi uygulamaya geçirmekle yükümlüdür. Şef rolünü Elizabeth’in üstlendiği Elizabeth ile Isaac arasındaki ilişki bu tür bir ilişkidir. Düşünce tarzlarına bakınca, bireylerden birinin ne yapılacağına karar vermekten, diğerrinin genellikle ne yapılacağıнын kendisine söylenmesinden hoşlandığını görürüz. Bu tür ilişkilerde en büyük tehlike, düşünceleri hep kendisi ortaya attığı için şefin aşçıdan sıkılması ya da uygulayacakları tarife her zaman şefin karar vermesine aşçının içerlemeye başlamasıdır.

Üçüncü bir olasılık, Fred ile Pauline arasında olduğu gibi bir şef-şef ilişkisidir. Kendi kişisel tarifleri konusunda karar vermede her ikisi de aşağı

yukarı eşit sorumluluk alırlar. Bu tür ilişkiler sorumlulukların dağılımı açısından şef-aşçı ilişkilerine göre daha eşitlikçidir. Aşçı-aşçı ilişkisinde olduğu gibi, ikisi aynı rolü üstlenir. Bu tür ilişkilerde ancak iki eş bir tarif üzerinde anlaşamadıkları zaman çatışma potansiyeli daha büyüktür,. Bu gibi durumlarda onların ya çatışmayı çözmek için iyi stratejiler geliştirmeleri ya da tariflerin birbirine daha çok uyacağı başka ilişkiler bulmaları gerekecektir.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Yemek kitabı öykülerinin en büyük avantajı, ilişkinin yürümesi için az çok belirlenmiş bir strateji içermeleridir, bu durum Fred ile Pauline ve Elizabeth ile Isaac'ın ilişkilerinde açıkça bellidir. Bu öyküyü benimseyenler kendilerinden ne yapmalarının beklendiğini ve genellikle de bunu yapıp yapmadıklarını bilirler.

Bu tür ilişkilerde kişilere ümit veren bir tür idealizm vardır. Henüz uygun tarifi bulamamışlarsa bile, bulma olasılıkları her zaman vardır. O nedenle bu öyküyü benimseyen bazı çiftler, yaşadıkları ilişkide işlerin gerektiği gibi gitmediğini hissedince, danışmanlara, baş başa kalacakları hafta sonu gezilerine, kurslara ya da doğru tarifi bulmalarını sağlayacak her şeye para dökmeye hazırdır. Bir bakıma bu idealizmi taşıyan bazı çiftler, sürekli işlerine yarayacak perhizi arayan ama bir türlü bulamamış gibi görünen iyimser şişmanlara benzer. Onlar hevesle kitapçılarda en çok satan son çıkmış diyet kitaplarını almaya koşarken, diğerlerinden farklı olarak bu diyet sayesinde sürekli zayıf kalacaklarını umarlar. Bazıları böyle bir reçete bulur, bazıları da bulamaz.

Yemek kitabı öyküsünün en büyük potansiyel dezavantajı katlıktır: Kendileri açısından yürümeyen ya da bir zamanlar yürümüş, ama artık yürümeyen bir tarife saplanır kalırlar. Yemek kitabı öyküleri büyük olasılıkla en büyük başarıya, çiftler tariflerini yaratmada ve yaşama geçirmede esnek davrandıkları zaman ulaşır.

Bir başka potansiyel dezavantaj, dolaylı biçimde belirtildiği gibi ne zaman ayrılmak gerektiğini bilmemektir. İlişkileri iyi gitmeyen bir çiftin danışmana başvurduğunu düşünelim. Danışma yarar sağlamayabilir. Eşler, danışmanın belki pek o kadar iyi olmadığını düşünüp, bir başka danış-

mana giderler. Onun da yardımı dokunmaz. Peki o zaman çift danışmana başvurmanın işe yaramadığına, ilişkilerinin açıkça tam bir fiyaskoya, tam anlamıyla bir çöküşe gittiğinden emin olabilir mi? Hayır, çünkü sonuç başarılı olmasa da kaç danışmana gittikleri hiç fark etmez, bir sonrakinin başarılı sonuç elde etmesi her zaman mümkündür. Üçüncüsü, beşincisi ya da yüz on yedincisi olabilir, kaç kez başarısızlığa uğrandığı hiç önemli değildir, ümit her zaman vardır. Ancak, yemek kitabı öyküsünü benimseyenler için ümit, eğer çölde belirli bir kum tanesini bulabilmek kadar küçükse, kendileri için uygulanabilir bir tarif bulmanın olanaksız olduğuna karar verme sorumluluğunu üstlenmeleri gerekir.

TÜR ÖYKÜLERİ

Tür öykülerinde ilişkiyi yaşayış biçimi, ilişkinin varlığının ve sürdürülmesinin anahtarıdır. İlişkinin sürüp giden kendine özgü bazı özellikleri diğer yönlerini bastırır. Bir savaş öyküsünde ilişkiye sürüp giden bir savaş ve savaşın yol açtığı çatışmalar egemendir; savaş ne kazanılır, ne de kaybedilir, çünkü ilişkinin bir savaş öyküsü olarak varlığını sürdürmesi için savaşın bitmemesi gerekir. Bir tiyatro öyküsünde eşlerden biri (bazen eşlerin ikisi de) bir rol alır. İlişki tiyatro gibidir. Rol ya da roller değişebilir, ama teatral yön hiçbir zaman değişmez. Gülmece öyküsünde, şakalar, gönül şenliği ve işlerin eğlenceli yanını görme ağır basar. Herhangi bir ciddi ya da çekişmeli konuşma girişimi şakayla atlatılır. Bir dedektif öyküsünde eşlerden biri sürekli esrar perdesine bürünmüş gibidir; diğer eş esrarı çözmeye çalıştığı sürece ilişki gelişir, ama o bunu hiçbir zaman bütünüyle başaramaz. Genellikle, esrar perdesi kalkar kalkmaz, yerini bir başka esrar perdesine bırakır.

SAVAŞ ÖYKÜSÜ

Bir savaş öyküsü yaşayan çiftler aşkı bir savaşta ardı ardına gelen çarpışmalar olarak görürler; bu çoğu kez uzayıp giden yıkıcı bir savaştır. Tuhaftır, eşlerin ikisi de bu görüşte olunca, diğer insanlara korkunç görünen ilişki onları oldukça mutlu edebilir.

Tıpkı bazı insanların meslek gereği savaşçı olmaları gibi, bazı çiftler de yaşadıkları ilişkide savaşçıdır ve gerçekten en büyük mutluluğu iyi bir dövüş sergilediklerine inandıkları an duyarlar. Onlar, dövüş sona ererse, bir savaşın sonunda ne yapacaklarını bilemeyen savaşçılara benzer. Eşlerden yalnızca biri savaş öyküsünü benimsiyorsa, onun kabul edilebilir bulduğu yaşam biçimi, diğerine cehennem hayatı gibi gelebilir.

SAVAŞ ÖYKÜSÜ TANISI

1. Tartışmanın bir gönül ilişkisi için sağlıklı olduğu düşüncesindeyim.
2. Kavgaların bir ilişkiyi daha canlı tuttuğu düşüncesindeyim.

3. Çiftlerin sık sık tartışmaya girmedeği ilişkilerin ölü olduğu düşünceşindeyim.
 4. Uyuşmazlığın uzlaşmadan daha ilginç olduğu düşünceşindeyim.
 5. Sık sık tartışmanın çatışmalı konuların açığa çıkmasına yardım edeceğini ve ilişkiyi sağlıklı tutacağını düşünmekteyim.
 6. İşler ilginçliğini yitirmesin diye, birlikte olduğum kişiyle sık sık mücadeleden zevk alırım.
 7. İlişkiler bol çatışma gerektirir, bu durumun ilişki için aslında iyi olduğu kanısındayım.
 8. Birlikte olduğum kişiyle kavga etmekten hoşlanırım.
-

BOB İLE DIERDRE

Bob ile Dierdre her zamanki gibi kavgaya tutuşmuşlardır. Bob akşam yemeğinde sofrada otururken karısı Dierdre'ye oğulları John'ı devlet okulundan almama kararını yeniden gözden geçirip geçirmediğini sorar. Dierdre elinden geldiğince sakın kalmaya çalışarak gözlerini kapatıp derin bir soluk alır. Karı koca haftalardır John'ın devlet okulunda kalıp kalmaması konusunda kavga etmiştir ve dehşet verici kavgalardan sonra Dierdre sonunda Bob'la bir anlaşmaya vardıklarını sanmıştır. Şimdi yeni bir kavganın patlak vermek üzere olduğunu sezer ve konunun henüz hal edilmediğini kavrır.

Bob, Dierdre'in yüzündeki bu ifadeyi daha önce de görmüştür ve nasıl yorumlayacağını bilir. Onu kendisine tepeden bakmakla suçlar; kendi düşüncelerinin de onunkiler kadar önemli olduğunu, bu gerçeği kabul edilmesi gerektiğini söyler. Dierdre Bob'la aynı düşüncededir, ama John'ı devlet okulunda tutma kararının onların düşünceleriyle hiç ilgisi bulunmadığında ısrar eder; tek önemli nokta, oğulları için en iyisinin ne olduğudur. Bunun üzerine Bob yumruğunu masaya vurur, karısına oğulları için en iyisi diye düşündüğünün, onun dört yıl boyunca hayatının her günü uyuşturucu çeteleriyle mi karşılaşması olduğunu sorar. Karısına öfkeyle bağırmaya başlar, Dierdre yalnızca kafasını sallarken oğulları koşarak odasına çıkar.

Bob ile Dierdre arasında bunun gibi bağırtılı kavgalar hemen hemen on beş yıldır sürüp gitmektedir. Diedre, John liseyi bitirinceye kadar evliliği bozmamaya çalışacağına yemin eder, bununla birlikte kocasıyla daha kaç kez kavga edebileceğini bilmemektedir. Bob her zaman insanın inandığı konu uğruna dövüşmesi gerektiği düşüncesini taşımıştır, aileyle ilgili konular da hiçbir zaman istisna oluşturmamıştır. Dierdre her zaman konuları daha sakın tartışmayı yeğlemiştir; ancak işin tuhafı, yıllar geçtikçe kavgaya katlanabilmesi için tek yolun Bob'ın görüşünü benimsemek ve atılacak her adımda onunla mücadele etmek olduğunu görmüştür. Yoksa Bob'ın öfkelenmesini önlemek için her istediğine razı olacaktır. Ne yazık ki, Bob'ın davranışına aynı biçimde karşılık verdiği zaman bunun John üzerinde kötü etki yaptığını görmüştür, o yüzden kocasıyla kavga etmekten olabildiğince kaçınır. Ancak, okul konusunu çok önemli görmektedir; konuyu dostları, akrabaları, hatta devlet okulları ile özel okulların öğretmen ve yöneticileriyle tartıştıktan sonra, oğlu için devlet okulunun daha iyi bir seçim olacağını hisseder. O yüzden her defasında kocasıyla savaşması gerektiği kanısındadır.

John'ın okuması önemli bir konudur, bu konuda kavga etmek kaçınılmaz olabilir, ama Bob ile Dierdre'in kavgaya tutuştukları konular her zaman bu kadar önemli değildir. Daha geçen hafta oturma odasındaki kanepeyi atıp atmama konusunda kavga etmişlerdi. Bob kanepeyi eski ve iğrenç, Diedre ise epey hoş buluyordu. Bob Dierdre'ı miskinlikle ve John'a kötü örnek olmakla suçlamaya başladı. John'ın gideceği okul konusunda kavgaları daha yeni bitmişti; Dierdre, özellikle kanepe gibi önemsiz bir konuda yeniden kavgaya başladıklarına inanamıyordu.

Dierdre sürekli çatışmalarının her zaman için ilişkilerinin belirgin özelliği olduğunu ve olmaya devam edeceğini, konusu ne olursa olsun, az sonra kendilerini bir kavganın beklediğini kabul etmektedir.

NATASHA İLE MARCUS

Pittsburgh Steelers ile Kansas City Chiefs'in pazartesi gecesi oynadıkları büyük maçta (Amerikan futbolu kurallarına göre on beşer dakikalık dört devreden oluşan oyunda) dördüncü devre bitmek üzeredir. Koyu bir Steelers yandaşı olan Marcus odayı bir aşağı bir yukarı adım-

layarak merak içinde topu karşı takımın kale çizgisinin ötesine taşımak için atağa geçen takımını izlemektedir.

Marcus'un iki yıllık kız arkadaşı Natasha öfkeyle odaya dalar ve ona bu maçın sonu gelecek mi, diye sorar. Kendini maça iyice kaptırmış olan Marcus Natasha'nın dediklerini duymaz bile, gelişigüzel bir el hareketiyle yalnız kalmak istediğini belirtir. Natasha bu gülünç davranışa artık katlanmayacağını fısıldar, ardından da gidip televizyonun önünde durur. Gözleri faltaşı gibi açılan Marcus iki eliyle başını kavrayıp acıyla büyük bir çığlık atar. Natasha avaz avaz bağırarak aynı biçimde karşılık verir, ona göre Marcus'un kendisinin terfi etmesinden çok aptal bir futbol takımıyla ilgilenmesi saçmadır. Marcus sakın kalmaya çalışarak bunu yarın kutlayacaklarını söyler; kendisini maçın son dakikalarını rahat seyretmeye bırakması için yalvarır. Bunun üzerine Natasha öfkeyle odadan çıkar, çıkarken de Marcus'un Steelers posterlerinden birini yırtıp yere atar.

Birkaç dakika sonra Steelers maçı soluk kesen bir biçimde son anda kazanır, ancak Natasha odaya dönüp sözlü saldırısına devam edince, Marcus'un sevinci kursağında kalır. Onu yatıştırmaya çalışır, ama Marcus, Natasha'nın bir kez başlayınca susmasının hemen hemen olanaksız olduğunu bilir. Daha önce birçok kez yaptığı gibi içindeki Steelers tutkusunu kendisinin de saçma ve akıldışı bulduğunu Natasha'ya açıklar, ancak bunun çok ağır bir suç olmadığını ve haftanın üç saati Steelers oynarken kendisini yalnız bırakacak kadar düşünceli olması gerektiğini savunur. Natasha'nın karşılığı, Marcus'un Steelers'i haftada kaç saat izlediğini düşünecek halde olmadığı şeklindedir, onu böylesine kızdıran aslında işin özüdür; Marcus'un Steelers'i kendisinden daha çok önemseydiği düşüncesidir.

Marcus yanıtlamaya başlar, ama Natasha onun söylediklerinin hiçbirini duymak istemez; odadan çıkıp doğru yatak odasına gider, içeri girip kapıyı kilitler. Marcus kanepeye çöker, başını iki eli arasına alır. Bu sahne Natasha'yla ilişkilerinde çok sık yinelenmektedir; Steelers olmasa bile, bir başka şey çıkmaktadır. Konu ne olursa olsun Natasha doğru bulduğu her şey için her zaman kavgaya hazırdır, Marcus pes edinceye kadar tartışmayı sürdürecektir; Marcus onun dediğine gelmezse çekip gidecek, onunla konuşmayı reddedecektir.

Marcus yaşadığı ilişkiyi kara kara düşünürken Natasha yine öfkeyle odaya dalar. Oldukça katı bir sesle gidip patronuna haber vereceğini, bir sonraki Steelers maçı için Marcus'a söz verdiği bilete artık ihtiyacı kalmadığını bildireceğini söyler. Bir an Marcus'un kalbi duracak gibi olur, ama kendini toplar ve başını sallamakla yetinir.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Savaş öyküsünde temel düşünce tarzı, aşkın bir savaş olduğu yolundadır: İyi bir ilişki, mücadeleyle ilgilidir. Bu öyküyü benimseyen insanlar doğru bildikleri uğruna mücadeleye hazır olmaları gerektiğini düşünürler. Üstelik, aralarındaki çekişme konusu ne olursa olsun, karşılarındaki eş karşıt görüşü savunduğu için, kavga etme ihtiyacı duyacaklarını tahmin etmek hayli kolaydır.

Savaş öyküsünü benimseyenler için, herhangi birinin savaş öyküsünü benimsemesi inanılır iş değildir. İnsan niçin dövüşmek *istesin* ki? Eninde sonunda, çatışma ilişkilerin çözülmesiyle bağlantılıdır, yapılanmasıyla değil.⁶⁶ Ama bu soruyu sormak herhangi birine niçin orduya ya da deniz kuvvetlerine katılmak istediğini sormaya benzer. Savaşçı kişiler için doyum sıkı bir mücadeledir. Bir savaş öyküsünü benimseyenler için de sıkı bir mücadele (bazen kirlisi de olsa) ilişkilerin en önemli yanıdır.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER:

YENEN VE YENİLEN SAVAŞÇILAR

Başarılı bir savaş öyküsünde iki eş de savaşçıdır. Ufak çapta birçok çatışma ve bazı büyük çarpışmalar yaşanır, her birinde bir kazanan ile bir kaybeden –bir yenen ile bir yenilen olur. Bu türden bir ilişki içindeki çiftler için asıl zevk, olabildiğince yenen rolünde kalmaktır; ancak bir kavga yitirildiği zaman bir sonraki dört gözle beklenir, burada öncekinde kaybedileni yeniden ele geçirme olanağı vardır.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Yalnızca eşlerin her ikisi de paylaştığı ve aynı şeyi isteği zaman bu öykü bir ilişkide avantaj sağlar. Böyle durumlarda boşanma tehditleri ya da

daha ağır tehditler savurmak yaygındır, ama eşlerden hiçbiri çekip gitmeyi ciddi biçimde aklından geçirmez. Her ikisi de kendine göre fazlasıyla eğlenmektedir. Büyük dezavantaj, kuşkusuz öykünün çoğu kez paylaşılmaması, bunun da sürekli ve yoğun çatışmaya yol açarak savaş öyküsünü benimsemeyen eşi çoğu zaman yıkılmışlık duygusu içinde bırakmasıdır.

Tercihleri savaş öyküsü olmasa da insanlar kendilerini bir savaş ilişkisi içinde bulabilirler. Böyle durumlarda sürekli mücadele eşlerin her ikisini de mutsuzluğa sürükleyebilir. Savaşın bu bağlamda devam etmesi eşlerin ikisine de zevk vermez.

TIYATRO ÖYKÜSÜ

Tiyatro öyküsünde eşlerden biri ya da her ikisi, kendini çeşitli roller oynuyormuş gibi görür. Cümleleri, sahneleri, perdeleriyle çoğu kez inceden inceye biçimlendirilmiş birçok senaryodan biri doğrultusunda gelişir aşk.⁶⁷ Birlikte olunan eş, tiyatral ya da yapmacık davranabilir, ama sahne başlar başlamaz nasıl davranacağını tahmin etmek mümkündür.

Tiyatro öyküsüne dayalı bazı ilişkilerde eşler ne işe giriştiklerini bilir ve bundan hoşnutluk duyarlar. Diğer durumlarda, bir eş ancak ilişki biçimlendikten sonra diğer kişinin bir tür senaryoya göre hareket ettiğini keşfeder; gerçek görünen duygular ya da davranış aslında yapaydır ve daha önce de, belki o anda seyirci görevini kimin yerine getirdiğine bakmaksızın birçok kez yinelenmiştir.

TIYATRO ÖYKÜSÜ TANISI

AKTÖR

1. Benim ilişkilerim oyunlara benzer; bazılarının komedi, bazılarının dram olduğunu düşünüyorum.
2. Birlikte olduğum kişiyle sık sık numara yaparım.
3. Çoğu kez, tıpkı bir oyundaki gibi, yaşadığım ilişkide de bir rolü oynadığımı görüyorum.
4. Kendi yarattığım eşsiz sürprizli sonuç dışında, yaşadığım ilişkiyi bir oyunda oynamak gibi düşünüyorum.

1. Bana çoğu zaman bir oyundaki aktörler gibi farklı roller oynayabilen eşlerin çekici geldiğini görüyorum.
 2. Her dakika farklı bir rolü oynayabilecek eşlerden hoşlanırım.
 3. Bir oyundaki oyuncular gibi drama duygusu olan eşlerden hoşlanırım.
 4. Tıpkı bir oyundaki oyuncular gibi duruma göre davranışlarını değiştirmesini bilen eşlerle çıkmaktan zevk duyarım.
-

ROBERT İLE CINDY

Herkes Robert'a kız kardeşinin oda arkadaşı Cindy'den çok hoşlanacağını söyleyip durmaktadır. Cindy bu akşam bir parti vermektedir ve Robert ondan herkesin söylediğı kadar hoşlanıp hoşlanmayacağını görmeye pek heveslidir. Akşam için hazırlanırken saatler harcar; Cindy'ye tutulacak olursa yalnızca yakışıklı görünmeyi değil, yerine göre kullanabileceğı etkileyici cümleler ve sohbet konularının da dağarcığında bulunmasını istemektedir. Robert önceki deneyimlerinden, başarı ile başarısızlık arasındaki farkın sonunda gelip belirli bir cümleyi nasıl söylediğine ya da kızın gözlerine nasıl bir duygu yoğunluğuyla baktığına bağlı olacağını bilir.

İyice hazırlandıktan sonra kız kardeşinin evine gider, kapıyı çalar. Kapıyı güzel bir kadın açar ve kendini Cindy olarak tanıtır. Robert Cindy'yi son derece çekici bulur, ama çok hoşlandığını hemen belli edecek biçimde davranmamaya özen gösterir; kibarca elini sıkar ve kız kardeşine merhaba demek için içeri geçer. Sırası gelmeden fazla ilgi gösterirse, Cindy'nin kendisinden yüz çevireceğini bilmektedir. Robert partide birçok insanla konuşurken bir yandan da Cindy'yi izler. Esprileriyle birini güldürecekse, bunu Cindy'nin de göreceğı bir yerde yapmaya çalışır.

Akşam vakit ilerlerken, Robert Cindy'yle göz teması kurar. Yeterince uzak durmuştur, artık ona ilgi duyduğunu göstermenin zamanıdır. Yavaş yavaş partinin hızı kesilirken Cindy'ye yaklaşır, arkadaşça bir soh-bete başlar. Çeşitli duyguların ve olayların rasgele birbirini izlediğı yaşamın ne kadar tuhaf olduğundan söz açar. Cindy'nin ilgisini çektiğini

görür, içindeki tiyatro coşkusu bu ilgiyi kullanarak doyurmaya çalışır. Birkaç dakika sonra herkes gitmiştir, Robert'ın kız kardeşi de gidip yatacağını söyler.

Robert, fırsattan yararlanıp sohbeti ustalıkla ilişkiler konusunda bir tartışmaya dönüştürmeye karar verir. Bir anlık sıkıntılı bir sessizlikten sonra, oynadığı James Dean rollerinden en iyisine girerek yumuşak bir sesle ondan gerçekten hoşlandığını söyler. Ardından artık gitmesi gerektiğini, ama ara sıra birlikte akşam yemeğine çıkmanın hoşuna gideceğini belirtir. Cindy kabul eder ve Robert gitmek için ayağa kalkmadan önce Cindy'yi hafifçe dudaklarından öper.

İki gece sonra Robert ile Cindy ilk kez çıkarlar. Tanıştıkları gece olduğu gibi Robert yine gösteri yapmaktadır. Komik fıkralar anlatır, masalarına yakın oturan çiftlerle ilgili karmaşık psikolojik yorumlarda bulunur, bu arada da bir sonraki davranışına karar vermek için Cindy'nin nasıl karşılık verdiğini büyük dikkatle izler. Görüldüğü kadarıyla Robert'ın hata yapması mümkün değildir. Cindy ise harika vakit geçirmektedir; olsa olsa, Robert çok mükemmel biri, bunda mutlaka bir bit yeniği olmalı, diye düşünür.

Aradan haftalar geçer, Cindy acaba Robert aynı numaraları başkasına da yaptı mı diye merak etmeye başlar. Kimi zaman Robert'ın sadece coşkulu bir teatral kişilik taşıdığını düşünür, kimi zaman da saptanmış belirli bir formüle göre davranıyormuş izlenimini vermektedir. Örneğin, Cindy bir gün çantasında kırmızı kurdeleyle sarılı bir kutu şekerleme buldu. Onu oraya Robert'ın koyduğu açıktı, Cindy ilkin bunu pek hoş buldu, ama konuyu konuşurlarken Robert'ın kız kardeşinin "Yine mi çantaya şekerleme numarası?" der gibi hafifçe sırtarak başını salladığını fark etti. Eğer Robert'ın esprileri, romantik tavırları göstermelikse, kendisinden önce birçok kadına yinelediği bir oyunun parçasıysa, Cindy'nin üzüleceği açıktı. Ama öyle miydi?

KELLEN İLE PETER

Peter mahalledeki barlardan birinden, Wayfarer'dan içeri girince gözlerini hemen bilyardo masasının yanında duran bir kadına diker. Kadın sol

elinde bir sigara tutmaktadır; içerken dumanı yavaşça içine çekip sonra nazikçe üfler, bunu yaparken, yüzü dumana boğulmasın diye dudaklarını hafifçe aralamaktadır. Sağ elinde muhtemelen bir margarita bardağı vardır; iki parmağıyla bardağı altından tutmakta, ince bir kokteyl kamışıyla kibarca içkisini yudumlamaktadır. Güzelliği, zerafetine uymaktadır; Peter onunla konuşmak istemekle birlikte kendisini onun yanına pek yaklaştıramaz ve acaba kendisi gibi birinden hoşlanır mı diye merak eder. Ne olursa olsun denemeye karar verir, rahat bir tavırla yanına yaklaşır.

Yanına geldiğinde kadın ona bakmaz bile. Peter cesaretini toparlayıp adını sorar. O da hafifçe, neredeyse tepeden bakan bir gülüşle Kellen olduğunu söyler. Ama, Peter'a adını sormaz. Peter acaba hemen çekip gitsem mi diye düşünür; ancak Kellen'in ara sıra dönüp bakması, ondan hoşlandığına işaret eder gibi görünmektedir. Peter oradan ayrılmamaya karar verir.

Gece ilerledikçe Kellen ara sıra Peter'la konuşur, ama uzak durmayı sürdürür. Kellen'in kendisine karşı umursamaz tavrı Peter'ı epeyce hayrete düşürse de, ilgisini çekmiştir. Telefon numarasını sorup sormamayı aklından geçirir, ama daha o bir karar veremediği Kellen çantasından bir kâğıt çıkarıp telefon numarasını yazar ve Peter'a kendisini aramasını söyler. Peter şimdi daha da büyük bir şaşkınlık içindedir, ancak gece böyle sonuçlandığı için havalara uçar.

Kellen'a telefon eder, akşam yemeğine çıkmayı kararlaştırırlar. Buluşma çok iyi geçer; Kellen'in davranışı yine tanıştıkları gecedeği gibi göz kamaştırıcıdır. Tekrar görüşmeye karar verirler, Kellen kent dışındaki göl kıyısında bir piknik yapmayı önerir. Peter kabul eder ve pikniğe gidecekleri günü dört gözle beklemeye başlar. Pikniğe gittikleri gün çok güzel bir gündür, Kellen'in göz kamaştırıcı varlığı Peter'ı neredeyse acı verecek kadar etkilemiştir. Kadın bir film yıldızı gibi hareket etmektedir, Peter ara sıra acaba sihirli bir el dokundu da bir Hollywood aşkı yaşamaya mı başladım diye meraka kapılır; Kellen'in her hareketi ona kusursuz görünmekte, neredeyse hipnotize olmuş gibi onu kendisine çekmektedir.

Düzenli olarak görüşmeye başlarlar ve Kellen onu her defasında şaşırtır. Peter, bir yandan da bir insanın nasıl her zaman böylesine sakin olabileceğini merak etmektedir. Hatta Kellen'a bunu sormayı bile

düşünür, ama sormaya fırsat bulamadan, oldukça şaşırtıcı bazı bilgiler edinir.

Bir gece, arkadaşlarından birine Kellen'ı anlatırken, birisi rastlantı sonucu söylediklerine kulak misafiri olur. Bu kişinin Kellen'la kısa süreli bir ilişki yaşadığı anlaşılır, ancak Kellen'ın Peter ile hemen hemen o kişiyle gittiği aynı yerlere gittiğinin ortaya çıkması ikisini de şaşırtır. Her şey, bardaki başlangıç sahnesinden ilk öpüşmenin nasıl planlandığına varıncaya değin neredeyse tıpatıp aynıdır. Tüm bunların bir gösteri olduğunu anlamak Peter'ı acı acı gülümsetir.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Tiyatro öyküsünde her şey bir senaryo doğrultusunda gelişiyormuş gibi görünür. Kuşkusuz herkes bir ölçüye kadar senaryolara göre hareket eder; tiyatro öyküsünü farklı kılan bunun derecesidir. Tiyatro öyküsünde hemen hemen her şey, karşılıklı etkileşim konusundaki en ince ayrıntıya kadar olabildiğince planlıdır, yalnızca etkilemek için değil, aynı zamanda önceden hazırlandığı anlaşılmasın diye. Çoğu kez eşlerden biri ancak ilişki başladıktan bir süre sonra kendisine replik verildiğini anlar. Bazen bunun hiçbir zaman farkına varmaz.

Tiyatro öyküsünde seyirci işlevini yerine getiren kişi açısından bütün ilişki birdenbire oldukça yapay ve ikiye bölünmüş bir havaya bürünebilir. Ancak, aktör için ilişki demek senaryo demektir; aktörün yaptığı, en iyi sonuçları doğurması için bir ilişkinin nasıl ele alınması gerektiği konusunda doğru bulduğu tarzda hareket etmektir. Kişi belki büyük ölçüde önceden hazırlanmış rol örneklerini benimsemiştir ya da belki geçmişte doğal olmayı deneyip başarısızlığa uğramış, önceden saptanmış sözlere bağlı kalınca daha büyük başarı kazanmıştır. Asla kendini ikiye bölünmüş ya da yapay hissetmez. Bazen bir senaryoya göre hareket edildiğinin bile tam anlamıyla bilincinde değildir.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: AKTÖR VE SEYİRCİ

Aktör ve seyirci rolleri, tiyatro öyküsündeki olağan iki roldür. Bazen her iki kişi de karşısındakini seyirci olarak gördüğü bir oyuna girer.

Tiyatro ilişkileri, eşlerin ikisi de önceden belirlenmiş biçimde davranıldığını ayımsamadığı zaman başarıya ulaşabilir. Çoğu durumda yalnızca bir kişi rol yapar; diğer eş önceden tasarlanmış tavır ve hareketlerle karşılaştığını anladığı zaman ilişki bozulabilir. Yine de bilinçli bir hazırlık ve kandırma amacı söz konusu değilse ilişki başarıya ulaşabilir. Bu durumda başarı ancak seyirci işlevini yerine getiren kişinin, diğer bireyin gönül ilişkilerinde kendisini en rahat hissettiği davranış biçiminin numara gibi göründüğünü kabullenmesiyle mümkündür.

GÜLMECE ÖYKÜSÜ

Gülmece öyküsü, eşlerden birinin ya da her ikisinin işlerin eğlenceli yanını görmekten hoşlandığı gönül şenlendiren bir öyküdür. Eşlerin biri ya da her ikisi pek çok şaka yapar ve şakalaşma kendi aralarında bir alışkanlığa dönüşebilir. Bir anlaşmazlık çıktığında eş ya da eşler işi şakaya dökerek sorunu çözdüklerini görürler; konunun eğlenceli yanını görüp sonra yollarına devam ederler. Bir gülmece öyküsünü benimseyen insanlar ilişkide hiçbir şeyin çok fazla ciddiye alınmamasına bakarlar, bir söyleşi giderek fazlasıyla ciddileşirse şakaya başlayabilirler. Bu gibi insanların eşleri, onlarla bir gülmece öyküsünü paylaşmıyorlarsa, kendilerine yersiz ve zamansız görünen şakalar karşısında şaşkınlığa uğrarlar.

GÜLMECE ÖYKÜSÜ TANISI

İZLEYİCİ

1. Anlaşmazlıklarımızın eğlenceli yanını göz önünde bulundurmaya istekli bir eşten hoşlanırım.
2. Meselelerin gülünç yanını görmesini bilen eşler hoşuma gider.
3. Bir ilişkiyi çok ciddiye almanın onu bozacağı düşüncesindeyim, onun için espriden anlayan eşlerden hoşlanırım.
4. İlişkimizde gergin bir durumla yüz yüze geldiğimiz zaman beni güldüren bir eş hoşuma gider.

1. Yaşadığım ilişkide bir sorunla karşılaşmaktan kaçınmak için bazen gülmecedan yararlanmayı denediğimi itiraf ediyorum.
 2. Eşimin keyfini kaçırdığım zaman çoğu kez şakalar yaparım, çünkü ilişkinizde güç bir durumla karşılaşınca kendinize gülmenin sağlıklı olduğu düşüncesindeyim.
 3. Birlikte olduğum kişiyle aramda bir anlaşmazlık çıktığı zaman gülmeceye başvurmayı severim, çünkü ilişkilerdeki herhangi bir anlaşmazlık durumunun her zaman esprili bir yanı bulunduğuna kanısındayım.
 4. Birlikte olduğum kişiyle uyuşmazlığa düşersen, çoğu kez işi şakaya vurmaya çalışırım.
-

DOLORES İLE WALLY

Dolores, Wally ile görüşmeye başladığı andan beri bu ilişkide bol bol güleceklerini biliyordu. İlk çıktıkları gün, başlangıçta iletişim kurmada biraz zorlandılar; ikisi de birbirine ilk buluşmada sorulan belli soruları soruyor, birbirinden yine ilk buluşmada verilen belli yanıtları alıyordu. Wally birdenbire bu sıkıcı, coşkudan yoksun söyleşiye bir tepki olarak kendilerini kaptırdıkları bu konuşmaya son vermeyi önerdi; kafası allak bullak olmuştu.

Tam zamanında söylenmiş mükemmel bir sözdü bu, durumun gerginlikten kurtulmasına, birbirlerini daha iyi tanıma olanağı bulmalarına yaradı. Wally derhal iletişim kurmada güçlük çekiyor gibi görünen, lokantadaki diğer çiftleri göstermeye başladı, onların ilişkileri üzerine gülünç ve ayrıntılı bilgiler vermeye koyuldu. Dolores gülmekten yerlere yatıyordu, o da lokantadaki birçok çiftle ilgili çözümlemelerde bulundu. Az sonra ikisi de kahkahalarını tutamıyorlardı, şaklabanlığa ancak lokantadaki insanlar dönüp onlara bakmaya başlayınca son verdiler.

Dolores'in Wally'yle bol bol gülecekleri tahmini doğru çıkmıştı. Yaşadıkları çoğu olayda gülünç bir yan görebilme yetenekleri bolca eğlenceli vakit geçirmelerini sağlamakta, sıkıntılı anları atlatmalarına olanak ver-

mektedir. Dolores'in ara sıra Wally'nin ilişkiyi yeterince ciddiye almamasından endişelenmesi dışında ilişkiyle ilgili herhangi bir sorun yoktur. Wally'nin ilişkileriyle ilgili şakacı tutumuna genellikle Dolores de katılır; ancak kimi zaman, örneğin uzun süreli bir ilişkiye odaklanıldığında, ciddi olmak ister. Wally böyle isteklere genellikle ya Dolores'i ya da soruyu alaya alan bir espriyle yanıt verir. Dolores bir defasında Wally'ye kendisiyle evlenmeyi düşünüp düşünmediğini sormuş, birlikte yaşamamak koşuluyla evet yanıtını almıştı. Bunun Dolores'i pek eğlendirmedeği açıktı; bu gerçeği sezen Wally yalnızca şaka yaptığında ısrar etti, yine de sorudan kaçınmayı sürdürdü. Bunun gibi durumlar Dolores'e Wally'nin içli dışlı olmaktan korktuğunu, bunu da şakabanklıkla gizlediğini düşündürmektedir.

Genellikle Dolores Wally'nin ilişkiye yaklaşımını sorgulamaz; onun tutumunu benimser ve onunla birlikte oyuna devam eder. Gülmecenin ilişkinin temel bir parçası olduğunu, Wally'yle kendisinin birbirlerine ilgi duyduklarını kabul eder. Bu böyle devam ettiği sürece Wally'nin şakabanklıklarının sağladığı eğlenceye nokta koymak için neden görmemektedir.

NELSON İLE EMILY

Emily yine başlamıştır. Erkek arkadaşı Nelson birlikte oturmayı şimdiye kadar hiç düşünüp düşünmediğini sorar, Emily her zaman olduğu gibi ciddi biçimde tartışmak yerine, birbiri ardına, konuyla ilgili komik sözler sıralamaya koyulur. Önce birlikte oturmanın örneğin, karşı cinsten iki kişinin aynı banyoyu paylaşmasındaki sakıncaları gibi kötü yanlarına değinir. Sonra sözü iyi yanlarına getirip şaka yollu iki kişinin yaşadığı bir evde anahtarı içeride unutup kapıda kalma şansının daha az olduğunu belirtir; yatakta çalar saat görevi yapan fazladan bir kişi bulunmasının işe zamanında yetişmesini kolaylaştıracağını da ekler. Nelson Emily'nin bazı sözlerine gülmekten kendini alamazsa da bunun önemli bir soruyu savuşturmada onun tarzı olduğunun farkındadır. Nelson'ın gönlünden geçen Emily'nin komikliği bırakıp ilişkileri konusunda daha ciddi olmasıdır.

Emily hem aşkı, hem ilişkileri her zaman esprile ele almıştır. İnsanların hiçbir zaman durup yaşamın ne kadar saçma, insan davranış ve duygularının ne kadar denetlenemez olduğunu kavramaya çalışmadıklarını belirtir; böyle yapsalardı onların da kendilerine ve yaşadıkları ilişkilere gülmenin önemini kabul edeceklerini ileri sürer. Nelson, Emily'nin sorunları ya da önemli kararları esprili yaklaşımına başvurmadan ele almasını yeğlemekle birlikte, onun bakış açısını bir dereceye kadar onaylar. Ayrıca, ilişkileri komik yanlarından görmenin birçok avantajı olduğu kanısındadır. Emily'nin ardı arkası kesilmeyen şen şakrak şakalarını, esprili yorumlarını duymanın kendisini eğlendirmesine, güldürmesine ek olarak özellikle her şey aleyhinizdeymiş gibi görüldüğü zaman yaşamın hafif bir yönü de olduğunu kabul etmenin önemini hisseder. Aynı biçimde, Emily'yle birlikte yaşadıkları gerilim dolu birçok anı Emily'nin durumla ilgili herhangi gülünç bir şey bulma yeteneği sayesinde atlatmayı başarmışlardır. Örneğin, görüşmeye yeni başladıkları sıralar, bir akşam iyice sarhoş olmuşlardı. Ertesi sabah aynı yatakta uyandıklarında ikisi de gerçekten neler olduğunu anımsamıyordu. Söylemeye gerek yok, oldukça gergin bir andı, ikisi de bunun yeni kurulan ilişkilerini sona mı erdireceğinin merakı içindeydi. Pekâlâ öyle olabilirdi, eğer Emily hemen sarhoşluk sırasındaki cinsel ilişkileri irdelemeye geçmeseydi. Emily'nin çözümlemesi karmaşık ama eğlenceliydi; tavşan kulazları yatak odalarına götüren sarhoş maçoları alaya alıyordu. Bitirdiği zaman Nelson kendisini ona daha önce hiç kimseye hissetmediği kadar yakın hissetti; bu olay büyük olasılıkla bir çift olarak durumlarının sağlamlaşmasına yaradı.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Bir gülmece öyküsünü aşkın tuhaf ve çoğu bakımdan eğlenceli olduğu görüşü belirler. Biz aşk ilişkilerinin hem ciddi yanını, hem de hafif yanını görebiliriz; bir gülmece öyküsünü benimseyen insanlarsa kesinlikle hafif yanını görmeyi yeğlerler. Onlar ilgi uyandırmak, çatışmaları yatıştırmak, kimi zaman da ciddi sorunlarla yüz yüze gelmeyi önlemek ve bir dereceye kadar birlikte oldukları eşle aralarındaki uzaklığı korumak amacıyla gülmecedan yararlanırlar.

İlişkilerin karşı karşıya kaldığı en büyük tehlikelerden biri durgunluktur. İnsanların canı kolay sıkılır. Gülmece öyküsü can sıkıntısından kaçınmada bir yoldur, çünkü bir ilişkide insanı güldürecek yeni girişimler için olanaklar sonsuzdur. Tehlike, işin her zaman esprili yanını görmenin de giderek can sıkabilmesidir.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: GÜLDÜRÜ USTASI İLE SEYİRCİ

Gülmece öyküsünde birbirini tamamlayan iki rol, güldürü ustası ile seyirci rolüdür. Bu roller bir eşle diğeri arasında yer değiştirebilir, ama belirli bir zamanda güldürü ustası, rolünü başarmak için seyirciye ihtiyaç duyar. Hepimizin şu ya da bu zaman keşfettiği gibi gülünç olan, tıpkı güzellik gibi, onu görenin zihnindedir; yaptığı esprilerden ötürü taktir edilmeyen bir güldürü ustasının espri yapmaya son vermesi, aşk öyküsü olarak gülmeceyi benimsemiş birinin bir ilişkiyi bırakması ya da kendisini zihinsel ya da duygusal açıdan bir ilişkiden uzak tutması olasıdır.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Gülmece öyküsünün dev bir avantajı olabilir: Birçok durumun şaka kaldırır bir yanı vardır ve bu öyküyü benimseyen bireyin onu görme olasılığı diğerlerinden çoktur. Bir ilişkide işler gerginleşir ya da eşler hayatın altında ezildiklerini duyarlarsa bazen hiçbir şey küçük bir espriden daha fazla işe yaramaz, özellikle de espri ilişkinin dışından değil içinden geldiği zaman.

Gülmece öyküleri, ilişkilerin yaratıcı ve dinamik olmasına, insanın hayatta yaşananların keyfine kendini kaptırmasına da olanak tanır. İnsanlar işi esprili yönünden almanın ilişkileri için bir mutluluk kaynağı olduğunu görebilirler. Uzun vadede hiçbir şeyin o sırada görüldüğü kadar kötü olmayacağını hatırlarlar.

Gülmece öykülerinin bazı potansiyel dezavantajları vardır. Büyük olasılıkla en büyük tehlike espri yoluyla önemli konuların saptırılmasıdır. Yapılması gereken –diyelim ki, Nelson ile Emily'nin birlikte yaşamaktan söz etmesi– ciddi bir konuşma şakalarla sürekli geçiştirilir ya da saptırılır. Dolayısıyla gülmece içli dışlı olmayı geliştirmek yerine saptırmaya hizmet

edebilir.⁶⁸ Sonunda seyirci konumundaki eş, seyirci olmanın insanın bütün vaktini alan bir uğraşa dönüştüğü duygusuna kapılırsa bu rolü oynama isteğini yitirebilir.

İkinci potansiyel dezavantaj, gülmecenin, işleri hafif yanından görmenin yanı sıra, pasif bir saldırganlıkla acımasız bir tutum sergilemek için de kullanılabilmesidir. Örneğin, güldürü ustası gülmeceyi eşiyle dalga geçmek için kullanabilir; eşi güldürü ustasını açıklamada bulunmaya çağırırsa güldürü ustası yalnızca “şaka yaptığını” açıklayıp, ona niçin espri anlayışından yoksun olduğunu sorar. Kuşkusuz eşi aşırı duyarlı olabilir. Ancak gülmece, güldürü ustasını sorumluluktan kurtaracak biçimde (“Ben yalnızca şaka yapıyordum”) küçük düşürme vasıtası olarak kullanıldığı zaman, o ilişki mutlaka tehlikeye düşer.

Son olarak da gülmece, insanları bir araya getirmenin ve yakınlık kurmalarını sağlamanın ya da aralarında bir uzaklık yaratmanın ve yakınlıklarını önlemenin bir yolu olarak kullanılabilir. O yüzden gülmece, ilişkiler açısından azı karar, çoğu zarar deyimine uygun düşer.

DEDEKTİF ÖYKÜSÜ

Bir dedektif öyküsünde ilişkinin esrarlı yönleri ağır basar. Tarih boyunca aşk serüvenlerinde her zaman esrarlı bir hava görülmüştür.⁶⁹ Gerçekten de aşkın ilk evrelerinin öylesine heyecan vermesinde, o evrelerdeki esrarlı havanın payı vardır. Her geçen gün, kişinin birlikte olduğu eş hakkında yeni bilgileri açığa çıkarabilir. Bir dedektif öyküsünü benimseyen insanlar bu heyecanın sonunun gelmemesini umarlar. Öte yandan çoğu insan, ilişki giderek derinleştikçe ve esrarın yerini güven aldıkça, esrarlı yönlerin artık soa ermesini bekler.

DEDEKTİF ÖYKÜSÜ TANISI

DEDEKTİF

1. Çoğunlukla esrarlı bir havası olan insanları çekici bulurum.
2. Birlikte olduğum kişinin biraz güç anlaşılır olması hoşuma gider.

3. Beni çoğu zaman esrarengiz insanlar çeker.
4. Sırları olan esrarengiz eşleri hayli çekici bulurum.

ESRARLI Kişi

1. Birlikte olduğum kişiye kendimle ilgili birçok bilgiler vermenin mutlaka gerektiği kanısında değilim.
 2. Yaşadığım gönöl ilişkilerinde kendimle ilgili bir esrar duygusu yaratmaktan hoşlanırım.
 3. Yaşadığım ilişkide eşimden gizlediğim birçok şey olur ve bundan hoşlanırım.
 4. Bir ilişkide birlikte olduğunuz kişinin hakkınızda sürekli tahminlerde bulunmasını sağlayanın iyi olduğu kanısındaım.
-

LAURA İLE DARREL

Laura, Darrel ile görüşmeye başlayalı altı hafta olmuştur ve çoğunlukla işler harika gitmektedir. Darrel yakışıklı ve akıllı olmasının yanı sıra çevresindekilere keyif veren dinamik bir kişiliğe de sahiptir. Laura'nın tek endişesi vardır: Geçmişte, beraber olduğu kişilere çok çabuk açıldığı zaman ilişkileri çoğu kez vaktinden evvel bitmiştir. Laura'ya göre, aşk aslında birisini daha iyi tanımaya giden yoldur, kendinizi çok kısa sürede fazlasıyla tanıtırsanız, ilişki tükenir; keşfedilecek hiçbir şey kalmaz geriye. Laura, Darrel'a güçlü duygularla bağlı olduğu için böyle bir tükenme yaşasın istemez. Darrel'ın sürekli kendisini çözmeye çalışmasını ister. Dolayısıyla çoğu defa kendisini gizler, yanında olduğu zaman bile ona duygularından söz etmez.

Laura'nın davranışı Darrel'ın üstünde tam da istediği etkiyi yapar. Duygularının birçoğunu ve yaşamının birçok yönünü Darrel'dan gizlemesi sonucunda, Darrel hiçbir zaman onun ne düşündüğünden ya da ne hissettiğinden emin olamaz. Her ne kadar Laura'nın davranışı kendisini çoğu kez düş kırıklığına uğratsa da Darrel Laura'nın esrarını çözmeye çalışmaktan zevk alır. Sürekli onun kendisinden gizlediği şeye ulaşmaya uğraşır ve her ne kadar Laura ara sıra ona biraz aılsa da hiçbir zaman her şeyi anlatmaz. Örneğin, Laura'nın bir kâğıt parçasına bir şeyler karalaması çoğu

zaman Darrel'in dikkatini çekmektedir. Darrel ona ne yazdığını sorduğunda Laura çoğu kez hiçbir şey diye yanıtlar ya da yapması gereken ıvrı zıvrı işlerden birini not aldığını söyler.

Ancak, ara sıra Laura çabalarından ötürü Darrel'i ödüllendirmek istediği zaman ona kendisi hakkında bilmediği bir şeyler söyler: Örneğin, günün birinde yazar olmayı istediğini, çiziktirdiklerinin genellikle bir öyküde kullanmayı düşünebileceği ilginç cümleler ya da fikirler olduğunu açıklar. Böyle yapmakla bir yanıla daha Darrel'a açıldığı ortadadır; ancak, bir yanıla da, insanın en içteki duygularını kâğıda döküp satışa çıkarmanın kötü bir şey olduğunu düşündüğünü ona söylemez. Bu düşüncesini sonsuza dek Darrel'den saklamayı tasarlamamakla birlikte, konuyu onunla tartışmadan önce biraz daha beklemesi gerektiği kanısındadır.

Darrel Laura'yı daha iyi anlama yolundaki meraklı arayışının genellikle birçok ilginç keşifle sonuçlanacağına inanır. Ancak, bazı zamanlar Laura'nın belki gerçekten saklayacak hiçbir şeyi olmadığından ve onu çözmek için boşa çaba harcadığından kuşkuya kapılır. Ayrıca Laura hakkındaki kanısının değişmesine yol açacak bir şeyi de Laura'nın kendisinden saklayabileceğini fark eder. Bu endişeler olmadan da, özellikle Darrel kendisini dedektif rolünde sanmak değil de Laura'yı biraz daha yakından tanımak istediği zaman, Laura'nın anlaşılmazlığı çoğu kez iletişim kurmalarını epey güçleştirir. Üstelik bazen de aralarındaki ilişki sanki hep onun Laura'yı çöme çabalarıyla yürüyüp gidiyormuş gibi görünmektedir.

İyi ki, Laura Darrel'in bu tür kuşkuları olabileceğinin farkındadır. İlişkinin uzun zaman başarıyla sürmesi için herhangi bir umudu varsa, Darrel'a hep daha fazla açılması gerektiğini kabul eder. Laura Darrel'i merakta bırakmakla kendisinin yeni yönlerini tanımasına fırsat vermek arasında hassas bir denge kurmaya çalışmaktadır. Böyle yapmakla, ilişkinin yavanlaşmasını önlemeyi, buna koşut olarak Darrel'la daha güçlü ve daha yakın bir bağ geliştirmeyi ummaktadır.

MARTIN İLE JEN

Martin ile en iyi arkadaşı Spencer çok sevdikleri küçük lokantalar-
dan birinde akşam yemeğindedir, ama ne yazık ki, keyifleri yerinde değil-

dir. Martin ile kız arkadaşı Jen ilişkilerinde sorun yaşamaktadır. Spencer şaşmış kalmıştır, çünkü Martin eğer isterse, ilişkisinde sıkıntı yaratan güçlüğü kolayca çözmesi mümkündür. Bu güçlük, Martin'in Jen'e karşı bütün his ve duygularını açıklamayı reddetmesi şeklinde özetlenebilir.

Jen çoğu durumda Martin'i rahatsız eden bir şey olduğunu bilmektedir, ama meselenin ne olduğunu kendisine söylemesini istediği zaman Martin sadece omuzlarını silkip her şeyin yolunda olduğunu söyler. Ancak, yüzünün anlattıkları başkadır. Martin dut yemiş bülbül gibi sustuğu zaman Jen'in umutları suya düşer ve etrafında böyle esrarlı biçimde hareket etmeye devam ederse onu hiçbir zaman tanıyamayacağından yakınıır.

Martin ayrıca yaşamının bazı gerçeklerini de Jen'den gizlemektedir, oysa bunları açıklamak, aralarındaki iletişimi çok daha kolaylaştıracaktır. Örneğin, Jen resim yaparak geçinmektedir, bir estetik tıkanıklık yüzünden ne zaman depresyona girse Martin'e kendisinin neler hissettiğini anlayamayacağını, çünkü kendisi gibi bir sanatçı olmadığını anlatır. Martin'in harika bir ressam olduğundan ve birçok resminin bir sanat galerisinde sergilendiğinden haberi yoktur.

Spencer bunun gibi senaryoları fazlasıyla şaşırtıcı bulmaktadır; Martin'in niçin Jen'e içini dökmediğini, yaşamını, duygularını açıkça anlatmadığını çözemez. Spencer'a, Martin sır saklamaktan, hatta Jen'in bilmek isteyeceği şeyleri, örneğin, resim yapmadaki ustalığını gizlemekten zevk alıyormuş gibi gelmektedir. Onlar birbirini çok sevmektedir, ancak Martin'in en temel şeylerde bile Jen'e açık yürekle davranmayı reddetmesi, ilişkilerinin daha da gelişmesinin yolunu tıkıyor görünmektedir.

Bu gece aralarındaki kavgaya Jen'in Martin'in tuhaf davranışının kendisinden –örneğin, bir başkasıyla ilişkisi olduğu gibi– ciddi bir şey gizlediğine işaret ettiğinden kuşkulanmasıyla başladı. Martin istese böyle bir ilişki olmadığını kesinlikle açıklayabilirdi ama eline geçen fırsatı kullanmadı.

Martin'in bu davranışına getirdiği açıklama onun ilişkiler konusundaki görüşüyle ilgilidir. Hiçbir zaman bütünüyle birisine açılmamak gerektiğine inanır, aşkta bütün mesele eşinizin kim olduğunuzu keşfetmeye çalışmasıdır. Jen'e kendisiyle ilgili bilinmesi gereken her şeyi söylerse, üstelik gün içinde çeşitli zamanlarda ona karşı neler hissettiğini ve duy-

duğunu da sözlerine eklerse, bunun belirli bir kitabın anlamını zorla bir öğrencinin kafasına tıkmaya benzeyeceğini düşünür. Öğrenci sonunda kitaptaki olguları görebilir; aynı biçimde Jen de sonunda kendisiyle ilgili olguları görebilir, ama ikisi de bu olguların ne anlama geldiğini gerçekten anlamayacaktır. Olguları gerçekten anlayabilmek için Martin bazı şeyleri kendi kendine çözmek gerektiği kanısındadır.

Martin bu nedenle Jen'e resimlerinden söz etmemiştir. Kuşkusuz, ona resimlerinden söz açabilir, Jen de o zaman Martin'le estetik tıkanıklıkları hakkında konuşabileceğini görürdü; Martin'in tercihi ise, bir ressam olduğunu Jen'in çıkarmasıdır, çünkü bunu onun çözmesi her ikisine de onun Martin'i daha bir derinden anladığını gösterecektir. O zaman, yalnızca iki farklı sanatçı gibi değil, aynı zamanda birbirlerini asıl neyin ilgilendirdiğini güçlü biçimde hisseden iki insan olarak resim çalışmaları üzerine konuşmaları mümkün olacaktır.

Spencer bir dereceye kadar Martin'in söylediklerini kabul eder, ancak Martin hakkında bilinebilecek her şeyi Jen'in hiçbir zaman tümüyle bulup çıkartamayabileceği konusunda onu uyarır. Martin bu gerçeğin farkındadır, ama Jen kendisini daha iyi tanımak için bir girişimde bulunursa, kesinlikle henüz bilmediği birçok şeyi keşfedeceğini savunur. Şu andaki kavgalarının ilişkilerini bitireceğini düşünmediğini sözlerine ekler. Ne de olsa, Jen birçok fırsatta aslında onu çözmeye çalışmaktan hoşlandığını söylemiştir ve Martin Jen'in bu akşamki öfkesinin bunu yapmadaki güçlüğüne işaret ettiği kanısındadır. Ancak, ketumluğunun diğer kadınlarla ilgisi bulunmadığını Jen'e kesinlikle belirtmesi gerektiğini kabul eder.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ TARZLARI

Bir dedektif öyküsünü benimseyen insanlar, sırların aşkın önemli bir bileşeni olduğuna, insanın kendisini çok fazla açık etmemesi gerektiğine inanırlar. En azından insan yavaş yavaş açılmalıdır. Bu kişiler kendilerini ve başkalarını birçok sırrı olan insanlar gibi görürler ve böyle olmasını da tercih ederler.

Aşk, sır çözme yönüyle aslında heyecan yaratabilir. Birini sevdiğiniz zaman o insana ilişkin birtakım şeyleri çözmek, yaşayabileceğiniz

en doyurucu deneyimlerden biridir. İnsanlar ilişkilerinin başlangıcında çoğu kez amatör bir Sherlock Holmes gibi hareket ederler; eşlerinin sözlerindeki ya da davranışındaki her ayrıntıya dikkat eder, bu ayrıntılardan o insanın sırlarını çekip çıkaracaklarını umarlar. Genellikle zaman geçtikçe ilişkilerin esrarlı yönü yavaş yavaş arka plana geçmeye başlar. Bir dedektif öyküsünü benimseyen insanlar esrarın hiçbir zaman bitmemesini isterler.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ROLLER: DEDEKTİF VE ESRENGİZ KİŞİ

Dedektif öyküsünde birbirini tamamlayan iki rol, dedektif ve esrarengiz kişi rolüdür. Her ne kadar roller yer değiştirebilirse de, bir kişinin dedektifi oynadığı, diğerinin esrarengiz yabancı olduğu durumlar daha yaygındır.

Ayrıntılı biçimde ele alınan dedektif öyküleri hemen hemen esrarlı ve ürkütücü dekorlarda geçen romantik serüvenleri çağrıştıracak, çünkü serüvene dayalı birçok aşk romanında, olaylar bir ilişkide eşlerden birini ya da diğerini kuşatan esrarın açıklığa kavuşması üzerinde yoğunlaşır. Öte yandan, ayrıntılı biçimde ele alınan ilişkilerde eşlerden biri, bilinmesi diğer kişi için yararlı ya da büyük olasılıkla önemli olabilecek bir bilgiyi sakladığı zaman oldukça üzücü bir durum da ortaya çıkabilir.

AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Dedektif öyküsünün avantajı heyecan yaratmasıdır. Bu öykü bir ilişkiyi her iki tarafın da diğeri hakkında ilginç bilgileri açığa çıkarmaya çalıştığı sürekli bir maceraya dönüştürür. Birçok insan dedektif öykülerinden hoşlanır ve hemen hemen aynı nedenden –ilgiyi ayakta tutmalarından– ötürü de esrarlı ilişkileri sever.

Öte yandan, aynı yazardan diyelim on dedektif öyküsü okunduktan sonra olabilecek tahmin etmek kolaylaşır. Örneğin, insan Perry Mason'ın birçok romanını okuduktan sonra, genellikle suçlunun görünüşte o role en az uyan kişi olduğu düşüncesine varır. Benzer biçimde, ilişkilerdeki dedektif öykülerinde de gelişmeleri kestirmek mümkün olur ve o yüzden bu öykülerin esrarlı karakteri kaybolur.

Dedektif öyküsü, diğer eşin gerçekten öğrenmesi gereken bir bilginin kendisinden gizlenmesi halinde olduğu gibi, çıkar ya da sömürme amaçlı kullanılabilir. İnsan, bulaşıcı hastalığı bulunan bir eşle örneğin, durumu bilmemek işin esprisidir diye kandırılarak birlikte olmayı herhalde pek istemez. Karanlıkta bırakılan eş açısından gizliliğin esprisi, esrar çözüldüğü zaman getireceği kaygıyı ve sıkıntıyı kuşkusuz haklı göstermez.

Dedektif öyküsü aynı zamanda bir kişinin gerek saklayacak hiçbir şeyi, gerek açığa vuracak pek fazla şeyi olmadığı gerçeğini gizlemek için kullanılabilir. Örneğin, Darrel Laura'nın belki de yüzeyselliğini gizlemek için sahte bir esrarlı görünüş sergilediğinden korkmaya başlamıştır. İnsanlar bir başka kişinin gerçek sırlarını öğrenme heyecanı içindeyken, ortada gerçekten dikkate değer bir şey bulunmadığını çok geç keşfederler.

ÖYKÜLERİMİZİ DEĞİŞTİRİP İLİŞKİLERİMİZİ DÜZELTEBİLİR MİYİZ?

AŞK BİR ÖYKÜDÜR GÖRÜŞÜNÜN SINANMASI

Karen iki yıl önce bir dehşet öyküsünün dillere destan canavarını, “Mr. Goodbar”ı aradığını fark etti. Bekâr insanların gittiği barlara takılıyordu, uyuşturucuya bulaşmıştı ve en çekici bulduğu erkekler en canavar olanlardı. Yediği gaddarca dayaktan sonra hayatı hızla altüst olmuştu. Sonra bir gün öyküsünün tercihlerini nasıl etkilediğini, annesinin geçmiş yaşamını kendisinin nasıl yeniden yaşadığını anlamaya başladı. Annesi haşin ve küfürbaz bir adamla evlenmişti, Karen şimdi aksini öne sürmesine karşın, kendisinin de aynı şeyi yapmasına ramak kalmıştı. Annesinin sürecini yeniden yaşamayı, ama sonucu değiştirmeyi umuyordu. Kötü bir dayak yiyince, değişmediği takdirde kendi sonunun da annesinin-kindenden farksız olacağını kavradı.

Karen eski öyküsünden kolay kurtulmamıştır, ama o zamanlar sürüklendiği felaketin şimdi farkındadır. Bu günlerde Mr. Goodbar tipinde birine rastladığı zaman kaçmanın yolunu aramaktadır. Onları hâlâ çekici bulmaktadır, ancak bu onun titizlikle kaçınmaya çalıştığı bir çekiciliktir.

Aradığımız nitelikleri sıralayan “dilek listesi” pek işe yaramaz. Bu listelerin bizim *gerçekten* ne istediğimiz kadar, ne istememiz *gerektiğini* de göstermesi olasıdır. Belki bu kitapta yer alan her öyküdeki tanı sonuçlarının gösterdiği biçimde ideal öykümüzü anlarsak gerçekten ne istediğimizi çözebiliriz. Hatta ilişkiler konusunda yazılmış kitaplar ve kılavuzlar çok yararlı değildir, çünkü bunlar insanların kim olduklarını temel alarak gerçekten ne istediklerini listelemek yerine, sanki herkes kusursuz ve aynımış gibi insanların aramaları gereken özellikleri listeler. Ne istediğimizi anlamak için bütün geçmiş ilişkilerimizi gözden geçirmek zorundayız. Bize en çekici gelen insanların hangi ortak özellikleri taşıdığını ve bir zamanlar çekici bulduğumuz, ama artık bize çekici

gelmeyenlerin hangi özellikleri paylaştığını kendimize sormamız gerekir. Bu özellikler insandan insana farklılık gösterir.

Birini arıyor olsak da olmasak da, ideal öykümüzü anlamak, ilişkide neyin yürümediğini ve onu yürütmek için ne yapabileceğimizi daha iyi anlamamıza yardım edecektir. Kimi zaman aradığımız her şeyin yanıımızdaki insanda bulunduğunu görürüz, o zaman eski eşimiz gözümüzde yeni bir eş olup çıkar. Ancak, ilişkilerimizi temelden değiştirmek için aşk öykülerimizin bilincine varmamız ve sonlarını yeniden düzenlememiz gerekir.⁷⁰ Kuşkusuz, her ne kadar tanıya ayrılan hiçbir bölüm insanların şekillendirebileceği *bütün* olası öyküleri gösteremezse de, öykülerimizin bilincine, bu kitaptaki öykülere eşlik eden aşk öyküsü tanısı bölümlerindeki maddelere verdiğimiz yanıtları çözümleyerek varabiliriz. Başkalarına öykülerini sormak genellikle bize yardımcı olmaz, çünkü tam anlamıyla öykülerinin bilincinde değillerdir.

İlişkilerde sıkıntıya girilince onları değiştirme çabalarının –yaşanan ilişkilerde öykülerimizin nasıl geliştiği hesaba katılmazsa– başarısız kalması olasıdır. Aşk öykülerimizi ilişkilerimize egemen olan güç olarak görürsek, ilişkimizin bozulma nedeni sandığımız şey aslında bir sonuç olabilir. Başka deyişle, ilişkinin bozulma nedeni, davranışın kendisinden çok, yıkıcı davranışa yol açan öyküdür. İlişkiler kırılma noktasına yaklaştığı zaman, bitirme kararı genellikle ortaklaşa verilmez. İşler bu kadar kötüye çift daha önce neden bir araya gelmiştir? Nasıl olur da başlangıçta işler o kadar iyiyken sonunda böyle kötü olur çıkar? Niçin olaylar genellikle hep bu yönde gelişir?

Yineleyelim, öykü konusundaki görüşümüz bizi davranışa odaklanmaktan uzak tutar ve davranışı yorumlamak için kullandığımız öykülere odaklanmaya yöneltir. Önemli olan yalnızca hareketin kendisi değil, aynı zamanda hareketin öykülerimiz vasıtasıyla nasıl yorumlandığı ve yaşadığımız bağlamda nasıl gerçekleştiğidir.

Herhangi biri korkunç bir tacize uğradığı ya da kötü davranışla karşılaştığı zaman niçin buna katlanır? Benim bakış açım göre, yaşamımızdaki öyküler çok güçlü ve değiştirilmesi çok güç olduğu için. Çoğu bakımdan işlevini yitirmiş bir ilişkiyi sürdürmemiz mümkündür, çünkü bu ilişki

bizim için aşkı simgelemektedir, ama bu aşk başkalarına “sağlıksız” görünebilir. Hatta ne tür bir aşk yaşayacağımıza karar verenin kültür olduğunu da görebiliriz. Örneğin, Richard Burton ile Elizabeth Taylor’ın *Who’s Afraid of Virginia Woolf*’ta giriştikleri oyunlar çoğumuza sağlıksız görünmüş olabilir, ama bu oyunlar her iki tarafın da ilişkide aradığı oyun öyküsünü tatmin etmekteydi. Bu oyunlar olmasa, filmdeki karakterlerin de, gerçek yaşamda bu tür bir öyküyü benimseyenlerin de canı sıkılırdı. İçinde yaşadıkları kültür, benimsedikleri öyküyü yaşamalarına olanak tanımaktaydı.

Kendi öykülerimiz saydığımız öykülerin arkasındaki düşünceleri anladığımız an, olaylar dizisinde bazı yeni düzenlemeler yapacak durumdayız demektir. Yaşadığımız (ya da geçmişteki) ilişkide nelerden hoşlanıp nelerden hoşlanmadığımızı, içimizden ilişkiyi nasıl değiştirmek geldiğini kendimize sorarız. Sonra öyküdeki olaylar dizisini yeniden düzenlemek için ne yapabileceğimizi sorarız kendimize. Olaylar dizisini yeniden düzenlemek, öyküleri değiştirmeyi ya da daha uyarlanabilir kılmak için var olan bir öyküyü bir başka öyküye dönüştürmeyi gerektirebilir. Örneğin, cinsel ilişkide ya da başka bir şey yaparken bir fantazi olarak “dehşet” öykülerini aklımızdan geçirebiliriz, ama bu fantazileri gerçek hayatta uygulamayız. Olaylar dizisini yeniden düzenlerken, olayları sıralamada ve öykülerin temalarını saptamada kendi geçmişimizden gelen faktörlerin etkisini kabul etmeliyiz. Ayrıca içinde yaşadığımız kültürel ortamı anlamamız gerekir. Aynı zamanda, birlikte olduğumuz eşin öyküsünü ve onun öyküyü nasıl değiştirmek isteyebileceğini de anlamalıyız. O zaman, bu kitaptaki aşk öyküsü tanısı bölümlerindeki maddeler, eşlere öykülerine karar vermede ve ilişkinin hangi aşamada bulunduğunu, nereye gitmesi gerektiğini anlamada yardımcı olabilir.

Bazen, daha iyi anlamak için geçici olarak kendimizin ya da birlikte olduğumuz kişinin öyküsünün dışına çıkmamız gerekir. Öykümüzü hiç eleştirmeden yaşayabiliriz, ama ayrıca, bu kitapta yapıldığı gibi, öyküyü çözümleriz ve o anda da dışına çıkarız. O yüzden ilişkileri onarmak, akılcıca düzenlenmiş bir yapılacaklar listesinden fazlasını gerektirir. Bir öykü anlatmayı gerektirir. Çoğu zaman öyküleri birer birer denememiz, hangi

öykülerin işimize yarayıp, hangilerinin yaramayacağını keşfetmemiz gerekir. Bazen öykülerimizin olaylar dizisini yeniden düzenlerken, kendimiz değişiklik yapmak yerine başkalarının yardımına izin vermemiz gerekir. Louise ile John'ın durumunu ele alalım.

Louise ile John uzun süre kendilerini ilişkilerini düzeltmeye adanmışlar. Kitaplar okudular, danışmanlara başvurdular, gruplara katıldılar. Hiçbiri işe yaramadı. Sonra bir gün Louise tesadüfen John'a bir masal anlattı. Bu bir prensle prenses hakkında kendi uydurduğu bir öyküydü, prensle prenses bütün beklentileri boşa çıkarıyor; sonsuza dek mutlu yaşamıyorlardı. Kuşkusuz, öykü Louise ile John hakkındaydı. John birkaç gün sonra kendisine ait bir öyküyle yanıt verdi. Öykü, sıkıntılı bir dönemin ardından sonsuza dek mutlu yaşayan bir prensle prenses hakkındaydı. Birbirlerine öyküler anlatmaya devam ettiler. Bu durum, sürtüşmeler çıkmadan, tehditler savrulmadan, kaygılar olmadan Louise ile John'ın kendi öykülerini anlamalarını sağladı. Çok geçmeden, kendi yarattıkları, hoşlarına giden öyküyü yaşamayı denediler. Bugün bu öyküyü yaşıyorlar. Sonsuza dek mutlu yaşayan prensle prenses oldular.

Her zaman mantıklı olmamız gerekmez. İlişkiler özleri itibarıyla mantıklı değildir. Birer öyküdür. Bu gerçeği kabul etmek, kim doğru ve kim yanlış kavramlarından uzaklaşıp ne doğru, ne de yanlış, ama gerçek, tam anlamıyla gerçek olan öykülerimizi anlamak ve değiştirmek için adım atmak anlamına gelir. İlişkileri gerçekte oldukları gibi kabul edersek onları anlamamız ve değiştirmemiz mümkündür.

Peki bu görüş ampirik olarak sınıandığında da geçerli olabilir mi? Aşkın bir öykü olduğu görüşünü sınamak için bir defasında Laura Lynch ve ben yetmiş beş maddelik bir soru listesi hazırladık; amaç, yirmi beş öyküden her birinin insanların aşka ilişkin görüşlerini ne dereceye kadar tanımladığını ölçmektir.⁷ Öykülerin her biri için üç ifadeye yer verilmişti (örneğin, "Bir kişi diğeri karşısında gerçekten korkuya kapıldığı zaman ilişkiler eğlenceli olur" [dehşet], "Unutulmamalı ki, bir ilişkide ekonomik konular kilit önemdedir" [iş], "Sonunda kendimi geçmiş kötü günlerin ya da alışkanlıkların üstesinden gelmek için yardım gereksinen insanlarla birlikte bulmaya eğilimliyim" [iyileşme]). Bu kitaptaki öy-

külerin her biriyle birlikte sunulan ifadeler bu soru listesinin yenilenmiş bir biçiminden alınmıştır.

Bu incelemeye katılanlar, ifadelerin her birini 1 ("bütünüyle farklı düşünüyorum") ile 7 ("bütünüyle aynı görüşteyim") arası bir cetvele göre değerlendirdiler; burada 4 ("ne aynı görüşteyim, ne de farklı düşünüyorum") ortalama değeri. (Daha sonraki bir çalışmada 1 ile 9 arası bir cetvele geçtik.) Her bir ifade iki kez değerlendirildi: Bir kez kişinin gerçekte yaşadığı ilişki açısından, bir kez de yaşamayı umduğu ideal ilişki açısından. Katılımcılara ayrıca bir demografi soruları listesi ile bir ilişki-memnuniyet soru listesi de verildi.

Yaşları on yedi ile yirmi iki arasında değişen (yaş ortalaması 18.8) yarısı erkek, yarısı kadın altmış üniversite öğrencisi küçük çaptaki bu incelemeye katıldı. Hepsinin en az (geçmişte yaşanmış ya da şimdi yaşadığı) bir gönül ilişkisi vardı.

Bu incelemede gerçek ilişkileri değerlendirmek amacıyla kullandığımız yirmi beş öyküden dördü önemli bir cinsiyet farkı gösterdi: Sanat, koleksiyon ve pornografi öykülerinde çoğunluk erkeklerde; yolculuk öykülerinde ise çoğunluk kadınlarda. Ayrıca değerlendirme ortalamasında genel olarak büyük farklılıklar vardı: En düşük değerlendirilen dehşet (1.56), en yüksek değerlendirilen bahçe öyküsü (5.68) oldu. İdeal ilişkiler açısından erkekler sanat, koleksiyon ve pornografi öykülerini, kadınlar, iş öykülerini daha yüksek değerlendirdiler. Değerlendirme ortalamasında ise yine aynı biçimde en düşük dehşet, en yüksek bahçe öyküsü oldu: Bunun anlamı en az dehşet öyküsünün, en çok bahçe öyküsünün tutulmasıdır.

Mahzad Hojjat ve ben kırk üç çiftle yaptığımız bir başka incelemede erkeklerin sanat, pornografi ve (beklemediğimiz halde) özveri öykülerini benimseme olasılığının kadınlara oranla daha yüksek olduğunu gördük. Erkeklerde eşlerine nesne gibi davranma eğilimi kadınlara göre daha fazlaydı, ama bazı erkekler de ilişkileri için özveride bulunmaya hazırdı. Kadınlar daha çok yolculuk öykülerini benimsemeye yatkındı. Çiftlerin öyküleri ana çizgileriyle birbirine benziyordu, yani eşler öykü tercihleri bakımından genellikle birbirleriyle bağdaşmaktaydı. O halde, kuramın öngördüğü gibi, sonuçta kişiler öykülerdeki benzer ana çizgileri paylaşan eş-

ler bulurlar. İş, koleksiyon, (otokratik) yönetim, dehşet, dedektif, polis, iyileşme, bilimkurgu ve tiyatro gibi bazı öyküler gönül ilişkilerinde daha düşük bir doyum sağlar. Öykülerin hiçbiri mutluluğu sürekli kılmaz. Birbiriyle bağdaşabilen öyküler mutluluğu kolaylaştırırsa da sürekliliğini sağlayamaz. Daha da önemlisi, çiftler, öykülerindeki ana çizgiler arasında aykırılıklar çoğaldıkça ilişkilerinde daha mutsuz oluyorlar.

Hojjat ile birlikte 55 çiftle yaptığımız bir başka incelemede öyküleri kabaca ikiye ayırıncı, bunların gücün eşit paylaşıldığı ya da paylaşılmadığı öyküler olduğunu gördük. Kişilerin daha ilişkinin başlangıcında ilişkideki güç dağılımı konusunda hassas olmaları gerekiyor, çünkü başlangıçtaki model bir kere yerleşti mi, onu bir daha değiştirmek güçtür.

Yaptığımız araştırmadan, aşk bir öyküdür görüşünün, insanların diğerleri dururken niçin bazı kişileri çekici bulduğunu, bazı ilişkiler bozulurken niçin bazı ilişkilerin sürdüğünü açıklamak için yararlı olduğu sonucunu çıkardık. Bu görüş aynı zamanda, dışarıdan bakanlar için tehlikede gibi görünen ilişkilerin bile, ilişkideki insanların öyküleri bağdaşıyorsa sürebileceğini, dışarıdan bakanlar için yolunda gidiyormuş gibi görünen ilişkilerin de çiftlerin öyküleri bağdaşmadığı zaman biteceğini ileri sürüyor. Genel olarak aşkın ne kadar süreceği, eşlerin birbirlerinin öykülerindeki rolleri ne ölçüde yerine getireceğine bağlı.

AŞK NEDİR

Aşkta on ikiden vurmayı sağlayacak sihirli bir yol yoktur; bu herhalde anlaşılmıştır artık. “İlişkileri düzeltmenin yedi yolu” ya da adı her neyse bu türden kitaplar, yalnızca ilişkilerini bir yemek kitabı öyküsü olarak görenlerin, dolayısıyla gerçekten bir tarife göre hareket etmek isteyenlerin ya da sahiden bir başkasının reçetesini denemek isteyenlerin işine yarayabilir. Ne var ki, hedefi tutturmanın herkes için geçerli sihirli bir formülü yoktur, çünkü herkesin aşk öyküsü farklıdır.

Aşk öyküleri bu kitapta anlatılan 25 öyküyle sınırlı değildir. Birincisi, potansiyel olarak öykülerin sayısı sınırsızdır; bu sayı burada anlatılan öykülerin harmanlanmasıyla yaratılanları içerir, ama onlarla sınırlı değildir. İkincisi, insanların öyküler için bir tercih sıralaması vardır; bu, büyük olasılıkla kişilerin aynı anda birkaç öyküye birden yöneldiği anlamına gelmektedir. Üçüncüsü, öyküler ömür boyunca değişebilir. Dördüncüsü, öyküler aynı kalsa bile, her insan için ömür boyu yazılmaya devam eder. Öyküler sürekli gelişir.

Yine de *öykü görüşü* daha iyi bir aşk yaşamı için bazı imalarda bulunur. Bunlar pratik çözüm önerileri değil, aşkın temelde ne olduğunu ve daha doyurucu olmasının nasıl sağlanacağını yeniden kavramlaştırmanın yollarıdır. Gönül ilişkilerindeki başarıda aşkın payının bulunduğunu, ama bunun her şey olmadığını anımsamak da önemlidir.⁷² Destekleyici bir çevre, dostluklar, ekonomik rahatlık, manevi doyum, ortak ilgi alanları ve değerler de bir farklılık yaratmaktadır.

- *Aşkta öykülerin rolünü anlamak ve değerlendirmek.* İnsan, öykülerin aşkta oynadığı rolü anlıyorsa, o zaman ilişkilerini düzeltmek açısından iyi bir konumdadır. Çoğu insan öykülerin oynadığı rolden habersiz, öykülerinden kaynaklanan uyumsuz düşünceleri, duyguları ve davranışları farkında olmadan yineleyerek tekrar tekrar aynı hataları yapmayı sürdürür. Öykülerin rolünü bilmek, insanların bütün öykülerin hem iyi, hem kötü öğeler içerebileceğini, iyiden en geniş ölçüde yararlanmak, kötünün etkisini ortadan kaldırmak ya

da azaltmaya çalışmak için bir yol bulmaları gerektiğini anlamalarına yardım eder.

- Öykü tercih sıralamasından bir sonuç çıkarmak. İnsanların kendi öykü tercih sıralamalarından sonuç çıkarmalarının ve böylelikle kendilerini daha iyi anlamalarının birçok yolu vardır.

Kendi öykü tercih sıralamanızdan sonuç çıkarmanın bir yolu, bu kitapta sorulan sorular üzerine düşünmek ve vardığınız sonuçları ana çizgileri açısından değerlendirmektir.

Öykü tercih sıralamanızı çıkarmanın ikinci bir yolu, size hangi insanların hitap ettiği ve bu insanlarla ilişkilerinizde ne tür olayların meydana geldiği üzerine düşündürmektir. Bu insanlar ve olaylar ne tür öykülerde yer alıyordu?

Mahzad Hojjat'la birlikte yaptığım bazı araştırmalarda insanlardan sadece yaşadıkları aşk ilişkilerine ilişkin öyküleri anlatmalarını istedik. Anlatılan öyküler oldukça yüzeyseldi; iki insanın karşılaşması, birlikte yapmaktan hoşlandıkları şeyler gibi yüzeysel olaylar üzerinde duruyordu. Kendi öykülerinizden sonuç çıkarmak için yalnızca bu olayların nesnel olarak ne olduğunu değil, bu olayların sizin için ne anlama geldiğini görmeniz gerekir.

Öykülerinizden anlam çıkarmanın üçüncü bir yolu, kitaplarda, televizyonlarda ya da sinemalarda aşkla ilgili hangi tür öykülerin size hitap ettiğini kendinize sormanızdır. Büyük olasılıkla medyada bu kitapta anlatılan öykülerden sadece bazıları yer alır. İnsanlar kendi duygularını öykülerdeki karakterlerin duygularına yansıtmaya eğilimli oldukları için medyada insanların hoşuna giden öykü türleri en azından kişilerin kendi yaşamlarında hoşlandıkları öykü türleri için bir ipucu verebilir.

Öykülerinizden anlam çıkarmanın dördüncü bir yolu, sizi nasıl algıladıklarını başkalarına sormaktır. Çoğu zaman düşünce ve davranışlarınızda sizin göremediğiniz şeyleri başkaları görebilir.

- *Birlikte olduğunuz kişinin öykü tercih sıralamasından anlam çıkarmak.* Birlikte olduğunuz kişinin öykü tercih sıralamasını anlamak

en azından kendinizinkini anlamak kadar önemlidir. Yukarıda anlatılan teknikler kendiniz için olduğu ölçüde eşiniz için de geçerlidir. Eşinizin öykü tercih sıralamasına ilişkin yargınız, eşin yargısı kadar yararlı olabilir.

- *Yaşadığınız öyküyle ideal öykülerinizin uyup uymadığını düşünmek.* İnsanların gerçekte yaşadıkları öykünün yanı sıra bir ideal öykü tercih sıralamaları vardır. İdeal öykü tercih sıralaması ile gerçekte yaşanan öyküyü karşılaştırıp aralarındaki yakınlık konusunda karar verdikten sonra, insanlar bir ilişkinin ya da potansiyel bir ilişkinin kendileri açısından doğru öyküyü içerip içermediği üzerine düşünebilirler.
- *Öykülerin uyarlanabilir özelliklerini en üst düzeye çıkarmaya, uyarlanamaz özelliklerini en alt düzeye indirmeye çalışmak.* Çeşitli öykülerle ilgili betimlemeler kapsamında her bir öykünün bazı avantajları ve dezavantajları vardır. Bu avantajların ve dezavantajların bilincine vararak insanlar benimsedikleri öyküden olabildiğince yararlanmaya çalışabilirler.
- *Öykülerin eşlerimizi nasıl seçeceğimize ve ilişkilerimizi nasıl sürdüreceğimize kılavuzluk etmesine karşın, ilişkiye ya da birlikte olduğumuz eşlere egemen olmadığını kavramak.* Aslında, potansiyel bir eş olarak kimin peşinde koşacağına ve kiminle bir ilişki yürüteceğine karar vermek kişinin kendi elindedir. Öyküler yalnızca kişilerin ilişkiler hakkındaki görüşlerini biçimlendirebilir, ilişkilerine yön verebilirler; karar vermek kişilere aittir. Örneğin, insanlar dehşet öyküsünün kendilerini çok çektiğini görebilir, ama yine de böyle bir öykü aramamayı seçebilirler.
- *Öykülerin gerek ilişkilerde meydana gelen olayları, gerek o olayların yorumlanmasını etkilediğini anlamak.* İnsanlar hem olaylara, hem olayların yorumuna zaten belliydi diye bakmak eğilimindedir.

Genellikle, olayların az çok kendiliğinden meydana geldiğini ve bu olayların doğru bir yorumu bulunduğunu sanırlar; bu da genellikle kendi yorumlarıdır. Öykü görüşünün olası bir etkisi öykülerimizi kavramak için yaşadığımız ilişkilerde etkin biçimde olayları şekillendirmemiz ve bu öyküler bakımından olayların ne anlama geldiğini yorumlamamızdır. Bu yorumların öznel olduğu ve birlikte olduğumuz eşin aynı olaya ilişkin yorumlarına uygun düşmeyebileceği kavranmalıdır. Olayların tek bir “doğru” yorumu, en azından bizim bildiğimiz kadarıyla yoktur. O yüzden işleri hem kendinizin, hem birlikte olduğunuz kişinin görüş açısından anlamak önemlidir.

- *Öykülerin sürekli yazıldığını ve hep yeniden yazıldığını anlamak.* İnsanın öyküsü on sekizini, yirmi birini, ellisini ya da seksenini geçtiği zaman sona ermez. İlişkimizin öyküsünü, ilişki geliştiği sürece yazmaya devam ederiz. Hatta bir ilişki bittikten sonra bile öyküyü birkaç kez yeniden yazabiliriz, böylece ilişkinin bitmesinden beş ya da on yıl sonra kendimize ve başkalarına sunduğumuz anlatım, ilişki hemen bittikten sonra yazdığımızdan oldukça farklı olabilir. Onun için hem kendinizin, hem başkalarının öykülerini yorumlarken onların hiçbir zaman sona ermeyen, sürekli gelişen çalışmalar olduğunu kavramak önemlidir. İlişkiler böyle olmaları nedeniyle bittikten sonra bile değişebilirler.
- *Belirli bir öykü türü içindeki büyük değişiklik fırsatının değerini bilmek.* Belirli türde bir öyküyü yazmanın yalnızca tek yolu yoktur. Örneğin, yemek kitabı öyküsü üzerine sayısız çeşitlemeler vardır; farklı tarifler, farklı yemek kitabı ilişkileri için işe yarayabilir ve bazen yemek tarifi ilişkinin akışı sırasında bile değişebilir. Benzer biçimde yolculuk öyküsünün sayısız çeşitlemeleri vardır; bir çiftin seçebileceği ne varış noktalarının, ne de oralara ulaşma yollarının sonu gelir. Gerçekten de her öykünün sonsuz çeşitlemesi vardır. O yüzden bütünüyle bir öykü türünden yana olsanız bile, onun içinde

her tür çeşitleme için olanak vardır, ve sürekli yazdığımız için bu çeşitlemeleri herhangi bir belirli zamanda başlatabiliriz.

- *Öyküleri değiştirmenin güç olduğunu, ama olanaksız olmadığını anlamak.* Öyküleri değiştirmek güçtür, ama insanlar sürekli değiştirirler onları. Her öykünün eksileri ve artıları olduğu için daha uyarlanabilir bulduğumuz bazı öykülerin artılarına, daha uyarlanamaz bulduklarımızın eksilerine odaklanmak yoluyla kendi açımızdan en çok işe yarayacak öykülere doğru bir atılım yapabiliriz. Bu çaba başarıya ulaşmazsa, iyi bir psikoterapi şu anda benimsediklerimizden daha uyarlanabilir öyküler bulmamız için bize yardım edebilir.

Aşkın bir öykü olmasıyla önümüzdeki seçenekler sona ermez; aşkın bir öykü olması, yaşamlarımızın ve aşklarımızın öyküsünü yazarken yaratabileceğimiz sayısız seçeneğin farkına varmamızı sağlar.

ÖNSÖZ

- 1 Robert J. Sternberg ve Susan Grajek, "The Nature of Love," *Journal of Personality and Social Psychology* 47 (1984): 312-29.
- 2 Robert J. Sternberg, "A Triangular Theory of Love," *Psychological Review* 93 (1986): 119-35; Robert J. Sternberg, *The Triangle of Love* (New York: Basic Books, 1988).
- 3 Robert J. Sternberg, "Love is a Story," *The General Psychologist* 30, no. 1 (1994): 1-11; Robert J. Sternberg, "Love as a Story," *Journal of Social and Personal Relationships* 12 (1995): 541-46; Robert J. Sternberg, "Love Stories," *Personal Relationships* 3 (1996): 1359-79.
- 4 Anne E. Beal ve Robert J. Sternberg, "The Social Construction of Love," *Journal of Social and Personal Relationships* 12 (1995): 417-38.

BİRİNCİ BÖLÜM

- 5 Robert J. Sternberg, "Love is a Story," *The General Psychologist* 30, no. 1 (1994): 1-11; Robert J. Sternberg, "Love as a Story," *Journal of Social and Personal Relationships* 12 (1995): 541-46; Robert J. Sternberg, "Love Stories," *Personal Relationships* 3 (1996): 1359-79.
- 6 Sternberg, "Love Stories." See also B.J. Cohler, "Personal Narrative and the Life Course," in *Life Span Development and Behavior*, ed. Paul Baltes and Orville Brim Jr. (New York: Academic Press, 1979), c. 4, s.205-41; R. Josselson and A. Lieblich (eds.), *The Narrative Study of Lives* (Newbury Park, CA: Sage, 1982); S.L. Murray and J.G. Holmes, "Storytelling in Close Relationships: The Construction of Confidence," *Personality and Social Psychology Bulletin* 20 (1994): 650-63; T. Sarbin (ed.), *Narrative Psychology: The Storied Nature of Human Conduct* (New York: Praeger, 1986).
- 7 Robert J. Sternberg and Michael L. Barnes, "Real and Ideal Others in Romantic Relationships," *Journal of Personality and Social Psychology* 49 (1985): 1586-1608.
- 8 Stanley Coren, Lawrence M. Ward, and James T. Enns, *Sensation and Perception*, 4th ed. (Ft. Worth, TX: Harcourt Brace College Publishers, 1994).
- 9 Seymour Epstein ve Archie Brodsky, *You're Smarter Than You Think* (New York: Simon and Schuster, 1993).
- 10 Aaron T. Beck, *Love Is Never Enough* (New York: Harper and Row, 1988).
- 11 Jeffrey E. Young ve Janet S. Klosko, *Reinventing Your Life* (New York: Dutton, 1993).
- 12 Dan. P. McAdams, *Stories We Live By* (New York: Morrow, 1993); Diane Wolkstein, *The First Love Stories* (New York: HarperCollins, 1991).
- 13 Richard E. Nisbett and Lee Ross, *Human Inference: Strategies and Shortcomings of Social Judgment* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1980).
- 14 Lee Ross, "The Intuitive Psychologist and His Shortcomings: Distorsions in the Attribution Process," in *Advances in Experimental Social Psychology*, ed. Leonard Berkowitz (New York: Academic Press, 1977), c. 10.

- 15 Robert J. Sternberg and Michael L. Barnes, "Real and Ideal Others in Romantic Relationships," *Journal of Personality and Social Psychology* 49 (1985): 1586-1608.
- 16 Ellen Berscheid, "Emotion," in *Close Relationships*, ed. H.H. Kelley et al. (New York: W.H. Freeman, 1983) s. 110-68; Ellen Berscheid, "Interpersonal Relationships," *Annual Review of Psychology* 45 (1994): 79-129; G. Mandler, "The Generation of Emotion: A Psychological Theory," in *Emotion: Theory, Research, and Experience*, c. 1: *Theories of Emotion*, ed. R. Plutchik and H. Kellerman (New York: Academic Press, 1980), s. 219-43.
- 17 Arthur Aron ve Lori Westbay, "Dimensions of the Prototype of Love," *Journal of Personality and Social Psychology* 70 (1996): 535-51; Michael L. Barnes and Robert J. Sternberg, "A Hierarchical Model of Love and Its Prediction of Satisfaction in Close Relationships," in *Satisfaction in Close Relationships*, ed. Robert J. Sternberg ve Mahzad Hojjat (New York: Guilford, 1997), s. 79-101; Beverly Fehr, "Prototype Analysis of the Concepts of Love and Commitment," *Journal of Personality and Social Psychology* 55 (1988): 557-79; Beverly Fehr ve James A. Russel, "The Concept of Love Viewed from a Prototype Perspective," *Journal of Personality and Social Psychology* 60 (1991): 425-35.
- 18 Diane Ackerman, *A Natural History of Love* (New York: Random House, 1994); Kenneth L. Dion and Karen K. Dion, "Cultural Perspectives on Romantic Love," *Personal Relationships* 3 (1996): 5-17; Morton M. Hunt, *The Natural History of Love* (New York: Knopf, 1959); Irving Singer, *The Nature of Love*, 3 cilt, 2. bası (Chicago: University of Chicago Press, 1984).
- 19 Dan P. McAdams, *Stories We Live By* (New York: Morrow, 1993).

İKİNCİ BÖLÜM

- 20 Thomas N. Bradbury ve Frank D. Fincham, "Attributions in Marriage: Review and Critique," *Psychological Bulletin* 107 (1990): 3-33.
- 21 John Alan Lee, *Colors of Love* (Toronto: New Press, 1973).
- 22 Judson Mills ve Margaret S. Clark, "Communal and Exchange Relationships: Controversies and Research," in *Theoretical Frameworks for Personal Relationships*, ed. R. Erber ve Robin Gilmour (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1994), s. 29-42.
- 23 Elaine Walster, G. W. Walster ve Ellen Berscheid, *Equity: Theory and Research* (Boston: Allyn and Bacon, 1978).
- 24 Henry A. Murray, *Explorations in Personality* (New York: Oxford University Press, 1938).
- 25 A.g.e.
- 26 Ted L. Huston, "Power," in *Close Relationships*, ed. Harold Kelley et al. (New York: W.H. Freeman, 1983), s. 169-219.
- 27 Philip G. Zimbardo, "Psychology of Imprisonment," *Transition/Society*, 9(6) (1972):4-8.
- 28 Robert J. Sternberg, "Love Stories," *Personal Relationships* 3 (1996): 1359-79.
- 29 Albert Bandura, *Agression: A Social Learning Analysis* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1973); Albert Bandura, *Social Learning Theory* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1977).
- 30 Henry A. Murray, *Explorations in Personality* (New York: Oxford University Press, 1938).
- 31 Stanley Milgram, *Obedience to Authority: An Experimental View* (New York: Harper and Row, 1974).

- 32 Walter Mischel and Y. Shoda, "A Cognitive-Affective System Theory of Personality: Reconceptualizing Situations, Dispositions, Dynamics, and Invariance in Personality Structure," *Psychological Review* 102 (1995): 246-68.
- 33 Patricia Noller and M. Ruzzene, "Communication in Marriage: The Influence of Affect and Cognition," in *Cognition and Close Relationships*, ed. Garth J.O. Fletcher and Frank D. Fincham (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1991), s. 203-34.
- 34 Jack W. Brehm, *A Theory of Psychological Reactance* (New York: Academic Press, 1966); Sharon S. Brehm and Jack W. Brehm, *Psychological Reactance: A Theory of Freedom and Control* (New York: Academic Press, 1981).
- 35 Cynthia Hazan ve Phillip R. Shaver, "Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process," *Journal of Personality and Social Psychology* 52 (1987): 511-24; Phillip R. Shaver ve Cynthia Hazan, "Adult Romantic Attachment: Theory and Evidence," in *Advances in Personal Relationships*, ed. Warren H. Jones ve Daniel Perlman (London: Jessica Kingsley, 1987), c. 4, s. 29-70; Phillip R. Shaver, Cynthia Hazan ve Donna Bradshaw, "Love as Attachment: The Integration of Three Behavioral Systems," in *The Psychology of Love*, ed. Robert J. Sternberg ve Michael L. Barnes (New Haven, CT: Yale University Press), s. 68-99.
- 36 David M. Buss, *The Evolution of Desire: Strategies of Human Mating* (New York: Basic Books, 1994); Helen E. Fisher, *Anatomy of Love* (New York: Norton, 1992); Meredith F. Small, *What's Love Got to Do with It?* (New York: Anchor Books, 1995); Glenn Wilson, *The Coolidge Effect* (New York: Morrow, 1981).
- 37 Judith H. Langlois ve L. A. Roggman, "Attractive Faces Are Only Average," *Psychological Science* 1 (1990): 115-21.
- 38 A.g.e..
- 39 Elaine Hatfield ve Susan Sprecher, *Mirror, Mirror: The Importance of Looks in Everyday Life* (Albany, NY: State University of New York Press, 1986).
- 40 Mark Snyder, E.D. Tanke ve Ellen Berscheid, "Social Perception and Interpersonal Behavior: On the Self-Fulfilling Nature of Social Stereotypes," *Journal of Personality and Social Psychology* 35 (1977): 656-66
- 41 Albert J. Lott ve Bernice E. Lott, "A Learning Theory Approach to Interpersonal Attitudes," in *Psychological Foundations of Attitudes*, ed. Anthony G. Greenwald ve Thomas M. Ostrom (New York: Academic Press, 1968), s. 67-88; Gerald L. Clore ve Donn Byrne, "A Reinforcement-Affect Model of Attraction," in *Foundations of Interpersonal Attraction*, ed. Ted L. Huston (New York: Academic Press, 1974), s. 143-70.
- 42 Abraham H. Maslow, *Motivation and Personality* (New York: Harper and Row, 1954).
- 43 Theodore Reik, *A Psychologist Looks at Love* (New York: Holt, Rinehart & Winston, 1944).
- 44 Ovid (Publius Ovidius Naso), *The Erotic Poems*, trans. Peter Green (New York: Penguin, 1982).
- 45 John Alan Lee, *Colors of Love* (Toronto: New Press, 1973).
- 46 R. Duncan Luce ve Howard Raiffa, *Games and Decisions* (New York: Wiley, 1957).
- 47 Judson Mills ve Margaret S. Clark, "Communal and Exchange Relationships: Controversies and Research," in *Theoretical Frameworks for Personal Relationships*, ed. R. Erber ve Robin Gilmour (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1994), s. 29-42.

48 Diane Wolkstein, *The First Love Stories* (New York: HarperCollins, 1991).

49 Anne E. Beall ve Robert J. Sternberg, "The Social Construction of Love," *Journal of Social and Personal Relationships* 12 (1995): 417-38.

50 Elaine Hatfield, "Passionate and Companionate Love," in *The Psychology of Love*, ed. Robert J. Sternberg ve Michael L. Barnes (New Haven, CT: Yale University Press, 1988), s. 191-217.

51 John Alan Lee, *Colors of Love* (Toronto: New Press, 1973).

52 John Alan Lee, "Love-Styles," in *The Psychology of Love*, ed. Robert J. Sterberg ve Michael L.Barnes (New Haven, CT: Yale University Press, 1988, s. 38-67. Ayrıca bak Clyde Hendrick ve Susan S. Hendrick, "A Theory and Method of Love," *Journal of Personality and Social Psychology* 50 (1986): 392-402.

53 Elaine Hatfield, "Passionate and Companionate Love," in *The Psychology of Love*, ed. Robert J. Sterberg ve Michael L.Barnes (New Haven, CT: Yale University Press, 1988, s. 191-217; Elaine Hatfield ve Richard L. Rapson, *Love, Sex, and Intimacy: Their Psychology, Biology, and History* (New York: HarperCollins, 1993).

54 Stanton Peele, "Fools for Love: The Romantic Ideal, Psychological Theory, and Addictive Love," in *The Psychology of Love*, ed. Robert J. Sterberg ve Michael L.Barnes (New Haven, CT: Yale University Press, 1988, s. 159-88; Stanton Peele ve A. Brodsky, *Love and Addiction* (New York: New American Library, 1976).

55 Robert J. Sternberg, *The Triangle of Love* (New York: Basic Books, 1988).

56 Richard L. Solomon, "The Opponent-Process Theory of Acquired Motivation: The Costs of Pleasure and the Benefits of Pain," *American Psychologist* 35 (1980): 691-712.

57 Diane Wolkstein, *The First Love Stories* (New York: HarperCollins, 1991); ayrıca bak. Robert J. Sternberg, *In Search of the Human Mind* (Ft. Worth, TX: Harcourt Brace College Publishers, 1995).

58 Francesco Alberoni, *Falling in Love* (New York: Random House, 1983).

59 Anne E. Beall ve Robert J. Sternberg, "Love and Science: Can the Two Be Married?" *Journal of NIH Research* 2 (1990): 57-61; Robert J. Sternberg ve Michael L. Barnes, "Real and Ideal Others in Romantic Relationships," *Journal of Personality and Social Psychology* 49 (1985): 1586-1608.

60 Robert J. Sternberg ve Elena L. Grigorenko (eds.), *Intelligence, Heredity, and Environment* (New York: Cambridge University Press, 1997).

61 Howard Gardner, Mindy L. Kornhaber ve Warren K. Wake, *Intelligence: Multiple Perspectives* (Ft. Worth, TX: Harcourt Brace College Publishers, 1996); Robert J. Sternberg, *Successful Intelligence* (New York: Simon and Schuster, 1996).

62 Howard Gardner, *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences* (New York: Basic Books, 1983).

63 Robert J. Sternberg ile Catherine Whitney, *Love the Way You Want It* (New York: Bantam, 1991); ayrıca bak. Robert J. Sternberg, *Cognitive Psychology* (Ft. Worth, TX: Harcourt Brace College Publishers, 1996).

64 Robert J. Sternberg, *Successful Intelligence* (New York: Simon and Schuster, 1996); Robert J. Sternberg ve Louise Spear-Swerling, *Teaching for Thinking* (Washington, DC: American Psychological Association, 1996).

65 Robert J. Sternberg, *Thinking Styles* (New York: Cambridge University Press, 1997).

- 66 John M. Gottman, *What Predicts Divorce? The Relationships between Marital Processes and Marital Outcomes* (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1994); Howard J. Markman, "Prediction of Marital Distress: A five-Year Follow-Up," *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 49 (1981): 760-62.
- 67 Erving Goffman, *The Presentation of Self in Everyday Life* (Garden City, NY: Doubleday, 1959); Roger C. Shank ve Robert P. Abelson, *Scripts, Plans, Goals, and Understanding* (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1977).
- 68 John H. Harvey, *Odyssey of the Heart: The Search for Closeness, Intimacy, and Love* (New York: W. H. Freeman, 1995); George Levinger ve H.L. Raush (eds.), *Close Relationships: Perspectives on the Meaning of Intimacy* (Amherst, MA: University of Massachusetts Press, 1977); Harry T. Reis, "The Role of Intimacy in Interpersonal Relations," *Journal of Social and Clinical Psychology* 9 (1990): 15-30.
- 69 Denis De Rougemont, *Love in the Western World* (New York: Random House, 1983).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

- 70 Robert J. Sternberg, "Love Stories," *Personal Relationships* 3 (1996): 1359-79.
- 71 Patricia O'Hanlon Hudson and William Hudson O'Hanlon, *Rewriting Love Stories* (New York: Norton, 1991).
- 72 Aaron T. Beck, *Love Is Never Enough* (New York: Harper and Row, 1988); Robert J. Sternberg, *The Triangle of Love* (New York: Basic Books, 1988); Robert J. Sternberg, "Triangulating Love," in *The Psychology of Love*, ed. Robert J. Sternberg and Michael Barnes (New Haven, CT: Yale University Press, 1988), s. 119-38; Robert J. Sternberg, "What's Love Got to Do With It?" *Omni* 10 (1988): 27.

İş aşka gelince neden bazı insanlar bize çekici gelir, bazıları ise itici? Neden bazı aşklar sakindir de bazıları fırtınalı? Aşk ilişkilerimiz neden bazen rüyalarımızdaki gibi geliyor da bazen bir karabasana dönüşüyor? Psikolog Robert Sternberg aşk hakkındaki bunun gibi birçok soruya bu kitapta yanıtlar arıyor. Gerçek çiftlerin öykülerine dayanan geniş bir araştırma yapan yazar, 26 farklı aşk öyküsü anlatıyor bize. Ona göre hepimizin bilinçaltında birer aşk öyküsü var. Aşk konusundaki eş seçimimizi ve ilişkimizi bu öykü etkiliyor. Beyaz atlı prensi arayanların öyküsü de var aralarında, aşkı iş ilişkisi gibi görenlerinki de. Ona göre aşk ilişkilerimiz, hayal ettiğimiz öykülere uyup uymadığına göre başarılı oluyor ya da inceldiği yerden kopuyor. Eğer öykümüzü iyi tanımlayabilirsek sevdiğimiz kişiyle mükemmel bir ilişki sürdürebileceğimizi söylüyor. Bilinçaltımızdaki aşk öyküsünü göz ardı edersek, yaşadığımız ilişkilerde aynı yanlışları durmadan tekrarlayıp mutsuz olmamız da mümkün. Eğer aşk öykümüzün bilincine varabilirsek, ilişkimizi düzeltebileceğimizi ve öyküsü kendimizinkine benzeyen birini seçmeyi öğrenebileceğimizi söylüyor Sternberg. Ayrıca bize kendi aşk öykümüzü keşfetmenin ve bu öyküyü yepyeni bir ışıktaki yeniden okumanın yollarını öğretiyor. Yale Üniversitesi'nde psikoloji ve eğitim profesörü olan Dr. Robert J. Sternberg'in Successfull Intelligence ve Thinking Styles adlı iki kitabı daha var.

İNSAN VE TOPLUM Dizisi

Kitapyayinevi

ISBN 975-8704-40-0

